

113730

İSTANBUL BELEDİYESİ
ŞEHİR TİYATROLARI MÜZESİ'NİN OLUŞTURULMASI
İÇİN ÖNERİ

113730

AYTEN DENİSENKO

SBE Sanat ve Tasarım Ana Sanat Dalı Müzecilik Bölümü'nde
Hazırlanan

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İSTANBUL BELEDİYESİ
İSTANBUL BELEDİYESİ

Tez Danışmanı: Prof. Tomur Atagök

İSTANBUL, 2002

Çalışmanın başlamasını sağlayan Tiyatro Sanatçısı ve Yönetmen Sayın Rauf Altıntak'a, benden maddi ve manevi desteğini esirgemeyen eşim Arseni Denisenko'ya, yardımlarından dolayı sevgili arkadaşım Gülşen Arslanboęa'ya, Sultan Karaoęlu'na ve emeği geçen herkese teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları için bir Tiyatro Müzesi önerisi sunan bu çalışmanın girişi takip eden ilk bölümünde tiyatronun genel tarihçesi incelenmiştir. Türkiye'de tiyatro türlerine göre bu sanatın gelişim süreci araştırılmıştır. Üçüncü bölümde dünyadan tiyatro müzesi örneklerine yer verilmiş, bu müzelere ait koleksiyonlar ve bu koleksiyonların sergilenme yöntemleri incelenmiştir. Dördüncü bölümde kurulması düşünülen tiyatro müzesinin gerekliliği üzerinde durulmuş ve bu müzenin üstleneceği misyon belirlenmiştir. Ayrıca çağdaş müzecilik ilkeleri doğrultusunda müze yönetim politikasının ve koleksiyon stratejisinin ne olacağı belirlenmiş, bu bölümde son olarak öngörülen müze binasına ait projenin değerlendirilmesi yapılmıştır. Beşinci bölümde İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları Müzesi için koleksiyon oluşturma ve sergileme önerisinde bulunulmuştur. Bu kapsamda koleksiyon bölümlere ayrılarak, önerisi yapılan sergileme mekanları için sergileme programı sunulmuş ve seçilen bir mekanda Şehir Tiyatroları'nın 18 sezondur oynadığı bir klasik eser olan "Lüküs Hayat" operetine ait bir sergileme denemesi yapılmıştır.

its mission was determined. Besides museum management policy and collection strategy were defined and the project of the museum building was evaluated in the fourth part. Getting collection and exhibition for the İstanbul Municipality City Drama Museum were proposed in the fifth part. The collection was divided into sections according to the periods items belong. An exhibition program was put forward for the galleries and a trial exhibition for the classical oparet "Lüküs Hayat" which has been played for 18 seasons was realised in a gallery chosen.

2. İSTANBUL BELEDİYESİ ŞEHİR TİYATROLARI MÜZESİ KOLEKSİYON OLUŞTURMA VE SERGİLEME ÖNERİSİ	3
2.1. Tiyatro'nun Tanımı	3
2.2. Tiyatro'nun Doğuşu	3
2.3. Türkiye'de Tiyatro	7
2.3.1. Geleneksel Türk Tiyatrosu	11
2.3.2. Batılı Anlamda Türk Tiyatrosu	18
2.3.2.1. İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları	25
2.3.2.2. Devlet Tiyatroları	28
2.3.2.3. Özel Tiyatrolar	29
3. DÜNYADA TİYATRO MÜZELERİ	31
3.1. Müze Koleksiyonları	31
3.2. Müze Koleksiyonlarının Sergilenmesi	37
4. ÜLKEMİZDE TİYATRO MÜZESİ OLUŞTURMA ÇALIŞMALARI	50
4.1. Tiyatro Müzesi'nin Gerekliliği	50
4.2. Müze Kurma Çalışmaları	51
4.3. Kurulması Düşünülen İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları Müzesi	62
4.3.1. Misyon ve Yönetim Politikası	63
4.3.2. Koleksiyon Stratejileri	67
4.3.3. Yönetmelik Önerisi	69
4.3.4. Bina Seçimi (Öngörülen Müze)	80
5. İSTANBUL BELEDİYESİ ŞEHİR TİYATROLARI MÜZESİ KOLEKSİYON OLUŞTURMA VE SERGİLEME ÖNERİSİ	94
5.1. Koleksiyonların Oluşturulması	94

5.2.3. Sergileme Denemesi	114
5.2.4. Sergileme Elemanları	115
5.2.5. Seçilen Bir Mekanda Sergileme Denemesi	116

6. SONUÇ	120
----------	-----

EKLER

EK 1 Şehir Tiyatroları'nın Oynadığı Oyunlar	121
EK 2 Koleksiyon Listesi	124
EK 3 Şehir Tiyatroları Koleksiyonundan Örnek Resimler	133
EK 4 Lüküs Hayat Oyunu'na Ait Sergileme Denemesinde Kullanılan Malzemeler	149

KAYNAKLAR

ÖZGEÇMİŞ

Resim 3.1.3.	Oyun Yazarı Jess Thomas Adına Düzenlenen Özel Serginin Broşürü (Foto. Österreichisches Theatermuseum Broşürü, 2002)	34
Resim 3.2.1.	The Museum of the City of New York Tiyatro Bölüme Sergilemesine Giriş (Foto. Ayten Denisenko)	37
Resim 3.2.2.	The Museum of the City of New York, Giriş Panosu (Foto. Ayten Denisenko)	38
Resim 3.2.3.	The Museum of the City of New York, Eski Tiyatro Binalarını Tanıtan Sergileme (Foto. Ayten Denisenko)	39
Resim 3.2.4.	The Museum of the City of New York, Macbeth Oyununa Ait Mankenli Sergileme (Foto. Ayten Denisenko)	39
Resim.3.2.5.	The Museum of the City of New York, Kadın Oyuncuları Tanıtan Sergileme (Foto. Ayten Denisenko)	40
Resim 3.2.6.	The Museum of the City of New York, Erkek Tiyatro Oyuncularının Tanıtıldığı Sergileme (Foto. Ayten Denisenko)	41
Resim 3.2.7.	The Museum of the City of New York, Kostüm Sergilemesi (Foto. Ayten Denisenko)	41
Resim 3.2.8.	The Museum of the City of New York, Kostüm Tasarımcısı Adrian Camelot'a Ait Kostüm Sergilemesi (Foto. Ayten Denisenko)	43
Resim 3.2.9.	The Museum of the City of New York, Kostüm Tasarımcısı Adrian Camelot'a Ait Kostüm Sergilemesi (Foto. Ayten Denisenko)	43

Resim 3.2.14. Tayvan Tiyatro Müzesi Metal Gonglar Sergilemesi (Foto. www. sinica.edu.tw./tit/museums)	49
Resim 4.2.1. Yıldız Saray Tiyatrosu (Foto. Yıldız Sarayı Broşürü, 2002)	52
Resim 4.2.2. Yıldız Saray Tiyatrosu Locaları (Foto. Yıldız Sarayı Broşürü, 2002)	53
Resim 4.2.3. Yıldız Saray Tiyatro Müzesi Gedikli Cariyeler Dairesi Kostüm Sergilemesi (Foto. Ayten Denisenko)	54
Resim 4.2.4. Yıldız Saray Tiyatro Müzesi Gedikli Cariyeler Dairesi Kostüm Sergilemesi (Foto. Ayten Denisenko)	54
Resim 4.2.5. Yıldız Saray Tiyatrosu Gedikli Cariyeler Dairesi Kostüm Sergilemesi (Foto. Ayten Denisenko)	55
Resim 4.2.6. Yıldız Saray Tiyatrosu Gedikli Cariyeler Dairesi Kostüm Sergilemesi (Foto. Ayten Denisenko)	55
Resim 4.2.7. Türvak Sinema-Televizyon Müzesi Tiyatro Bölümü'nün Açılışı (Foto. Milliyet Gazetesi, 23 Mayıs 2002)	57
Resim 4.2.8. Türvak Sinema-Televizyon Müzesi Binası (Foto. Türvak Sinema-Televizyon Müzesi Broşürü, 2002)	58
Resim 4.2.9. Türvak Sinema-Televizyon Müzesi'nden Bir sergileme (Foto. Türvak Sinema-Televizyon Müzesi Broşürü, 2002)	59
Resim 4.2.10. Türvak Sinema-Televizyon Müzesi'nden Bir Sergileme (Foto. Türvak Sinema-Televizyon Müzesi Broşürü, 2002)	60
Resim 4.2.11. Türvak Sinema-Televizyon Müzesi'nden Bir Sergileme (Foto. Türvak Sinema-Televizyon Müzesi Broşürü, 2002)	60

4.3.4.4. AP -Önerilen Müze Binasının 6. Kat Planıdır.	88
Resim 4.3.4.5. TÜYAP -Önerilen Müze Binasının 5. Kat Planıdır.	89
Resim 4.3.4.6. TÜYAP -Önerilen Müze Binasının 4. Kat Planıdır	90
Resim 4.3.4.7. TÜYAP -Müze Binasının Değiştirilen 6. Kat Planıdır.	91
Resim 4.3.4.8. TÜYAP -Müze Binasının Değiştirilen 5. Kat Planıdır.	92
Resim 4.3.4.9. TÜYAP -Müze Binasının Değiştirilen 4. Kat Planıdır.	93
Resim 5.1.1. İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları Deposundan Bir Görünüm (Foto. Ayten Denisenko)	95
Resim 5.1.1.1. Kostüm Dolabı Örneği (Foto. Dorothy H. Dudley-Irma B. Wilkinson, Museum Registration Methods, 1979, s.77).	97
Resim 5.1.1.2. Kostümlerin Asılarak Saklanması Durumunda Kullanılan Destekler (Çizim. Sara J. Wolf, Caring For Collections, 1992, s.93).	98
Resim 5.1.2.1. Ortaoyunu Sahne Düzeni; Dükkan ve Yeni Dünya (Çizim. Aziz Çalışlar, Tiyatro Ansiklopedisi, 1995, s.475).	100
Resim 5.1.2.2. Şehir Tiyatroları Müzesi Deposundan Maskeler (Foto. Ayten Denisenko)	100
Resim 5.1.2.3. Şehir Tiyatroları Müzesi Deposunda Bulunan Kilise Haçı (Foto. Ayten Denisenko)	101
Resim 5.2.1.1. National Museum of Natural History 'de İnsan İskelet Sistemini Tanıtan Sergileme. (Foto. Ayten Denisenko)	110
Resim 5.2.1.2. National Museum of Natural History 'de Amerikan Yerli Halkının Yaşayışını Anlatan Sergileme. (Foto. Ayten Denisenko)	110

siyasi durum her ne kadar elverişsiz olsa da, içinde bulunulan imkansızlıklara rağmen girişimci ve mücadeleci ruha sahip, kimi dönemin ünlü düşündürü olan yetenekli yazarlarımız ve tiyatrocularımız sayesinde tiyatro sanatı kültür hayatımızın bir parçası olmuştur.

Müzelerin; kültür miraslarını toplayarak ve koruyarak, kültürlerin sürekliliğini sağlama sorumluluğunu taşıması, bunun yanı sıra araştırma, yorumlama ve sunma yöntemleriyle bilimsel ve sanatsal gelişime katkıda bulunması ve toplumun kendi kültürünü tanımada etkin bir rol oynaması eksikliği duyulan bir tiyatro müzesinin kurulması önerisini sunan bu tezin amacını oluşturmaktadır. Türk kültüründeki varlığı diğer sanatlara göre daha eski olan sahne sanatlarımızdan Karagöz, Kukla ve Ortaoyunu gibi türler kapalı toplumların estetik özelliğini taşıdığı kadar, Osmanlı toplum yapısını ve kültür birikimini de içinde taşımıştır. Bu kültür birikimini toplumumuza anlatarak sanat ve kültür yaşamımıza zenginlik katmak halkımızın tiyatro konusundaki yaratıcılığına ve üretkenliğine katkıda bulunacaktır. Ayrıca bu müze ile tiyatro hayatımızı canlandıran, dönemine göre sıra dışı yaşayan öncü sanatçıları, eserlerini ve içinde bulundukları sosyo-kültürel ortamı, seçilen görsel-işitsel malzemelerle sunarak günümüz toplumu ile bir bağ kurmak hedeflenmektedir.

Tiyatro ile ilgili çalışmaların çağdaş anlamda boyut kazanması Şehir Tiyatrolarının çekirdeği olan Darülbeyti ile başlar. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatroları'nın elinde bulunan eserlerle, belediyenin Kütüphaneler ve Müzeler Müdürlüğü'ne bağlı olarak kurulması planlanan bu Tiyatro Müzesi'nin de odak noktasını Darülbeyti oluşturmaktadır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığınca seçilen mekana ait proje üzerinde yapılan bir tasarımla, kurulmasına çalışılan Tiyatro Müzesi için öneri niteliği taşıyan bu tezin kapsamında ikinci bölümde tiyatromuzun tarihçesi kronolojik dönemlere ayrılarak incelenmiştir. Türk tiyatrosuna bu tür bir bakışın sergilemeye yardımcı olacağı düşünülmüştür.

...nın kapsamı ve sergileme anlayışı bakımından yurt dışından çeşitli müzelere örnek olarak yer verilmiştir. Yurt dışı örnek müzelerinin incelenmesinde tiyatro müzelerinin web sitelerinden yararlanılmış, The Museum of the City of New York'a ait tiyatro bölümü ise yerinde ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Büyük usta Muhsin Ertuğrul ile Vasfi Rıza Zobu, bir tiyatro müzesinin kurulmasını çok düşlemişler, ancak bu düşü gerçekleştiremeden vefat etmişlerdir. Vasfi Rıza Zobu'nun öğrencisi tiyatro oyuncusu ve yönetmen Rauf Altıntak hocasının bu arzusunu yerine getirmek amacı ile bir tiyatro müzesi kurulması için Şehir Tiyatroları Müdürlüğü'ne teklifte bulunmuştur. Dönemin Genel Sanat Yönetmeni Şükrü Türen bu projeyi ele alarak bir müze kurulması ile ilgili bu çalışmaya başlamamızı sağlamıştır. Bu tez kapsamında ele alınan ve müze kuruluşunu oluşturan ön çalışmalara ek olarak 1996 yılında 226 kalem olarak belirlenmiş mevcut koleksiyonun genişletilmesi için depo çalışması yapılmıştır. Şehir Tiyatroları depolarındaki malzemeler arasından seçilen bu eserlerin envanterlerinin çıkarılması işlemi de başlatılmıştır. Türk Tiyatro tarihinin aydınlatılmasına ve eksikliği duyulan bir tiyatro müzesinin kurulmasına katkıda bulunmak amacıyla hazırlanan ve daha sonra araştırmalarla genişletilerek ayrıntılı hale getirilebilecek bu çalışmanın kapsamında İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü'nün belirlediği mevcut yönetmelik ilaveler yapılarak tamamlanmış, müze tanıtım faaliyetleri ve atölye çalışmaları dahil edilmemiştir. Mevcut binanın müzeye dönüştürülmesi amacıyla gerekli mimari tasarımlar için ise, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Projeler Daire Başkanlığı Yatırım Planlama Müdürlüğü tarafından hazırlanan öneri projesine birkaç değişiklik yapılmak suretiyle katkı sağlanmaya çalışılmıştır. Bu çalışmanın sonunda öngörülen müze binasının seçilen bir mekanında, bilgisayar archicad ve fotoshop programı ile sergileme denemesi yapılmıştır. Bu sergileme denemesi bir klasik oyun haline gelmiş olan "Lüküs Hayat" oyununa ait bir sahnenin sergilenmesi şeklinde olmuştur.

bir "edebiyat türü" olarak görürler ("Tiyatro", 1983, s.40/1).

Hayal gücünün sınırlarını zorlayan ve meraklı olan insanoğlu, başkalarının nasıl duyduğunu, nasıl düşündüğünü, kendi yaşantılarına girmemiş konuları tanımak, kendisinin yapmayı göze alamadığı eylemleri hayal yoluyla veya başkalarını seyrederek tanımak, öğrenmek ister. Tiyatro sanatı, bunu en yoğun, en yaşanır biçimde verebilen sanattır ("Tiyatro", 1946, s.252).

Genel anlamda, oyun, oyuncu, sahne ve izleyici gibi temel öğelerden oluşan sanat; dramatik metin, oyunculuk, sahneleme, sahne tasarımı, sahne giysisi, sahne müziği, ışıklandırma ve sahne tekniği öğelerinin tümünü birlikte içeren sanatsal etkinlik; bu anlamda, Tiyatro (görecelikle) dramadan bağımsız, kendi başına kolektif bir sanat dalıdır (Çalışlar, 1995, s.631).

2.2. Tiyatronun Doğuşu

Tiyatronun kökenleri, ilkel komünal toplum dönemleri ile köleci toplum sistemlerinin ilk dönemlerindeki dramatik danslara, av ve bolluk büyülerine, mevsim ve yıldönümü kutlamalarına uzanır. Maske, giysi, donanımlık, dekor ve müziğin yer aldığı bu büyü ve kutlamalardaki danslarda tanrılar, cinler, hayvanlar ve doğa güçleri sonsuz oyunla verilir. Zamanla doğa güçlerinin taklit edilmesi (mimetik öğe) büyüden özerkleşmeye başlamış; ilkel büyü, kutlama törenine, tören, dinsel ilahiye, ilahi de tartımlı ezgiye dönüşürken, büyücü din adamına, din adamı korobaşına ve oyuncuya dönüşmeye başlamıştır (Çalışlar, 1995, s.638).

Bir öykünün hareketlerle, özellikle dansla canlandırılması sanatı insanlık tarihi kadar eskidir. Ancak söz ile hareketin bir araya gelmesi ve tiyatronun gelişmesi, giderek sürekli bir yapıda gerçekleşmesi Antik Çağ'da olmuştur (Beykan, 1997, s.1780).

tanrının yerini kahramanlar almaya başlamıştır.

"Dithyrambostan trajediye M.Ö. 6. yüzyılın ortalarında geçilmiştir. Dionysos törenlerinin en önemli bölümü olan bu trajedilerde artık Dionysos'un başından geçenler hiç anılmaz olmuştur" (Fuat, 1970, s.41). Dithyrambos korosuna bir prolog-konuşma (diyalog) eklenmesiyle ve koroya yanıt veren bir kişinin yer almasıyla ilk oyuncu doğmuştur. Bu anlamda Dionysos Şenlikleriyle birlikte tiyatro da kendi oluşum sürecine girmiştir. "Yunan tiyatrosu oyuncularından büyük ustalık beklerdi. Oyuncular Dionysos'a hizmet eden kişiler olarak görüldüğünden askere alınmazlardı, elçilik vb. gibi işlerde de görevlendirilebilen değerli vatandaşlardı" (Fuat, 1970, s.46).

Günümüzde yalnızca Anadolu, Yakın Doğu, Avrupa köyleri ve Amerika'da oynanan bolluk törenleri kalıntısı oyunlar mevcuttur. Fakat oynamışları bilinçli bir amaca yönelik olmayıp, gerçek amaçları olan bolluk beklentisi özelliğini yitirmişlerdir.

Kostüm ve Maske

Tiyatronun en önemli unsurlarından biri olan kostüm ve maske, oyunun geçtiği çağ, toplumsal çevre, ekonomik çevre, yer, mizaç ve atmosfer, tema ve oyunun üslubu gibi bilgilerin verilmesinde etkindir. Oyuncunun mimik olanaklarını arttırma, yüzünü değiştirme ve üsluplaştırma ya da başka bir yüz amacıyla kullanılan gereçler olan maskeler, ilk olarak antik çağda büyü törenlerinde totemciliğin bir unsuru niteliğinde kullanılmışlardır.

Antik Yunan'da trajediler Homeros çağında geçen olayları anlatırdı. Kostümlerde tarihe uygunluk aranmazdı. Günün elbisesi kullanılırdı. Yalnızca korodan kolayca ayırabilmek

tipler vardı. Helenistik Dönem sonlarında tiyatro oyuncular, yüksek tahta nalınlar ve abartılmış baş süsleri kullanmaya başlamışlardır. Kişilerin yaşı, cinsiyeti, mizacı, işi bu maskeler üzerinde belirtilmeye çalışılmıştır. Maskelerin değişmeyen tek bir görüntüsü olması ve bir tek ifadeye sahip olması nedeniyle bazen oyuncu birden fazla maske kullanma gereği duymuştur.

Klasik dönemde maske tek bir oyuncuya değişik rolleri oynama olanağı sağladı. Ayrıca maske oyuncunun yüzünden büyük olduğu için, onbeş-yirmi bin kişilik tiyatronun arka sıralarından da görünebilmeyi sağladı. Bu maskeler komedyada belirli tipleri ortaya çıkarmış ve bu tipler de önce Roma komedyasına, daha sonra Rönesans ve geleneksel halk tiyatrosuna etki etmiştir.

"Antik Roma'da ise İ.Ö. 1. yüzyıla kadar oyuncular maske kullanmıyorlardı. Bu yüzyıldan sonra hem tragedyada hem de komedyada için maskelere izin verildi. Fakat Antik Roma maskeleri Antik Yunan maskelerine göre daha grotesk ve birbirinin benzeri idi" (Çalışlar, 1995, s.414). "Roma'da pişmiş topraktan maskeler de kullanılırdı" (Fuat, 1970, s.47). Ortaçağ'da tiyatro simgeci olduğundan oyuncular birbirinden ayırmaya yardımcı olan kostümleri değil, taşıdıkları aksesuarları olmuştur. Oyunlarda kullanılan giysiler ağırbaşlı, kutsal görünümlü ve Hristiyan tasvirleriyle uyumlu idi.

Rönesans'ta sahne giysisi ve maske antik görünüme ve biçime önem verdiği kadar, burjuvalaşmayla birlikte kent ve meslek yaşamına uygun düşen bir anlayışta olmuştur. Peruk ve makyaja dayalı mimik anlatıma daha çok önem verilmiştir. Kostüm, Barok'ta modaya uygun, gösterişli, göz alıcı bir görünüm kazanmıştır.

Çağdaş tiyatroda ise maske, plastik vurgulama ve yabancılaştırma aracı olarak kullanılmaktadır.

Tiyatro Yapıları

Tiyatro yapıları, tiyatronun bir sanat kurumu olarak toplumdaki yerine ve mimarlık ile teknolojiye bağlı olarak gelişim göstermiştir. Tiyatro yapılarında ortaya çıkan değişimlerde; oyuncu ile seyirci arasındaki bağlantı ve tiyatro binası ile şehir arasında bir oran kurma eğilimi etken olmuştur.

İlk tiyatro yapıları Antik Yunan'daki açık hava tiyatrolarıdır. Antik Yunan'da tiyatroların yerini şehrin topografyası tayin etmiştir. Yunan tiyatrosu genel olarak doğal bir eğime oturan dörtte üç daire biçiminde dizilmiş oturma sıralarından oluşur.

Roma sanatının en önemli yapıları arasında yer alan tiyatrolar şehrin merkezinde ve ya ulaşım kolaylığı olan yerlerde inşa edilmişlerdir. Romalılar tiyatrolar için Yunanlıların kullandığı çember biçimi plan tipini korumuşlardır. Fakat sahne ortasındaki altar'ı kaldırmışlar, orkestra ile sahneyi birleştirmişler ve "proskenion" adında yükseltilmiş bir önsahne elde etmişlerdir. Böylece oyun yeri tam yuvarlak olma özelliğini kaybetmiş, skene (sahne), günümüz tiyatro sahnesi anlayışının ilk biçimini almıştır. Ayrıca oyunların orkestra yuvarlağından proskenion bölümüne kayması ile Roma Tiyatroları, Yunan tiyatroları gibi yamaca yaslanmaktan kurtulmuş ve düz zemine oturtulabilen bağımsız yapılar haline gelmişlerdir. Bundan başka Roma Tiyatrolarında sahne binasının gerisinde, üzerinde eudika'lar ve nişler içinde heykellerle zenginleştirilmiş cepheye sahip, theatron yüksekliğinde duvar olan skene-fronsların yapılmaya başlaması akustiğin sağlanması açısından yararlı olmuştur.

Ortaçağda 13. yüzyıla değin oyunlar manastırlarda oynanmıştır. Bu nedenle tiyatro yapılarından söz edilemez. Dinsel konuda yazılan eserlerin çoğalması ve seyirci sayısının da artması nedeniyle gösteriler açık alanlarda da oynanmıştır.

Rönesans döneminde tiyatro büyük önem kazanmıştır. Tiyatro binası olarak büyük ve kapalı salonlar inşa etme fikri ilk kez Rönesans'da doğmuştur. Bu salonlarda sıralar seyircinin göstericiyi rahat izleyebileceği şekilde konulmuştur.

Mimarlık ve sahne tekniği kuramları doğrultusunda, antik açık hava tiyatrosu ile Roma tiyatrosu ilkelerinin kapalı mekana uygulanması sonucunda Rönesans'ın ilk kapalı tiyatro yapıları kurulmuştur. İlk kapalı tiyatro yapısı, Andrea Palladio tarafından, 1580 yılında inşa edilen Teatro Olimpico'dur. İtalyan şehir burjuvazisinin giderek kendini kabul ettirmesine paralel olarak, tiyatro binasının sembolik ve temsili niteliği önem kazanmaya devam etmiştir. Bununla birlikte Fransa'da İtalyan usulü tiyatroya çok benzeyen, sınıflara göre yer ayrımının ortadan kalktığı Wagner usulü salon tipolojisi gelişmiştir.

"Sekizgen biçimli, üç katlı Elizabeth dönemi tiyatro yapıları ortaçağda evlerle çevrili açık alan gösterilerinden gelişmiştir" (Çalışlar, 1995, s.636). "Eski Yunan'da, Elizabeth Çağında ve Çin Tiyatrosunda yalnızca tiyatronun mimari yapısı ile ilgilenilmiş, gerçekçi dekora ya hiç yer verilmemiş ya da çok az kullanılmıştır" ("Tiyatro", 1946, s.256).

2.3. Türkiye'de Tiyatro

Türk Tiyatrosu, geleneksel Türk tiyatrosu ile Batılı anlamda Türk tiyatrosunu içerir. Geleneksel Türk tiyatrosu, kırsal kesimlerin köy tiyatrosu ile kentlerdeki halk tiyatrosudur. Gelişimi daha çok kentlerde gerçekleşmiş olan geleneksel halk tiyatrosu, saray ve çevresiyle olduğu kadar, esnaf loncaları, asker ocakları ve tarikatlarla ilişkiler içinde, 16. yüzyıldan sonra kendini ortaya koymuştur (Çalışlar, 1995, s.653).

Geleneksel halk tiyatrosunun başlıca türleri ortaoyunu, gölge oyunu (Karagöz) ve kukla oyunudur. Bunlarda dans, müzik, taklit ve soytarınlık öğeleri ortaktır. Ayrıca belli bir metne dayanmaksızın doğaçlama oynanırlar.

Kökenleri Orta Asya'ya uzanan 15. yüzyılda Anadolu Selçuklularında da varlığı belirtilen kukla oyunları 19. yüzyılda Batılı tiyatro etkinliklerinin çoğalmasıyla birlikte geçerliliğini kaybetmiştir.

Karagöz, bir çeşit Çin gölge oyunudur. 16. yüzyılda İstanbul'da başlayan, 17. yüzyılda büyük gelişme gösteren Karagöz oyunu, imparatorluğun Balkanlar ve Kuzey Afrika'daki topraklarında da etkili olmuştur. Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar oynatılmaya devam edilen Karagöz özellikle Ramazan gecelerinin başta gelen eğlencesi olmuştur.

Ortaoyunu 16. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar varlığını sürdürmüş, 19. yüzyılda kesin biçimini almıştır. Ortaoyunu bu yüzyılın sonunda geleneksel özelliklerine Batı tiyatrosunun sahne tekniği, sahne dekoru ve giysi düzenini katarak Tuluat tiyatrosu adını almıştır. Bu tür de Tanzimat dönemi ile birlikte Batılı anlamda tiyatro etkinliklerinin başlamasıyla gitgide etkinliğini yitirmiştir.

Tanzimat dönemi Türk tiyatrosu (1839-1908); Batılılaşma hareketleri doğrultusunda başlayan tiyatro faaliyetleri ile edebi tiyatronun başlayıp kurulduğu "İstibdat Dönemiyle" son bulan tiyatro dönemini ifade eder.

"Tanzimat döneminde Türk tiyatrosuna ilk kez tiyatro yapısı yapılmış, tiyatro toplulukları kurulmuş, metinli ve müzikli oyun örnekleri verilmeye başlanmıştır. Bu dönemde oynanan oyunların konuları da farklılaşmış; oyunların eğlendirici olmasının yanı sıra aile ilişkileri, ahlaki konular, yurt sevgisi gibi eğitici konular ele alınmaya başlanmıştır. Edebi tiyatro olarak çeşitli tiyatro türlerinde örnekler verilmeye başlanmıştır. Başta komedi olmak üzere; manzum oyun, tarihsel oyun, melodram, duygulu oyun, romantik oyun ve fantezi gibi Batı tiyatrosunun birçok türleri uygulamaya konularak yerli bir içeriğe oturtulmak istenmiştir" (Çalışlar, 1995, s.622). "Örneğin, doğrudan doğruya Hugo'dan etkilenmiş olan Namık Kemal, Tanzimat döneminde Romantik tiyatronun başlıca temsilcisi olmuştur" (Çalışlar, 1995, s.530).

Bu dönemde Gedikpaşa Tiyatrosu (Osmanlı Tiyatrosu) ve Bursa Tiyatrosu gibi tiyatrolar "tiyatro okulları" haline gelmiştir. Ancak, İstibdat döneminin baskıları nedeniyle sansüre uğrayan Osmanlı tiyatrosu düşüş sürecine girmiş, Güllü Agop'un Saray Tiyatrosu'na alınması ve Gedikpaşa Tiyatrosu'nun Tiyatro-yi Osmani'den ayrılması nedeniyle etkinliğini yitirmiştir

(1882). Osmanlı Tiyatrosu, daha sonra Minakyan'ın 1884 yılında kurduğu Osmanlı Dram Tiyatrosu'nun çekirdeğini oluşturmuştur.

"Sarayın önderlik ettiği şenlikler ve saray içi eğlenceleri, halk seyirlik oyunlarının da geniş biçimde sergilendiği ortamlar olmuştur. Tanzimat'tan sonra, Batılılaşma hareketleri içinde, Batı tiyatrosuna geniş ilgi gösterilmesi sonucu olarak, Çırağan Sarayı, Dolmabahçe Sarayı ve Yıldız Sarayı Tiyatroları kurulmuş; çeşitli yerli ve yabancı topluluklar buralarda temsiller vermişlerdir. Sultan Abdülmecid'in sarayında Donizetti'nin, Sultan II. Abdülhamit'in Yıldız Saray Tiyatrosu'nda da Salvatore Stravolo adında bir İtalyan'ın görev yaptığı bilinir" (Sevengil, 1970, s.124). Saray Tiyatrolarında özellikle de müzikli tiyatro ve opera benimsenmiştir. II. Abdülhamid zamanında, saraya belli toplulukların sürekli olarak bağlandığı görülür. Bunlardan; Güllü Agop, Abdürrezzak, Minakyan gibi tiyatro adamları Saray Tiyatrosu'nda çalışmış, dönemin ünlü gruplarını oluşturmuşlardır. Sultan Abdülhamit döneminde büyük etkinlik gösteren Yıldız Saray Tiyatrosu, 1908'de Sultan tahttan indirildikten sonra ortadan kalkmıştır.

Saraylarda, geleneksel halk oyunlarının egemen olduğu dönemde; kukla, karagöz ve ortaoyunu gibi türlerin örnekleri sergilenmiştir. Batı tiyatrosunun Türkiye'ye girme aşamasında ise Batılı oyun türlerinin sergilenmesine öncülük etmiştir. Bu nedenle saraydaki tiyatro etkinliklerini, biri geleneksel seyirlik oyunların gösterildiği, diğeri özel bir tiyatro sahnesi kurulup metne dayalı oyunların sergilendiği dönem olarak ikiye ayırmak mümkündür.

Batı etkisinde, geleneksel tiyatro kökenli Tuluat tiyatrosunun ortaya çıkması, müzikli tiyatroların kurulması ve bunun yanı sıra Saray tiyatrolarının etkinliğe geçmesi, bir kurum olarak tiyatronun toplumda yerleşmesini hızlandırmıştır.

Tanzimat döneminde edebi tiyatro anlamında oyunculuk Ermeni oyuncular tarafından yürütülmüş ve meslekleştirilmiştir. Tiyatro tekniği İtalyanlar tarafından gerçekleştirilmiş, sahneleme tekniği ise düşük düzeyde olmuştur. "Türkiye'de sahneleme, geleneksel tiyatrodaki, göreneklere bağlı ve başoyuncu tarafından doğaçlama oyunculuğa bağlı olarak gerçekleştirilen uygulama olarak yer almıştır. Tiyatro; Tanzimat'tan sonra dramaturjinin var olmayışı, sahne tekniği düzeyinin düşük olması, yönetmenliğin oyunculuktan ayrı bir alan olarak görülmemesi ve böyle bir eğitimin olmaması yüzünden yaratıcı bir sanatsal disiplin olarak gelişme gösterememiştir. Tanzimat döneminin Minakyan, Magakyan ve Fasulyacıyan

gibi yönetmenlerinin yanısıra Meşrutiyet döneminde Reşat Rıdvan, Ahmet Fehim ve Ertuğrul Muhsin gibi adlar sayılabilirse de sahneleme bizim tiyatrolarımızda yakın zamana kadar tam öğrenilememiştir. Tiyatroda 1960 yılındaki yenileşme hareketlerine bağlı olarak, yorumlayıcı ve yaratıcı yönetime yönelik çağdaş çalışmalara eğilim başlamıştır. Bu bağlamda 1960-66 ve 1976 sonrası İstanbul Şehir Tiyatrosu yönetmenleri; Ankara Sanat Tiyatrosu, Dostlar Tiyatrosu, Sermet Çağan, Vasıf Güngören, Yılmaz Onay, Mehmet Ulusoy, Yücel Erten vb. örnek verilebilir" (Çalışlar, 1995, s.550).

Geleneksel tiyatro olan ortaoyununda kullanılan sahne dekoru iki kanatlı bir kafes (*dükkan*) ve bir paravanadan (*yeni dünya*) ibaretti. Tanzimat döneminde kapalı tiyatrolara geçiş ile birlikte, sahne dekoru da kullanılmaya başlanmıştır. Bu dönemde Merlo, Ahmet Fehim, Fornari, Şişeciyan, Meşrutiyetten sonra da Perof gibi sahne dekorcuları Sahne Tasarımını üstlenen kişiler olmuşlardır. Cumhuriyet döneminden önce elverişsiz tiyatro yapıları nedeniyle sahne dekoru ve genel tasarım anlayışı sınırlı idi. "Cumhuriyet dönemi ile birlikte tiyatro mimarisine uygun sahnelerin faaliyete geçmesiyle düzenli ve tutarlı bir sahne dekoru anlayışı yer almaya başlamışsa da ancak son yıllarda yaratıcı sahne tasarımı ve çevre düzeni uygulamaları görülmeye başlanmıştır. Cumhuriyet dönemi sahne tasarımı bağlamında yer alan dekor sanatçıları şöyle sıralanabilir: Turgut Zaim, Refik Eren, Seza Altındağ, Tarık Levendoğlu, Doğan Aksel, Osman Şengezer, Erkan Kırtunç, Yücel Tanyeri, Duygu Sağıroğlu, Naz Erayda"(Çalışlar, 1995, s.553).

Türkiye'de tiyatro sansürü Tanzimat döneminde başlamıştır. Namık Kemal'in "Vatan Yahut Silistre" adlı oyununun oynanmasından sonra oyunların daha önceden onaylanması gerekliliğinin kural olarak getirilmesi tiyatro sansürünün başlangıcı sayılabilir. Ahmet Mithat Efendi'nin "Çerkeş Özdenler" adlı oyunu oynandıktan sonra Gedikpaşa Tiyatrosu'nun yaktırılması tiyatro sansürünün İstibdat Döneminde ulaştığı son noktayı gösterir. Bu dönemde bütün tiyatrolar yıktırılmış, tiyatro çalışmaları yapılamaz hale gelmiştir. Günümüzde ise belli bir tiyatro sansürü yasası olmamasına rağmen sıkıyönetim dönemlerinde ön sansür uygulamasına veya tiyatroların kapatılmasına gerek duyulmaktadır.

"Bir tiyatro yapıtının değerlendirilmesi anlamına gelen tiyatro eleştirileri özellikle 19. yüzyılda gazeteciliğin yaygınlaşmasıyla birlikte gelişme göstermiştir. Türkiye'de ise Tanzimat ile birlikte görülmeye başlanmış, ancak Meşrutiyet döneminde yaygınlık kazanmıştır. Bu dönemden başlayarak Müfit Ratip, Kemal Emin Bara, İbrahim Necmi Dilmen, Nurullah Ataç,

Selami İzzet Sedes, Refik Ahmet Sevengil, Fikret Adil gibi adlara rastlanmaktadır. Daha sonra tiyatro eleştirisi süreklilik kazanarak, 1960'lardan itibaren tiyatro etkinliklerinin ve toplumsal-düşünsel yaşamın gelişmesine paralel olarak yaygınlık" (Çalışlar, 1995, s.553).

2.3.1. Geleneksel Türk Tiyatrosu (Halk Tiyatrosu)

"Türk tiyatrosu denince ilkel Türk topluluklarına kadar inen geçmişin aklımıza gelmesi gerekir. İslamiyet'ten önce Orta Asya Türkleri aşiretler halinde yaşırdı. Aşiretten biri öldüğünde herkesin katıldığı bir törenle gömülür, yası tutulur, anısına şiirler söylenirdi. Bu dinsel törenlerde pandomim dans, şiir, müzik öğelerinin yer alışıyla ilkel bir tiyatro olayı gerçekleşmiş olurdu. Bütün dünya topluluklarında olduğu gibi, ilkel Türk topluluklarında da ilk tiyatro yönetmeni ve başrol oyuncusu din adamlarıyla sihirbazlardı" (Fuat, 1970, s.298). Din ile ilgili törenler zamanla gelenekselleşerek dinsel öğelerinden sıyrıldı. Bir de dinsel olmayan törenler vardı. Efsaneler, destanlar atalara saygı göstermek amacıyla anlatılır ve oynanırdı. Ergenekon Destanı'yla ilgili Demir Dövme Töreni bunların güzel bir örneğidir

Halk Tiyatrosu, geniş halk topluluklarının anlama seviyesine uygun tiyatrodur. Bu tiyatrodaki sahnesiz, metinsiz, daha çok taklide dayanan bir tiyatro anlayışı hakimdir. Halkın kültür birikiminden yararlanarak, halkın yaşamını konu alan, halk dilini kullanarak halkı eğlendirmenin yanı sıra öğretici olmayı da amaçlayan bir tiyatro olan halk tiyatrosu tarihsel dönemlere, toplumlara ve ulusal özelliklere göre farklılıklar gösterir.

Günümüzde de devam edegelen bayram ve mahalli kutlama günleri dolayısıyla halk arasında oynanan köylü seyirlik oyunları otantik bir anlatıma sahiptir. Ancak geleneksel halk tiyatrosunun asıl gelişimi daha çok kentlerde olmuştur. Geleneksel halk tiyatrosunun gösterileri 15. yüzyıldaki mukallid, muhdik ve taklit'lerin gösterileri ve oyuncu kollarının gösterilerine dayanır.

"15. yüzyıldan başlayarak seyirlik oyunların İstanbul'daki merkezi Tahtakale olmuştur. Şair ve yazar Latifi 16. yüzyıl İstanbul'unu anlatan Risale-i Evsaf-ı İstanbul (1522-25) adlı eserinde, öykü anlatanların, yılan oynatanların, taşlarla oynayanların, parmaklarında kase

çevirenlerin, göğüslerinde dağ yakanların, ok atanların Tahtakale'de seyredilebileceğini yazar" (Başak, 1997, s.1794).

Halk Tiyatrosu geleneği içinde söze dayalı türlerin başında Meddah, Kukla, Karagöz ve Ortaoyunu gelir. Dramatik özelliklere sahip diğer seyirlik oyunlar arasındaysa hokkabaz ve çengi ile köçek gibi dans gösterileri sayılabilir. Çengi, köçek ve curcunabazlar ortaoyununda da önemli bir yer tutardı. Bunlar bale sanatı gibi dramatik özelliği olan dans gösterileri sunarlardı.

Karagöz

Bir ışık kaynağı ve önünde yarı saydam bir perdeden oluşan sahnede, görüntülerin sopalar yardımıyla hareket ettirilerek oynatılmasına "gölge oyunu" denir. Gölge oyunu, tek bir sanatçının sergilediği bir gösteridir. Karagözcü denilen bu sanatçı şekilleri hareket ettirirken, sesini ve şivesini oyundaki karakterlerin özelliklerine göre değiştirerek seçtiği konuyu sergiler. Bu oyuna Türkiye'de oyunun önde gelen karakterlerinden biri olan Karagöz nedeniyle Karagöz Oyunu denir.

Karagöz oyunu için gerekli olan gereçler; perde, "peç tahtası", ya da "destgah" denen raf, ışık kaynağı, değnek ve "tasvir" adı verilen görüntülerdir. Tasvirler oyunun en önemli gereçleridir. Yağlı ve koyu renkli bölümleri çıkartılmış deve derisinden yapılan tasvirler üzerine kök boyalarla boyama yapılırdı (Ödekan, 1997, s.948).

"Karagöz oyunu Türkiye'ye Uzak Doğu'dan Mısır yoluyla gelmiştir. 1517 yılında Mısır'ın alınmasından sonra İstanbul'da da sergilenmeye başlanmış ve kısa sürede tüm Osmanlı İmparatorluğu topraklarına yayılmıştır" (Turan, 1994, s.292). 17. yüzyıla kadar Anadolu'da "hayal-ı zıl" (gölge oyunu) adıyla anılan Karagöz oyunu, Türk yaratıcılığı ve mizah anlayışının katkılarıyla geliştirilerek 17. yüzyılda "Karagöz" adıyla anılmaya başlamıştır. Bu yüzyıldan itibaren Karagöz yalnızca Ramazan ayında ve sarayda değil, Anadolu'nun çeşitli kentlerinde, halk arasında ve kahvehanelerde de oynatılmıştır.

Karagöz'ün dağarcığı 28 oyun olup zamanla çoğalmıştır.

Ortaoyunu ile ortak yönleri olan Karagöz oyunları dört bölümden oluşur: Mukaddime (giriş), muhavere (söyleşi), fasıl (oyun) ve bitiş. Oyunun asıl olayları fasıl bölümünde geçer. Karagöz oyunlarının kişileri arasında şunlar sıralanabilir: Karagöz (halk adamı), Hacivat (cemiyet adamı), Çelebi (zengin mirasyedi "şık"), Zenne (kadın kılığında erkek), Tiryaki (tembel, afyonkeş), Beberuhi (lafebes), Tuzsuz Deli Bekir, Zeybek (kabadayı). Oyuna adını veren Karagöz, doğruluğun ve sağduyunun simgesidir, sözünü esirgemez. Hacivat ise güzel konuşan fakat kişilikten ve içtenlikten yoksundur. Oyun esnasında cinaslı (bir sözcüğü değişik anlamlarda kullanma) sözcüklerin kullanımına geniş yer verilir.

Geleneksel Türk halk tiyatrosunun en önemli gösteri türlerinden olan Karagöz oyunu bir gölge oyunu olarak, kapalı toplumların estetik özelliklerini ve ortaklaşalığını taşıdığı kadar, Osmanlı toplum yapısının çok çeşitli kurumlarını ve kültür birikimini de içinde taşır. Siyasal ve toplumsal taşlamalara yer vermesi, açık saçıklığı, töre, gelenek ve görenekleri yansıtması gibi özellikleri nedeniyle geniş halk kesimlerinin beğenisine seslenebilmiştir (Çalışlar, 1995, s.357).

Kukla

Kuklanın varlığına İ.Ö. 1000 yıllarında Çin'de rastlanıldığından söz ediliyorsa da, Kukla oyununun asıl kaynağının İ.Ö. 3. yüzyılda Hindistan olduğu kesinlik kazanmış gibidir. Hindistan yoluyla Uzak Doğu'ya ve Çin'e yayılan bu oyunun Budacı inançların etkisiyle İ.S. 7. yüzyılda Kore ve Japonya'ya da geçtiği görülür. Yine Hindistan etkisiyle İran'a geçtiği varsayılan Kukla Oyunları'nın Orta Asya Türkleri tarafından çok eskiden beri bilindiği görülür (Çalışlar, 1995, s.383).

Türk kuklasının kökeni Orta Asya'dır. Geleneksel Türk tiyatrosunun ilk türü olan kukla Karagöz'den daha eskidir.

"Türklerin Orta Asya'da yaşadıkları sırada belli başlı iki kukla türü olduğu biliniyor. Bunlar: "Kol kolçak" denilen el kuklası ile "çadır hayal" denilen ip kukladır. Kukla sözcüğü ancak 17. yüzyıldan sonra kullanılmaya başlanmıştır. Ondan önce bu tür oyunlar için "hayalbaz, şebbaz, suretbaz, piyade çadırları" gibi terimler kullanılıyordu" ("Geleneksel Türk Tiyatrosu", 1994, s.61). "Batı tekniğinde ipli kukla, Osmanlı ülkesinde ilk kez Sultan II. Ahmed döneminde görüldü. 19. yüzyılda İstanbul'a kadar gelerek gösteriler yapan İngiliz kuklacı Thomas Holden'in bu tür kukla oyununun yerleşmesinde büyük katkısı olmuştur. Söz konusu bu tür

kuklalar, ilk zamanlar Holden Kuklası adı ile anılmış Halim Bey, Emin Bey, Cemil Mehmet Bey gibi Türk sanatçıları Holden'den öğrenmiş oldukları teknikle kukla gösterileri yapmışlardır" ("Geleneksel Türk Tiyatrosu",1994, s.61). Kuklanın ayrıca; araba kuklası, iskemle kuklası, ayak kuklası, yer kuklası ve dev kukla adı verilen çeşitleri vardır. Evliya Çelebi'nin anlatımına göre 17. yüzyıl Türkiye'sinde kukla çok yaygınlık ve etkinlik kazanmıştı.

Kukla oyunlarının konuları Karagöz ve ortaoyunundan alınır ya da halk efsaneleri, aşk öyküleri işlenirdi. Tuluatta olduğu gibi kuklada da iki eksen kişi vardır: İbiş ve ihtiyar. İhtiyar, varlıklı ve okumuş bir kişidir. İbiş, ihtiyar'ın uşağı olup cahildir, kurnaz ve hazırcevaptır. Genç Aşık, Tiran, Kız, Cadalo ve oyunun sonunda İbiş'le evlenen Fatma'dan oluşan tiplerleri ortaoyunu ve tuluat ile aynıdır. Kuklalar İstanbul sokaklarında, kahvehanelerde, Göksu ve Kağıthane gibi mesire yerlerinde oynatılabildiği gibi çeşitli tiyatrolarda da gösteriliyordu.

Uzak Doğu'da kukla oyunlarının gösterdiği başlıca özellikler; dinsel kaynaklı olması, müzik eşliğinde oynanması, gölge oyunu ile yakından ilintili olması güldürü ve siyasal taşlama ögesine yer vermesi, halk arasında yaygınlık taşıması ve açık biçim geleneğini sürdürmesidir. Batı'da ise Kukla Oyunları Orta Çağ gizem oyunlarının kukla oyunları olarak sunulmasıyla gelişmiş, daha sonra gezginci kuklacılar eliyle yaygınlık kazanmıştır (Çalışlar, 1995, s.384).

Meddahlık

"Arapça "medh" (övme) kökünden türetilen meddah, başlangıçta peygamberin sözlerini yayan ve İslamiyeti öven kişi anlamında kullanılırdı. Orta Asya'dan Anadolu'ya göç eden Türk Boylarının, Şaman'dan ozanlara ve aşıklara kadar uzanan kendilerine özgü hikayeciliği ve hikaye anlatma yeteneği, zamanla Arap Meddahlığının özellikleriyle birleşerek, geleneksel Türk tiyatrosunda meddahlık geleneğini ortaya çıkarmıştır" ("Geleneksel Türk Tiyatrosu", 1994, s.60). Anlatıya dayalı olan bu sanatın, dramatik türün bulunmadığı İslam ülkelerinde gelişmesi, yazılı kültürden çok sözlü kültürün egemen olduğunu gösterir.

Meddahlık 13-14. yüzyıllarda önem kazanmaya başlayarak, 20. yüzyıla kadar sürmüştür. Meddahların hikaye dağarcığında yalnızca güldürüler bulunmazdı. Geleneksel Türk halk kültürü ürünlerinden olan Dede Korkut, Köroğlu ve İslam geleneği içinde yer alan Seyit

Battal Gazi, Hz. Hamza, Hz. Ali ve Kerbela olayı ile ilgili konular, toplumun ilgisini çeken savaşlar, İran kaynaklarına dayanan efsane, destan ve Şehnameler, Türk hikaye, masal ve efsaneleri bulunmaktaydı. Meddahlar anlattıklarının üslubunu taklitli bir anlatıya ya da temsile uygulayarak tek kişilik gösterilerini sunar, yine kalıplı sözlerle bitirirlerdi.

Öykülerini anlatırken gülmeceyi ön plana geçirdikleri gibi, seyirciye bir ahlak dersi, bir dünya görüşü vermeyi de amaçlardı. Usta ve gerçekçi kişiliğe sahip bu meddahlar Acem, Anadolu, Çerkez, Arnavut, Yahudi, Laz gibi tipleri kendi ağızlarıyla konuştururlardı. Bu bakımdan meddahlık Karagöz ve Ortaoyunu ile benzerlik gösterir ("Meddahlık", 1983, s.2767).

Meddahlar geleneğe bağlı kaldıkları kadar, gerçekliğin sınırları içinde de kalmaya çalışmaları, düzyazı dilini kullanmaları, öğretici oldukları kadar, güncel olayları da ele almalarıyla önem taşırlar. Meddah İsmet (19. yy. 2. yarısı), Meddah Aşki (1858-1934) ve Meddah Sururi (1870-1934) başlıca meddahlardandır. Meddahlar gösterilerini çoğu zaman kahvehanelerde, bir yükselti üzerinde gerçekleştirirlerdi. Meddah gösterisinde iki araç kullanılırdı: Biri boyuna dolanan mendil, diğeri de oyun süresince elde tutulan sopadır.

Ortaoyunu

Ortaoyunu Geleneksel Türk halk tiyatrosunun seyirlik oyun türlerinden biridir. Belli bir yazılı metne dayanmayan, doğaçlama olarak gelişen, taklit, müzik, şarkı ve muhavereyle oluşan bir seyirlik oyun biçimidir. Ortaoyunu adının doğrudan doğruya "ortada oynanan oyun" anlamında kullanıldığı da düşünülebilir. Ortaoyunu terimi ilk kez 1834 yılında kullanılmış olmakla birlikte, daha önceki yüzyıllarda "kol oyunu", "meydan oyunu", "yeni dünya oyunu" gibi adlar altında var olduğu bilinir. Ortaoyunu; kukla, karagöz ve meddahlıktan sonra görülen ve bu türlerden yararlanan bir oyundur. Bu nedenle onların karışımı niteliği taşımaktadır.

"Ortaoyunu 17. yüzyıldan itibaren izlerine rastlanan çeşitli müzik, dans, oyun kollarının bir sentezi olarak oynanmış, 19. yüzyılın ikinci yarısı 20. yüzyılın ilk çeyreğinde kesin biçimini almış, en parlak dönemini ise Sultan Abdülaziz döneminde yaşamıştır" ("Geleneksel Türk Tiyatrosu", 1994, s.61). "Bu dönem, Osmanlıların Batı kültürü ve özellikle Batı tiyatrosuyla ilişkilerinin başladığı 19. yüzyılın ikinci yarısıdır. Bu dönemde, belki batı biçimi tiyatrosunun etkisiyle, kimi oyunlar "piyes" haline getirilerek sahnede oynanmış, bunlara da "perdeli

ortaoyunu", "perdeli zuhuri kolu" adı verilmiştir. Bu tutum da Tuluat Tiyatrosu'nu doğurmuştur" ("Ortaoyunu", 1983, s.3208).

Ortaoyunu, 19. yüzyılda Batı etkisinde Tuluat Tiyatrosu'nun doğmasına yol açarken, Tuluat Tiyatrosu ortaoyununun kalkmasına neden olmuştur (Çalışlar, 1995, s.474).

Ortaoyunu dört bir yanı seyirciyle çevrili olan ve "palanga" adıyla anılan alanlarda oynanırdı. Oyun iki temel kişi olan Pişekar ile Kavuklu ekseninde dönen olaylarla gelişirdi. Bunlar Karagöz oyunundaki Karagöz ile Hacıvat'ın yerini almışlar ve onların görevlerini üstlenmişlerdir. Kullanılan en önemli eşya iskemleydi. En önemli aksesuar ise pastav ya da şakşak'tı. Dekor ve kostüm ise son derece yalın idi. Dekor farklı boyutlarda iki paravanadan oluşurdu. Bu da hem "dükkan" hem de "yeni dünya" olarak adlandırılan bölüm yerine geçerd.

Gösterinin başında, köçek, çengi ve curcunabazların müzik eşliğinde raks ettikleri Ortaoyunu dört bölümden oluşur: Pişekar'ın izleyiciyi selamlayıp oyunu açması (giriş), Kavuklu'nun oyuna girmesi ile başlayan muhavere, belli bir olayın temsil edildiği fasıl ve Pişekar'ın oyunu kapatışı (bitiş). Dağarcığının tümü 80 oyundan oluşan Ortaoyunu fasıllarının çoğu Karagöz fasıllarının aynısıdır. Ortaoyunu en çok İmparatorluğun başkenti olan İstanbul'da tutunmuştur. İstanbul'un 19. yüzyıl eğlence hayatında oldukça önemli bir yer almıştır. Bazı büyük kentler dışında yurda yayılamamıştır. Ortaoyununun en büyük ustaları Kavuklu Hamdi ile Pişekar Küçük İsmail Efendi'dir.

Tuluat Tiyatrosu

19. yüzyılın başlarında 1839 Tanzimat Fermanı'nın öngördüğü ilkeler doğrultusunda Osmanlı İmparatorluğu'nda Doğu kültüründen Batı'ya doğru yönelim göze çarpar. Batı'yla bütünleşmeyi ve bir sentez oluşturmayı amaçlamaktan çok Batı'yı doğrudan aktarmaya yönelik olarak gelişen Batılılaşma hareketi, geleneksel halk tiyatrosunun çağdaş doğrultuda gelişmesini engellemiştir. Türk tiyatrosu, doğaçlama geleneğinden yazılı metne geçmiştir ve Türk yazarlar tiyatro için oyunlar yazmaya başlamıştır (Başak, 1997, s.1795).

Tanzimat döneminde Türk dilinde sürekli oyunların oynandığı ilk tiyatro, Gedikpaşa Tiyatrosu'dur. Güllü Agop tarafından, 1868'de, "Tiyatroyi Osmani" adı altında açılan bu tiyatro, tercüme eserler sahneye koyarak faaliyetine başlamış, 1869 yılından itibaren ise gösterilerine "Osmanlı Tiyatrohanesi" adıyla devam etmiştir. Bu yapının yerinde 1861 yılında

Fransız Louis Soulier tarafından yaptırılmış olan, önce sirk binası, daha sonra cambazlık yeri olarak kullanılmış yapı vardı. 1867 yılında yıkılan bu yapının yerine yine ahşap ama daha geniş ve çatısı büyük bir sirk çadırı biçimindeki Tiyatro Osmanî binası yapılmıştır

Bu dönemde halk tiyatrosunun sözcülüğünü Ahmet Mithat yapmıştır. "Ahmet Mithat Efendi'nin "Çerkes Özdenler" adlı oyunu padişahı tedirgin ettiği için Gedikpaşa Tiyatrosu 1884'te yıkılmıştır. Batı tiyatrosunun Türk kültürüne tam anlamıyla aktarılması Tanzimat döneminde gerçekleşmiştir, yazılı metne geçilmiş, yabancı yazarlardan yapılan çeviri ve uyarlamalar yanında Türk yazarları da oyunlar yazmaya başlamışlardır. İbrahim Şinasi'nin "Şair Evlenmesi" (1859) ilk özgün Türk oyunu kabul edilir. Namık Kemal (1840 - 1888), Ahmet Mithat (1844 - 1912), Abdülhakhamit Tarhan (1852 - 1937), Recaizade Mahmut Ekrem (1847 - 1914), ve Molière uyarlamalarıyla ünlü devlet adamı Ahmet Vefik Paşa (1823 - 1891) dönemin ünlü oyun yazarlarıdır" (Başak, 1997, s.1795-96).

Tanzimat Döneminde halk tiyatrosu sanatçıları "Tuluat" adı verilen yeni bir tür tiyatro geliştirirler.

Geleneksel ortaoyununa Batı tiyatrosu karıştırılarak ortaya çıkarılmış bir halk tiyatrosu olan bu türde Batı tiyatrosunun sahne tekniği, dekoru ve giysi düzeni ortaoyunun düzenine uyarlanmıştır. Oyun konuları ise ortaoyunun doğaçlama güldürtü yönünden uyarlanarak bir çeşit parodi niteliğini kazanmıştır. "Doğu ve Batı özelliklerini biçimsel de olsa sahnede uzlaştırma çabası olan Tuluat tiyatrosu bir anlamda ortaoyunun sahne üzerine çıkarılmış biçimidir. Tuluat toplulukları yeni yazarların yapıtlarını ya da Avrupa oyunlarını ortaoyunu senaryolarına benzeterek sahnelerlerdi" (Başak, 1997, s.1796). Kaba hareket komikliğine geniş yer veren komedi niteliğindeki bu tiyatronun kişileri birbirinin sözlerine durumun gerektirdiği biçimde alaylı karşılıklar verirler, ses benzerliği olan kelimeler arasında yakıştırmalar ve hazırcevaplıklar yaparlardı. Bu anlamda tuluat, geleneksel Türk tiyatro türlerinden olan ortaoyunun başlıca özelliklerini taşırdı.

"Tuluat tiyatrosu ilk kez 1875'te Kavuklu Hamdi (1841-1911) tarafından kurulmuştur. Aksaray'da 300 kişilik bir sahnede Molier benzeri oyunlar sergilediği bilinir" (Turan, 1994, s.297). Daha sonra Kuledibi'nde (Galatasaray), Blavista Gazinosu, Yüksek Kaldırım ve Pirinççiyan'ın Gazinosu'nda tuluat oyunları sahnelenmiştir. Bu tiyatronun oyunlarındaki başlıca tipler: İbiş (Kavuklu), Pişekar, Tiran (kötü adam), Genç Erkek (Aşık)'tir. Tuluat

tiyatrosunun bu rolleri oynayan başlıca sanatçıları arasında; Hamdi, Abdürrezzak (Abdi Efendi), Küçük İsmail, Kel Hasan, Şevki, Ali Rıza vb. yer alırdı. Cumhuriyet dönemi tuluat tiyatrosunda ise Naşit, İsmail Dümbüllü ve Şevki Şakrak bulunurdu. Bu tiyatro türü, tiyatro binası yanı sıra; bahçe, gazino, sinema ve kahvehane gibi yerlerde de oynanırdı. Tuluat tiyatrosu, melodram, tragedya ve dram gibi türleri kendi üslubuna uyarlarken, kanto gösterilerini ayrılmaz bir özelliği olarak sürdürmüştür.

Bu tür tiyatro Cumhuriyetin ilk yıllarındaki tiyatro faaliyetlerini de etkilemiştir. Ancak Metin And'a göre, "Halkın çok tuttuğu bir tiyatro türü olan tuluat, Cumhuriyetin ilk yıllarına değin süregeldiği halde, aydınların hor görmesinden ve halk sanatçılarının yeteneklerinin ve kültürlerinin sınırlı olmasından, ulusal bir tiyatroyu kurmakta yeterli olamamıştır." Salt bir güldürü ve parodi tiyatrosu olarak kalmıştır (Çalışlar, 1995, s.651).

2.3.2. Batılı Anlamda Türk Tiyatrosu

Batılılaşma; günümüz Türkçe'sinde genel olarak batı ülkeleri dışında kalan toplumlarda, özel olarak da Osmanlı İmparatorluğu ile Cumhuriyet Türkiye'sinde Batının gelişmişlik düzeyine ulaşılabilmesi için gerçekleştirilen siyasi, sosyal ve kültürel hareketleri ifade etmek üzere kullanılan bir terimdir (Şişli Belediyesi, 1997, s.17).

"Osmanlı İmparatorluğu'nun batılılaşma çabalarının yoğun bir biçimde yaşandığı bir süreç olan 19. yüzyıl içinde sosyal yaşamdan ekonomiye, siyasetten felsefeye, edebiyattan müziğe, mimariden resme kadar bir çok değer yargısının yeniden sorgulanmaya başlandığı görülür" (Şişli Belediyesi, 1997, s.16). Osmanlı İmparatorluğu'nun batılılaşma çabalarının yoğun olarak yaşandığı bu dönemde tüm kurum ve kuruluşlarıyla olduğu kadar, sanat ve kültür ortamıyla da bir karışıklıktan söz etmek olasıdır. Böyle bir ortamda, batılılaşma akımı mimari, müzik, resim, heykel, tiyatro ve yazın gibi tüm sanat dallarını etkisi altına almıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda batıya açılma ve bir reform yapma düşüncesi daha Lale Devri'nde doğmuştu. Bu dönemde batı etkileri, özellikle III. Ahmet döneminde (1703 - 1730) Barok ve Rokoko üsluplarının Avrupa'dan doğrudan doğruya aktarılma suretiyle sanat alanında kullanılmasıyla görülmeye başladı.

"Tanzimat'ın ilanından önce bir tiyatro edebiyatının var olduğu sanılmakla beraber, elde yeterli belge yoktur" (Nutku, 1985, s.357). 18. yüzyılda Geleneksel Türk Tiyatrosu türleri olan; ortaoyunu, meddahlık, gölge oyunu ve kukla halkın bildiği tiyatro tarzıydı. Bu dönemde İstanbul'daki çeşitli elçiliklerde batılı yazarların oyunları, ancak daha çok kapalı bir çevrede ve belli kişiler önünde oynanıyordu.

"Türkiye'de Batılı anlamda ilk tiyatro eylemi III. Selim'in saltanatının (1789-1807) ilk yıllarından itibaren görülür. Bu, 1797 yılında Topkapı Sarayı'nın Şevkiyye adlı köşkünde seyredilen yabancı opera ve dans topluluğunun temsili olan bir operadır" (Başak, 1997, s.1795). Sultan Abdülmecid'den başlayarak Sultan II. Abdülhamid'e gelinceye kadar padişahların, Çırağan, Dolmabahçe ve Yıldız Saraylarında birer tiyatro yaptırmaları ve bu tiyatrolarda yerli ve yabancı toplulukların temsiller vermesi, Halife sanını da taşıyabilen devlet büyüklerinin görüşleri ve yaşayışlarına büyük önem veren ve onu taklit etme eğiliminde olan Türk toplumunun kültür hayatına katkısı yadsınamaz.

Sultan Abdülmecid, Tanzimat ile başlayan yeniliklerin tüm halk arasında yayılmasını istiyordu. Bu bağlamda; 1840 yılından itibaren piyano İstanbul'a girdi, piyano konserleri verilmeye, opera besteleri yapılmaya, yabancı dil öğrenilmeye ve giyim kuşamda değişiklik yapılmaya başlandı. Bu yeniliklerden bir tanesi de İmparatorluk başkentinde bir tiyatronun yapılmasıydı.

İstanbul'daki azınlıkların Avrupalılarla daha kolay anlaşp kaynaşabilmesi onların eğlence ve beğenilerinin Osmanlı Devleti içinde de yayılmasına yardımcı olmuştur.

Halk arasında Batılı anlamda ilk tiyatro kıpırdanmaları da zaten Ermeni vatandaşlar arasında görülmüştür. 1820 yılından itibaren zengin Ermeniler Batı'ya özenerek evlerinde oyunlar oynamaya başlamışlardı (Fuat, 1970, s.319).

Yabancı elçiliklerdeki tiyatro faaliyetleri ve azınlıkların evdeki tiyatro etkinliklerinin yanı sıra; içlerinde bir çok yazarın da bulunduğu devlet görevlilerinin Batı tiyatrosu ile yakından ilgili olmaları, yabancı toplulukların saraylarda temsiller vermesi ve bunun bir uzantısı olarak saray tiyatrosunun kurulması gibi nedenler Türkiye'de Batı kültürünün bir ürünü olan sahneli ve edebi tiyatronun yerleşmesinde etkili olmuştur (Çalışlar, 1995, s.62).

Mustafa Reşit Paşa'nın hazırladığı Tanzimat Fermanı'yla (1839), Osmanlı Devleti tam anlamıyla batılılaşma sürecine girdi. Ancak tiyatro alanında Batılılaşma, 19. yüzyıldan itibaren görülmeye başlandı ve Tanzimat'ın ilanı Türk tiyatrosunda bir dönüm uğrağını oluşturdu. Bu döneme kadar Batı Tiyatrosu geleneğinin yerleşmesine etki eden faktörler yukarıda anlatıldı. Türkiye'de Batı Tiyatrosu geleneğini üç döneme ayırarak inceleyebiliriz:

- Tanzimat ve İstibdat Dönemi Tiyatrosu (1839-1908),
- II. Meşrutiyet Dönemi Tiyatrosu (1908-1923),
- Cumhuriyet Dönemi Tiyatrosu (1923-Günümüze kadar).

"Batılılaşma hareketleri doğrultusunda "Batılı anlamda" tiyatro eylemleri ile edebi tiyatronun başlayıp kurulduğu İstibdat Dönemi (1877-1908) ile birlikte son bulan tiyatro dönemini ifade eden Tanzimat Dönemi Türk Tiyatrosu; Doğu-Batı karşıtlığını ve onunla gelen çelişme ve tartışmaları da bünyesinde barındırarak; komedya, tragedy ve melodram gibi Batı tiyatrosunun bir çok türlerini yerli bir içeriğe oturtarak benimsenmiştir" (Çalışlar, 1995, s.622). Oyunların eğlendirici olmasının yanı sıra; eğitici, eleştirici ve işlevsel olmasına, ahlak, aile ilişkileri ve yurt sevgisi hakkında olmasına özen gösterilmiştir.

Tanzimat'ın ilanı ile aynı yıl içinde İstanbul'da dört tiyatro yapılmıştır. Saray ve çevresinin saraylarda tiyatroya yer vermesi, Çırağan, Dolmabahçe ve Yıldız Saraylarında tiyatro binaları yaptırarak yerli ve yabancı tiyatro toplulukları kurulmasına önayak olmaları, ayrıca Ahmet Vefik Paşa, Ziya Paşa gibi devlet adamlarının tiyatroya olan ilgisi Batı Tiyatrosu'nun gelişmesini çabuklaştırmıştır. Ahmet Vefik Paşa, Bursa valiliği sırasında Bursa'da bir tiyatro kurmuştur. Ziya Paşa da Adana valiliği sırasında Adana'daki tiyatro faaliyetlerini desteklemiş, tiyatro yazarı Ali Bey, çeşitli şehirlerdeki mutasarrıflığı sırasında tiyatro çalışmalarını teşvik etmiştir. Elçilerimiz ise dış ülkelerde edindikleri tiyatro kültürünü, yurda döndükten sonra önemli görevlere atandıkları zaman tiyatronun yararına kullanmışlardır.

Tanzimat dönemindeki bu devşirme ve uyarlama tiyatro anlayışı geleneksel halk tiyatrosunun gelişmesini engellemiş olmasına rağmen ilk edebi ve kurumsal tiyatronun da başlangıcı olmuştur.

Batılı anlamda ilk tiyatro, daha çok Hristiyan halkın yaşadığı Beyoğlu'nda yapıldı. "Fransız Tiyatrosu" adı ile yapılan bu tiyatroyu Osmanlı Hükümeti ve yabancı elçilikler destekliyordu.

Zamanla İtalyan ve Fransız toplulukların da gelmeye başladığı bu tiyatrodan oynanan ilk oyun; çevirisi yapılarak oynanan bir dram olan "Bélisaire" adlı (1842) oyundur. Bu eserden sonra Şair-Yazar Abdülhakhamid'in babası Hayrullah Efendi, "Hikaye-i İbrahim Paşa ve İbrahim-i Gülşeni" adını verdiği bir opera yazmıştır. Bu da Tanzimat'ın ilk yıllarında en çok tutulan türün opera ve operetler olduğunu gösterir (Nutku, 1985, s.358).

"Batılı tiyatro anlayışına uygun ilk Türk oyunu olarak İbrahim Şinasi'nin (1826-1871) "Şair Evlenmesi" adlı (1859) eseri gösterilir. 1859 yılında açılan Dolmabahçe Saray Tiyatrosu için ısmarlanmış olan bu eser, eski dönemlerdeki görmeden evlenme anlayışının yanlışlığını gösteren bir töre komedyasıdır. Fransız tiyatrosunu yerinde gören ve Batı tiyatrosunu yakından tanıyan Şinasi, Doğu-Batı özelliklerini bu oyunda uzlaştırarak, alanında örnek olmuştur. Şinasi'nin daha ortada bir tiyatro edebiyatı yokken, bu alanda başarılı olması dikkate değerdir" (Nutku, 1985, s.362). İlk trajedi ise Ali Haydar Bey'in "Sergüzeşti Perviz" adlı (1866) eseridir.

Bu dönem tiyatro faaliyetleri içinde yetişen Güllü Agop, Müslüman Türk oyuncularını da bünyesine alacak olan ve yalnızca Türkçe oyunlar oynayan Gedikpaşa Tiyatrosu'nu "Osmanlı Tiyatrosu" adı altında açtı. Güllü Agop, daha çok yabancıların yaşadığı ve yabancı tiyatroların merkezi olan Beyoğlu yerine Türklerin çoğunlukta olduğu bir bölgeyi özellikle seçmişti. Bu sırada her türlü rekabete karşı kendini korumak adına 1870 yılında "Tekel Fermanı"nı aldı. Bunun anlamı Türkçe verilecek olan temsil hakkının on yıl için sadece Güllü Agop'a ait olmasıydı. Bu tekel Güllü Agop'un Türk oyun yazarlarını yüreklendirmesine, Müslüman Türk sahne sanatçılarının sahneye çıkmasına, Türk seyircisinin yetişmesine ve böylece Batı Tiyatrosu'nun halk arasında tanınmasına katkıda bulunmuştur. Güllü Agop topluluğunun oynadığı ilk Türkçe yapıt Mustafa Paşa tarafından bir oyun durumuna getirilen "Leyla ile Mecnun"dur (1869).

Osmanlı Tiyatrosu'nda ilk dönemler Namık Kemal, Ahmet Mithat, Abdülhak Hamid, Ali Bey, Ebuzziya Tevfik gibi yazarların eserleri oynanıyordu. Namık Kemal'in "Vatan Yahut Silistre" adlı oyununun oynanması seyircinin milliyet duygularını uyandırdığından bu yazarların sürgün edilmesine ve oyunlar üzerinde sansür uygulanmasına neden olmuştur. I. Meşrutiyet'ten sonra oynanan Ahmet Mithat Efendi'nin "Çerkeş Özdenler" adlı oyunu, saraya jurnal edildiğinden dolayı bir gecede tiyatronun yıktırılmasına neden oldu. (1884) Bu sıralarda İstanbul'dan Bursa'ya giden Fasulyeciyan, Ahmet Fehim ve Küçük İsmail Efendiler,

Ahmet Vefik Paşa'nın desteği ile Bursa Tiyatrosu topluluğunu kurdular Başlangıçta düzenli tiyatro temsilleri verilmiş olsa da Ahmet Vefik Paşa'nın jurnal sonucu Bursa valiliğinden alınmasıyla çalışmalar durmuştur.

Tuluatçıların ortaya çıkması da Güllü Agop'un tiyatrosunun sarsılmasına neden olmuştur. Bunlar metinsiz, doğaçlama oyun oynadığından Tekel Fermanı'nı bozmuyordu. Bunların öncülüğünü orta oyuncu Kavuklu Hamdi yapmıştır. Ayrıca ikinci rekebeti "Opera Tiyatrosu"nun kurulması yaratıyordu. Çünkü müzikli oyunlar da Tekel Fermanı kapsamına girmiyordu. Meşrutiyet döneminin önemli tiyatro adamlarından Mardiros Mınakyan, Osmanlı Tiyatrosu'nun çalışmalarına "Osmanlı Dram Kumpanyası" adı ile devam etmiştir. Bu tiyatro İstibdat döneminin zorlamaları nedeniyle ucuz Fransız romanları ve melodramları sahnelemiştir.

"Tiyatro üzerine yazılan ilk yazı "Ceride-i Havadis"te, 1841 yılında, Basko Tiyatrosu'nda oynanan oyunlar üzerine yayımlanan bir incelemeydi. İbrahim Şinasi, Agah Efendi ile birlikte çıkardığı "Tercüman-ı Ahval" gazetesinde meşrutiyet yanlısı yazılarının yanı sıra, sanat alanındaki düşüncelerini de yazıyordu. Yazılarında; 'Asya'nın denemeler yapmış yaşlı akli ile Avrupa'nın henüz bozulmamış düşüncelerini uzlaştırmak gerektiğini, körü körüne Avrupa aktarmacılığına karşı olduğunu' anlatıyordu" (Nutku, 1985, s.359). "Tanzimat döneminin tiyatro ile ilgili diğer ilgi çekici iki yazarı ise Teodor Kasap ve Namık Kemal'dir. Teodor Kasap, yazılarını "Diyojen" adlı gazetede yazarken, Namık Kemal "Hadika" gazetesinde tiyatro ile ilgili yazılar yazmıştır. V. Hugo'nun etkisi altında olan Namık Kemal'in tiyatro üzerine yazıları sayıca azdı, fakat ileri sürdüğü düşünceler çok önemliydi" (Nutku, 1985, s.360). "Ziya Paşa ise, Batı dünyasının bilinmesini fakat "taklit yoluna gidip aslın unutulmaması" gerektiğine değiniyordu" (Nutku, 1985, s.361). Bu yazarların, zaman zaman gazete yazıları yolu ile yaptıkları sanat tartışmaları tiyatronun gelişimine katkıda bulunuyordu.

İlk tiyatro ve mizah dergisi "Tiyatro" adı ile 1874 nisanında İstanbul'da yayımlanmaya başladı. Sahibi Agop Barunyan'dır. Küçük boy ve 4 sayfa olarak, haftada iki gün çıkan dergi her sayısında, İstanbul'daki tiyatrolarla ilgili haberlere, karikatürlere ve küçük skeçlere yer veriyordu ("Tiyatro", 1946, s.259).

Bu dönemin en önemli oyun yazarlarından biri olan Namık Kemal'in eserleri şunlardır: Vatan Yahut Silistre (1873), Zavallı Çocuk (1873), Akif Bey (1874), Gülnihal (1875), Celaleddin Harzemşah (1885), Kerbela (1910). Şemseddin Sami'nin eserleri ise; Besa Yahut Ahde Vefa (1875), Gâve (1875). Ahmet Mithat Efendi'nin eserleri: Eyvah (1872), Açıkbaş (1875), Çengi Yahut Daniş Çelebi (1875), Çerkeş Özdenler (1883), Zeybekler'dir (1885). Bu yazarlar zaman zaman geleneksel tiyatronun etkisinde kalmakla birlikte daha çok Avrupa tiyatrosu tarzında eserler yazıyorlardı. Komediler, daha çok törelere yer vermekle birlikte vodvil niteliğinde idi. En çok tutulan tiyatro türleri romantik dramlar, kötülüğün cezalandırılıp iyiliğin karşılıksız kalmayacağı fikrine dayanan melodramlar ve müzikli oyunlar olmuştur.

II. Meşrutiyet Dönemi'nde Türk Tiyatrosu (1908-1923) toplumsal gelişmelere paralel olarak dinamik bir görünüm kazanmıştır. Meşrutiyet'in ilanı büyük umutlar yaratmış, hürriyet ve meşrutiyet kavramları ağırlık kazanmış, huzur ve güvenliğin sağlanacağı sanılmıştı. II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte sansürün kaldırılması, yasaklar nedeniyle oynanamayan bir çok oyunun sahnelenmesine ve yeni tiyatro topluluklarının ortaya çıkmasına yol açmıştır. İktidarda bulunan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin tiyatroya destek vermesi ile tiyatro siyasal ve hukuksal düşüncelerin tartışıldığı kürsü gibi görüldü. Sansürden bunalmış olan halk da tiyatroyu bir boşalma aracı olarak görüyordu. Tiyatro, eski yönetimin kötülüklerine karşı toplumun hıncını, öfkesini dile getiren güçlü bir araç olmuştur. Öte yandan tiyatroya tepkili tutucu çevrelerin olumsuz tavırları devam ediyordu. Dış savaşlar, parti çekişmeleri ve anarşi huzur ortamının bozulmasına neden oluyordu. Ayrıca Tanzimat Dönemi ile karşılaştırıldığında II. Meşrutiyet Dönemi devlet adamlarının tiyatroya ilgisi daha az olmuş, yeni tiyatro yapıları yapılamamıştır. Buna karşın, Müslüman kadın oyuncuların sahneye çıkmasının yasak olduğu bu dönemin sonlarına doğru Afife (Jale) adında yürekli bir Türk kızı, bütün baskılara rağmen sahneye çıkmıştır. Afife, Hüseyin Suat'ın "Yamalar" adlı oyununda Kadıköy'deki Apollon Tiyatrosu'nda sahneye çıktı (1920).

Tanzimat ile başlayan Batılı anlamda tiyatro değişimleri özüne uygun şekilde geliştirilemediği gibi geleneksel Türk tiyatrosu da Batılı kalıplar içine oturtulamamıştır. Çünkü drama sanatının Batı'daki kökenleri ve tarihsel gelişim gerçeği göz ardı edilmiş ve Batı'daki sanatsal hareketlerin felsefi, siyasal, toplumsal ve estetik temelleri tam kavranamadığından aktarmacılık ve uyarlamacılık yapılmış ve drama sanatı yapay bir yapı içinde yerleşmeye başlamıştır (Çalışlar, 1995, s.62).

II. Meşrutiyet Dönemi içinde tiyatroya saygınlık ve önem kazandıran girişimlerin en önemlisi, 27 Ekim 1914 tarihinde Darülbey-i Osmani'nin kurulmasıdır. Türkçe karşılığı "Osmanlı Yenilikler/ Harikalar Evi" olan bu kurum dönemin İstanbul Belediye Başkanı Olan Cemil Topuzlu öncülüğünde Fransız tiyatro adamı Andre Antoin'in çalışmaları sonucunda kurulmuştur. Savaş döneminin getirmiş olduğu sorunlar ve parasızlık yüzünden beklenen başarıyı gösteremeyen Darülbeyi olumlu çalışmalarını ancak Cumhuriyet Dönemi'nde yapabilmıştır, Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar çalışmalarına devam etmiştir. İlk Türk kadın sanatçı olan Afife Jale de sahneye 1920 yılında Darülbeyi kumpanyası bünyesinde çıkmıştır. 1934 yılında kurum olarak yeniden düzenlenmiş ve İstanbul Belediyesi'ne bağlı bir kamu tiyatrosuna dönüştürülmüştür. Adı "İstanbul Şehir Tiyatrosu olarak" değiştirilen kurumun yönetimine Muhsin Ertuğrul'un getirilmesi ile yepyeni bir kimlik kazanmış ve profesyonel bir tiyatro kurumu durumuna yükselmiştir.

II. Meşrutiyet Dönemi Türk Tiyatrosu'na katkıda bulunan ve çalışmalarını Cumhuriyet Dönemi'nde de devam ettiren tiyatro sanatçıları şunlar olmuştur: Mardiros Mınakyan, Ahmet Fehim, Burhanettin (Tepsi), Muhsin Ertuğrul, Benliyan, Reşit Rıza (Samako), Şadi Fikret, Behzat Haki (Butak), Reşat Rıdvan, İ. Galip (Arcan), Ahmet Refet (Muvahhit), Hakkı Necip, İbnürrefik Ahmet Nuri (Sekizinci), Müfit Ratip, Nurettin Şevkati, Vahram Papazyan, Kemal Emin (Boran), Rıza Fazıl, Celal Tahsin, Cemal Sahir (Kehlibağcıoğlu), Kınar (Sıvacıyan), Eliza Binemeciyan ve ünlü Tuluat sanatçısı Naşit (Özcan).

Tiyatronun Türkiye'de çağdaş bir sanat alanına dönüşmesinde en büyük katkıyı tiyatro ve sinema adamı Muhsin Ertuğrul (1892 - 1979) yapmıştır. Ertuğrul, yerli oyunları çağdaş bir anlayışla sahneye koymayı özendirmiş, Türk kadın ve erkek oyuncuların yanında yerli yazarların da yetişmesine katkıda bulunmuştur (Başak, 1997, s.1796).

Batılı anlamda tiyatro sanatı Cumhuriyet döneminde büyük ölçüde devlet desteğine kavuşmuştur. Giderek sayıları artan resmi ve özel konservatuarlar ve tiyatrolar sayesinde günümüzde çağdaş anlamda tiyatro yurt çapında yaygınlaşmıştır. Tiyatro sanatçılarının bu çalışmaları Türkiye'nin tanıtımına ve çağdaş sanat ortamında önemli bir yer edinmesine yardımcı olmuştur.

2.3.2.1. İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları

Eski adı "Darülbedayi" olan Şehir Tiyatroları, İstanbul Belediyesi'ne bağlı katma bütçe ile yönetilen bir sanat kurumudur.

1913-14 yıllarında İstanbul Şehremini Cemil (Topuzlu) Paşa Paris'teki Odeon Tiyatrosu'nun yönetmeni André Antoine'i İstanbul'a davet ederek bir belediye tiyatrosu ve tiyatro okulu kurmakla görevlendirmiştir (Başak, 1997, s.1796). Darülbedayi-i Osmani adıyla bu yeni tiyatro, Şehzadebaşı'nda bir apartmanda açıldı. İki bölümü vardı: Tiyatro ve Musiki. I. Dünya Savaşı'nın başlaması ve André Antoine'in Fransa'ya dönmesiyle tiyatro çalışmaları biraz aksadıysa da bir süre sonra toparlanmıştır (Fuat, 1970, s.330). Türk tiyatrosu tarihindeki en önemli atılımlardan biri olan Darülbedayi'nin kuruluşu ile Türk tiyatrosu profesyonel bir topluluğa kavuşmuştur. 20 Ocak 1916 yılında, Hüseyin Suat'ın Emile Fabre'den uyarlayarak çevirdiği "Çürük Temel" adlı oyun Darülbedayi'nin ilk profesyonel oyunu olmuştur. Bu dönem oyuncular arasında; Kınar Hanım, Eliza Binemeciyan, Adriyen, Beatris, Ertuğrul Muhsin, Şadi, Muvahhit, Raşit Rıza, Nurettin Şevkati, Galip, Onnik Binemeciyan vardı. Daha sonra tiyatrodaki para sıkıntısı başlamış ve sarsıntılı bir döneme girilmiştir. 1924 yılında kurumun elinde artık bir tiyatro binası bile kalmadığından Darülbedayi kapanmak zorunda kalmıştır.

İsveç'teki çalışmalarını bitirerek yurda dönen Muhsin Ertuğrul, Darülbedayi'den ayrılan birkaç arkadaşı ile beraber Ferah Tiyatrosu'nda yeni bir topluluk kurarlar. "Ferah Dönemi" olarak adlandırılan bu dönem kuruluşundan sonra Darülbedayi sanatçılarının ilk dikkati çeken çalışmasıdır. 1924 yılının sonlarında kurulup 1925 mayısında son bulan bu tiyatro dönemi "Türk Tiyatrosunun Rönesansı" olarak da adlandırılır (Nutku, 1969, s.56). Bu tiyatronun sanatçı kadrosuna bakıldığında şu sanatçılar görülür: Muhsin Ertuğrul, İ. Galip, Behzat Haki, M. Kemal, Hazım, Vasfî Rıza, Neyyire Neyir, Kınar, Emin Belig, Prenses Mevhibe, Necla (Sertel), Heykeltraş Zühtü (Mübinoğlu), Muammer (Karaca), Celal Tahsin, Süflöz Refika, Şefika, Bedia Muvahhit ve Şadiye (Nutku, 1969, s.58).

1926 yılında Darülbedayi tamamıyla dağılmış durumda iken, belediyeye bağlı bir şehir tiyatrosu kurulması fikri ortaya atılmıştı. çalışmalar sonunda Belediye Başkanı Muhittin Üstündağ döneminde kurumun ilk yönetmeliği hazırlanmıştır (1926).

Muhsin Ertuğrul'un topluluğa katılmasıyla Darülbedayi düzenli bir örgütlenme içine girmiştir. Çağdaş bir yönetim, oyun seçimi ve oyun düzenine kavuşan Darülbedayi bu özellikleri ile bir "Tiyatro Okulu" olmuştur (Çalışlar, 1995, s.154).

"Bu çalışmalar sırasında 1927 yılında, Ankara hükümeti de yurdun her bir yanında tiyatrolar kurma eğilimine girmişti. Aynı yıl, Ankara'ya giderek gösteriler sahneleyen Darülbedayi sanatçılarıyla dönemin başbakanı olan İsmet İnönü görüşmüş ve Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir ödenekli tiyatro kurulması yolunda sanatçıların fikirlerini almıştır. 1930 yılında çıkarılan Belediyeler Kanununda, bir görev olarak belediyelere, tiyatro binası yapmak ve tiyatro topluluğu kurmak ile ilgili 15. madde konulmuştur. Böylelikle belediye bütçesinden ödenek alan tiyatro sağlam bir temel üzerine oturan bir sanat kurumu haline gelmiştir. Dağılmış olan Darülbedayi kumpanyası 1931 yılı nisan ayında İstanbul Belediyesi'ne bağlanmıştır" (Nutku, 1969, s.68). Türkiye'deki ilk Batılı anlamda kurulan bir tiyatro kurumu olan Darülbedayi, 1930'lu yıllara kadar hem bir okul hem de bir topluluk olarak tiyatro hayatında önemli bir yer tutmuştur. Bu kurum, 1934 yılında "İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatrosu" adını almıştır.

Şehir tiyatrosu tarafından kullanılan ilk tiyatro binaları; Lüks Sineması olarak bilinen Odeon Tiyatrosu, sonradan sinemaya çevrilen Elhamra Tiyatrosu ve Beyoğlu'ndaki Tepebaşı Komedi Tiyatrosu ve Tepebaşı Dram Tiyatrolarıdır. Kurumun Şehzadebaşı Letafet Apartmanında başlayan serüveni 1970 yılında törenle terk edilen Tepebaşı Tiyatrosu'nda devam etmiştir.

1970 yılında Şehir Tiyatrosu'nun Harbiye'deki yeni binasına taşınmasıyla Tepebaşı'ndaki Dram Tiyatrosu'nun Müze'ye dönüştürülmesi düşünülmüşse de aynı yıl yanmıştır.

Muhsin Ertuğrul'un Şehir Tiyatrosu'nun başında bulunduğu 1959-66 yılları arasında semt tiyatroları inşa edilmiştir. Günümüzde şehir tiyatroları şu sahnelerle sahiptir: Harbiye Muhsin Ertuğrul Sahnesi (1967), Fatih Reşat Nuri Sahnesi (1961), Üsküdar Musahipzade Celal Sahnesi (1961), Kadıköy Haldun Taner Sahnesi (1989), Gaziosmanpaşa Sahnesi (1991), Ümraniye Sahnesi, Fatih Zübeyde Hanım Sahnesi ve Cemil Topuzlu Açıkhava Sahnesi (1947).

Darülbedayi'nin bir devamı olarak tiyatro yaşamını sürdürmüş olan İstanbul Şehir Tiyatrosu, Muhsin Ertuğrul'un yönetiminde bir sanat ve repertuar tiyatrosu olarak Devlet Tiyatrosu'na öncülük etmiştir. Şehir Tiyatrosu'nda dünya edebiyatından yapılan çeviri ve adaptelerin yanı sıra yerli oyunlar da oynanmaktaydı. Halit Fahri, Vedat Nedim, Musahipzade Celal, Ömer Seyfettin, Yakup Kadri, Abdülhak Hamid, Cevdet Kudret, Faruk Nafiz, Nazım Hikmet, Hüseyin Rahmi, Reşat Nuri, Necip Fazıl gibi edebiyatçıların yazdıkları oyunların çoğu ilk olarak Şehir Tiyatrosu sahnesinde oynandı. Ayrıca Cemal Reşit ile Ekrem Reşit'in birlikte yazdıkları operetler de bu sahnede oynanmıştı.

Muhsin Ertuğrul sahne düzeninde daha çok Batı örneklerinden yararlanmışır. İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda 1938 yılında sahneye konan Shaekspere'in "Yanlışlıklar Komedyası" nın sahne düzeninin aynısı oyunu aynı yıl Stradford Festivali'nde (Connecticut, A.B.D.) sahneleyen Theodor Kommisarzhovsky'nin sahne düzeniyle neredeyse tıpatıp benzediği görülmüştür (Başak, 1997, s.1796).

Ülkemizde tiyatro Dergisi geleneğini başlatan bir kurum olan Şehir Tiyatroları, 1918-1920 yılları arasında "Temaşa" adlı 25 sayılık tiyatro dergisi çıkarmış, 1930'dan sonra ise "Darülbedayi", "Türk Tiyatrosu", "Şehir Tiyatroları" adlarını alan dergiyi yayınlamıştır. Dünyanın en uzun süreli yayınlanan dergilerinden biri olan bu dergide günün tiyatro uygulamaları belgelenmiş, tiyatro severleri eğitecek yazılara ve haberlere yer verilmiştir.

Türk Tiyatrosundaki değişim ve seyirci yönelişini göz önüne alan Şehir Tiyatroları, yerli ve yabancı yazarlardan oluşan geniş bir repertuara sahiptir. Oyun seçiminde dünya klasiklerini tanıtmaya özen göstermenin yanı sıra, çağımızın yazarlarının eserlerini gösterime sunuyor.

Şehir Tiyatrolarının oyuncu kadrosundan yetişenler, yalnızca Türk Tiyatrosunun değil Türk Sinemasının da öncüleri olmuşlardır. Örneğin; Muhsin Ertuğrul, Emin Belig Belli, Bedia Muvahhit, Vasfi Rıza Zobu, Hazım Körmükçü, Halide Pişkin, Cahide Sonku, Suavi Tedü, Şaziye Moral, Behzat Butak, Talat Ertemel, H. Kemal Gürmen, Avni Dilligil...

Şehir Tiyatrolarında bu güne kadar şu sanat yönetmenleri görev yapmıştır: Muhsin Ertuğrul (1934-1952), Max Meinecke (1952-1958), Muhsin Ertuğrul (1959-1966), Vasfi Rıza Zobu (1967-1973), Muhsin Ertuğrul (1974-1976), Hayati Asilyazıcı (1976-1980), Vasfi Rıza Zobu

(1980-1985), Gencay Gürün (1985-1994), Erol Keskin (1994-1996), Kenan Işık (1996-2001) Şükrü Türen (2001-2002), Nurettin Ergül (2002-Devam ediyor).

2.3.2.2. Devlet Tiyatroları

Türkiye'nin ulusal tiyatrosu kimliğini taşıyan, devlet ödenekli sanat kuruluşu olan Devlet Tiyatrosu; Genel Müdür yönetimi altında, Sanat ve Yönetim Kurulu organıyla yönetilir.

Devlet Tiyatrosu, tiyatro eğitimi için Atatürk'ün direktifleriyle kurulan bir kurumdur. 1935 yılında Atatürk'ün isteği ile önce Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı "Güzel Sanatlar Umum Müdürlüğü" kuruldu. Güzel Sanatlar Umum Müdürlüğü'nün kuruluşundan bir yıl önce ise Ankara'da Milli Musiki ve Temsil Akademisi açılmıştı (1934). Akademi'nin kuruluş amaçları şunlardı:

- 1- Milli müziğimizi bilimsel esaslar doğrultusunda geliştirmek ve yaymak
- 2- Sahne sanatlarının her koluna yetişmiş eleman sağlamak
- 3- Müzik öğretmeni yetiştirmek

Daha sonra bir temsil Akademisi kurulması için çalışmalara başlandı. 1936 yılında çıkarılan bir kararla "Devlet Konservatuarı" açılmıştır. Başına Carl Ebert'in getirildiği Konservatuvar; müzik ve temsil olmak üzere iki bölüme sahipti. Temsil bölümü; tiyatro, opera ve bale olarak üç gruba ayrılmıştı. Bir de Tatbikat Sahnesi açılmıştı.

Devlet Konservatuarı'ndan gelişen Devlet Tiyatrosu, 1949 yılında yürürlüğe giren Devlet Tiyatro ve Operası kanunu ile kurulmuştur. Devlet Tiyatrosu kendi yapısı içinde tiyatro, opera ve baleden oluşan üç sanat kolunu 1970 yılına kadar birlikte yürütmüş, 1970 yılında çıkan bir yasayla Devlet Operası ve Balesi Devlet Tiyatrosu'ndan ayrılmıştır.

Önce Ankara'da Küçük Tiyatro'da (1947) etkinliklerine başlamış olan Devlet Tiyatrosu, kısa zamanda gelişme göstererek, Ankara'da Büyük Tiyatro (1948), Üçüncü Tiyatro (1956), Oda Tiyatrosu (1956), Yeni Sahne (1960) ve Altındağ Tiyatrosu'nu (1964), İstanbul'da Atatürk Kültür Merkezi'nde Büyük Tiyatro ve Oda Tiyatrosu ile Taksim Sahnesi'ni (1971); Bursa'da Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu'nu (1957), İzmir Devlet Tiyatrosu'nu (1957), Adana Devlet

Tiyatrosu'nu (1981), Diyarbakır Devlet Tiyatrosu'nu (1989), Antalya Devlet Tiyatrosu'nu (1993) ve Trabzon Devlet Tiyatrosu (1987) sahnelerini açmıştır.

Devlet Tiyatrosu, 1954 yılından bu yana çocuk Tiyatrosu etkinliklerini sürdürdüğü gibi, müzikal alanında da etkinliklerde bulunmuştur. Kurulduğundan bu yana Batı klasik ve çağdaş tiyatrosuna olduğu kadar, Türk tiyatrosuna da yer veren Devlet Tiyatrosu, geniş oyun dağarcığıyla bir repertuar tiyatrosu kimliğini sürdürmektedir.

Devlet Tiyatrosu'nun bu güne kadarki yöneticileri şu kişiler olmuştur: Cevat Memduh Altar (1951-1954), Muhsin Ertuğrul (1954-1958), Cüneyt Gökçer (1958-1977; 1980-1983), Engin Orbey (1977-1980), Turgut Özakman (1983-1987), Raik Alınayık (1987-1988), Bozkurt Kuruç (1988-1992), Yücel Erten (1992-1994), Tamer Levent (1994-1995).

2.3.2.3. Özel Tiyatrolar

Özel Tiyatrolar; belli bir kamu kurumuna bağlı olmayan, özel kişilerce kurulmuş profesyonel tiyatrolardır.

Türkiye'de tiyatro başlangıcında özel kuruluşların eylemi olmuştur."Kol" adı verilen topluluklar, ortaoyunu grupları, tuluat toplulukları özel tiyatro niteliğindedirler. Tanzimat ile birlikte çoğalan bu topluluklardan en önemlisi Güllü Agop'un kurduğu "Gedikpaşa Tiyatrosu"dur.

Cumhuriyet'in ilanından sonra ilk kurulan özel tiyatrolar arasında Fikret Şadi'nin yönettiği "Milli Sahne" gelir. Merkezi Eskişehir olan Milli Sahne, bu yıllarda oldukça beğeni toplamıştır. Ayrıca Fikret Şadi, "Türk Tiyatrosunu Himaye Cemiyeti"ni kurmuş ve bu dernek yoluyla hükümetten maddi yardım almıştır. Fikret Şadi, bu girişimiyle devletten yardım gören ilk özel tiyatro topluluğuna sahip olmuştur (Nutku, 1985, s.329).

Muhsin Ertuğrul'un Ankara Devlet Konservatuvarı öğretmenliği sırasında açtığı Küçük Sahne oldukça tutulmuştu. Bu durum, ödenekli bir tiyatro yanında özel tiyatroların var olabileceği düşüncesini güçlendirdi ve bir çok küçük tiyatro topluluğu kuruldu. Bunlar arasında; Cep Tiyatrosu, Çığır Sahne, Ses Opereti gibi topluluklar sayılabilir. 1954 yılında, Tünel ile

Galatasaray arasındaki bölgede Muammer Karaca tarafından kurulmuş olan "Karaca Tiyatrosu", oynadıkları güldürü ve vodvil türü oyunlarla halkın tuttuğu bir tiyatro topluluğu olmuştur.

Türkiye'de özel tiyatroların 1960 yılından sonra nitelik ve nicelik bakımından geliştiği gözlenir. Cumhuriyet'in kuruluşundan 1970'lere kadar sayısı 160'a ulaşan Özel Tiyatrolar'ın sayısı günümüzde 70 civarındadır (Çalışlar, 1995, s.488).

Özel Tiyatrolar, günümüzde maddi ve teknik olanaksızlıklar ile tiyatro binası sıkıntısı içindedirler. Devlet, Özel Tiyatro topluluklarının genel ekonomik güçlüklerine çözüm getirmek amacıyla 1982 yılından itibaren maddi yardım sağlamaktadır. Ayrıca, Özel tiyatroların sorunlarını çözümlmek doğrultusunda, aralarındaki dayanışma ve etkinlik alanının genişletilmesini sağlamak amacıyla 1988 yılında "Özel Tiyatro Yapımcıları Derneği" kurulmuştur.

Günümüzde belli başlı Özel Tiyatrolar arasında; Kenter Tiyatrosu, Dormen Tiyatrosu, Gönül Ülkü-Gazanfer Özcan Tiyatrosu, Nejat Uygur Tiyatrosu, Ankara Sanat Tiyatrosu, Dostlar Tiyatrosu, Ali Poyrazoğlu Tiyatrosu, Ferhan Şensoy Tiyatrosu bulunur.

3. DÜNYADA TİYATRO MÜZELERİ

3.1. Müze Koleksiyonları

The Museum of the City of New York'un Koleksiyonları (New York, ABD)

1923 yılında kurulmuş olan müze, ilk olarak Garcia Mansion'da açılmıştır. 1932 yılında Joseph Feedlander tarafından, neo-Georgian tarzında olan bugünkü beş katlı daimi binasına taşınmıştır.

New York şehrinin karmaşık öyküsü, başlangıçta küçük bir Hollanda ticaret şehri olma konumundan dünyanın bugünkü en büyük ve önemli şehirlerinden biri olma statüsü kazanışını anlatır. Bu öykü, The Museum of the City of New York 'un çok çeşitli olan koleksiyonları aracılığıyla ortaya çıkmaktadır. Müze, üç milyondan fazla objeye sahiptir. Devamlı koleksiyonu altı bölümden oluşmaktadır; kostümler, dekoratif sanatlar, tablolar ve heykeller, baskılar ve fotoğraflar, tiyatro, oyuncaklar. En ilgi çeken koleksiyonları arasında George Washington'daki açılış balosunda giyilmiş kostümler, Louis Comfort Tiffany'nin stüdyosundan gümüş objeler, Hudson River ekolü tablolar, Currier ve Ives baskıları, New York tiyatro ürünü malzemeleri ve Eugene O'neil'in el yazması bir çok orijinal senaryoları bulunur. Daimi sergilere ve dönem dönem değiştirilen sergilere ayrılmış galerilerde koleksiyonlarda ve kısa dönemli geçici sergilerde, şehrin ekonomik özelliği, mimarisi ve kültürel çeşitliliği ortaya çıkmaktadır.

Müzenin Tiyatro Bölümüne ait koleksiyonu dünyadaki gösteri sanatları ile ilgili koleksiyonlar arasında seçkin bir yere sahiptir. Koleksiyon, 18. yüzyılın sonlarından günümüze şehrin tiyatro faaliyetlerinin derinleme incelenmesine olanak sağlayacak niteliğe sahiptir. Koleksiyondaki malzemeler arasında; orijinal set tertibatları, Donald Oenslager, Jo Mielziner, Robert Edmond Jones gibi tasarımcılar tarafından yapılmış kostümler, afişler, broşürler, 1700 klasörlük 1800'lü yıllardan itibaren yerel tiyatro faaliyetlerine ait dökümanları içerir, Eugene O Neil tarafından yazılmış orijinal oyun senaryosu, 5000'den fazla kostüm ve bu kostümlere ait destekleyici malzemeler, çok miktarda karikatür, çizim ve fotoğraf arşivi bulunur.

Tiyatro bölümüne ait en ilgi çeken koleksiyonlar şunlardır:

Tiyatro ile ilgili, müzenin elindeki koleksiyonlarından en önemlisini John Golden Arşivi oluşturur. Bu arşiv yaklaşık 40.000 klasördür ve New York şehir tiyatrosunun 18. yüzyılın sonlarından günümüze kadar tam bir kronolojisini içerir. Arşivde şu tip malzemeler bulunur: Fotoğraflar, yazışmalar, sözleşmeler, oyunlara ait faturalar, el yazıları, reklam malzemeleri, sanatçılara ait ölüm ilanları, gazete küpürleri, anı programları, müzik notaları ve süflör kitapları.

Tiyatro bölümüne ait fotografik malzemelerden oluşan koleksiyonun kapsamında ise; 1860'lardan 1990'lara uzanan kart vizitler, New York'ta tiyatro için çalışan önemli fotoğraf stüdyolarının yaptığı bağışlar bulunur. Bu malzemeler New York tiyatrosunun görsel tarihini izlememize olanak sağlar. Müzenin koleksiyonunda bulunan binlerce ilan ve afiş, 1834 yılından günümüze reklam akımlarındaki değişimi belgeler. 7500 set tertibatı ve set modeli; sanatsal biçimlerdeki, seyirci zevkindeki ve sahne teknolojisindeki yenilikleri bize aktarır.

Çizimler ve karikatürler koleksiyonunda yaklaşık 5000 civarında eser bulunur. Ayrıca yaklaşık 500 resim vardır. Bu resimler arasında tiyatro ile ilgili kişilere ait portreler de bulunmaktadır.

Resim 3.1.1. The Museum of the City of New York Müze Binası (Kartpostal, Müze Satış)

Bünyesindeki koleksiyonu daha iyi sergilemek amacıyla müze, yedi katlı ek bir bina yapmayı planlamaktadır. Eğitim Bölümü; konserler, yürüyüş turları, konferanslar, aile programları ve çocuklara yönelik özel etkinlikler düzenlemektedir.

Österreichisches Theatrumuseum Koleksiyonları (Viyana, Avusturya)

Avusturya Tiyatro Müzesi depolarında yaklaşık 1.6 milyon eser vardır. Bunlar; kostümler, sahne dekorları, set dizaynları, fotoğraflar, afişler, resimler, elyazmaları ve dünya tiyatrolarından bir çok başka eserlerdir. Müze, bünyesindeki koleksiyonların halka tanıtırken açtığı çocuk etkinlikleri bölümünde eğlenceler düzenlemekte, doğum günleri için özel programlar hazırlamakta, el işi ve dansa yönelik atölyeler açmaktadır. Ayrıca dünyaca ünlü Viyenalı oyun yazarı olan Helden - Tenors Jess Thomas gibi önemli kişiler için özel sergiler açılıyor ve eserlerinin tanıtımı yapılıyor.

Resim 3.1.2. Österreichisches Theatrumuseum'da Çocuklar İçin Düzenlenen Doğum Günü Partisi Etkinliği (Foto. Österreichisches Theatrumuseum Broşürü, 2002)

Resim 3.1.3. Oyun Yazarı Jess Thomas Adına Düzenlenen Özel Serginin Broşürü (Foto. Österreichisches Theatermuseum Broşürü, 2002)

Teatterimuseo Koleksiyonları (Helsinki, Finlandiya)

Helsinki'de bulunan bu Müze, 1880'lerden günümüze tiyatro ve tiyatroyla ilgili sanatlara ait koleksiyonlara ev sahipliği yapar. Koleksiyonlarından bir kısmı 1962 yılında Finlandiya Tiyatrolar Birliği Merkez Organizasyonu ve Finlandiya Milli Tiyatrosu tarafından bağışlanmıştır. Konusunda uzmanlaşmış bir ulusal müze olan Tiyatro Müzesi, Finlandiya Tiyatro geleneği ile ilgili bilgi aktarımını, kapsamlı bir arşiv ortamını, koleksiyonun gelecek kuşaklar için korunmasını ve özellikle de araştırma ortamını sağlar. Koleksiyonlar şu tür eserlerden oluşmuştur:

Kostümler: Tiyatro, opera ve dans için kullanılmış kostümler ve kostüm tasarımlarından oluşur. Müze'nin en geniş ve değerli olan kostüm koleksiyonunun özünü oluşturan parçalar Finlandiya Milli Tiyatrosu tarafından 1962 yılında bağışlanmış olan parçalardır. Bu koleksiyon içinde 19. yüzyıl sonlarında eski Finlandiya Tiyatrosu'nun ünlü sanatçıları tarafından ve 20. yüzyıl başlarında da İda Aalberg (The Dead of Elina oyunu -1891), Axel Ahlberg Mary Stuart oyunu - 1880) gibi sanatçılar tarafından giyilmiş sahne kostümleri bulunur. Koleksiyona ait belki de en değerli kostüm Aino Ackté tarafından giyilen (Tosca oyununda - 1906) kostümdür. Bu ve diğer bir çok kostüm Kasım 1999'da açılan devamlı sergilemede izlenebilmektedir. Koleksiyonda kostümler için modern tasarım örnekleri de yer alır. Bu koleksiyon ise, Finlandiya Milli Operası için Anna Kontek'in The Nigthingale oyunu için yaptığı tasarım örneklerini (1977), Kimmo Viskari'nin Faust oyunu için yaptığı tasarımları (1999), Marja Uusitalo'nun Little Stars adlı dans gösterisi için yaptığı tasarımlarını (2000) içine alır.

Sahne Setleri: Modeller, sahne setleri ve desteklerinden oluşan bir koleksiyondur. Müze'nin kostüm ve set tasarımlarından oluşan koleksiyonu yaklaşık yüz yıllıktır. Karl Fager'in 1915 Savolinna Opera Festivali Faust oyunu için tasarladığı setlerden, Ensio Souminen'in 1998 yılında Lahti Şehir Tiyatrosu'nda oynanan "Juha - Forbidden Love" adlı oyununa kadar geniş bir dönemi içerir. Koleksiyonun nadir parçalarından biri de Matti Waren'in 1926 yılında Finlandiya Ulusal Tiyatrosu ve 1928 yılında R.U.R. 'da oynanan "Ceasar and Cleopatra" adlı oyun için hazırladığı set tasarım modelidir.

Sahne Teknolojisi: Aydınlatma ve diğer etkiler yaratma amacıyla kullanılmış olan malzemeler, Finlandiya Milli Tiyatrosu ve Alexander Tiyatrosu'na ait eski aydınlatma ekipmanlarından oluşan geniş bir koleksiyonu oluşturur.

Destekleyici Malzemeler: Silahlar, mobilyalar, sahne aksesuarları ve benzeri malzemelerden oluşur.

Makyaj: Makyaj ekipmanları, makyaj boyaları, peruklar ve maskelerden oluşur.

Kukla: Değnekli kukla, ipli kukla gibi çeşitli kuklalardan oluşan bir koleksiyondur.

Asya Tiyatro Koleksiyonu: Çin, Japon, Burma, Nepal ve Endonezya maskeleri, kostümleri ve kuklalarından oluşan bu koleksiyonda ayrıca Çin Kun Operası tarafından oynanan "Yaz Ortasında Kar" adlı oyunun setine ait yapı ve kostümler de bulunur.

Basın Koleksiyonu: Tiyatro Müzesi'nin basın koleksiyonu 1923-1971 yılları arasına ait gazete küpürlerinden oluşur. Oyunun oynandığı yeri ve sezonu bilindiği takdirde istenilen oyun hakkında yazılanlara göz gezdirmek bu koleksiyon sayesinde mümkündür.

Taiwan Theatre Museum Koleksiyonları (Ilan, Tayvan)

Tayvan 'daki Ulusal Müzeler, hükümetin Tayvan'da Çin kültürünü koruma ve tanıtmada büyük çabalar gösterdiğini kanıtlayacak niteliktedir. Günümüze kadar Tayvan'da tanıtılan kültürün çoğu Çin kültürüne, çok azı ise Tayvan kültürüne ait idi. Son yıllarda hükümet Tayvan'ın da dikkate değer bir kültüre sahip olduğunun farkına varmaya başlamıştır. Bu yeni politika çizgisinde Kültürel Planlama ve Yürütme Konseyi, 1980'lerin sonunda ada çevresinde kültür merkezlerini desteklemeye başladı. Bu konsey, kuzeydoğu Tayvan'da bulunan, müziği ve tiyatrosu ile ünlü olan Ilan şehrinde Tayvan Tiyatro Müzesi'nin kurulmasına yardım etmiştir. Ilan şehri Kültür Merkezi içinde yer alan Müze, özel olarak Tayvan'ın tiyatro sanatlarına ve Tayvan operasına adanmıştır. Günümüzün Koraoke ve Jakie Chan filmleri nedeniyle opera, Tayvan'da daha önce olduğu gibi seyircileri kendine çekemeyecek olsa da adanın tek yerli tiyatro sanatı ve hala izlemesi eğlenceli oluşu ile önemini korumaktadır.

Tayvan Tiyatro Müzesi'nde Tayvan operasına ait gerçekten görülmesi gereken şeyler arasında balmumundan yapılmış figürler ve bunlara giydirilmiş olan kostümler bulunur. Bunun yanında fotoğraflar, renkli elbiseler içindeki kuklalar, hayaletleri tasvir eden korkunç görünümlü ağaç kuklalar ve tiyatro destekleri oldukça geniş bir koleksiyon oluşturur.

Ayrıca koleksiyonda geleneksel Tayvan operasına ait sahne modelleri, gezici trupların kullandığı portatif sahneler ve ünlü aktör ve aktristlere ait fotoğraf ve gösteri afişleri yer alır. Tiyatroyu destekleyen aksesuarlar arasında bulunan askeri sanat ürünü olan silahlar, mücadele

ve eski Çin çatışmalarını anlatan sahnelerde kullanılmışlardır. Koleksiyonun en önemli eserleri arasında işitsel olduğu kadar görsel etki de yaratan, Tayvan operasının vazgeçilmez unsuru gonglar da bulunur.

Müzenin, filme alınmış gösterileri içeren malzemeleri ile opera müziklerinin dinlenebileceği bir bölüme sahip olması koleksiyonu görsel-işitsel yönden zenginleştirmektedir.

3.2. Müze Koleksiyonlarının Sergilenmesi

The Museum of the City of New York Tiyatro Koleksiyonu Sergilenmesi

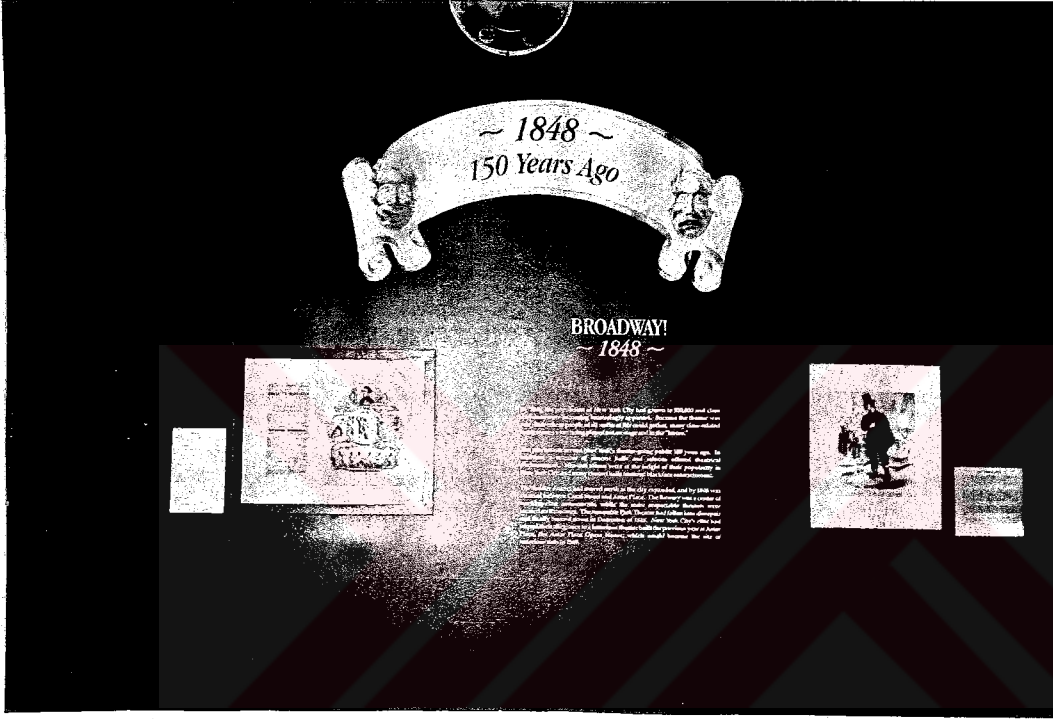

Resim 3.2.1.The Museum of the City of New York Tiyatro Bölüme Sergilemesine Giriş (Foto. Ayten Denisenko)

Dört katlı binanın üçüncü katı Oyuncak Sergilemesi ve Tiyatro Sergilemesine ayrılmıştır. Tiyatro Bölümü'ne ait sergileme "BROADWAY" tabelasını taşıyan bir kemer açıklığından girilerek başlar. Buradan itibaren dört adet sergileme salonu bulunur.

1.Salondaki Sergileme

Girişin solunda yer alan duvar üzerinde "1848 – 150 Years Ago Broadway" başlığını taşıyan bir sergileme bulunur. Burası Broadway'ın tarihçesi ile ilgili kısa bir bilgi yazısını içerir.

Resim 3.2.2. The Museum of the City of New York, Giriş Panosu (Foto. Ayten Denisenko)

Bu bölümden sonra duvarın geri kalan bölümü üzerinde zaman içinde New York City'de tiyatro binası olarak kullanılmış yapılara ait belge niteliğindeki fotoğraflar sergilenir. Karşısındaki duvar üzerinde 1847 yılında inşa edilen Astor Place Theatre'da ilk oynanan oyun (1849) olan Shakesphere'ın Macbeth oyunu ve bu oyunun neden olduğu toplumsal hareketlerden bahseden bir açıklama yazısı yer alır. Bunun yanında düzenlenmiş olan sahne şeklindeki platform üzerinde Macbeth oyunundan iki karaktere ait manken, aslına uygun bir şekilde sonradan hazırlanan oyun kostümleri içinde sergileniyor. Sahne şeklinde düzenlenmiş bu platform önünde "V" oluşturacak şekilde uzanan ince uzun camlı iki vitrin içinde ise oyunda oynayan sanatçılar ile ilgili bilgi veren yazılara, oyuna ait broşür örneklerine, bilet ve fotoğraflar ile oyunda kullanılmış olan kılıç ve tüfeklere yer verilmiştir. Bu mankenli sergilemenin yanında oyunda kullanılan Macbeth tacı küçük bir ada vitrin içinde tek başına

Resim 3.2. 3. The Museum of the City of New York, Eski Tiyatro Binalarını Tanıtan Sergileme
(Foto. Ayten Denisenko)

Resim 3.2.4. The Museum of the City of New York, Macbeth Oyununa Ait Mankenli Sergileme
(Foto. Ayten Denisenko)

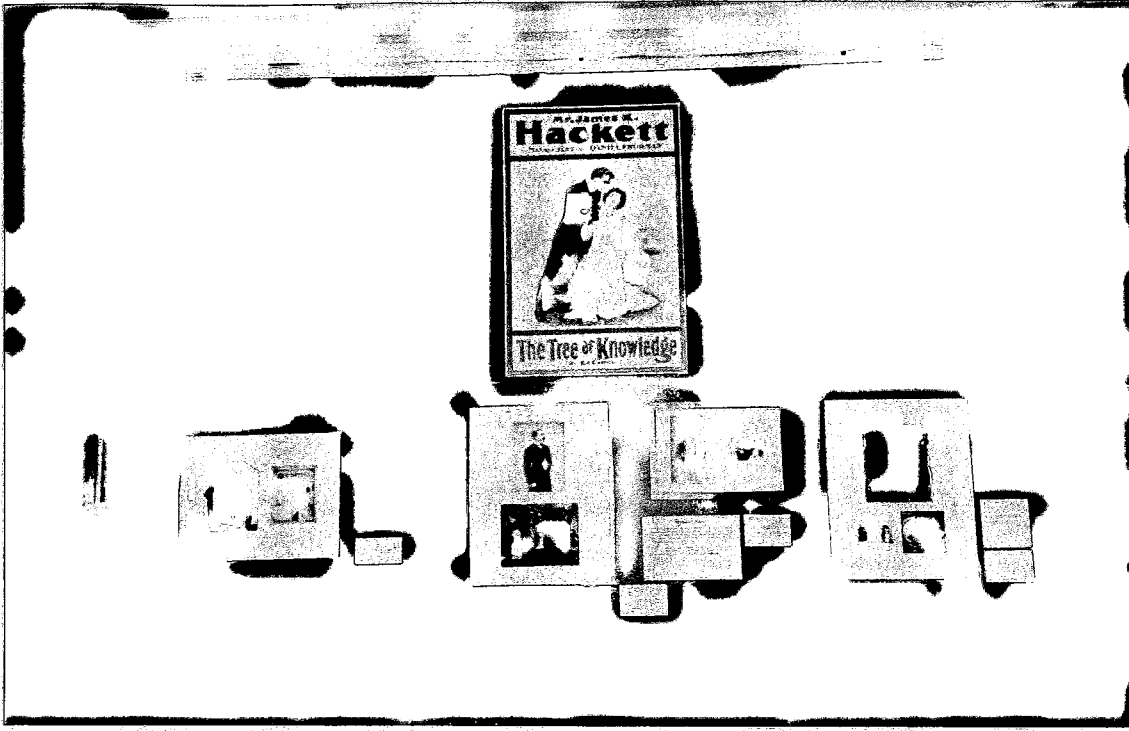
sergileniyor. Macbeth tacı geçildiğinde duvar üzerinde oluşturulan bir bölümde ünlü Amerikan oyun yazarı Edwin Fomost'a ait bir yağlıboya portre, biyografik bilgi panosu ve yazdığı en önemli eserlerin tanıtıldığı bilgileri içeren belgeler sergilenmektedir.

2. Salondaki Sergileme

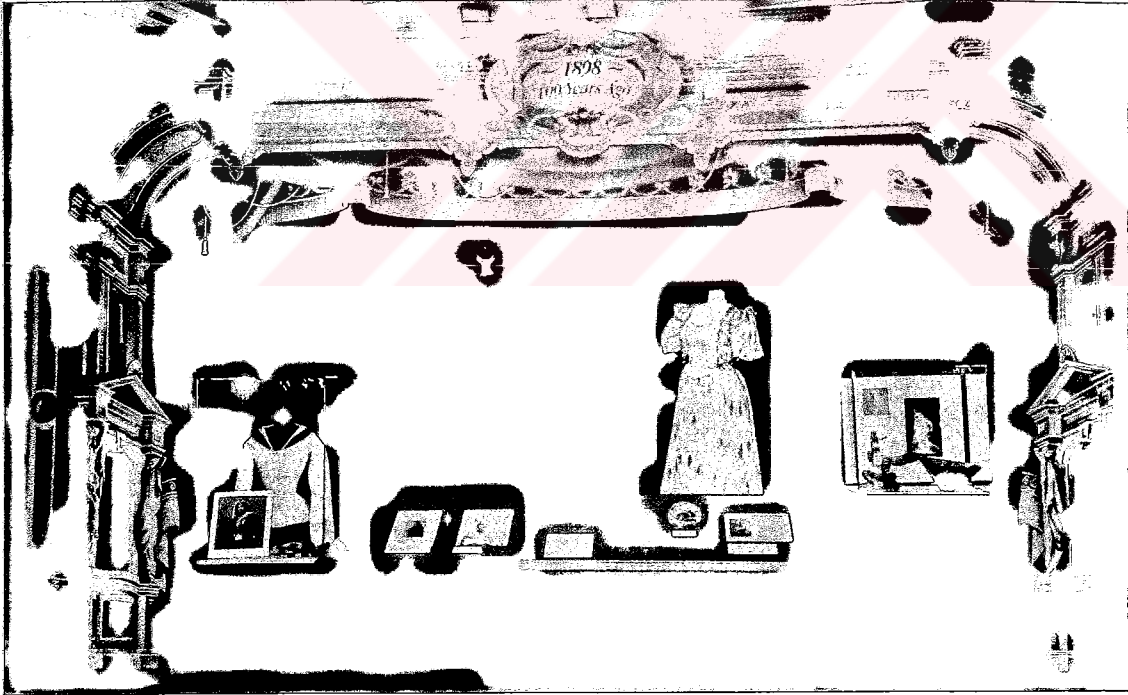
Bu bölüme geçildiğinde salonun; solundaki duvarın ünlü Amerikan kadın tiyatro sanatçılarına ayrıldığı, sağındaki duvarın ise ünlü Amerikalı erkek tiyatro sanatçılarına ayrılmış olduğu görülür. Kadın tiyatro oyuncularını arasında; Miss Ada Rehan (1859-1916), Julia Marlow (1865-1950), Viola Allen (1867-1948), Maude Adams (1872-1953), Minnie Maddern Fiske (1865-1932) bulunur. Erkek sanatçılar arasında ise: Nat C. Goodwin (1857-1919), May Irwin (1862-1938), John Drew (1853-1927), Mourice Barrymore (1847-1905), E. H. Sothern (1859-1933), William Fawersham (1868-1940), James J. Hackett (1869-1926) ve William H. Crane (1845-1928), bulunur. Bu sanatçılara ait büstler, fotoğraflar, oynadıkları oyunlara ait afişler, oyunlardan sahneleri gösteren fotoğraflar ve biyografik bilgi yazısı ile oluşturulan bir sergileme gözlenir.

Resim 3.2.5. The Museum of the City of New York, Kadın Oyuncuları Tanıtan Sergileme (Foto. Ayten Denisenko)

Resim 3.2.6. The Museum of the City of New York, Erkek Tiyatro Oyuncularının Tanıtıldığı Sergileme (Foto. Ayten Denisenko)

Resim 3.2.7. The Museum of the City of New York, Kostüm Sergilemesi (Foto. Ayten Denisenko)

3. Salondaki Sergileme

Üçüncü salona geçildiğinde girişin karşısında bir tiyatro sahnesi şeklinde dekore edilmiş vitrin dikkati çeker. "1898 - 100 YEARS AGO" şeklinde bir sergileme başlığını taşıyan, perdelerini

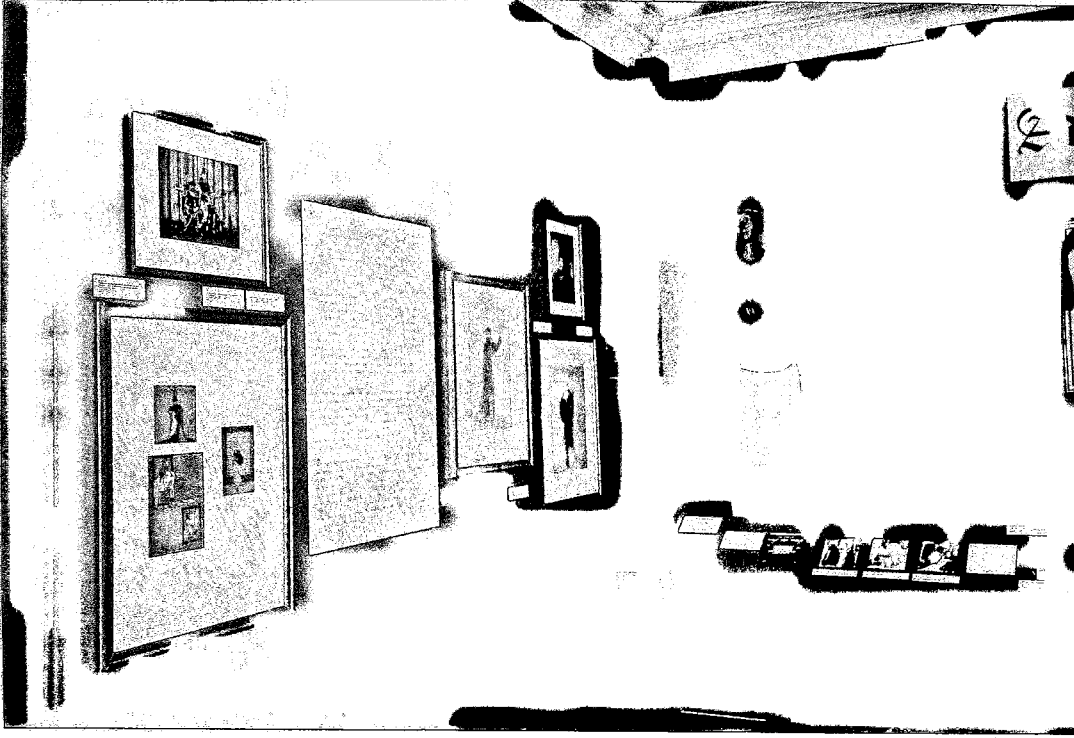
açmış tiyatro sahnesi düzenlemesi içinde önemli sanatçıların ses getiren oyunlarında giydikleri kostümler ve aksesuarlar sergileniyor. Burada sergilenen objeler şunlardan oluşmaktadır:

- Viola Allen'in "The Christian" (1868) oyununda giydiği kazak ve başlık orijinal olduğundan vitrin içinde sergileniyor.
- Viola Allen'in "Macbeth" oyununda giydiği kostüm. Bu kostüm imitasyondur ve açıkta sergileniyor.
- Lillian Russel'in bir oyunda giydiği (1860) kostüm. Bu kostüm imitasyondur ve açıkta sergileniyor.
- "Kleopatra" (1890) oyununda kullanılan aksesuarlar olan yılan ve kelebek, bir vitrin içinde sergileniyor.

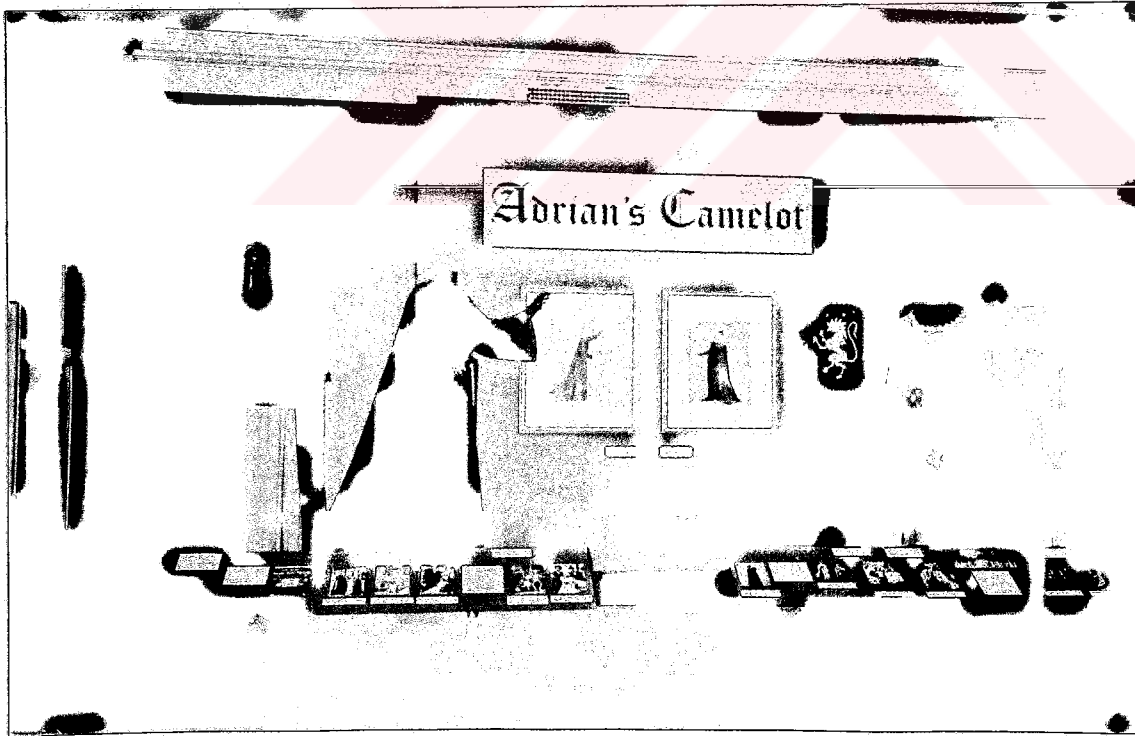
Bu sahnenin ön kısmındaki ince uzun camlı vitrin içinde ise sanatçıların bu kostümler içinde çekilmiş fotoğrafları, oyundan sahneleri gösteren fotoğraflar ve biyografilerine yer verilmiştir. Girişin solundaki duvar "Müzikal Tiyatro"ya ayrılmıştır. Girişin sağındaki duvarda ise; 4. Bölüme açılan bir kapı bulunur. Duvarın geri kalan bölümü "Popüler Eğlence"ye ayrılmıştır. Müzikal tiyatroya ayrılmış olan duvarda "Fortune Teller, Bride Elect, The Wedding Day" gibi ünlü müzikal oyunların tanıtımı yapılmıştır. Bu tanıtım oyunlarda oynayan sanatçıların kimler olduğunu ve sanatçıların biyografilerini de içerir. Burada müzikallere ait; afiş, broşür, ve fotoğraflardan oluşan bir sergileme görülür. Aynı sergileme anlayışıyla düzenlenen karşısındaki "Popüler Eğlence" bölümünde ise; "Vaudeville, Burlesque, Minstrelsy ve A Trip to Coontawn" oyunları tanıtılmıştır.

4. Salondaki Sergileme

Bu bölüme geçildiğinde salonun, dönemin ünlü moda tasarımcısı Gilbert Adrian Camelot adlı modacıya ayrılmış olduğu anlaşılır. Camelot, 1920'li yıllarda Broadway için kostüm tasarımı yaparken ünü yayılmış ve 1930'larda Holywood'un en aranılan kostüm tasarımcısı olmuştur. Camelot'un yaşamı ve başarısı ile ilgili bir tanıtım yazısından, müzedeki 81 parçalık kostüm koleksiyonunun Adrian Camelot öldükten sonra eşi tarafından 1961 yılında The City Museum of New York City'e verildiği de öğrenilebilir. Koyu mat mavi renk yağlı boya ile boyanmış duvarları olan bu salonda sürekli olarak dinlenebilen müzik, önemli müzikal ve operalardan parçalara aittir. Duvarlarda Camelot'un oyunlarda kullanılmak üzere tasarladığı kostümlere ait 34 adet çerçevelenmiş renkli desen çalışması sergilenir. Bundan başka girişin solunda kalan duvarın "ADRIAN'S STYLE" başlığı altında düzenlenmiş bir vitrine ayrıldığı görülür. Burada

Resim 3.2.8. The Museum of the City of New York, Kostüm Tasarımcısı Adrian Camelot'a Ait Kostüm Sergilemesi (Foto. Ayten Denisenko)

Resim 3.2.9. The Museum of the City of New York, Kostüm Tasarımcısı Adrian Camelot'a Ait Kostüm Sergilemesi (Foto. Ayten Denisenko)

"The Wizard of Oz" (1939), "Tannhauser" (1941), "Dinner at Eight" (1933), "No More Ladies" (1935), "Private Lives" (1931) gibi oyunlar veya filmler için tasarlanmış 5 adet kostüm sergilenir. Bu kostümlerin ön tarafındaki alçak vitrinde ise bu kostümlerin kullanıldığı oyunlara ait fotoğraflara yer verilmiştir.

Österreichisches Theatermuseum Koleksiyonlarının Sergilenmesi

Önce koleksiyonun küçük bir parçası sergilenerek halka açılmıştır. Artık Müze, hazinesi olan koleksiyonlarının kapsamlı bir gösterimini sunmak üzeredir. Herbert Kappmüller tarafından düzenlenen bu sergileme, tiyatronun atmosferini zengin bir tecrübeyle halka sunmaya

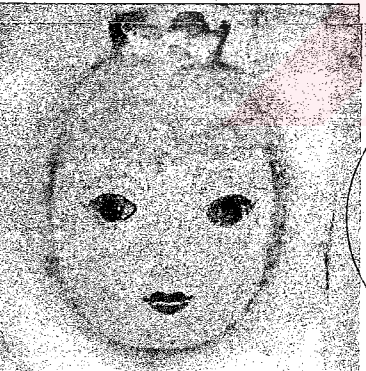
für

- Kindergarten
- Vorschule
- 1. und 2. Klasse Volksschule

Kleine Kasperlspiele mit Handpuppen
„Eine Guckhuhngeschichte“

Märchen mit Schattenfiguren
„Hans im Glück“
„Hase und Igel“
„Rotkäppchen“

Elementarer Tanz:
Alte und neue Kinderspiele, Auszählreim, Reigen, Bewegungsübungen werden zu kleinen Tanzformen.

Kindertheater-
museum
im Österreichischen
Theatermuseum

Wege zum Theater

Information und Anmeldungen Tel. 512 88 60 DW 44-4444-34 644
Österreichisches Theatermuseum, Lotzkaufplatz 2, A-1010 Wien
Fax 512 88 60 DW 43, E-mail: k.kappmuller@tm.at

für

- 2. – 4. Klasse Volksschule

Kleine Kasperlspiele mit Handpuppen
„Eine Guckhuhngeschichte“

Märchen mit Schattenfiguren
„Hans im Glück“
„Hase und Igel“
„Rotkäppchen“

Sprecher
Einfache Übungen mit Konsonanten und Vokalen, Zungenbrecher und Sprechübungen.

Menschen-schatten
Vorführung der Licht- und Kostümtechniken - Anregungen für eine weitere Arbeit mit Menschen-schatten.

Technik des Puppenspiels
Handpuppe oder Fadenpuppe oder Schattenfigur.

Animation zum Musiktheater
Die Wirkung der Musik auf die ungebändigten Kräfte der Natur am Beispiel der „Zauberflöte“ von W. A. Mozart.

Workshop für
Pädagogen

für

- 4. Klasse Volksschule
- Hauptschule
- Allgemeinbildende höhere Schule
- Unterstufe

Märchen mit Schattenfiguren
„Hans im Glück“, „Hase und Igel“, „Rotkäppchen“

Sprecher
Einfache Übungen mit Konsonanten und Vokalen, Zungenbrecher und Sprechübungen.

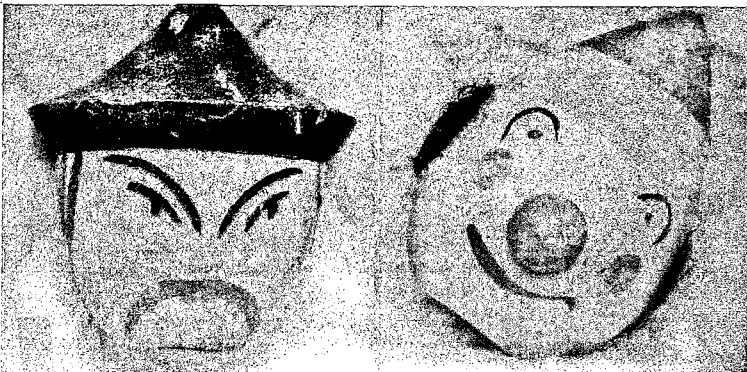
Körpersprache
Aus alltäglichen Bewegungen entstehen bühnenreife Gebärden.

Menschen-schatten
Vorführung der Licht- und Kostümtechniken - Anregungen für eine weitere Arbeit mit Menschen-schatten.

Technik des Puppenspiels
Handpuppe oder Fadenpuppe oder Schattenfigur.

Animation zum Musiktheater
Die Wirkung der Musik auf die ungebändigten Kräfte der Natur am Beispiel der „Zauberflöte“ von W. A. Mozart.

Geschichte und Technik des Puppentheaters

Resim 3.2.10. Österreichisches Theatermuseum'un Küçük Yaş Gruplarına Yönelik Eğitim Faaliyetlerini Tanıtan Broşür (Foto . Österreichisches Theatermuseum Broşürü, 2002)

hazırlanmaktadır. Koleksiyondaki belgelerle desteklenmiş objeler, Avusturya ve uluslararası tiyatro tarihi ile ilgili şaşırtıcı gerçekler ve nesneler, Almanca konuşulan ülkelerin tiyatrolarına ait set tasarımları ve efsanevi prodüksiyonların modelleri (örneğin; Alfred Roller'in "Tristan und Isolde" oyunu için yaptığı model) ziyaretçileri beklemektedir. Serginin en merkezi eserlerinden biri ise Gustav Klimpt tarafından yapılmış, etkileyici bir tablo olan "Nuda Veritas" adlı resimdir. Bu eser müzeye bir tiyatro oyunu yazarı olan Herman Bahr tarafından hediye edilmiştir. Önemli objelerden bir diğeri ise; Pablo Picasso'nun Viyana Devlet Operası'nın 1964 yılında sergilediği "Üç Köşeli Şapka" adlı bale için hazırladığı kostümlerdir. Elyazma eserler ve diğer dökümanlar bu geniş kapsamlı sergiyi tamamlamaktadır.

Teatterimuseo Koleksiyonlarının Sergilenmesi

Müze'nin geçici ve devamlı sergileri her zaman tiyatro eğitimi perspektifinden bakılarak hazırlanmıştır. Müze sergilemesi, değişik atölye çalışmaları ve turlar birlikte planlanmış ve ziyaretçilerin tiyatronun çeşitli yerlerinde kendilerini denemelerine olanak tanınmıştır. Bir tiyatro parkı gibi düşünülen müze sergilemesi izleyiciye zaman içinde bir yolculuk yaptırırken tiyatronun sihirli dünyası ve farklı tiyatro kültürünün içine doğru bir macera da yaşatır. Müze sergilemesi ile tiyatro eğitimi iç içedir. Müzenin eğitim ile ilgili etkinlikleri sergilemenin daha iyi kavranmasına yardımcı olmaktadır.

Tiyatro eğitimi ziyaretçilerin tiyatro hakkındaki bilgilerini arttırmaya yöneliktir. Ziyaretçileri teşvik etmek amacıyla onların kendi eserlerinin sahnelenmesine olanak tanır. Müze içinde yer alan Arkadia Tiyatrosu'nda; gerçek bir sahne ortamında, sahne elbiseleri ile ziyaretçilerin tiyatro hakkında denemeler yapmalarına izin verilir. "Hands on" yöntemi ve atölye çalışmaları geçici sergileri de kapsar.

Müze'nin düzenlediği eğitim etkinlikleri çeşitli programlardan oluşur. Hem çocuklar hem de yetişkinler için sunulan fırsatlar arasında "Oyunları ciddiye alın" adı altında düzenlenen oyun programları vardır. Bu programda oyun oynarken yeni şeylerin öğrenilmesi hedeflenmiştir. Tiyatro eğitimi kapsamında yer alan "Tiyatro Macerası" adlı program özellikle 12 yaş ve altı, hatta ana okulu öğrencilerine yönelik bir programdır. Müze eğitimcisi bu çocuklardan bir kısmını müzeye davet ederek onların yaratıcılıklarını kullanmalarına yardımcı olur. Örneğin;

tavan arasında unutulmuş kuklalar ve terkedilmiş diğer eşyalar ile ilgili hikaye üretmeleri istenir, görüntü ve ses efektlerinin nasıl yaratıldığı öğretilir, onların kendi hikayelerini üretmeleri konusunda istek uyandırılır. Kostüm odasından istedikleri bir sahne elbisesini giyinmeleri ve sahne ışığı altına gelerek kendi rollerini oynamaları sağlanır. "Tarih Macerası" adını taşıyan bir diğer program gençlere ve diğer yetişkinlere yöneliktir. Bu programda da gruplar kendileri hazırladıkları küçük oyunları sahneye koyarlar. Bu atölye çalışması, rollerini oynayacak bireylerin kendilerini rahatça dışavurabilmeleri için rahat, huzurlu ve güvenli bir atmosfer sunar. "Tarih Öğrenimi Turu"nda, tiyatronun koleksiyonu ve sergilemesini tanıtan, daha çok bilgi aktarımına yönelik bir program uygulanır. Bu program her yaş grubu için ayrı ayrı düzenlenebilir niteliktedir. Müze'ye bağlı Arkadia Tiyatrosu sahnesini ve kostüm değiştirme odası ziyaretini de kapsayan bu tur ile tiyatronun tarihi gerçek bir tecrübe ile öğrenilir.

Tiyatro Bilgi Sevisi tarafından hazırlanan ve 2001 yılında tamamlanan bilgisayar veritabanı işletim sistemi ile oyunlar, bunlara ait Finlandiya'da yapılmış prodüksiyonlar, materyaller, rol almış oyuncular, bu oyunlara ait koleksiyonda bulunan eserler gibi bilgilere ulaşmak mümkündür. Tiyatro Müzesi'nin uyguladığı eğitim etkinlikleri, Avrupa tiyatro geleneğini besleyen yenilikçi bir düşünceye sahip oluşu ve interaktif yöntemi kullanması; 2000 yılında, Finlandiya Tiyatrosu tarafından verilen Silmankaantaja ödülünü, 2001 yılında da Avrupa Konseyi tarafından yılın müzesi ödülünü kazandırmıştır.

Taiwan Theater Museum Koleksiyonlarının Sergilenmesi

Müze'ye girildiğinde ziyaretçiler, Tayvan tiyatrosunun görevlendirilmiş oyuncularını olan kuklalarla karşılaşmaktadırlar. Lobide duran renkli elbiseler içindeki bu kuklalar üç tanrının kuklasını temsil eder. Müzenin ikinci katı geçici sergilere ayrılmıştır. Burada ağaç kuklalardan oluşan geniş bir koleksiyonun sergilenmesi devam etmektedir. Birer yaratıcılık ürünü olan bu ağaç kuklalar usta sanatçılar tarafından oyulmuştur. En ilgi çekici olanları çarpıtılmış şekilleri ve ilginç boyanmışlıklarıyla korku filmlerindeki karakterleri andıran hayalet kuklalarıdır.

Üçüncü kat müzenin daimi sergi salonlarına ayrılmıştır. Ziyaretçiler burada duvarlar boyunca uzanan Tayvan opera kostümleri ve tiyatro aksesuarlarını bulurlar. Bu kattaki salonlarda

anlatımı yapılan Tayvan operası, yaklaşık olarak bu yüzyılın başlarında Ilan şehrinde köklenmiştir. Kırsak kültürden gelerek Pekin operası gibi diğer Çin opera biçimlerinden unsurlar toplamış ve halk tarafından yaygın olarak benimsenmiş olan unsurlarla harmanlanmıştır. Örneğin Pekin operası Hopei lehçesini kullanırken, Tayvan operası Tayvanca söylemektedir. Bu doğal olarak onu daha geniş seyirci kitlesi tarafından kabul edilebilir kılmaktadır.

Bu sergi alanı, geleneksel Tayvan Tiyatrosu'nun kapsamlı bir kopyasını seçkin bir sunuş ile görüntüler. Tayvan operasının bir tipik bir modeli vardır. Bu model, uzun ömürlü balmumu kullanılarak bir opera sahnesi şeklinde betimlenmiştir. Kırsal kökenine uygun olarak, Tayvan operası dışarıda da sahnelenebilir. Festivaller ve diğer etkinlikler nedeniyle gezici truplar yol kenarlarında ve ya tapınakların önlerinde portatif sahneler kurarak gösteriler yaparlardı. Bu sergi kapsamında bu trup üyeleri ve ünlü aktörlerin tanıtımına da yer verilmiştir. Pekin operasında aktörlerin dişi karakterleri canlandırması normalken, Tayvan operasında bayanların erkek rolü oynaması daha yaygındır. Örneğin; Tayvan operasının en ünlü yıldızı olan Yang Lee Hwa, erkek karakterleri muhteşem şekilde oynayan bir bayan sanatçıdır.

Bu sergileme içinde Tayvan operasındaki sekiz temel hareketin açıklaması ve onların sembolik anlamlarına da yer verilmiştir. Bu hareketlerden bazıları şunlardır; aktörün cesareti ifade etmek için ellerini arkasından bağlaması, endişeyi ifade etmek için ellerini kuvvetlice sıkması gibi.

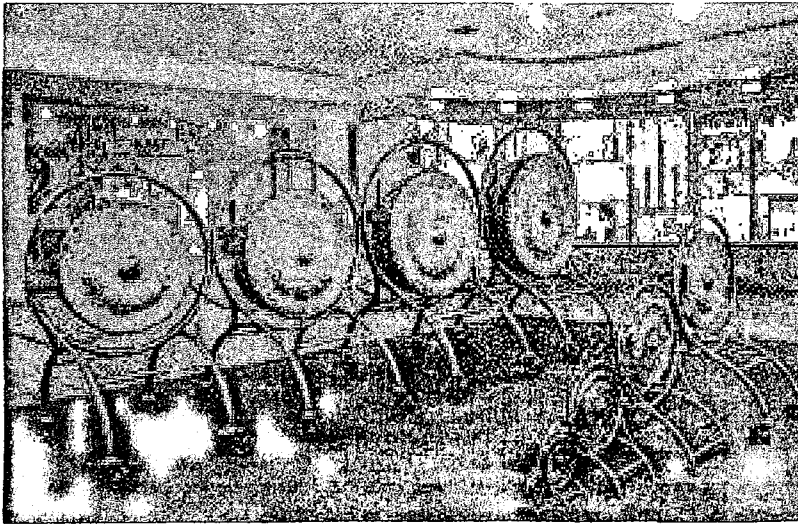
Müze, periyodik olarak hem canlı Tayvan opera ve kukla şovlarına hem de diğer kültürel aktivitelere ev sahipliği yapmaktadır. Müzenin, filme alınmış gösterilerin düzenli olarak gösterildiği görsel-işitsel salonu vardır. Ayrıca Tayvan opera müziklerinden örneklerin kulaklık takılarak dinlenebileceği altı dinleme istasyonu bulunur. Gümbürdeyen davullara, çınlayan gonglara, inleyen flütlere, tiz kemanlara tiz bir ses tonuyla eşlik edildiğinde sonuç antik etki vermekte ve çok muhteşem atmosfer oluşmaktadır.

Resim 3.2.12. Taiwan Theater Museum, Tayvan Opera Kostümleri Sergilemesi (Foto. www.sinica.edu.tw/tit/museums)

Resim 3.2.13. Taiwan Theater Museum, Periyodik Olarak Yapılan Kukla Şovlarından Bir Görüntü (Foto. www.sinica.edu.tw/tit/museums)

Resim 3.2.14. Taiwan Theater Museum, Metal Gonglar Sergilemesi (Foto. www.sinica.edu.tw/tit/museums)

4. ÜLKEMİZDE TİYATRO MÜZESİ OLUŞTURMA ÇALIŞMALARI

4.1. Tiyatro Müzesi'nin Gerekliliği

Yüzyıllar içinde Pinacothek'den, Mouseion'dan Museum'a, Galilee'den Galleria'ya, Museum'dan Kültür yada Araştırma Merkezlerine, Açık Üniversite'ye bazı kurumlar kültür birikimlerini koruyan konumları ile toplum için farklı anlamlar ve boyutlar kazanmıştır (Atagök, 1994, s.88). Çağdaş anlayıştaki müze; bireye koleksiyonundaki eserlerin anlamını, yararını ve değerini kavratarak bilgisini geliştirme yollarını gösteren yaygın bir eğitim kurumu işlevini üstlenmiştir. Müzeler bu yönü ile topluma yönelik sorumluluğunu yerine getirir.

Müzeler; sanatsal, kültürel, tarihsel ve bilimsel ürünlerin sürekli olarak sergilenmesi amacıyla halka açık olan yapılardır. Tiyatrolar ise içinde oyunlar sahnelenmesi amacıyla yapılmış, doğrudan oyuncu ile izleyiciyi karşılaştıran özel yapılardır. İkisinin de amacı eğlendirirken, eğitmek ve verilmek istenen mesajları izleyiciye ulaştırmaktır. Tiyatroların da müzeler gibi izleyiciye ihtiyaçları vardır. Tiyatrodan farklı olarak müzeler kültürel değerleri bünyesinde bulundurarak, onlara zarar vermeden geleceğe taşıma kaygısı içindedir (Erbay, 2000, s.30). Bu kaygı ise, müzelerin koleksiyonlarına karşı yerine getirmesi gereken sorumluluğunu ifade eder.

İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları, depolarında koruduğu malzemeleriyle toplumun kültürel ve siyasal tarihine tanıklık eden bir birikime sahiptir. Bu malzemeleri araştıran, yorumlayan, sunan ve işlevsel etkileşimini sağlayan bir organizasyona gerek duyulmaktadır. Bu anlamda toplumla ilişkili olan ve tiyatro konusunda uzmanlaşmış köklü bir geçmişi olan Şehir Tiyatrolarının bu misyonu üstlenmesi kaçınılmaz olmuştur.

Müzelere ziyaret, tek tek bireylerin olduğu kadar toplumun da belli bir sanat zevki, düşünce düzeyi ve gelişmişlik seviyesine yükselmesine neden olur. Bu kentlileşmenin getirdiği, her yurttaşın sanata ve tinsel zenginliğe olan hakkının karşılanmasıdır. Toplumun büyük bir bölümü olan sıradan yurttaş bu doğal hakkının bilincinde olmasa bile, toplumun sanat üreten kesimi ve yetişen gençlik daha canlı ve yaratıcı bir sanat ortamı için bu ihtiyacı hissetmektedir (Atagök, 2000, s.52).

4.2. Müze Kurma Çalışmaları

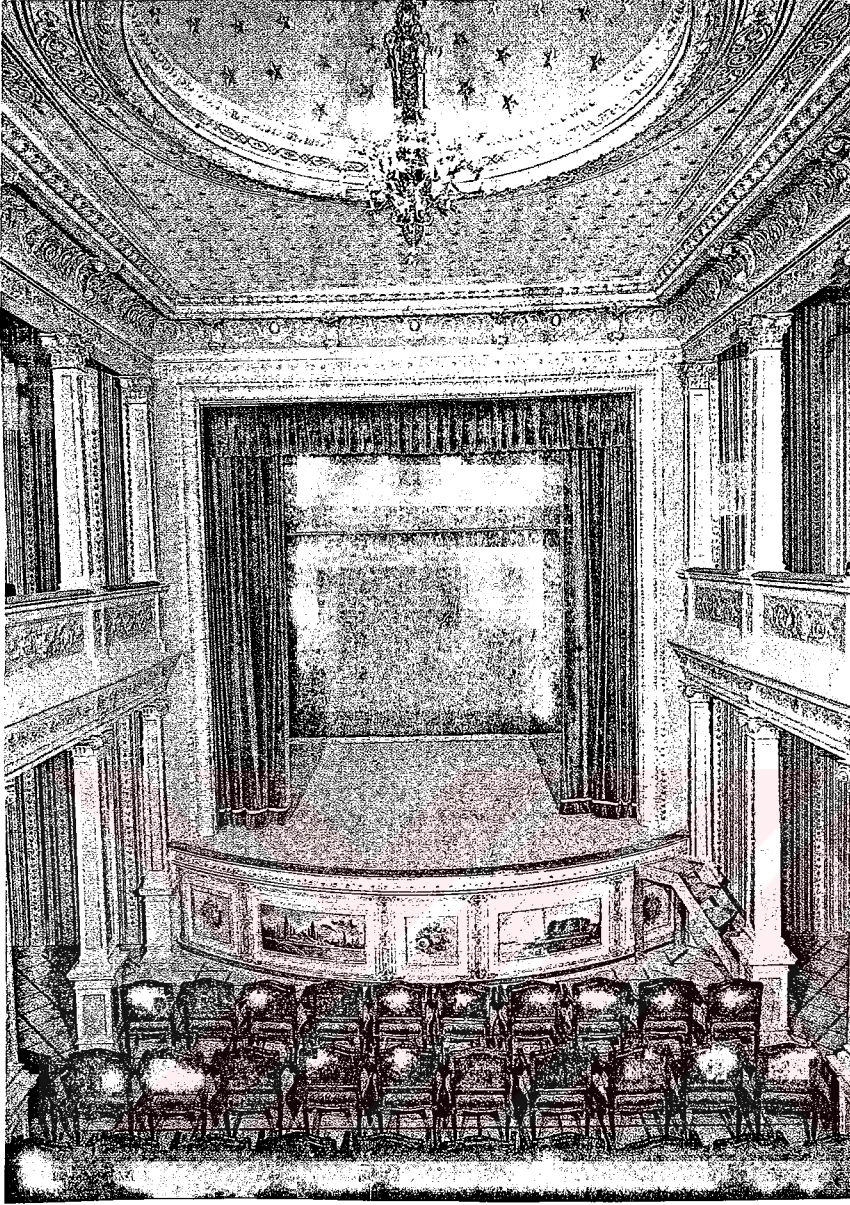
Osmanlı İmparatorluğu döneminde seyirlik oyunlar saray ve çevresi, esnaf loncaları, asker ocakları, dinsel öğretiler ve tarikatlarla yakından ilişkilirdi. Saraydaki doğumlar, şehzade sünnetleri ve saray düğünleri toplumun her kesiminin katıldığı uzun süreli şenliklerle kutlanırdı. Bu şenliklerde İstanbul ve imparatorluğun başlıca kentleri karada ve denizde neredeyse büyük bir tiyatro sahnesine dönüşürdü (Başak, 1997, s.1794).

Tiyatro genel anlamda bir ulusun kültürünün ve dilinin anlatımı olduğu kadar, ulusal tinsel değerlerinin ve düşünce birliğinin de anlatımı olmuştur. Köklü bir geçmişe sahip olduğu bilinen tiyatro sanatımız ile ilgili bir müzemizin bulunmaması ulusumuz için büyük bir eksikliklerdir.

Bu eksikliği hisseden tiyatro sanatçılarımızdan Vasfi Rıza Zobu, bir tiyatro müzesi kurulmasını ilk kez isteyen kişidir. Onun 1950'lerde ortaya attığı bu düşünce 1981 yılında etkisini göstermiştir. 1981 yılında toplanan Kültür Şurası'nda bir "Türk Tiyatro Müzesi"nin kurulması karara bağlanmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın bünyesinde kurulan bir komisyon müze çalışmalarına başlamış, 1982 yılında başta Haldun Taner olmak üzere çeşitli yazarlar da bu fikrin gelişmesine katkıda bulunmuşlardır. Bu arada Uluslararası Tiyatro Enstitüsü de çalışmalara destek vermiştir (Cumhuriyet, "İlk Tiyatro Müzemiz Açılıyor", 1987).

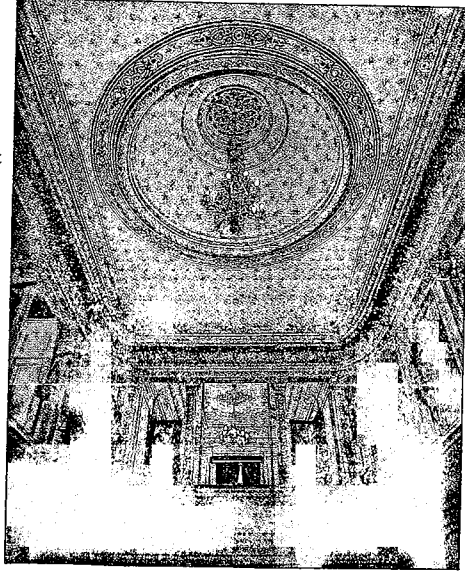
Bir tiyatro müzesi kurulması doğrultusunda başlatılan çalışmalar Kültür ve Turizm Bakanlığının kurduğu bir komite tarafından yürütülmüştür. Başkanlığında Recep Bilginer'in bulunduğu bu komitede Prof. Özdemir Nutku, Engin Uludağ, Lale Eren ve Bülent Bilgin yer almıştır. Komite, 19. yüzyıl sonlarında yaptırılmış ve günümüze ulaşabilen tek saray tiyatrosu olan Yıldız Sarayı Tiyatrosu'nun müzeye dönüştürülmesi için yaptığı çalışmayı 1987 yılında tamamlayarak 27 Mart 1987 tarihinde ilk Tiyatro Müzemiz olarak açılışını yapmıştır.

Yıldız Saray Tiyatrosu II. Abdülhamit tarafından, 1889 yılında yaptırılmış ve 19. yüzyıl sonlarında İtalyan, Fransız ve Amerikalı gezgin oyuncuların sık sık davet edildiği bir yer olmuştur. Küçük dikdörtgen planlı olan tiyatro salonunun üç tarafı, sütunlarla taşınan localarla çevrilidir. Sahnenin tam karşısındaki loca padişaha aittir. Yan taraflarda ise Şehzadeler ve diğer davetlilere mahsus localar vardır. Saray hanımları da temsilleri bu localardan

Resim 4.2.1. Yıldız Saray Tiyatrosu (Foto. Yıldız Sarayı Broşürü, 2002)

izleyebilirlerdi. II. Abdülhamit, yabancı konukları da gösterileri izlemek üzere tiyatroya davet etmiştir. Bu konuklardan biri de Alman İmparatoru Kaiser II. Wilhelm'dir. Ne zaman İstanbul'a sözü edilen bir grup gelse elçiler aracılığıyla saraya davet edilirdi. Sultanın beğenisini kazanan oyuncular ise çeşitli şekillerde ödüllendirilirdi. Bu oyuncular arasında ünlü Fransız sanatçı Sarah Bernhardt, Coquelain Cadet ve Rus şantöz E. Chaliapin de vardır. Bununla birlikte, Saray Tiyatrosu'nun başında Arturo Stravolo'nun bulunduğu, İtalyan sanatçılardan oluşan devamlı bir grubu vardı. Arturo Stravolo, II. Abdülhamit'in isteği üzerine 15 yıl boyunca saray tiyatrosunda oyunlar sergilemiştir. Tiyatroda sergilenen eserler arasında; Sevil Berberi, Rigoletto, La Traviata, Faust, Carmen ve Aida gibi operalar bulunur.

Resim 4.2.2. Yıldız Saray Tiyatrosu Locaları (Foto. Yıldız Sarayı Broşürü, 2002)

Saray tiyatrosunda geleneksel Türk Tiyatrosu eserleri de sık sık sergilenmiştir. Yerli sanatçılar arasında ünlü Güllü Agop Efendi ve Komik Naşit Efendi de vardır (Sevengil, 1970, s.122). Sultan II. Abdülhamit'in tahttan indirilmesinden sonra (1909) Yıldız Saray Tiyatrosu, hayır kurumları yararına düzenlenen temsiller için sadece birkaç kez halka açılmıştır (Sevengil, 1970, s.159).

Tiyatro yanındaki Gedikli Cariyeler dairesi Sahne Sanatları bölümü olarak düzenlenmiştir. Burada geleneksel ve batı etkisinde gelişen Türk tiyatro tarihine ait belgeler, arşiv değeri olan fotoğraflar ve ünlü sanatçılara ait bazı kişisel eşya ile geleneksel Türk tiyatrosunda kullanılan etnografik malzemeler teşhir edilmektedir. Bu koleksiyon içinde kostümler önemli bir yeri tutmaktadır. Yüzyıl kadar önce Yıldız Saray Tiyatrosu'nda çeşitli temsillerde kullanılmış olan sahne kostümleri, sarayın bir çok eşyası ile birlikte Topkapı Sarayı'na gönderilmişti. Saray Tiyatro Müzesi kurulması aşamasında tekrar Yıldız Sarayı'na alınan bu kostümlerin hangi oyunlarda kullanıldığı tam olarak bilinmemekle beraber bir kaçının teşhisi yapılabilmektedir. Örneğin orijinaline uygun olarak yapılmış "Efe" elbiseleri, bu tiyatrodaki sahneye konulan "Zeybek" adlı esere aittir. Elbiselerin büyük bir bölümü yabancı opera ve operetlerde kullanılmıştır. Bu konuda devrine uygun pratik ve gelişmiş bir teknoloji uygulandığı gözlenmektedir. Malzeme olarak, genellikle Avrupa kökenli ipek ve kadife kumaşlar kullanılmıştır. Bunların üzerine yapılan işleme ve desenler ise, Türk-Osmanlı tarzındadır.

Resim 4.2.3. Yıldız Saray Tiyatro Müzesi Gedikli Cariyeler Dairesi Kostüm Sergilemesi (Foto. Ayten Denisenko)

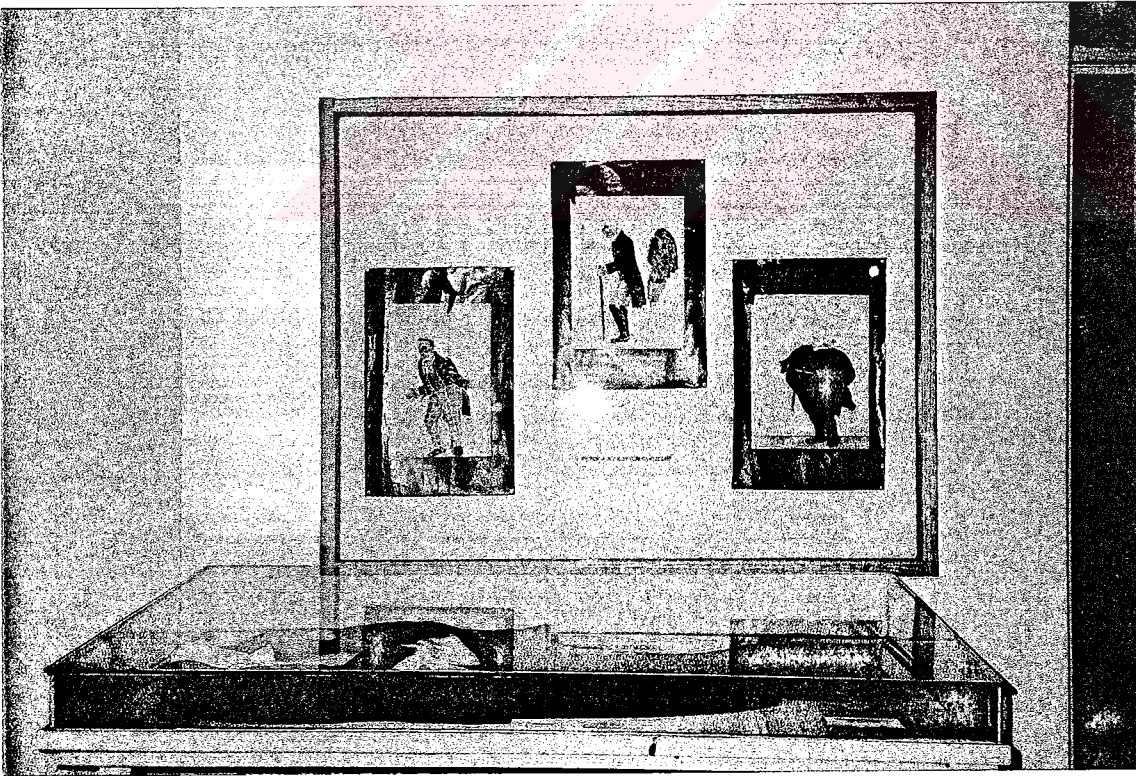
Müzenin kuruluş amacına göre; ünlü sanatçılarımıza ait büstler, fotoğraflar, yıllar önce çeşitli oyunlarda kullandıkları kostümler ve aksesuarlar, yıllar öncesinin afişleri ülkemizin ilk tiyatro müzesi olan Yıldız Sarayı Tiyatrosu'nda izlenme olanağı bulacaktı. Ancak günümüzde Saray Kompleksi içinde olduğu bir çok ziyaretçi tarafından bilinmeyen bu bölüm ziyarete kapalı tutulmakta, istek olduğu takdirde açılmaktadır.

Resim 4.2.4 Yıldız Saray Tiyatro Müzesi Gedikli Cariyeler Dairesi Kostüm Sergilemesi (Foto. Ayten Denisenko)

Resim 4.2.5. Yıldız Saray Tiyatrosu Gedikli Cariyeler Dairesi Kostüm Sergilemesi (Foto. Ayten Denisenko)

Resim 4.2.6. Yıldız Saray Tiyatrosu Gedikli Cariyeler Dairesi Kostüm Sergilemesi (Foto. Ayten Denisenko)

Yıldız Sarayı Tiyatrosu'nun bir tiyatro müzesi olarak düzenlenmesinden sonra bir diğer önemli girişim İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları tarafından başlatılmıştır. Ünlü tiyatro adamımız Muhsin Ertuğrul ve ondan sonra önemli bir yere sahip diğer bir tiyatrocumuz olan Vasfi Rıza Zobu, Darülbeyti yıllarından beri Şehir Tiyatroları için bir müze kurulmasını istemiş fakat bunu gerçekleştiremeden vefat etmişlerdir. Vasfi Rıza Zobu'nun öğrencilerinden olan tiyatrocusu ve yönetmen Rauf Altıntak, hocasının bu arzusunu yerine getirmek suretiyle hem ona olan vefa borcunu ödemek, hem de Türk tiyatrosuna faydalı bir kurum kazandırmak adına Şehir Tiyatroları Müzesi kurulması için fikir babalığı yapmıştır. Darülbeyti döneminden beri Şehir Tiyatroları depolarında saklanan, koleksiyon niteliğindeki kimi çok değerli ve tarihi nitelikteki kostümler, dekorlar ve aksesuarlar yetkililere tiyatro müzesi ile ilgili umut vermiş ve bunun üzerine Şehir Tiyatroları'na bir müze kurulması için çalışmalara başlanmıştır. 07.03.1996 tarihinde, İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları Müdürlüğü Yönetim Kurulu'nun talebi sonucunda; bir Askeri Müze Araştırmacısı, bir Topkapı Sarayı Müzesi Araştırmacısı, bir Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı Yetkilisi, bir Şehir Tiyatroları Yönetim Kurulu Üyesi (Sanat Tarihçi) ve Aksesuar Deposu Sorumlularından oluşan bir kurul, Şehir Tiyatroları aksesuar depolarında bulunan ve Sanat Tarihi değerine haiz olan 226 kalem eseri diğerlerinden ayırarak bir tutanak ile tespit etmişlerdir. İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatrolarında 2001-2002 yıllarında görev yapan Genel Sanat Yönetmeni Şükrü Tören, Tiyatro Müzesi kurulması ile ilgili projeyi yeniden güncelleştirerek hız kazandırmıştır. Bu dönemde ayrımı yapılan eserlerin envanterlerinin çıkarılması işlemi yapılmış ve İstanbul Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı tarafından Tepebaşı TÜYAP Sergi Sarayı'nın bir bölümü Müze binası olmak üzere planlanmıştır.

İlk Tiyatro Müze'miz olan Yıldız Sarayı Tiyatrosu ve kurulmaya çalışılan Şehir Tiyatroları Müzesi'nden başka özel girişimler tarafından çok daha hızlı gerçekleştirilen koleksiyon oluşturma ve müze kurma çalışmaları ile de karşılaşılmaktadır. Bu özel girişim, ünlü sinema yönetmeni Türker İnanoğlu'nun kurduğu bir vakıf olan TÜRVAK Türker İnanoğlu Vakfı aracılığı ile gerçekleşmiştir. TÜRVAK Türker İnanoğlu Vakfı'nın kuruluş amacı; vakfın kurucusu Türker İnanoğlu'nun 43 yılı aşkın deneyimi ile yıllar boyunca emek verdiği sinema televizyon sektöründeki birikiminin genç kuşak sinemacılara aktarımını sağlamak ve Türk sinemasındaki faaliyetlerinin ve yapıtlarının korunmasını temin etmek, filmcilik mesleğinde çalışanları teşvik etmek amacıyla yapıtlarına maddi ödüller vermek, olanakları sınırlı sinema emekçilerine sağlık ve para yardımında bulunmak, yetenekli gençlere eğitim bursları vererek meslek olanağı sağlamak şeklinde özetlenebilir. Vakfın sinema televizyon sektörüne ağırlıklı katkısını vakıf bünyesi içinde kurmuş olduğu ve özel bir eğitim projesi olan Sinema

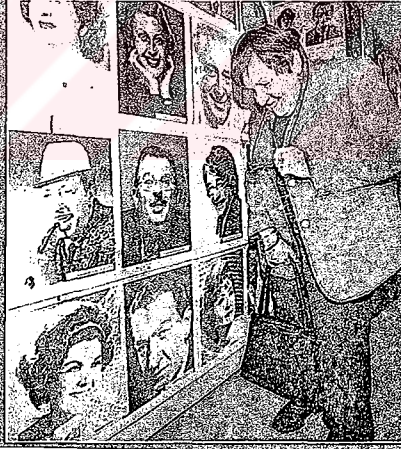
Geçmişten bugüne Türk tiyatrosu

TÜRKER İnanoglu Vakfı'ndaki (TÜRVAK) Afis, Fotoğraf ve Belgelerle Dünden Bugüne Tiyatrolarımızdan Seçmeler Sergisi, Devlet Bakanı Yılmaz Karakoyunlu ve Tiyatro sanatçısı Sema Selvi birlikte yaptı.

Dümbüllü'nün büstü

SERGİDE, orta oyuncuların kostümleri, Muhsin Eruğrülün çalıştığı masası, daktilosu, kostümleri, fotoğrafları, Altan Erbulak'ın frağı, Darülbeyaz turne sandığı, İsmail Dümbüllü'nün büstü, yüzlerce tiyatro oyuncusunun yer aldığı portre köşesi ile çok sayıda afiş, belge ve doküman bulundu.

Yor. ■ ERGAN ARSLAN/İstanbul

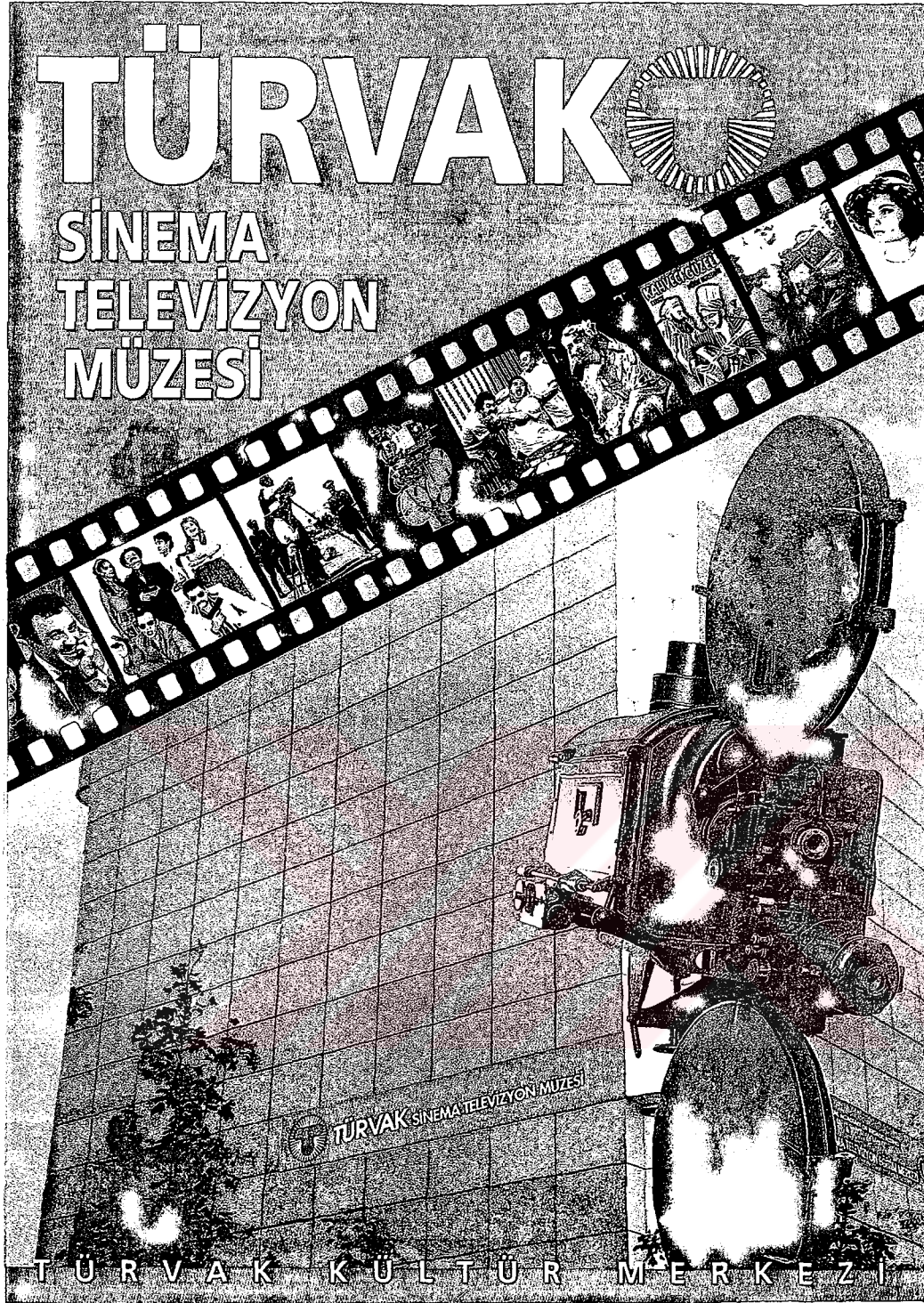

Eskimeyen yüzlerle anılarda yolculuk

Ünlü tiyatro sanatçısı Sema Pekuyul, 2000 yılında kaybettiği eşi Ergun Koknar'ın fotoğrafını görünce duyulandı. Hadi Çaman, Zeki Alasya ve Zafer Onen de sergide, mazide yolculuk yaptılar.

Resim 4.2.7. Türvak Sinema-Televizyon Müzesi Tiyatro Bölümü'nün Açılışı (Foto.Milliyet Gazetesi, 23 Mayıs 2002)

Televizyon Uygulamalı Eğitim Merkezi oluşturmaktadır. Bu okul, küreselleşen dünyamızın hızla gelişen teknolojileri paralelinde kitleleri peşinden koşturan, toplumlara yön veren, çağdaş dünyayı biçimsel görselliklerle güzelleştiren sinema ve televizyon konusunda geleceğin sinema ve televizyon insanlarını çağdaş bilgilerle donatıp kısa sürede meslekteki nitelikli kadroları çoğaltmak amacıyla kurulmuştur.

Resim 4.2.8. Türvak Sinema-Televizyon Müzesi Binası (Foto. Türvak Sinema-Televizyon Müzesi Broşürü, 2002)

Sinemaya gönül veren insanların yaşılanarak veya meslekten uzaklaşılarak birikimlerini aktaramaması ve yenilenen teknoloji nedeniyle sinemanın ülkemizdeki serüvenini izlememiz zorlaşımaktadır. Gelişime nder olan ilk örneklerle ulaşımak, belgeleri arşıvlemek ve günümüz sinema-televizyon gerçeğini geçmişin ışığıyla aydınlatmak amacıyla kurulan TÜRVAK Sinema-Televizyon Müzesi ve Kütüphanesi oluşturma fikri öncelikle Sinema Televizyon

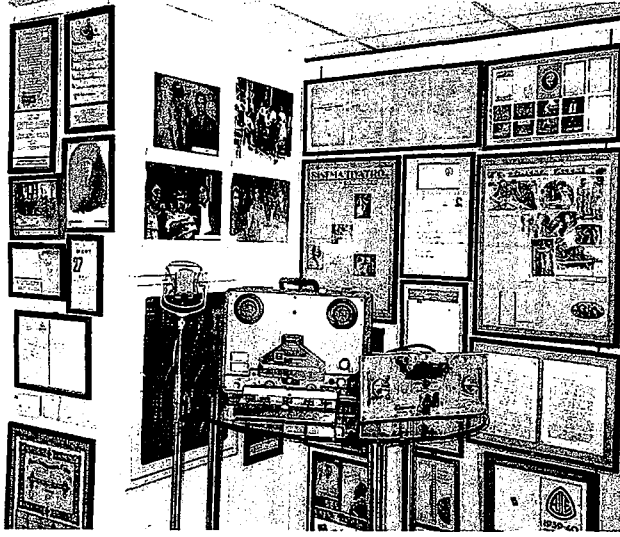
Eğitim Merkezi öğrencilerine bir araştırma ve bilgi kaynağı oluşturma projesiyle ortaya çıkmıştır. TÜRVAK Sinema-Televizyon Müzesi 23 Şubat 2001'de açılmıştır. Vakfın kurucusu ve başkanı Türker İnanoğlu'nun 45 yıllık sinema deneyimlerinin gelecek kuşaklara aktarımından yola çıkılarak yoğun çalışma ile bugünkü haline getirilen müze, Türkiye'nin bu alanda ilk müzesidir.

Kuruluş çalışmalarına 2 yıl önce başlanan müze için ilk aşamada yazılı basına verilen ilanlar aracılığı ile, özel koleksiyoncular, eski filmci ve sinemacı aileleri ve sinemayla ilgilenen herkese çağrılar yapılmıştır. Bu duyurularda 35 yaşından küçük olmayan 8-16-35 mm.lik film oynatıcı ve çekici cihazları, eski tip aydınlatma projektörleri, dolly, şaryo arabaları, stüdyo, montaj ve laboratuvar cihazları ile Türk sinemasının kuruluşundan bu yana çevrilen filmlere ait afiş, fotoğraf, el ilanı, lobi, broşür, reklam malzemeleri, film senaryoları ve sinemayla ilgili kitap ve dergilerin alınacağı duyurulmuştur. Bu bağlamda özellikle eski sinemacılardan, yoğunlukla da Lale Film Stüdyoları sahibi Necip Sarıcıoğlu başta olmak üzere, TRT Genel Müdürlüğü'nün ve basın duyurularına yanıt veren kişi ve kuruluşların özel koleksiyonlarından

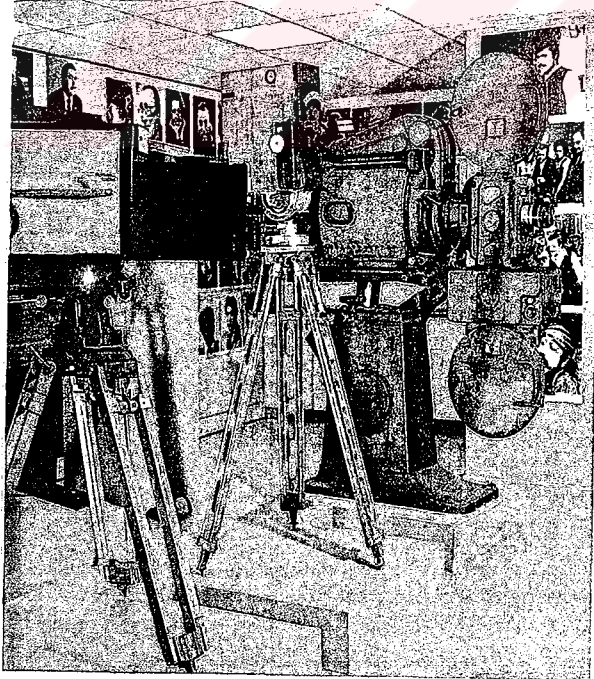
Resim 4.2.9. Türvak Sinema-Televizyon Müzesi'nden Bir sergileme (Foto. Türvak Sinema-Televizyon Müzesi Broşürü, 2002)

kapsamlı bir kaynak olarak yararlanılmıştır. Televizyonun Türkiye'ye girişinden bu yana geçen zaman dilimini içeren 200 fotoğrafın yanında televizyon teknolojisinin tüm retrospektif örnekleri ayrı bir galeride sergilenmiştir. Türk sinema tarihinin öncü isimleri Fuat Uzkınay, Muhsin Ertuğrul, Behzat Butak, İpekçi Ailesi, Ali Efendi ve Seden Kardeşlerin başlattığı 100 yıllık görsel serüvenin en önemli tanıkları ise makinalar ve cihazlardır. Muhsin Ertuğrul'un

Resim 4.2.10. Türvak Sinema-Televizyon Müzesi'nden Bir Sergileme (Foto. Türvak Sinema-Televizyon Müzesi Broşürü, 2002)

kullandığı ilk sesli çekim kamerası, kömürle çalışan film gösterim makinaları, 1930'ların, 40'ların ve 50'lerin sinema ekipmanları, montaj masaları, seslendirme üniteleri, senkron cihazları, çoğaltım ve banyo makinaları, 8-16-35 mm.lik film oynatma aygıtları, miksaj, seslendirme birimleri, çekim kameraları, dolly ve şaryo düzeneklerinden oluşan toplam 120 parçanın 77 adedi sinema, 43'ü ise televizyon teknolojisinin ürünüdür.

Resim 4.2.11. Türvak Sinema-Televizyon Müzesi'nden Bir Sergileme (Foto. Türvak Sinema-Televizyon Müzesi Broşürü, 2002)

Duvarlarda ve hareketli standlarda yer alan Türk sinemasına ait toplam 760 sinema afişi, 84'ü sinema, 215'i tiyatro, 22'si televizyon konulu toplam 321 değerli belge ile sinema konulu 27 adet berat müze bünyesinde sergilenmektedir. Türk sinemasının olabildiğince eskiye dönük örneklerinden oluşan siyah-beyaz film sahnesi ve kamera arkası resimlerinin yanı sıra, yaşayan-yaşamayan sinema insanların 670 portre ve 114 set fotoğrafı ziyaretçilerin izlenimine sunulmuştur.

Tüm birikimini iki kata yayan TÜRVAK Sinema-Televizyon Müzesi; sinema ve tiyatro ağırlıklı bir kütüphanesi, okuma ve monitör aracılığı ile bant gösterimine açık görüntü birimi, geniş sanatsal etkinliklere izin veren sergi galerisi, binanın zemininde yer alan beş adet çağdaş sinema salonu ile 3000 materyalin sergilendiği bir kültür merkezi işlevselliğine sahiptir.

Bir tiyatro müzesine doğru atılmış ilk adım olarak yorumlanan Tiyatro Bölümü sergilemesi için Müze'nin üst katı ayrılmıştır. "Afiş, Fotoğraf ve Belgelerle Dünden Bugüne Tiyatrolarımızdan Seçmeler" adını taşıyan bu devamlı sergi 22 Mayıs 2002 tarihinde açılmıştır. Müze Müdürü Erol Şenel, birlikte yaptığımız müze gezisi sırasında koleksiyonlarının oluşumu ile ilgili olarak şu açıklamaları yapmıştır:

Resim. 4.2.12. Türvak Sinema-Televizyon Müzesi Tiyatro Bölümü Sergisi Tanıtımı (Foto. Türvak Sinema-Televizyon Müzesi Broşürü, 2002)

"Vakfın kurucusu Türker İnanoğlu, Sinema Müzesi kurmak için teşebbüse geçtiğinde en büyük desteği tiyatro kökenli sinema sanatçılarından almıştır. Bu kişilerden konu ile ilgili yüzlerce afiş, fotoğraf ve belge Müze'ye aktarılmıştır. Bunun sonucunda kurulan Sinema Müzesi'nde tiyatro kökenli sinema sanatçıları için de bir bölüm ayrılmış, ancak tiyatrocunun belgeler ve fotoğraflarıyla gösterdikleri ilgi o kadar fazla olmuştur ki, bu da bizim tiyatro için kalıcı bir sergi açmayı düşünmemize neden olmuştur. Böylece yurdumuzda kapsamlı bir Tiyatro Müzesi'nin temelleri atılmış oldu".

Müze sergilemesinde; ülkemizde 250 yıllık geçmişi bulunan Tiyatro Sanatımız içinde yer alan Geleneksel Türk Tiyatrosu, Tanzimat, Meşrutiyet ve Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu'nun unutulmaz isimlerine yer verilmiştir. Darülbeyti'nin kuruluşundan Şehir Tiyatroları'na ve günümüze kadar geçen dönemde kurulmuş olan tiyatro topluluklarının bir çoğuna köşe ayrılmıştır. Türkiye'de tiyatroya ömrünü adayan ve Türk Tiyatrosu'nun gelişiminde büyük emeği olan Muhsin Ertuğrul için ayrı bir salon düzenlenmiştir. "Muhsin Ertuğrul Tiyatro Belgeleri Salonu" adını taşıyan bu salonda Muhsin Ertuğrul'un çalışma masası, daktilosu, kostümleri, fotoğrafları ve özel eşyaları sergileniyor. Diğer koleksiyonlar arasında tiyatro ustası Ulvi Uraz'a ait olan ve eşi tarafından bağışlanan arşiv, Altan Erbulak'a ait kostüm, Behzat Butak imzalı tiyatrocunun Küçük Kemal'in büstü, Darülbeyti turne sandığı, İsmail Dümbüllü'nün büstü, Ressam Muazzez'in yaptığı yağlıboya Ortaoyunu tablosu, Devlet Tiyatrosu'nda kullanılmış sahne kostümleri, afişçi Şerafettin Tören ve Mengü Ertel'in yaptığı afişler, Jeyan-Necdet Mahfi Ayrar, Toto Karaca ve Macide Tanır gibi hayatını tiyatroya adanmış bir çok sanatçının özel koleksiyonları bulunur. Sergilemede dikkati çeken en önemli nokta; afiş, belge, fotoğraf ve dökümanlardan oluşan objelerin duvarları ve vitrinleri boş yer bırakmayacak şekilde kaplamış olmasıdır.

4.3. Kurulması Düşünülen İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları Müzesi

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin Kültür İşleri Daire Başkanlığı Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü'ne bağlı 6 müzesi bulunmaktadır. Müzecilik alanındaki çalışmaları diğer belediye ve kamu kurumlarına örnek olabilecek İstanbul Belediyesi, 1932 yılında İtfaiye, 1939 yılında Şehir, 1942 yılında Atatürk, 1945 yılında Aşçıyan, 1952 yılında Tanzimat, 1975 yılında da Karikatür ve Mizah Müzesi'ni açmıştır. Ziyaretçi giriş ücreti alınmayan bu müzelerin; hediyelik eşya satışı, kitap satışı, restoran, kafeterya vb. gelirleri de yoktur. Giderleri İstanbul

Büyükşehir Belediyesi bütçesi ve az da olsa İstanbul Belediyesi Kütüphane ve Müzelerini Geliştirme Derneği'nin yardımları ile karşılanır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı olarak kurulması düşünülen 7. Müze: "İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları Müzesi" ülkemizde bir örneği daha olmayan bir ihtisas müzesi olma özelliği ile de önemli bir yere sahip olacak ve büyük bir eksikliği dolduracaktır.

4.3.1. Misyon ve Yönetim Politikası

Açılması düşünülen Tiyatro Müzesi'nin misyonu; geçmişten günümüze Türk Tiyatro Sanatı'nın gelişimini yansıtan malzeme ve belgeleri toplayacak, koruyacak, değerlendirecek, topluma sunacak bir kurum olarak devamlı hizmet vermektir. Bunu yaparken çağdaş müzecilik anlayışı içinde sanatsal ve eğitsel etkinliklere de yer vererek toplumun tiyatro sanatına olan ilgisini arttırmayı hedeflemektedir. Mevcut koleksiyonun geliştirilmesi, arşivleme, araştırmacıların hizmetine sunma, sergiler düzenleme ve eğitici atölye çalışmaları gibi faaliyetlerle, tiyatromuza katkıda bulunan değerli sanatçılarımızın yaratıcılıklarını tanıtmak, günümüz sanatçıları teşvik etmek ve yeni yaratıcı nesillerin yetişmesi için altyapı hazırlamak; tiyatro sanatımızı toplumumuza anlatarak, sanat ve kültür yaşamımıza zenginlik katmak, estetik olgusu aşlamak ve sanat zevkine sahip bireylerden oluşan bir topluma sahip olmaktır.

Bir müzenin ana malvarlığı koleksiyonu ve müze binasıdır. Müzeciliğin geçmişine baktığımızda koleksiyonun önceleri devlet yöneticileri, asilzadeler, din adamları daha sonra burjuva (kentsoylular) kesimi tarafından oluşturduğu görülür. Genellikle bu koleksiyonlar gösterildiği mekanlarla birlikte müzelere dönüştürülmüşlerdir. 20. yüzyılda büyük sanat patronları olan iş adamları topladıkları koleksiyonlar için müze binaları yaptırmışlar, böylelikle yeni müze tasarımları da gelişmiştir. Son yıllarda işlevini yitirmiş sanayi binaları da müzeye dönüştürüldüğünden yapıt-mekan ve müzelerin yeni işlevler üstlenmesi ve kamuya hizmet alanlarının artışı sonucu, insan ilişkisi daha da önem kazanmıştır (Atagök, 2000, s.53).

Bu anlamda İstanbul Büyükşehir Belediyesi Projeler Dairesi Başkanlığı tarafından seçilen ve kuruma ait bir mekan olan Tepebaşı TÜYAP Sergi Sarayı'nın müze binası olarak değerlendirilmesi Şehir Tiyatrolarının müze oluşturma konusundaki tarihi çabasını gerçekleştirmesini sağlayacaktır. Tepebaşı TÜYAP Sergi Sarayı binasının bulunduğu yer 1970'lere kadar olan dönemin tiyatro merkezi idi. Burada bulunan Komedi Tiyatrosu ve Dram

Tiyatrosu Şehir Tiyatrolarına aitti. 1970 yılında boşaltılan Dram Tiyatrosu'nun müze yapılmasına çalışıldıysa da binada çıkan yangın, bu düşüncenin gerçekleşmesine engel olmuştur. TÜYAP Sergi Sarayı aynı zamanda kentin merkezinde yer alması nedeniyle izlenebilmesi bakımından da uygundur

Bir müzenin var olma sebebi koleksiyonudur. Sınırlı bir koleksiyona sahip müzenin kamuoyunun ilgisini çekme ve diğer müzelerle rekabet edebilme imkanı yoktur. Diğer taraftan iyi bir koleksiyona sahipken bunu toplumla paylaşmayan, toplumu hedeflemeyen, mevcut koşullar ve gereksinimlere cevap veremeyen durgun bir müze ancak eserlerin depolandığı bir yer olarak nitelendirilebilir. Bunu önlemek için öncelikle müze koleksiyonlarının olumlu yanlarını ortaya çıkaran ve değerlendiren bir koleksiyon yönetim politikası hazırlamak gerekir. Yönetim politikası oluşturulurken müze için tespit edilen eğitim politikası da dikkate alınacaktır. Müzenin eğitim politikası “Müze'nin Misyonu”nda da açıklandığı gibi genel anlamda toplumu geliştirmeye, özellikle de öğrenim çağındaki çocuklara ve gençlere yöneliktir. Hazırlanan Koleksiyon Yönetim Politikası koleksiyonla ilgili şu konuları açıklığa kavuşturur:

- Eser edinme ve kayıttan düşme politikası
- Dokümantasyon
- Depolama
- Koruma amaçlı konservasyon
- Onarım amaçlı konservasyon
- Araştırma programları
- Hedefe uygun sergileme
- Ödünç alma veya verme
- Koleksiyonun güvenliği
- Müze neyi toplayacaktır
- Nereden toplayacaktır
- Nasıl toplayacaktır (Satın alma, bağış, ödünç)
- Müzenin koleksiyon politikasının nedenleri nelerdir
- Ne zaman ve hangi koşullarda eser elden çıkarılacaktır (Levi, 1997, s.177,179).

Bu sorulara cevap vermeden önce müzenin koleksiyonla ilgili hedeflerini ortaya koyması gerekir. Bu amaçla Şehir Tiyatroları deposundaki obje niteliğindeki malzemelerin envanterleri çıkarılmıştır.

Mevcut koleksiyon çekirdek olarak kabul edilir ve eldeki eserlerin müze amaçlarını karşılayıp karşılamadığına bakılır. Bu değerlendirmenin sonucunda yeni eser edinme yoluna gidilebilir. Bu esnada bakım ve onarım amaçlı konservasyona ihtiyacı olan eserler de tespit edilebilir. Ancak çağdaş müzecilik kıstasları doğrultusunda bir çalışma yürütebilecek konservasyon birimi için yeterli fon ve uzman bulunmaması durumunda bu eserlerin bakımı ve onarımı ile ilgili karar daha sonra yürürlüğe konulabilir.

Müze, ihtiyaç duyduğu eserleri galerilerden, müzayede evlerinden veya şahıslardan temin edebilir. Bunu yaparken bağış kabul edebilir, bütçesinin elverdiği ölçüde satın alma yolunu seçebilir veya ödünç alabilir. Eser ödünç alma, müzenin bağlı bulunduğu müdürlük çatısı altındaki Şehir Müzesi, Atatürk Müzesi ve İtfaiye Müzesi Müdürlükleri gibi müzeler arasında varılan mutabakat ile gerçekleştirilebilir.

Müzenin yeterli finansal kaynağı olmadığı göz önünde bulundurulursa, eser edinirken bir çok müzenin yaptığı gibi bağış kabul etmek, koleksiyonun zenginleşmesine büyük katkı sağlayacaktır. Ancak bu aşamada bağış yolu ile alınacak eserin müze koleksiyonuna uygunluğu, çalıntı veya kopya olmamasına dikkat edilmelidir.

Müze'ye düşen önemli görevlerden biri de kabul edilen eserin ne olduğunu tam ve doğru olarak tespit etmektir. Bir eser müzeye girer girmez ona; nereden, ne zaman ve nasıl elde edildiğini gösteren bir etiket koymak ve bu bilgileri ayrıca bir fiş kataloğuna kaydetmek gereklidir. Bundan sonra esere ait detaylı bilgilerin yer alacağı belgeleme işlemine geçilir. Bu işleminden sonra asıl önemli olan çalışma başlar, o da yeni eser üzerinde elde edilebilecek bütün bilgileri araştırmaktan ibarettir (Allan, 1963, s.11).

Müze koleksiyonundaki sergilenmeyen eserler çeşidine ve fiziki durumuna göre değişen uygun depolama yöntemi seçilerek saklanır. Örneğin kılıçlar, tüfekler ve zırhlar gibi eserler bir arada, uygun iklim koşullarında (18 °C ve % 60 bağıl nem), kostümler ayrı bir bölümde farklı iklim (20-21 °C ve % 45-55 bağıl nem) koşullarında saklanacaktır. Depolama için kullanılacak raflar; titreşime, biyolojik etkilere, tozlanmaya, suya, yangına karşı eserleri koruyacak şekilde tasarlanacaktır.

Müzeler için belli başlı koruma ve onarım metodları vardır. Bu metodlar pek çok ve müze malzemeleri çok çeşitli olduğundan bu malzemeleri koruma yöntemleri ve durumları çok değişkendir (Coremans, 1963, s.63).

Müze’de koruma ve onarım amaçlı bir konservasyon birimi kurulacak ve müze koleksiyonu, objelerin durumunu saptayabilecek bilgiye sahip kişiler tarafından düzenli olarak incelenecektir. Bu incelemeler sonucunda laboratuvar ortamında yapılacak müdahaleleri kapsayan “aktif konservasyon” gerçekleştirilecek. Bunun için gerekli uzman ve ekipmanın bulunmaması durumunda, koleksiyonun korunması açısından “pasif konservasyon” yöntemleri uygulanacaktır. Bu amaçla müze uzmanı veya uzmanları bozulmayı yavaşlatacak veya tamamen durdurabilecek önlemler konusunda bilgilendirileceklerdir.

Tiyatro Müzesi, bünyesinde kurulacak araştırma kütüphanesi, arşiv birimi ve seminer programları ve atölye çalışmaları ile araştırmaya ve gelişmeye açık bir anlayışa sahip olacaktır.

Sergileme

Müze, sergilediği eser ile izleyicinin ilk olarak hayret duygusunu ortaya çıkarmalı, arkasından da merak uyandırabilmelidir. Sonra da bu meraka mümkün olduğunca karşılık verebilmelidir. Bu merak duygusu, ziyaretçilerin önüne sunulmuş objeler üzerinde toplanacağından, etiket bilgileri, bilgi panoları ve çizimler yardımı ile, doğmasına sebep olabilecek sorulara cevap verilebilecek şekilde önlemler alınacaktır. Sergileme tasarlanırken izleyicinin konfor değerleri göz ardı edilmeyecektir.

Müze, ziyaretçisini hem öğretmek hem de eğlendirmek misyonunu taşır. Sergilenen orijinal eserlerden farklı olarak, kopyalara dokunulmasında bir sakınca yoktur. Bir çok müzenin yaptığı gibi koleksiyondan bir grup bu amaç doğrultusunda tespit edilir ve gerekli kopyaları çıkarılır. Müzenin düzenleyeceği atölye çalışmaları kapsamında çocuklar örneğin; bu elbiseleri giyebilir, silahlara dokunabilir, kendi hallerine bırakıldığında anlamsız, ölü şeylermiş gibi algılanan eserler olan gramofon ve laterna gibi müzik aletlerini çalabilirler. Bu tür kopyalar ve aksesuarlar aktörler ve aktristler tarafından nasıl kullanıldıysa öyle kullanılması sağlanır. Böylece vitrinler içinde bekleyen ve özellikleri tam anlaşılamayan objeler yeniden yaşam kazanacaktır. Objelerin anlamını kavramak açısından müzenin, mevcut aksesuarları için geçerliliği kabul edilmiş bir teknik olan tiyatro tekniğine başvurması sergilemenin amacına ulaşması açısından büyük önem taşımaktadır.

4.3.2. Koleksiyon Stratejileri

Kurulması düşünölen müze, tiyatro sanatımızın geçmişini belgeleyecek ve günümüz tiyatro sanatını destekleyecek bir müze olacaktır. Toplumumuzda böyle bir müzenin varlığına büyük ihtiyaç vardır. Müze'nin mevcut koleksiyonu;

- kostümler, aksesuarlar
- dekorlar
- oyun ve oyuncu arşivini oluşturan belge ve fotoğraflar olarak gruplanmıştır.

Müze'nin saptamış olduğu hedefler ve misyonu doğrultusunda müzeye kabul edilecek eserlerin ve kayıttan eser düşürölmesi konularının açıkça belirlenmesi koleksiyonun doğru gelişimine katkıda bulunacaktır.

Ödünç Alma ve Verme

Diğeri müze koleksiyonlarında bulunan ancak depolarda tutulan, sergilenmeyen müze koleksiyonunu tamamlayıcı nitelikteki eserlerin geçici bir süre için ödünç alınması suretiyle ideal bir sergileme yapılabilir. Böylece müze ziyaretçisinin başka türlü görmesi mümkün olmayan eserleri bir arada izlemesi sağlanabilir. Aynı şekilde belli bir amaç doğrultusunda ve kısa süreli olmak şartıyla müze deposunda bulunan eserler arasından diğeri müzelere ödünç verme işlemi gerçekleştirilebilir.

Kayıttan Düşme

Bir eserin kayıttan düşürölmesi mevcut koleksiyonun yararına olacak ise konuya olumlu yaklaşılmalıdır. Müze koleksiyonunda bulunan bir eserin kayıttan düşürölmesi için nedenler çok farklı olabilir. Örneğini; eser kullanılamayacak ya da onarılamayacak kadar kötü bir durumda olabilir, sonradan taklit olduğu anlaşılan bir eser olabilir, eserin yasa dışı yollardan gelerek Müze'ye teslim edildiğı ortaya çıkmış olabilir. Bunlardan başka müze koleksiyonuna uygun olmadığı ve hiçbir zaman Müze tarafından değeriendirilemeyeceğı tespit edilen eserler ile aynı tip eserden çok miktarda örneğini bulunduğu durumlarda kayıttan düşürme kararı alınabilir. Bu karar alınırken müze uzmanları ile müze idaresi sorumluluğı paylaşmalıdırlar. Kayıttan düşme dışarıya bağış, değış tokuş ve satış yoluyla olabilir. Ancak prensip olarak öncelik diğeri müzelere verilecek, böylece diğeri müzelerin koleksiyonlarının gelişimine katkı sağlanmış olunacağından meslek etiğine daha uygun bir yol seçilmiş olacaktır. Eserin elden çıkarılması satış şeklinde gerçekleştiğinde elde edilecek gelir mevcut koleksiyonu geliştirecek yeni eserlerin alımında kullanılacaktır (Levi, 1997, s.195,196) Müze'nin kayıttan düşürme

faaliyetleri kabul edilen Koleksiyon Yönetim Politikası kapsamında açıklanmış olmalıdır. Kayıttan eser düşürülmesini gerektiren şartlar oluştuğunda müze uzmanları ve müze idaresinin ortak kararı ile kayıttan eser düşürme işlemi başlatılabilir.

Koleksiyonun Güvenliği

Yangına karşı güvenlik, müzenin yerine yenisi konulamayacak değerdeki hazinesi olan nesnelerin güvenliğini ve müzeyi ziyaret eden ziyaretçinin can güvenliğini sağlamayı hedefler. Yangına karşı korunma ve yangına karşı mücadele yalnız maddi ve teknik değil, aynı zamanda idari bir hazırlanmayı gerekli kılar (Schommer, 1963, s.38). Bu amaçla müze idaresi, yangın ve afet olayları sırasında devreye girecek bir plan olan Afet Yönetim Planı hazırlayacak ve bu plandan hangi birimlerin sorumlu olduğu önceden belirlenecektir. Müze'de, olması muhtemel yangın ve afet olaylarına karşı alınacak tedbirler önceden belirlenmiş olacaktır. Örneğin; çıkış kapılarının belirlenmesi ve bu kapıları gösteren işaretlerin asılması, müzede uçucu-yanıcı maddelerin bulundurulmaması, kimyasal söndürücüler, yangın muslukları ve hortumları gibi yangın söndürme malzemeleri bulundurulması ve müze görevlilerinin bunların nasıl kullanıldığını öğrenmelinin sağlanması gibi. Hırsızlığa karşı alınacak önlemler arasında hırsızlık alarmı yanı sıra güvenlik görevlileri tarafından koruma önlemlerinin alınması sağlanacaktır.

Eser Kabul Etme

Müze'nin var olan koleksiyonunun kabul edilecek yeni eserlerle geliştirilmesi hedeflenmektedir. Bu konuda tiyatro sanatçılarımızın özel koleksiyonları ve tiyatro meraklılarının topladıkları her türlü belge, fotoğraf, afiş veya gazete küpürü. bizim koleksiyonumuzu geliştirmemiz açısından büyük önem taşımaktadır.

Müze uzmanları, yazılı ve kabul edilmiş bir plan olan Koleksiyon Yönetim Politikası çerçevesinde hareket edecektir. Koleksiyon için daha sonra sorun yaratmaması amacıyla menşei belli olmayan veya müze koleksiyonunda zaten mevcut bir eseri koleksiyonuna dahil etmemelidir. Kabul edilen eserlerin depolanması ve bakımı çağdaş yöntemlerle gerçekleştirilecektir. Müze'nin kabul edeceği eserlerin müzenin amaç ve faaliyetleri ile ilgili olmasına özen gösterilecek; katalog, konservasyon, depolama ve sergilemesi yapılamayacak eserler koleksiyona kabul edilmeyecektir. Bu konular müze uzmanlarının ortaklaşa alacağı kararla netleşecektir (Levi, 1997, s.179).

Envanterleme

Koleksiyonda yer alan mevcut eserlerin öncelikle bir dökümantasyonu çıkarılmış ve arşivlemesi yapılmıştır. Bu işlem yapılırken eserin dıştan görünüşü, üslubu, süslemesi varsa üzerindeki damga, tarih ve işaretler envanter bilgileri olarak kaydedilmiştir. Ayrıca ilerde yapılacak çalışmalar için gerekli olacağından eserin bir fotoğrafı çekilmiş ve ilgili kartotekse yapııştırılmıştır.

4.3.3. Yönetmelik Önerisi

Cumhuriyet'ten sonra güçlenen Belediyeler'in hizmet alanları ve görevleri 03.04.1930 tarihinde kabul edilen "1580 Sayılı Belediye Yasası" ile belirtilmiştir. Belediyelere; 1580 sayılı yasa ve diğer bazı yasalarla 200'den fazla görev verilmiştir. Bunlar; imar, ulaştırma, sağlık, çevre sağlığı, tarım ve ticari faaliyetler ile eğitim, kültür ve turizm vb. hizmetleri kapsamaktadır (Öztürk, 1997, s.73).

Müze Hizmetleri, Belediyeler Yasası'nın 15. maddesinin 59. fıkrasında; "Belediye tiyatrosu, sineması, Belediye oteli ve gazinosu, halk müzeleri vb. yapmak ve idame ettirmektir, yaptırıp işletmek", 63. fıkrasında; "İktisat vekaletinin müsaadesi alındıktan sonra ürünler ve sanat eserleri, sergi ve panayır yerleri ve müzeleri kurmak ve işletmek" ifadeleri yer almaktadır.

Belediye Meclisinin 08.01.1985 / 7 sayılı kararı ile kabul edilen İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları Yönetmeliği'nin 28. maddesi; "Kitaplık, Arşiv ve Müze" başlığını taşır. Bu maddeye göre;

- a) Şehir Tiyatrosu'nun kitaplık, arşiv ve müze bölümü, yeteri kadar memur eliyle yürütülür. Şehir Tiyatrolarına bağlıdır.
- b) Türk Tiyatro tarihinin ana arşivini kapsayacak bir müzenin oluşturulmasına yarayacak eşya ve belgelerin toplanması için Şehir Tiyatroları'na bağlı bir Tiyatro Müzesi oluşturulur.
- c) Müze; müzecilikle de özel olarak ilgilenen bir sanatçı yönetiminde kitaplık ve arşiv memurları eli ile yürütülür.
- d) Müze'nin oluşumu ve işlemesi için bir yönerge hazırlanır.

Bir yönetmelik önerisi hazırlamak üzere yapılan araştırma sonucunda İstanbul Belediyesi'ne bağlı müzelerin, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültürel ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı

Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü Hizmet Yönetmeliği'ne göre idare edildikleri ortaya çıkmıştır. 18 Temmuz 2002 tarih ve 290 sayılı yönetmelik, kütüphaneler ile müzeler hakkındaki hükümleri; bazen ayrı ayrı, ama çoğu kez de birlikte ele almıştır.

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ KÜLTÜREL VE SOSYAL İŞLER DAİRE BAŞKANLIĞI KÜTÜPHANE VE MÜZELER MÜDÜRLÜĞÜ HİZMET YÖNETMELİĞİ

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Yasal Dayanaklar ve Tanımlar

Madde 1: Amaç

Madde 2: Kapsam

Madde 3: Yasal Dayanak

Madde 4: Bu Yönetmelikte Geçen Tanımlar

İKİNCİ BÖLÜM

Teşkilat Yapısı

Madde 5: Merkez Kuruluş

Madde 6: Bağlı Kuruluşlar

Görevliler ve Yetkileri

Madde 7: Kütüphane ve Müzeler Müdürünün Görevleri

Madde 8: Kütüphane ve Müzeler Müdürünün Yetkileri, Kütüphane ve Müzeler Müdürünün Sorumlulukları, İdari Müdür Yardımcısının Görevleri, Kütüphaneci Müdür Yardımcısının Görevleri.

Madde 9: Kütüphane ve Müzeler Müdürünün Sorumlulukları

Madde 10: İdari Müdür Yardımcısının Görevleri

Madde 11: Kütüphaneci Müdür Yardımcısının Görevleri

Madde 12: Müzeci Müdür Yardımcısının Görevleri:

a) Personel çalışma ve devamlılığı takibi,

- b) Personel yıllık izin ve mazeret izinleri hakkında görüş bildirmek,
- c) Bağlı birim yazışmalarının hatırlatılması ve denetimi,
- d) Müdürlükçe verilen görevlerin icrası, kontrolü, takibi,
- e) Bağlı birimlerde iyileştirici ve koruyucu tedbirlerin alınması,
- f) Bağlı birimlerle ilgili faaliyet raporları hazırlatmak,
- g) Müzelerin faaliyet alanları ile ilgili belirtilen çalışmaların kontrolü, takibi ve sonuçlandırılması,
- h) Hizmet alanları ile ilgili yenilikleri takip etmek, bağlı müzeci personeli bu amaçla yönlendirmek,
- i) Hizmet aksatma durumlarını tespit edip müdürlüğe bildirmek,
- j) Yenilikleri takip edip rapor hazırlatmak,
- k) Gereği halinde müdürlüğe vekalet etmek.

Madde 13: Müdür Yardımcılarının Yetkileri

Madde 14: Müdür Yardımcılarının Sorumlulukları

Madde 15: Kütüphanecinin Görevleri

Madde 16: Müzecinin görevleri şunlardır:

- a) Belediye Müzelerine ait taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarını envanter defterlerine kaydetmek ve envanter fişlerini çıkarmak,
- b) Kayıtları yapılan müze eserlerini sergilemek ve depolamak üzere tasnif etmek,
- c) Sergilenen eserlerin bilgi panoları ve etiketlerini Türkçe ve yabancı dilde hazırlamak,
- d) Müzelerdeki devamlı sergileme faaliyetlerinin yanı sıra mevcut koleksiyonlardan, diğer kurum ve özel koleksiyonlardan oluşan geçici sergiler düzenlemek,
- e) Müzeler Haftası dolayısıyla eğitici amaçlı görsel-işitsel etkinlikler düzenlemek,
- f) Belediye Müzelerini tanıtım amaçlı kartpostal, broşür, katalog vb. yayın çalışmaları yapmak,
- g) Müze ziyaretçileriyle ilgili istatistik çalışması yapmak ve aylık olarak idareye teslim etmek,
- h) Müzenin temizlik, bakım ve düzenini sağlamak,
- i) İdarece verilecek servis ile ilgili diğer işleri yapmak.

Madde 17: Gezici Kütüphane Personelinin Görevleri

Madde 18: Ödünç Verme Personelinin Görevleri

Madde 19: Cilt Atölyesi Personelinin Görevleri

Madde 20: Restorasyon Atölyesi Personelinin Görevleri

Madde 21: Mutemedin Görevleri

Madde 22: Ayniyat Memurunun Görevleri

Madde 23: Depo Personelinin Görevleri

Madde 24: Şoförün Görevleri

Madde 25: Bekçinin Görevleri

- a) Görevine mesai bitmeden yarım saat önce gelmek, hizmet binasını kontrol ederek teslim almak, binada açık bırakılmış lamba, musluk, kapı vb. durumlar varsa önlem almak, yangına sebep olabilecek sigara izmariti, elektrik aleti gibi tehlikeli durumlara karşı gerekli kontrolleri yapıp, son derece duyarlı davranmak ve hiçbir suretle görev yerinden ayrılmamak.
- b) Çalışma saatleri dışında içeriye amirlerinin izni olmadan kimseyi almamak,
- c) Binanın iç ve dış kısımlarını devamlı dolaşarak su, havagazı muslukları ile kapı ve pencerelerin kapalı olup olmadığını kontrol etmek.
- d) Binanın elektrik sigorta, havagazı ana musluğu ile su ana vanasının kapı ve pencerelerin kapalı olup olmadığını kontrol etmek,
- e) Acil durumlarda haber vermek üzere gerekli telefon numaralarını gösterir listenin asılı olup olmadığını kontrol etmek,
- f) Nöbet süresinde bekçi kontrol saatini aksatmadan her saat başı kurmak,
- g) Görevi sırasında uyumamak,
- h) Nöbetini teslim alacak görevli gelmeden ve teslim etmeden kesinlikle görevini bırakmamak,
- i) Görevi sırasında olanları nöbet defterine yazmak; aynı zamanda idareye de haber vermek,
- j) İdarece verilecek servis ile ilgili diğer işleri yapmak.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Kütüphane ve Müzelerin Görevleri

A-Kütüphaneler

Madde 26: Kütüphanelerin Görevleri

Madde 27: Çocuk Kütüphanelerinin Görevleri

Madde 28: Gezici Kütüphanelerin Görevleri

B- Müzeler

Madde 29: Müzelerin Görevleri

Belediye müzelerinin amaçlarının gerçekleştirilmesi ve devamlılığının sağlanması için aşağıdaki görevler yerine getirilir.

A-Koleksiyonun Temini ve Geliştirilmesi:

- a) Belediye Müzeleri yerli ve yabancı her türlü gerçek ve tüzel kişilerden, belediyeler ve kuruluşlardan bölgesel ve ulusal kültürümüzü yansıtacak eser ve eşyaları 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 26. Maddesi uyarınca bağış, hibe ve satın alma yoluyla alarak koleksiyonlar oluşturur ve mevcut koleksiyonlarının gelişimini sağlar,
- b) Müzeye alınacak eşya ve eserlerin, Müdürlükçe müze uzmanları arasından oluşturulacak bir komisyon tarafından seçilerek alınmasına karar verilir.

B-Belgeleme, Sergileme ve Tanıtım:

- a) Belediye müzelerine ait taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının müze uzmanlarınca kayıtları yapıldıktan sonra fotoğraflı envanter fişleri çıkarılarak arşivlenir, bu arşivden araştırmacıların yararlanması sağlanır.
- b) Kayıtları yapılan müze eserleri sergilenmek ve depolanmak üzere tasnif edilir,
- c) Müzelerde bulunan tüm demirbaş eşya, araç ve gereçlerin demirbaş işlemleri "Ayniyat Talimatnamesi'ne göre yürütülür,
- d) Sergilenen eserlerin bilgi panoları ve etiketleri Türkçe ve en az bir yabancı dilde olmak üzere hazırlanır.
- e) Sergilemede ve eğitim programlarında görsel-işitsel, çağdaş ve bilimsel yöntemlerden yararlanılır,
- f) Müzeler devamlı sergileme faaliyetlerinin yanı sıra kendi koleksiyonlarından, diğer kurum ve özel koleksiyonlardan oluşan geçici sergiler düzenler,
- g) Müzelerden yurt içindeki geçici sergilere başkanlık makamının izni alındıktan sonra eser gönderilir,
- h) Sergi amacıyla yurtdışına eser gönderilmesi 16 Şubat 1984 tarih ve 181314 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan "Korunması Gerekli Kültür ve Tabiat Varlıklarının Yurt Dışına Çıkarılması ve Yurda Sokulması Hakkında Yönetmelik" hükümlerine göre yürütülür,
- i) Belediye müzeleri tanıtım amacı ile kartpostal, broşür, katalog vb. yayınlatabilirler.
- j) Müzeler ve müzecilikle ilgili gün ve haftalarda müzelerin eğitim ve halkla ilişkiler faaliyetleri kapsamında konferans, panel, gösteri vb. kültürel etkinlikler düzenlenir.

C-Araştırma ve Geliştirme:

Belediye müzeleri sahip oldukları kültür varlıklarının araştırma ve incelemelerini müze personeli vasıtasıyla yaparlar. Bu araştırma ve incelemeler için:

- a) Müzecilikle ilgili yurt içi ve yurt dışı kurum ve kuruluşlarla ilişki kurulabilir ve bu kuruluşlara üye olunabilir,
- b) Yurt içinde müzecilikle ilgili seminer, sempozyum, kongre, panel, konferans vb. toplantılara izleyici ve konuşmacı olarak personel görevlendirilebilir,
- c) Müze personeli araştırma ve geliştirme faaliyetleri için gerekli olan bilgi ve görgülerini arttırmak üzere yurt dışında da kültür varlıkları ve müzecilikle ilgili faaliyetlere gönderilebilir,
- d) Müze yönetimi kültür varlıkları ve müzecilikle ilgili yayın ve dökümanları izleyerek gerekli görülenlerin alınmasını sağlar.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Hizmetler

Hizmet Çeşitleri

Madde 30: Kütüphane ve müzelerde verilecek hizmetler üçe ayrılır.

- I. Yönetim Hizmetleri
- II. Teknik Hizmetler
- III. Okuyucu/Ziyaretçi Hizmetleri

I.Yönetim Hizmetleri

Madde 31: Özlük İşleri, Mali İşler, İç Hizmetler olarak üçe ayrılır.

Madde 32: A- Özlük İşleri

Madde 33: B- Mali İşler

Madde 34: C- İç Hizmetler

II. Teknik Hizmetler

A- Kütüphane Teknik Hizmetleri

B- Müze Teknik Hizmetleri

A- Kütüphane Teknik Hizmetleri

Madde 35: Kütüphane Teknik Hizmetleri Nelerdir, Nerede Yapılır?

Madde 36: a- Kütüphane Malzemesinin Seçimi

Madde 37: b-Kütüphane Malzemesinin Sağlanması (Satın Alma, Bağış, Değiş Tokuş)

Madde 38: c-Ayniyat ve Demirbaş Kayıt İşleri

Madde 39: d- Kataloglama ve Tasnif

Madde 40: e- Katalog ve Tasnif Bilgilerinin Bilgisayara Geçirilmesi

Madde 41: f- Dijital Arşiv Hizmetleri

Madde 42: g- Hazırlama İşlemleri, Kitapların Raflara Yerleştirilmesi

Madde 43: h- Kaset Kitap Kayıt Stüdyosu

Madde 44: ı- Fotoğraf Stüdyosu

Madde 45: i- Ciltleme ve Restorasyon (Ciltleme)

Madde 46: i- Ciltleme ve Restorasyon (Restorasyon)

Madde 47: j- Mikrofilm, Fotokopi ve Diğer Teknik Hizmetler

B- Müze Teknik Hizmetleri

Madde 48: Müze eser ve eşyalarının, envanter ve arşiv malzemelerinin bilgisayar ortamına aktarılması; restorasyon ve konservasyon hizmetleri ile ilgili güvenliğin sağlanması teknik hizmetleri oluşturur.

Müzelerdeki Teknik Hizmetler Şunlardır:

Müzelere ait taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının restorasyon ve konservasyonları 3863 sayılı yasa uyarınca uzmanlar tarafından düzenli olarak yapılır. Bunun için gerekli atölye ve laboratuvarlar kurulur.

Sergileme ve depolamada bilimsel her türlü teknik yöntem kullanılır.

Müze envanter, arşiv ve demirbaş bilgileri bilgisayar ortamına aktararak araştırmacı ve ziyaretçilerin kullanımına sunulur.

III. Okuyucu/ Ziyaretçi Hizmetleri

A- Kütüphanelerde Okuyucu Hizmetleri

Madde 49: Müracaat Hizmetleri, Okuyucu Rehberliği, Ödünç Verme İşleri gibi hizmetler anlaşılır.

Madde 50: Müracaat Hizmeti

Madde 51: Okuyucu Rehberliği

Madde 52: Ödünç Verme İşleri

Madde 53: Ödünç Verme Süresi

Madde 54: Gezici Kütüphanelerde Ödünç Verme

Madde 55: Diğer Hizmetler

B-Müzelerdeki Ziyaretçi Hizmetleri

Madde 56: Müzelerdeki çalışma gün ve saatleri müdürlükçe tespit edilir, müze girişinde ziyaretçilerin görebileceği bir yerde ilan edilir. Müze ziyaretçileri için müzeyi tanıtıcı görsel veya işitsel eğitici programlar düzenlenir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Kaybedilen ve Zarar Verilen Kütüphane ve Müze Malzemeleri

Madde 57: Ödünç verilen kitaplardan kaybedilen, bir daha kullanılamayacak derecede yıpratılan, yaprakları kesilen, içinden bir veya birden fazla sayfası yırtılan vb. kitabın yerine, okuyucuya yenisi aldırılır. Kitap piyasada bulunmadığı takdirde aynı değerde ihtiyaç duyulan diğer bir kitap aldırılır.

Yukarıdaki koşulları yerine getirmeyen okuyucularla, her türlü kütüphane ve müze malzemesini çalmaya teşebbüs eden, çalan ve kasten zarar veren kişiler hakkında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve Türk Ceza Kanunu'nun ilgili maddesi uyarınca yasal işlem yapılır. Eğer bu kişi kütüphane üyesi ise üyeliği fesh edilir.

ALTINCI BÖLÜM

Okuyucu ve Ziyaretçilerin Kütüphane ve Müzelerdeki Eserlerden Faydalanma Usul ve Esasları

A- Kütüphane ve Müzelerdeki Eserlerden Faydalanma Esasları

Madde 58: Kütüphane ve Müzelerdeki eserlerden “Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Ait Eserlerden Faydalanma Usul ve Esasları Hakkında Tüzük” hükümlerine göre faydalanılır.

Çekimler esnasında Müze ve Kütüphane eserlerine herhangi bir şekilde zarar verilmesi halinde, Türk Ceza Kanunu ve Kültür ve Tabiat Varlıklarına Koruma Kanunu'nu ilgili maddeleri uyarınca yasal işlem yapılır.

Eski harfli basma kitaplar ile haritalardan çoğaltma yapılmak istendiği ve eserin mikrofilmi, fotokopisi, özalihi ya da CD'sinin olmadığı hallerde okuyucu tarafından iki nüsha halinde çoğaltılarak bir nüshasının kütüphanede kalması sağlanır.

Fotoğraf stüdyosu okuyucuya ücret karşılığında hizmet verebilir. Ücret tarifesi her yıl İstanbul Büyükşehir Belediyesi Meclisi tarafından tesbit edilir.

Merkezde bulunan cilt ve restorasyon atölyesinde özel, tüzel ve resmi kurumlara ücret karşılığında hizmet verilir, bu ücret İstanbul Büyükşehir Belediyesi Meclisi tarafından müdürlükçe teklif edilen fiyatlar onaylanarak uygulanır.

Madde 59: B- Yazma, Eski Harfli Basma, Mikrofilm, Harita, Kartpostal, Albüm ve Nadir Eserlerden Faydalanma Esasları

YEDİNCİ BÖLÜM

Çevre İle İlişkiler

Madde 60: Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü başta eğitim ve kültür kurumları olmak üzere çevrelerinde bulunan çeşitli kuruluşlarla kütüphane ve müze hizmetlerinin daha verimli ve daha etkili olması bakımından iyi ilişkiler kurar.

Kütüphane faaliyetlerini çevre halkına zamanında duyurmak, onların kütüphaneye olan ilgisini artırmak, öğrencilerin ve yetişkinlerin kütüphane/müzeler ile daha yakın temas halinde olmaları için gayret gösterir.

Bu arada kütüphane-okuyucu ilişkilerini de iyi bir şekilde sürdürmek gerekir. Özellikle çocuk bölümlerinde okuyucuların yardımlarından faydalanabilmek için onları yetiştirmek, kitap veya kütüphane kulüpleri kurarak bir program dahilinde yetiştirilen çocuklara dikkat ve sorumluluk duygusu içinde başarabilecekleri görevler (kitapları raflara dizmek, ödünç kitap vermek vb. işler) vermek onlara kitap ve kütüphaneyi kullanmakla daha bilgili olmaları fırsatı sağlar.

Çeşitli Hükümler

Madde 61: Kütüphanenin bulunduğu çevrede bulaşıcı hastalık, sel, deprem, olağanüstü haller ve benzeri afetler durumunda Başkanlık onayı ile kütüphane ve müzeler belirlenen süre içinde kapatılır.

Kütüphane ve Müzelerin çalışma gün ve saatleri Müdürlüğün teklifi ve Başkanlık makamının onayı ile düzenlenir.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Kütüphane Okuyucularının ve Müze Ziyaretçilerinin Uyması Gereken Kurallar

Madde 62: Kütüphane ve Müzelerin açık bulunduğu saatlerde kütüphanelerden ve müzelerden yararlanacak okuyucu ve ziyaretçilerin şu hususlara riayet etmeleri gerekir;

- Kütüphane girişinde hüviyet göstermek, çantalarını vestiyere bırakmak,
- Okuyucu ve ziyaretçileri rahatsız edecek hareketlerde bulunmamak,
- Kütüphane ve Müze içinde yiyecek içecek bulundurmamak,
- Kütüphane ve Müze içinde cep telefonunu kapalı tutmak,
- Kütüphane ve Müze düzenini bozacak şekilde hareket etmemek,
- Müze ziyaretleri sırasında müze eşyalarına el sürmemek,

Yukarıda sayılan kuralların aksine hareket edenler ile kütüphane ve müzeye kitap okuma araştırma, ziyaret ve diğer kütüphane ve müzelerin kullanılma maksadı dışında gelen kişiler kütüphane ve müzeye alınmaz.

DOKUZUNCU BÖLÜM

Yürürlük ve Yürütme

Yürürlük

Madde 63: Bu yönetmelik Mahalli Gazetede yayımlandıktan sonra yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 64: Bu yönetmeliği İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı yürütür.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültürel ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü tarafından hazırlanan bu yönetmeliğin müze ihtiyaçlarını karşılaması bakımından yetersiz kaldığı anlaşıldığından müzenin faaliyetlerini tam olarak yerine getirebilmesi için ek bir takım maddelere gereksinim vardır.

Bu maddeler tez yazarı tarafından önerilmiştir.

Esaslar:

Ek Madde 1: Müze'de yapılan tüm faaliyetler 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile adı geçen kanuna uygun olarak çıkarılan yönetmelikler, yönergeler ve emirlere göre yürütülür.

Müze'nin Güvenliği:

Ek Madde 2: Müze'nin açılış ve kapanışı mutlaka bir heyet huzurunda yapılır. Bu heyette; müze müdürü, müze araştırmacısı, mal sorumlusu ve bekçi bulunur.

Ek Madde 3: Müze heyeti, açılış ve kapanışta aynı gezi yolunu takip ederek, kapı kilit ve mühürlerini, vitrin pencere ve kapılarını kontrol eder.

Ek Madde 4: Müze'nin bekçi gözetimi dışında, müzenin kapalı olduğu zamanlarda devreye girmek üzere hırsız alarmı ile techizatlandırılması sağlanır.

Müze Kütüphanesi ve Arşiv Araştırmaları:

Ek Madde 5: Müze kütüphanesi ve arşivi öncelikle müzenin kendi personeline hizmet vermekle beraber, Müdürlük iznine tabi olarak bütün araştırmacılara açık bulundurulur.

Ek Madde 6: Müze kütüphanesi ve arşivinde bulunan yayınlanmamış her türlü fotoğraf, belge, ferman, elyazması vb. eser özel izin alınmadıkça araştırmacılara verilmez ve yayınlanamaz.

Ek Madde 7: Araştırmalar esnasında, araştırmacıların müze dışına kitap veya belge çıkarmaları kesinlikle yasaktır.

Ek Madde 8: Araştırmalarda fotokopi, fotoğraf ve filme alınmaları teknik olarak sakıncalı görülen eser veya dökümanların çekimlerinin yapılmasına izin verilmez.

Kayıttan Eser Silme:

Ek Madde 9: Prensip olarak müzelerde tarihi niteliğe sahip eserlerin kayıtları silinmez. Ancak geçmiş dönemlerde tutulmuş kayıtlarda; hatalar ya da yanlışlıklar dolayısıyla tarihi eser olmadıkları halde bu nitelik verilmiş eserlerin kayıtları silinebilir. Ayrıca tarihi eser olmakla birlikte zamanın tabiat ve fizik şartları (erozyon, korozyon, çürüme, dökülme, parçalanma, erime) gibi nedenlerle, sergileme niteliğini tamamen kaybetmiş vasıfsız malzemelerin de kaydı silinebilir.

Ek Madde 10: Kayıttan eser silme işlemine esas olacak unsurlar ve takip edilecek yöntem şunlardır:

a) Malzemenin tarihi niteliği araştırılır ve bu niteliğin olmadığı kesin olarak belirlenir,

- b) Bu konuda müze uzmanları ve müze idaresi birlikte karar verir,
- c) Kaydı silinecek olan malzemenin tek tek ve çok yönlü olarak fotoğrafı çekilir,
- d) Kaydı silinecek malzeme ile ilgili sunulan rapor Müdürlükçe onaylanmış olmalıdır,
- e) Kayıt silme müze heyetinin uygun göreceği bir şekilde, heyet huzurunda yapılır,
- f) Kayıt silme tutanağı ve malzemeye ait fotoğraflar ile kaydı silinen malzemenin listesi Kayıt Silme Belgesi ile birlikte Mal Sorumlusunun arşivinde saklanır.

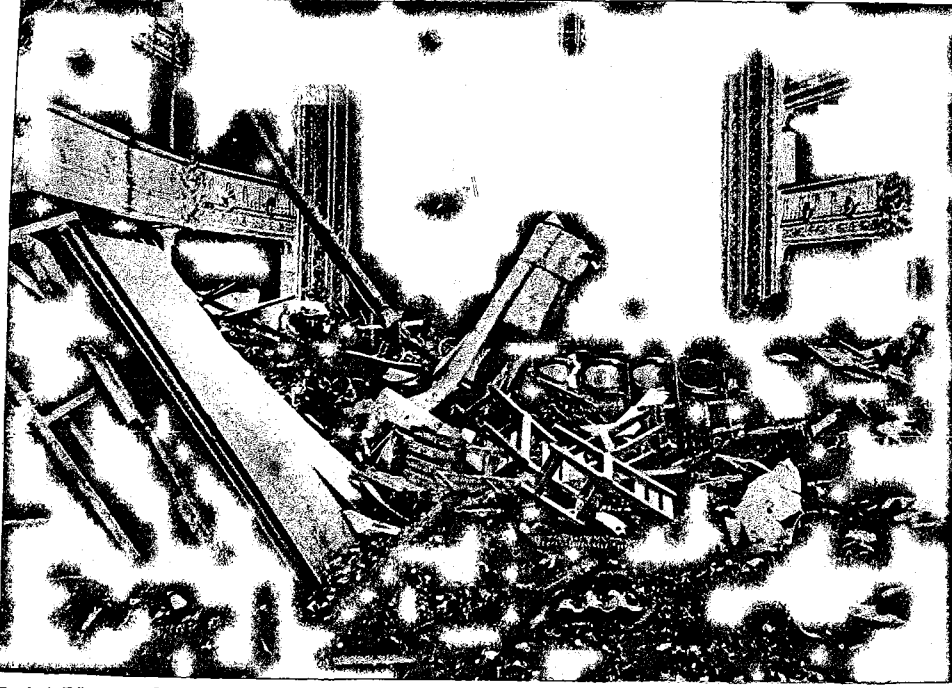
Müze Ortamının Uygunluğu:

Ek Madde 11: Müze aydınlatmasında, bir aydınlatma uzmanının mutlaka görüşü alınmalı, aydınlatma aparatları buna uygun olarak tespit edilmelidir.

Ek Madde 12: Eserlerin bulunduğu ortamın nem durumları sürekli kontrol edilmelidir.

4.3.4. Bina Seçimi (Öngörülen Müze)

Müzeler kentsel planlama içinde tarihsel gelişimlerinin sonucu kadar müzeciliğin işlevlerinin çağdaş yorumu açısından da bulundukları yörelerin odak noktalarında yer almaktadırlar. Müzelerin konumları, birbirleriyle olan yakınlıkları ve trafik bağlantıları dikkatle planlanmaktadır (Atagök, 1999, s.75). Kurulması planlanan tiyatro müzesi için ön görülen Tepebaşı TÜYAP Sergi Sarayı, İstanbul'un kültür ve eğlence merkezi konumundaki Beyoğlu'na ve ulaşım açısından merkezi bir yer olan Taksim'e yakınlığı bakımından uygundur. Ayrıca tiyatro sanatımızın tarihsel gelişiminin Beyoğlu ve Tepebaşı'nda kurulan tiyatrolar ile başladığı ve eskiden TÜYAP Sergi Sarayı binasının bulunduğu yerde yanan Tepebaşı Dram Tiyatrosu'nun bulunduğu düşünüldüğünde seçilen mekanın yeri daha da anlam kazanmaktadır. Tiyatro Müzesi için seçilen bu mekanın geçmişini araştırdığımızda şu bilgilere ulaşırız: Dönemin belediye başkanı Rıdvan Paşa tarafından 1889 yılında inşa edilen tiyatro binasına, 1927 yılına kadar belli bir sahnesi olmayan Darülbeyti topluluğu yerleştirilmiştir. 1931 yılında resmen belediyeye bağlanan kurum, 1934 yılında İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları adını almıştır. Daha sonra Tepebaşı'ndaki Amphi Tiyatrosunu (Komedi Tiyatrosu) da alan Şehir Tiyatroları, Tepebaşı Tiyatrosu'nun adını "Dram Tiyatrosu" olarak değiştirmiştir. Bu tiyatrolarda sürekli verilen temsillerle, Tepebaşı, o dönemin Tiyatro Merkezi durumuna gelmiştir. 1955 yılında Komedi Tiyatrosu'ndan Beyoğlu'ndaki "Yeni Komedi Tiyatrosu"na, artık ihtiyaca cevap veremeyen Dram Tiyatrosu'ndan ise 7 Ocak 1970

Resim 4.3.4.1.Yanan Dram Tiyatrosu (Foto. Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)

yılında Harbiye Muhsin Ertuğrul binasına taşınılmıştır. Dram Tiyatrosu Müze olacaktı ve yıllardır düşü kurulan Tiyatro Müzesine kavuşulacaktı. 17 Nisan 1970 tarihinde çıkan yangından sonra, bina 1971 yılında tekrarlayan yangınla tamamen yok olmuştur. Yangın sonrasında dönemin belediye başkanı tarafından burada 600 odalı bir iş yeri ile bir de tiyatro kurulması düşünüldüğü ilan edilmiştir. Dram Tiyatrosu'nun müzeye dönüştürülmesi yıllardır hayali kurulan bir proje idi (Uyguner, 1984, s.9-13). Ancak uzun süre metruk bir halde bekleyen bu binanın yerine 1983 yılında, Müze binası değil, içinde fuarlar ve sergiler düzenlenen TÜYAP Sergi Sarayı inşa edilmiştir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne ait Beyoğlu, 13 pafta, 301 ada ve 2 parsel'de kayıtlı Tepebaşı TÜYAP Sergi Sarayı binası, belediye tarafından müze amacına hizmet edecek şekilde ele alınmış, planlanan faaliyetler arasında yerini almıştır. Genel Sekreterliğine bağlı olarak çalışmalarını yürüten Projeler Daire Başkanlığı Yatırım Planlama Müdürlüğü'nden alınan ve burada yapılan öneri niteliğindeki projeye göre altı kattan oluşan bina Pera Palas'ın güneydoğusunda, Tarlabası Bulvarı'na paralel konumdadır. Çok kapsamlı bir müdahale gerektirmeksizin çağdaş bir kullanıma olanak sağlayacak bu müze binasında ana giriş-çıkış 6. kattadır. Önünde 3345 m² büyüklüğünde bir park bulunan bu bölümün, kendi çelik taşıyıcısı üzerindeki büyük saçak ile tanımlanır hale getirilirken cam, cam tuğla ve mermer gibi çarpıcı malzemelerle zenginleştirilmesi öngörülmektedir. İlk üç katı otopark olarak kullanılan binanın müze sergilemesine ayrılan esas bölümleri 6. ve 4. katlarda bulunmaktadır. 6. kat direkt

Resim 4.3.4.2. TÜYAP-Tarlabası Bulvarı'ndan Görünüş (Foto. Ayten Denisenko)

Resim 4.3.4.3. TÜYAP-Giriş Cephesinden Görünüş (Foto. Ayten Denisenko)

olarak 4. katla ilişkilendirilmiş olup 4. kat yüksek tavanlı geniş bir hacim oluşturmaktadır. 5. katta kullanım alanı sınırlı olup müzenin otopark, su deposu, malzeme deposu ve personel odası gibi çeşitli ihtiyaçları için ayrılmıştır ve bu katta sergileme mekanı yoktur (Plan 1).

"Müze" kelimesi birbirini tamamlayan bir çok görevi içine alır. Bu nedenle müze binası planlanırken, sadece müzenin birinci görevi olan sergileme değil, amaç ve faaliyetleri de tanımlanmalı ve planlanmalıdır. Bu amaç ve faaliyetler arasında konservasyon, depolama, arşivleme, kütüphane, konferans ve atölye çalışmaları gibi eğitim etkinlikleri de bulunmalıdır. Toplam 3289 m² olan 51.65 kotundaki 6. kat müze alanının 2640 m²'si sergileme alanı olarak boş bırakılmıştır. Girişin önündeki merdivenler, doğu yönündeki 4. kat sergileme mekanına götürür. Bu unsurlarında hiçbir değişikliğe gerek duyulmayan mekanda; depo, wc, yönetim odaları, konferans salonu, vestiyer ve yükleme boşaltma yeri gibi birimler mekanın kuzeyine istiflenmiştir. Müzenin 50 adet kolon ile taşınan giriş katındaki alanı sergileme için oldukça geniş bir kullanım alanı sağlamaktadır (Plan 2). Günümüzde müze binalarının işlevleri için farklı görüşler benimsenmiştir. Bunlardan biri nötr (yansız) bir ortamda sanat yapıtlarının ön plana çıkarılmasını, diğeri mimari ile sanat yapıtının birlikte algılanmasını ister. Doğal olarak ilk görüşü sanatçılar, ikinci görüşü ise mimarlar savunmaktadır. Ancak sanat yapıtlarının yansız bir ortamda sergilenmesi halkın algılaması açısından daha başarılıdır. Yalın, dörtgen alanlar üzerindeki planlama, pano duvarlarla değişebilir boşluklar, iç bükey sağır duvarlar, sergileme alanları insan-yapıt arasındaki ilişkinin kurulmasına katkıda bulunan bu tür nötr (yansız) ortamı sağlamaktadır (Atagök, 1999, s.74).

45.95 kotundaki 4. kat müze mekanı ise toplam 3912 m² olup sergileme için ayrılan alan 1535 m² dir. Bu kattaki ofis, konferans salonu, elektrik odası, havalandırma santrali, yükleme boşaltma yeri, mutfak, yemekhane ve wc gibi birimler mekanın kuzey, doğu ve güney kenarları boyunca istiflenmiş, yalnızca batı kenarı boş bırakılmıştır. Müze yük girişi ve yükleme boşaltma yerinin kuzeyde yer aldığı mekanda döşemenin mermer kaplama olması öngörülmektedir. Yine çok sayıda kolon ile geniş bir alanın elde edildiği bu mekanda sergileme için pano duvarlarla değişebilir küçük mekanlar yaratmak olanaklıdır (Plan 3).

Müze binası her şeyden önce koleksiyonların korunduğu koruyucu bir ortamı oluşturmalıdır. Koruyucu ortam eserlerin ve değerli diğer nesnelerin;

- Hırsızlıktan
- Yangından
- Çevresel yıpranmadan korunduğu ortam olarak teknik açıdan ele alınmalıdır.

Hırsızlıktan korunma ICOM'un yayını olan "A Manual of Basic Museum Security" de; bahçe sınırı, bina kabuğu, giriş ve toplanma alanları, sergileme alanları, müze yönetim alanları, laboratuvar ve kayıt bürosu ve depolar olmak üzere yedi güvenlik kordonu dikkate getirmektedir. Yangından koruma; hayati koruma, yangın önlemlerinin alınması, yangının meydana çıkarılması, yangının duyurulması (alarm), yangının söndürülmesi ile bastırılması ve yangının yayılmasını önleme safhalarını içerir. Yangın korunmasının boyutu sergilenen değerli nesne ve sanat eserlerinin sigorta primini etkilediği gibi kurumu gezici sergilere cazip kılar. Çevresel yıpranmaya karşı koruma; eserlerin kendi yapılarından ve dış etkenlerin, cins, şiddet ve süresinden kaynaklanan yıpranmaya karşı korunmadır. Müze ortamında gerekli koşulların sürekli olarak sağlanması olasıdır. Isı, nem, toz, hava kirliliği ve aydınlatma binanın mimarisinde gerekli teknik donanımlarla denetim altına alınarak gerçekleştirilir. Isının 18-20 °C civarında, bağıl nemin ise %50-55 civarında sürekli tutulmasıyla tam iklim denetimi sağlanır (Atagök, 1999, s.79-82).

Müze alanları koruma ve güvenlik dikkate alınarak yedi başlık altında gruplandırılabilir.

- Tanıtım Birimi-Giriş
- Yönetim ve Programlama Bölümü
- Bilgi, Belge Birimi ve Fotoğrafhane
- Koruma-Restorasyon Birimleri
- Kültür, Eğitim ve Sosyal Hizmetler Alanları
- Sergileme Alanları
- Depolar
- Teknik Servisler

Öneri niteliğindeki mevcut müze projesinde bir müzede bulunması gereken ünitelerden bazılarının yer almadığı tespit edilmiştir. Projeye ilave edilmesi gereken birimler arasında bilgi, belge ve koruma-restorasyon birimi, yapıt kayıt bürosu, fotoğrafhane ve kütüphane bulunmaktadır. Diğer bazı bölümlerin ise yerlerinin değiştirilmesi uygun görüldüğünden bu değişiklikleri gösteren yeni bir proje hazırlanmıştır. Mevcut birimlerden wc, elektrik odası,

havalandırma santrali gibi birimlerin tesisatlarının değiştirilemeyeceğinden yerlerinde bir değişiklik yapılamamıştır. Öngörülen birimler ve bulundukları yerler şunlardır:

Tanıtım Birimi-Giriş

Müzenin topluma hizmet verdiği ilk alan giriş alanıdır. Dışarı ile ilişkiyi sağlayan ve sergi alanlarına geçişte tampon bölgeyi oluşturan bu birimin geniş, rahat ve aydınlık olması gerekir. Halkın müzeye olan psikolojik çekingenliğini yok etmede yararlı olan saydamlık anlayışı günümüzde artık benimsenmemektedir. 1960'lı ve 1970'li yıllara kadar bu yaklaşım dikkate alınırken, yeni araştırmalar, artan olumsuz çevre koşullarına karşı koruma yöntemleri dışarıya kapalı binaların gerekliliğini ortaya koymaktadır. Mimaride dışa kapalılık, halkla ilişkinin yoğun olduğu giriş ve hizmet mekanları ile sergileme ortamlarının bazı dinlenme alanlarında yerini saydamlığa bırakmaktadır (Atagök, 1999, s.73). Danışma, vestiyer ve wc gibi hizmet birimlerinin giriş-çıkışa yakın olması gerektiğinden bu birimlerin yapılan projede yeri değiştirilmemiş, girişin solundaki köşede bir müze satış reyonu bulunması uygun görülmüştür (Bkz. Plan 1).

Yönetim ve Programlama Bölümü

Müzenin yönetimi ve topluma yönelik programların planlandığı bu bölüm, müzenin topluma olan sorumluluklarının yerine getirildiği bir bölümdür. Bu bölümün halktan uzakta, girişin altında yada üst katlarda yer alması uygundur (Atagök, 1999, s.76). Bu nedenle, yeni projede bu bölümün, 4. katta konferans salonunun karşısında yer alması önerilmektedir (Bkz. Plan 6).

Eser Kayıt Bürosu, Arşiv ve Fotoğrafhane

Bu birimde koleksiyona katılan eserlerin depoya girişi sırasında öncelikle dökümantasyonunun yapılarak durumunun tespit edilmesi ve ileride oluşabilecek değişimleri izlemek üzere fotoğraflarının çekilmesi gerekmektedir. Ayrıca eserlerin çok sık çıkarılıp bakılması ve dokunulması konservasyon açısından sakıncalı olduğundan ve çalışmalarda kolaylık olması için eserlerin burada arşivlenmesi gerekmektedir. 69 m² olan bu bölümün müzenin 6. katında, yükleme ve boşaltma biriminin karşısındaki mekanda bulunması önerilmektedir (Bkz. Plan 4).

Koruma-Restorasyon Birimi

Müze sergi salonlarına yakın olarak çalışması gereken bu bölümün depolarla birlikte müze salonlarının bulunduğu kattan farklı bir katta bulunması gerektiğinden 5. katta yer alması uygun görülmektedir. Derin bilgi, iş gücü, zaman, malzeme, teknik, donanım ve para

gerektiren koruma işlemlerini en aza indirmek, yapılan işlemlerin sonuçlarını ve verimini sürekli kılmak amacıyla, müze koleksiyonlarında bozulmayı önleyici koruma önem kazanmıştır. Nem, sıcaklık, ışık, kirlilik derecelerindeki olumsuzluklar, küflenme, böceklenme, hayvan tahribatı, ihmal, dikkatsizlik ve bilinçsiz davranışlarla insanların yol açtığı bozulma nedenlerinin bilinmesi, bu nedenlerin eşyanın üretildiği malzeme türüyle etkileşimlerinin anlaşılması ve önlenmesiyle sağlanacak koruma kültür varlıklarının ömrünü uzatacaktır (Can, 1999, s.101). Bu amaç doğrultusunda 50 m² olan Koruma ve Restorasyon biriminde eserlerin genel temizleme, bakım ve bozulmayı önleyici müdahaleleri içeren çalışmaları yapılacaktır (Bkz. Plan 5).

Kültür, Eğitim ve Sosyal Hizmetler Alanları

İnsana yönelik hizmetlerin verildiği bu bölüm, ziyaretçinin müzeden hem sosyal hem de kültürel hizmetleri alabildiği bir bölümdür. Kütüphane, konferans salonu, sahne sanatları kurslarının düzenleneceği seminer odası ve sahne sanatları uygulamalarının yapıldığı atölyeler bu bölümün alt birimleri olarak faaliyet göstereceklerdir. Eğitim amaçlı etkinlikler kapsamında konserler ve film gösterimleri gibi ücretsiz eğlenceler de yer alacak ve çocuğun ve ya gencin müzeyi daha çok ziyaret etmesi sağlanacaktır. Bu birimlerin ise 4. katta merdivenleri sol tarafında bulunması önerilmektedir. Bu hizmet alanlarından biri olan kütüphane 66 m², konferans salonu 154 m², sahne uygulamaları salonu 80 m² olarak planlanmıştır (Bkz. Plan 6).

Sergileme Alanları

Sergileme alanları koleksiyonlar arasındaki ilişkiyi bozmadan, izleyicinin de yorulmadan sergilenenleri izleyebileceği büyüklükte olmalıdır. Tiyatro Müzesi'nin geliştirilmesi önerilen koleksiyonları ve mekanın mevcut bölümleri dikkate alınarak sergi alanları sınırlandırılmıştır. Bunun için duvar panolarından yararlanılacaktır. Duvarlar arasında yer alan büyük kolonlar arasında oluşan girintilere vitrinler yerleştirilmesi planlanmış, geleneksel sahne sanatlarımıza ayrılan 1535 m² lik, 4. katta; ortaoyunu, meddah ve karagöz gibi mankenli sergileme için bir orta mekan elde edilmiştir. Cumhuriyet dönemi tiyatro tarihimize ayrılan 6. kat sergileme alanı ise 2640 m² dir (Bkz. Plan 4 ve 6).

Güneşin mor üstü ışınları eserler için maksimum zararlı olduğundan sergileme ve depo alanlarında mevcut müze dış duvarlarının sağır olması tercih edilen bir durum olmaktadır.

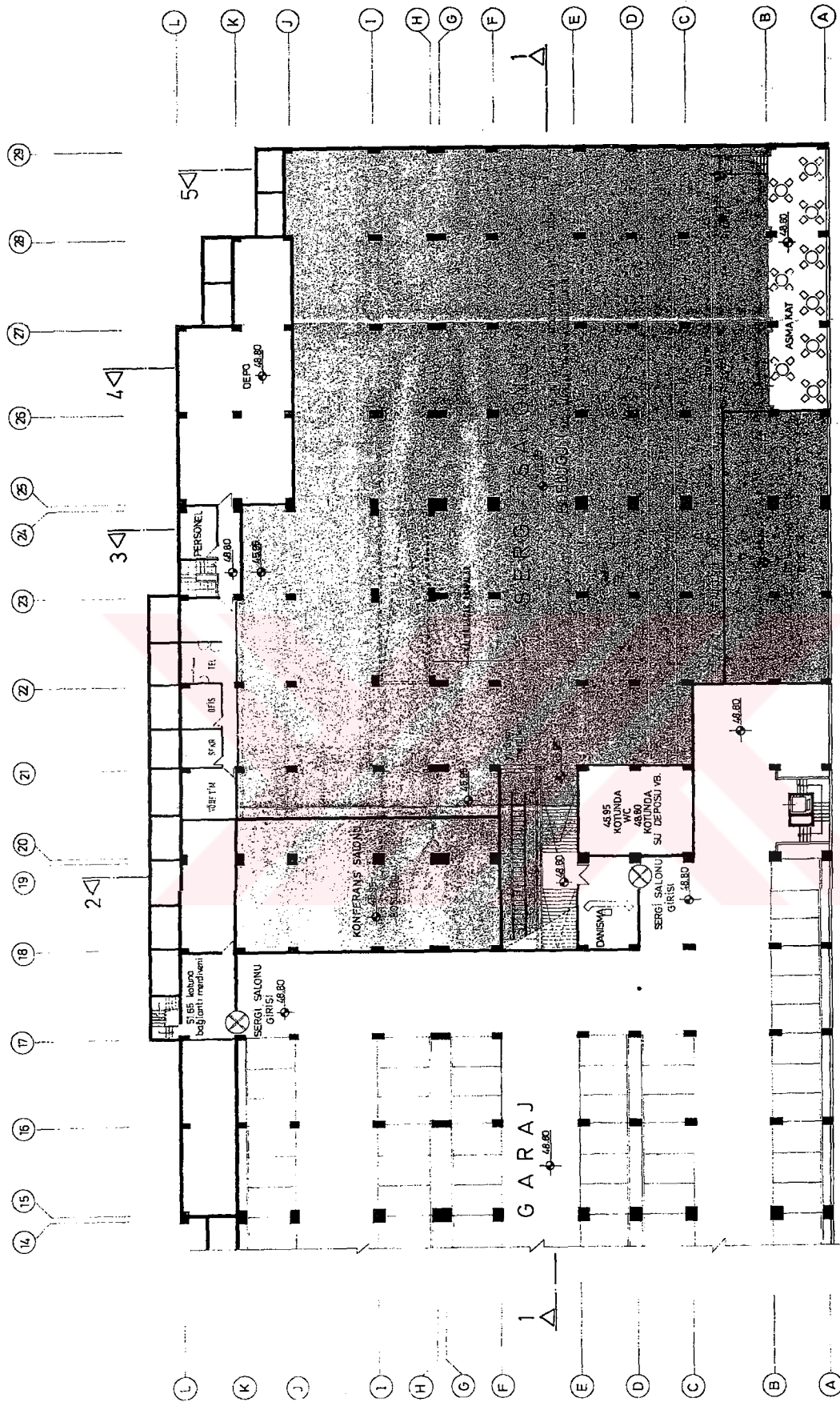
Depolar

Depo birimleri genellikle giriş-çıkışın kolay olduğu bodrum katında planlanır. Genelde depoda saklanan eserlerin, sergilemedekilerden birkaç misli fazla olması nedeniyle depo için 4. ve 5. kattaki depo birimlerinin yeterli olmadığı düşünüldüğünden 5. katta ofislere ayrılan birimlerin bulunduğu alanların (173 m²) da depo olarak kullanılması uygun görülmektedir (Bkz. Plan 3 ve 5).

Teknik Servisler

Su deposu, havalandırma, elektrik odası gibi birimleri ifade eden teknik servisler, arızaları halinde sergideki eserlere zararlı olmaması için sergi salonlarının mümkün olduğunca uzağında ve izleyicilerin giremeyeceği bir yerlerde konumlanmalıdır. Bu nedenle 4. katta bulunan su deposunun yeri değiştirilmemiştir. 5. ve 6. katta bulunan elektrik odası ve 5. katta bulunan havalandırma santrali odaları ile ziyaretçilerin dolaştığı sergi salonlarının bağlantısının kesilmesi amacıyla bu birimlerin önünde bulunan kolonların arasına duvar çekilmesi gerekli görülmüştür.

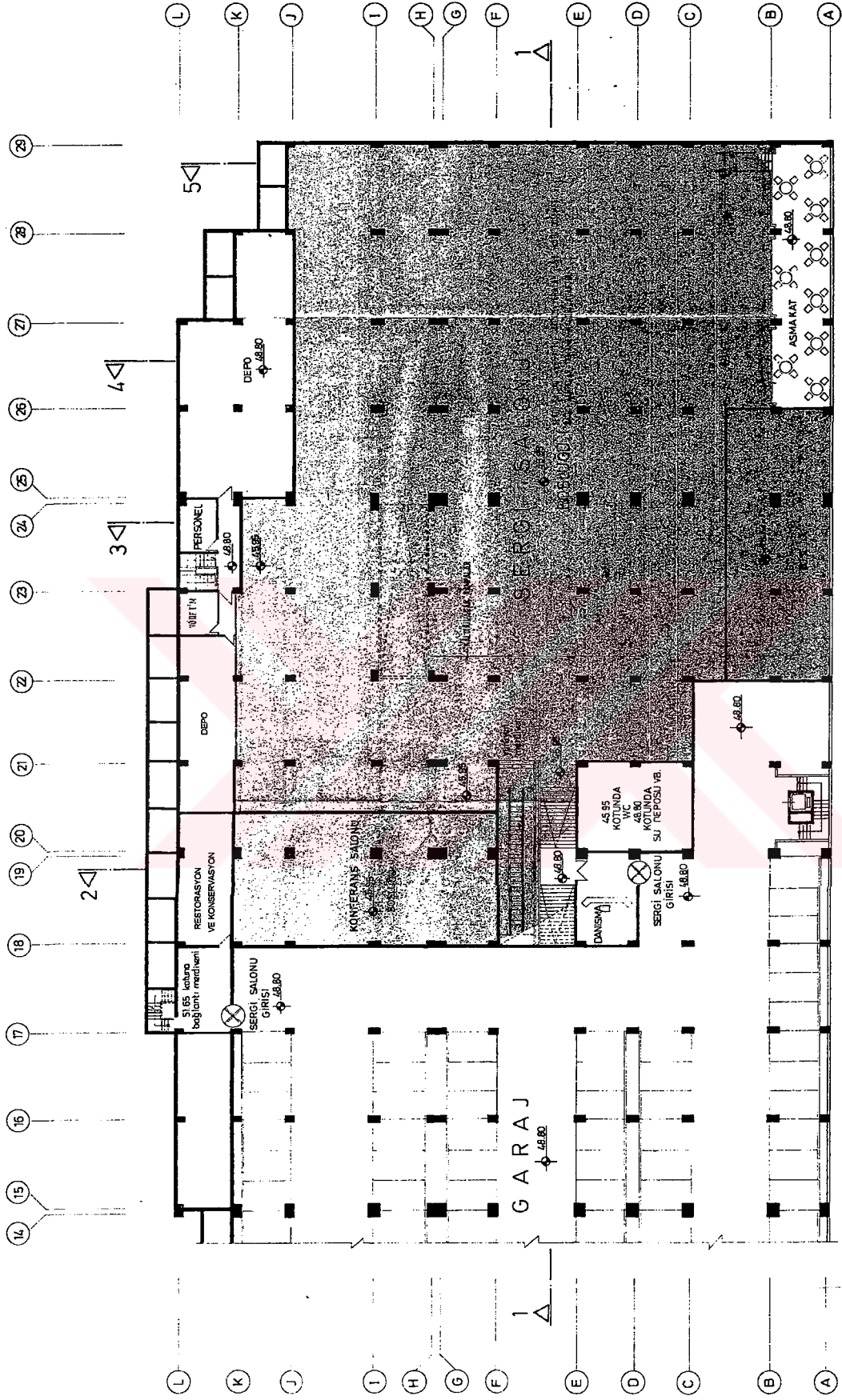
Resim 4.3.4.4. TÜYAP-Önerilen Müze Binasının 6. Kat Plandır.
(Plan 1, Belediye Önerisi)

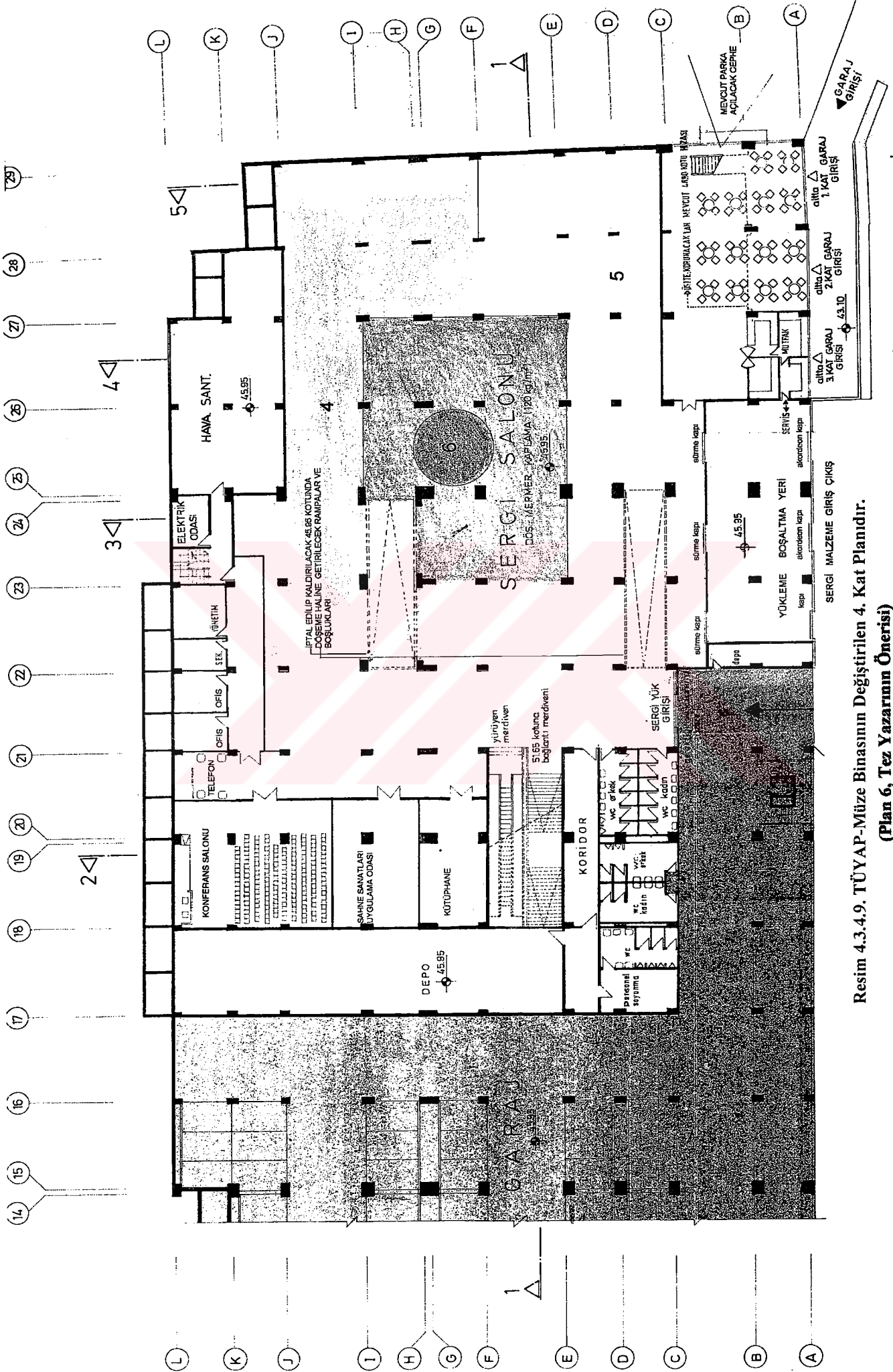
Resim 4.3.4.5. TÜYAP-Önerilen Müze Binasının 5. Kat Planıdır.
(Plan 2, Belediye Önerisi)

Resim 4.3.4.6. TÜYAP-Önerilen Müze Binasının 4. Kat Plandır.
(Plan 3, Belediye Önerisi)

**Resim 4.3.4.7. TÜYAP-Müze Binasının Değiştirilen 6. Kat Planıdır.
(Plan 4, Tez Yazarının Önerisi)**

Resim 4.3.4.8. TÜYAP-Müze Binasının Değiştirilen 5. Kat Plandır.
(Plan 5, Tez Yazarının Önerisi)

Resim 4.3.4.9. TÜYAP-Müze Binasının Değiştirilen 4. Kat Planıdır.

(Plan 6, Tez Yazarının Önerisi)

5. İSTANBUL BELEDİYESİ ŞEHİR TİYATROLARI MÜZESİ KOLEKSİYON OLUŞTURMA VE SERGİLEME ÖNERİSİ

5.1. Koleksiyonların Oluşturulması

Koleksiyonun; "öğrenme, yarar sağlama veya zevk alma amacıyla bir araya getirilmiş ve özelliklerine göre sınıflara ayrılmış nesnelerin bütünü" şeklinde yapılan tanımı gereği, menşesine, doğasına, nicelik veya niteliğine, kronolojik bütünlüğüne vb. göre benzer yada ilişkili konumdaki malzemeler tutarlı gruplar teşkil ederler (Madran, 1999, s.7).

Geleneksel Türk Tiyatrosu'nun başlıca türleri olan ve temel ortaklaşa özellikleri; dans, müzik, soytarılık ve taklit gibi estetik özellikler gösteren ortaoyunu, gölge oyunu ve kukladan Tanzimat döneminde Batılı anlamda tiyatro etkinliklerinin yer almasına uzanan süreç içinde Osmanlı ülkesinde kapalı tiyatro yapılarıyla birlikte görülmeye başlayan edebi tiyatro sanatı ortamına ait her türlü tiyatro oyunu, yazarı ve tüm sansüre ve tiyatro binalarının yakılmasına kadar varan, baskı rejimine rağmen faaliyetlerine devam eden, siyasi baskılara karşı koyabildiği oranda tiyatro sanatına katkıda bulunan oyuncu ve devlet adamlarına ait her türlü eser, yazı, kostüm ve sahne dekoru koleksiyonda değerlendirilmeye alınacaktır.

Tiyatroculuğu meslekleştiren ve Türk dilinde bir tiyatro edebiyatı ve pratiğini geliştiren Ermeni oyuncuların önderliğinde gelişen ve çağdaş Türk tiyatrosu dönemi olan Cumhuriyet dönemi Türk tiyatrosunun hazırlayıcısı bir dönem olarak kabul edilen Meşrutiyet tiyatrosu döneminde başı çeken tiyatro adamlarının tanıtılmasına yardımcı olacak oyunlar ve her türlü eser araştırılacaktır. Bu dönemde Darülbeyti topluluğunun kurulması (1915), oynadıkları ilk oyun (Çürük Temel) ve bu topluluğun bir oyuncusu olarak sahneye çıkan ilk Türk Kadını Afife Jale'nin hayatı, toplumun Afife Jale'ye bakışı ve duyulan tepkiler, oynadığı oyunlara ait her türlü görsel malzeme değerlendirilmek üzere bir araya getirilecektir.

Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte gelen yenileşme doğrultusunda yapılan tiyatro etkinliklerini destekleyen kişi ve unsurları somut olarak ortaya koyan eser ve çalışmalar değerlendirmeye alınacaktır. Bu kapsamda çağdaş tiyatronun kurucusu Muhsin Ertuğrul'un hayatı, çalışmaları ve özel koleksiyonları için de bir bölüm hazırlanması uygun görülmektedir.

5.1.1. Kostümler ve Aksesuarlar

Koleksiyonda mevcut orijinal kostümler arasından değişik kriterler uygulanarak yapılacak seçimle sergilemeye tabi tutulacaklar belirlenir. Bunun için öncelikle kostümün konservasyon durumunun iyi tespit edilmesi gerekir.

Kostümlerin sergilenmesinde boyutlu olmalarından kaynaklanan problemlerle karşılaşılır. Kostümlerin iyi korunabilmesi için yatay bir sergileme doğru iken, giysinin formundan dolayı üç boyutluluğunun ziyaretçi tarafından doğru algılanabilmesi için bir mankene giydirerek sergilenmesi daha etkili ve öğretici bir yöntemdir. Sergilemede tanıtımı yapılacak belli başlı oyunlara ait olan orijinal kostümlerin oyundaki karakteri temsil eden manken üzerinde sergilenmesi yanında, belli bir oyuncuyu tanıtırken hazırlanacak sergilemede, serginin görsel olarak zenginleşmesini sağlamak amacıyla oyuncunun varsa önemli bir oyununda kullandığı kostüm, yok ise oyunda çekilmiş fotoğrafından temin edilecek bilgiler ışığında yeniden yapılacak benzerlerinin, oyuncuyu temsil eden bir manken üzerine giydirilerek fotoğrafıyla birlikte sergilenmesi yapılacaktır. Tüm kostüm ve aksesuarlar için geçerli olmak üzere, seçilen eserler, daha önce hangi oyunlarda kullanılmış olduğunu belirten etiket bilgileriyle sergilenecektir.

İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları depolarında bulunan ve hangi oyunlarda kullanıldığı bilinemeyen 40 adet kostümün dökümantasyonu yapılmış, ancak bu kostümlerin bir çoğunun konservasyon durumlarından dolayı sergilemeye uygun olmadıkları gözlenmiştir. Bu nedenle kostüm ve aksesuarların sergileme aşamasından önce gerekli temizlik ve bakımlarının yapılması ve depolardaki bu güne kadar hatalı olan saklama koşullarının düzeltilmesi gerekmektedir.

Tiyatro Müzesi gibi sergileme mekanlarında çok çeşitli eserlerin sergilendiği müzelerde yaşanan en büyük sorun mekanın aydınlatılmasıdır. Çünkü diğer eserlerle birlikte sergilenmesi yapılmak durumunda kalınan ve ışığa duyarlı olan kostümler, koruma açısından loş ve ya karanlık ortamlarda sergilenmelidirler. Ancak bu tür ortamların ziyaretçi açısından sıkıcı ve algılamayı güçleştirici olacağı açıktır. Bu durumda koruma kuralları ve izleyicinin konfor değerleri birlikte dikkate alınmalı ve en uygun yöntem uygulanmalıdır.

Müze sergileme hacimlerinde yer alan vitrinlerde nesnelerin doğru algılamasına engel olan ortak olan bir sorun daha vardır. O da vitrinin cam yüzeyinin, düzgün yansımaya göze gönderdiği ışık akısının, vitrin içinden gelen ışık akısından fazla olmasıyla oluşan aynalaşma olgusudur. Aynalaşma, düz bir saydam camın arkasındaki nesnelerden çok, ayna gibi bakılan kişinin bulunduğu yandaki nesneleri göstermesi durumudur. Bu durumu önleyecek ilk tedbirlerin mimari tasarım, vitrin tasarımı ve yerleştirme sürecinde alınmalı, ışık kaynağı yansıma bölgesi dışında bırakılmalıdır (Sirel, 1992, s.6-8).

Kostümler üç boyutlu eserler olduklarından bazı bölümlerini tampon yapmadan saklamak neredeyse mümkün değildir. Kostümler genellikle çok yıpranmış ve ağır olmalarından dolayı şekillendirilmiş tamponlarla ek destek yapılarak düz bir şekilde saklanmalıdırlar. Bunlar daha sonra bir kutuya konularak düz bir rafta veya çekmecede, arasına asitsiz kağıt konarak korunabilirler.

Resim 5.1.1.1. Kostüm Dolabı Örneği (Foto. Dorothy H. Dudly-Irma B. Wilkinson, Museum Registration Methods, 1979, s.77).

Kostümün asılarak saklanması herhangi bir sakınca görülmediği takdirde en fazla koruma sağlayacak sistem olarak üç yanı kapalı, ağız kapaklı dolaplara asılması uygundur. İçlerindeki kostümlerin toz toplamasına engel olmak amacıyla depodaki bu dolapların yerden en az 15 cm yüksekte olmasına dikkat edilmelidir. Ayrıca kostümler arasında hava sirkülasyonuna izin verecek kadar boşluk bırakılmalıdır (Bahmann, 1992, s.77). Ancak askı ile asılarak saklamada zaman içinde eteklerin ağırlığı kostümün omuz ve göğüs bölgesini zorlayacağından bu baskının yaratacağı yıpranmayı azaltmak için askının kabartma çubuklar ile desteklenmesi gerekir (Wolf, 1992, s.93). Depolama sırasında kostümlere temas edecek her türlü destek malzemenin asitsiz olması gereklidir.

Resim 5.1.1.2. Kostümlerin Asılarak Saklanması Durumunda Kullanılan Destekler (Çizim. Sara J. Wolf, Caring For Collections, 1992, s.93).

Kostümler için havası filtre edilen mekan ve temiz bir ortam sağlanmalıdır. Organik malzemeler grubundan olan kostümler için bağıl nem oranı % 50, sıcaklığı ise 20-21 °C'de sabit tutulmalıdır. Işığa duyarlı özdeklerden olan tekstil orijinli bu eserlere güneşin mor üstü ışınları maksimum zarar vereceğinden filtre edilmiş floresan veya gün ışığı temin edilmelidir. Kostümlere ışığın vereceği fotokimyasal zararları engellemek için depolama alanlarında ve sergi salonlarında mümkün olduğunca karanlık ortam sağlanmalı veya anahtarlı, fotoselli gibi sistemler kullanarak kontrollü hale getirilmelidir. Kostümlerin ışığa

maruz kalma süresi sınırlanarak aydınlık düzeyinin 50 lx'ü geçmemesi uygundur (Shelley, 1987, s.51-52,58-59).

Koleksiyonun önemli bir bölümünü oluşturan aksesuarlar arasında; kılıçlar, tabancalar, tüfekler gibi silahlar ile madalya ve nişanlar da bulunur. Bu eserler için gerekli ortamda % 30-45 bağıl nem oranı sabit olmalıdır.

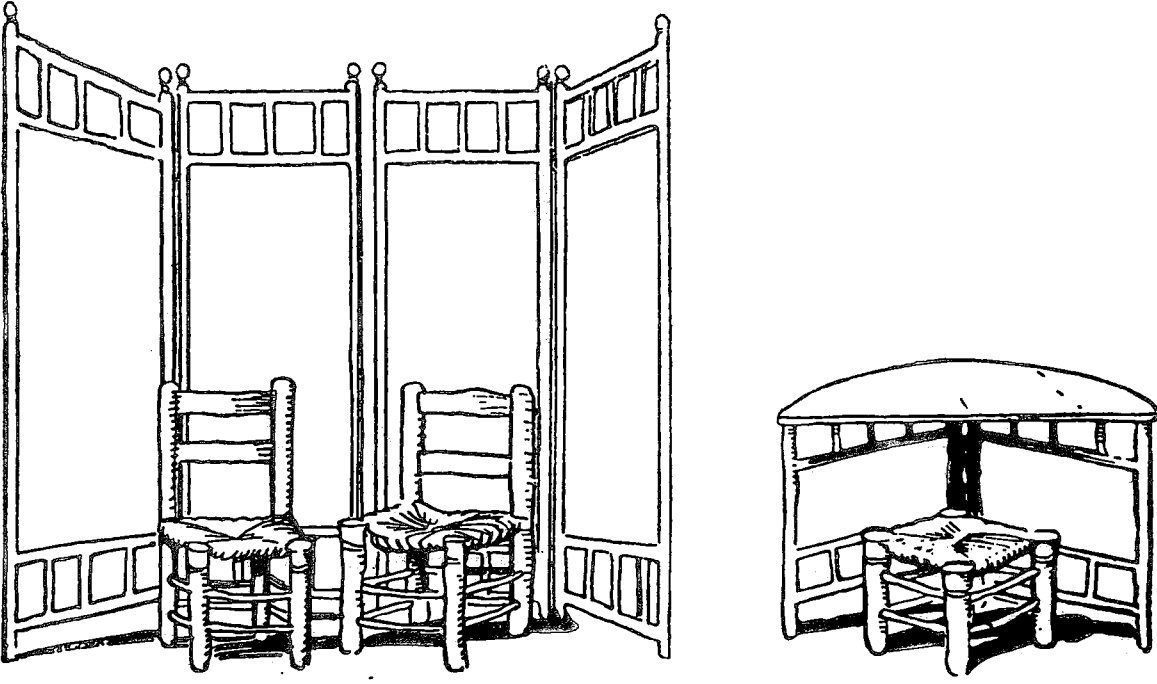
5.1.2. Dekorlar

Türk Tiyatrosu'nda tiyatro, açık meydanlarda ve geniş halk kitlelerine hitap edecek şekilde geliştiği için, 19. yüzyıla gelinceye kadar kullanılan dekor elemanları, kapalı binalarda oynanan oyunların dekorlarından oldukça farklı olmuştur. Göstermecî dekor anlayışına dayanan bu sahnelerde seyirci olayın gerçek bir mekanda geçtiğine inandırılmaya çalışılmazdı. Örneğin ortaoyununda "yeni dünya" adı verilen ve yerden 35 cm kadar yüksekliğe kadar olan kısmı kapalı, diğer kısımları boş bir paravana, ev veya dükkan dekoru olarak kullanılırdı. 1820 yıllarından sonra başlayan salonlu tiyatro gösterileri için yapılan dekorlar ise benzetmecî nitelikte (gerçeğe yakın) idi. İlk kez Ahmet Vefik Paşa'nın Bursa valiliği sırasında kurduğu tiyatro ile başlayan kapalı salon dekoru anlayışı, Darülbeydi'nin kuruluşu ile daha da gelişmiştir.

İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları deposunda bir oyuna ait sahne dekorunun tamamını bulmak mümkün olamamaktadır. Bunun nedeni; sahneye konulan oyunların gösterimi bittikten sonra masa, sandalye ve benzeri eşyalar dışındaki dekorların saklayacak mekan sıkıntısı nedeni ile imha edilmesidir.

Tiyatro Müzesi'nin koleksiyonlarında bulunan sahne dekorları arasında; mobilya, resim, soba, maske ve Kilise Haçı gibi çok çeşitli eserler yer alır. Bu dekorlar içinde kimi tarihi ve sanatsal niteliğe sahip olanlar da vardır. Örneğin; Kilise Haçı formundaki büyük ikona, küçük boyutlu iki ikona ve sedef kakmalı kavukluk bu tür eserlerdendir.

Ahşap üzerine yapılmış resim veya kakma gibi dekorasyona sahip bu eserler, organik kökenli olduğundan depolama alanlarında ve sergi salonlarında bağıl nem oranı % 45-55 'de sabit tutulmalıdır.

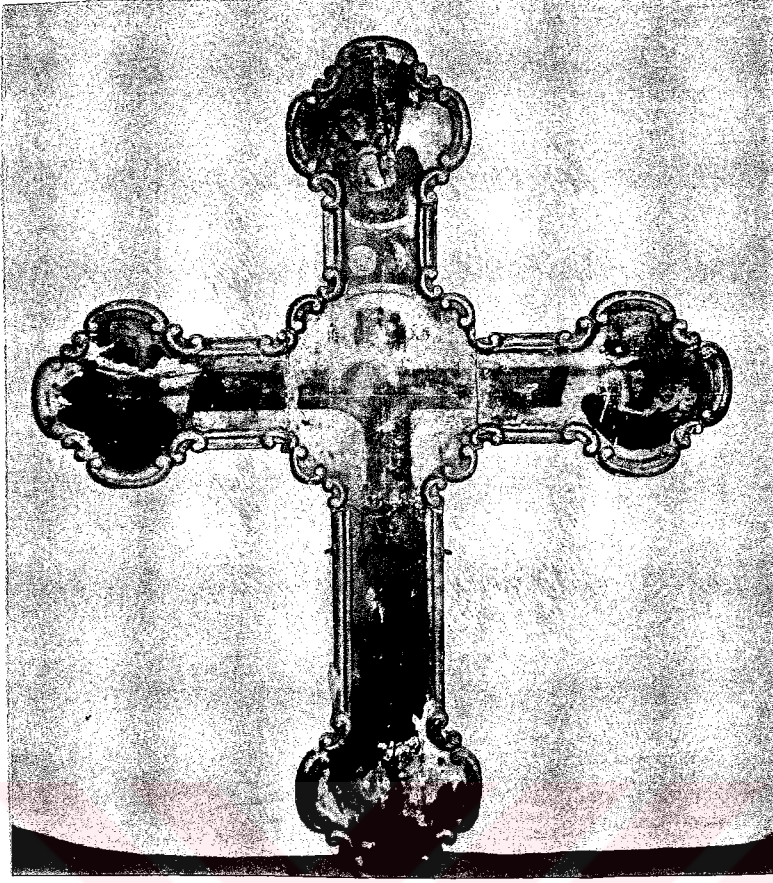

Resim 5.1.2.1. Ortaoyunu Sahne Düzeni; Dükkan ve Yeni Dünya (Çizim. Aziz Çalışlar, Tiyatro Ansiklopedisi, 1995, s.475).

Resim 5.1.2.2. Şehir Tiyatroları Müzesi Deposundan Maskeler (Foto. Ayten Denisenko)

Koleksiyonda bulunan mevcut dekor elemanlarının sergilenmesinin dekorların kullanıldığı oyunlara yönelik araştırmalar sonucunda elde edilecek görsel kaynaklara dayandırılması yerinde olur. Mümkünse önemli bir oyunda düzenlenmiş sahne dekorunun varsa fotoğrafı ile birlikte sergilenmesi uygundur.

Resim 5.1.2.3. Şehir Tiyatroları Müzesi Deposunda Bulunan Kilise Haçı
(Foto. Ayten Denisenko)

5.1.3. Oyunlar

Batı kültürünün bir ürünü olan edebi tiyatronun Türkiye'ye girişi Tanzimat hareketleri sonrasında yaşanan kültürel etkinliklerle olmuştur. Bu etkinlikler geleneksel ve sahnesez (doğaçlama) tiyatro yerine sahneli ve edebi tiyatronun yerleşmesine neden olmuştur. Bu dönemde Batı tiyatrosunun melodram, romantik oyun, romantik tragedya ve komedy gibi bir çok türleri yerli bir içeriğe oturtulmak istenmiştir. Doğu-Batı sorunu ve onunla gelen tartışma ve çelişkileri içinde barındıran bu dönemde oyunların eğlendirici ve eleştirici olmasına çalışılmıştır. Yapılacak bir sergileme için bu dönemin ünlü oyunlarına yer verilir. Örneğin bu dönemin en önemli oyun yazarlarından olan Namık Kemal, Şemseddin Sami, Ahmet Mithat Efendi'nin oyunlarından koleksiyonda mevcut dökümanlar, fotoğraflar ve oyunlara ait her türlü malzeme incelenir. Bu yazarlara ait önemli oyunlar şunlardır: Namık Kemal'in eserleri; Vatan Yahut Silistre (1873), Zavallı Çocuk (1873), Akif Bey (1874), Gülnihal (1875), Celaledin Harzemşah (1885), Kербela (1910). Şemseddin Sami'nin eserleri; Besa Yahut

Ahde Vefa (1875), Gâve (1875). Ahmet Mithat Efendi'nin eserleri; Eyvah (1872), Açıkbaş (1875), Çengi Yahut Daniş Çelebi (1875), Çerkeş Özdenler (1883), Zeybekler (1885).

Bu yazarlar tarafından en çok tutulan tiyatro türleri romantik dramlar, kötülüğün cezalandırılıp iyiliğin karşılıksız kalmayacağı fikrine dayanan melodramlar ve müzikli oyunlar olmuştur.

Bu dönemi takip eden Meşrutiyet dönemi tiyatrosunda yönetimin sansürcü ve yasakçı anlayışı nedeniyle yaratıcı oyun yazarlığı bakımından geri kalınmıştır. Oynanan oyunların özellikleri genel hatları şöyledir: Kısa ve vodvil türünde komedyalar, şiirsel drama olamamış manzum oyunlar, tarihsel oyun olmaktan çok güncellikten yola çıkan siyasal oyunlar, oldukça yaygınlık kazanan savaş konulu oyunlar, müzikli oyunlar, toplum ve aile sorunlarını çözmeye yönelik oyunlar (Çalışlar, 1995, s.422).

Daha çok ileriye kalıcı yazarlar, tiyatro adamları ve tiyatro topluluklarıyla Cumhuriyet Dönemi Türk tiyatrosunun önbirikimini oluşturan Meşrutiyet Dönemi Türk tiyatrosu oyunlarını anlatan bir sergileme için döneminin özelliklerini yansıtan ya da dönemleri için ilk olma özelliği taşıyan bazı oyunlara yönelik yapılacak seçimle sergileme hazırlığı yapılır.

Ek 1'de listesi verilen, sergilenmeleri amacıyla seçilmiş Darülbedayi oyunlarından bazıları ile önceki dönemlere ait sergilenmesi önerilen oyunlar ve seçilme nedenleri şunlardır:

Şair Evlenmesi (1859)

İbrahim Şinasi'nin eski dönemlerdeki görmeden evlenme anlayışının sakatlığını gösterdiği bir töre komedyası olan "Şair Evlenmesi", her yönden bir Türk yazarının özelliğini taşıdığı için ilk Türk komedyası niteliğini taşır.

Leyla ile Mecnun (1869)

Güllü Agop topluluğu olan Gedikpaşa Tiyatrosu'nda düzenlenen ilk gösteriler yabancı dildeydi. "Leyla ile Mecnun" bu topluluğun oynadığı ilk Türkçe oyundur. Bu eser Mustafa Paşa tarafından oyun durumuna getirilmiştir.

Ayyar Hamza (1871)

Gedikpaşa Tiyatrosu'nda sahneye çıkan ilk Türk sanatçıları; Ahmet Necip Efendi, (Kavuklu)

Hamdi Efendi ve (Büyük) İsmail Efendi'nin oynadıkları bu oyun, halk tarafından büyük beğeni kazanmıştır.

Vatan yahut Silistre (1872-1873)

Dönemin en büyük tiyatro olayı olarak değerlendirilen Namık Kemal'in "Vatan yahut Silistre" adlı oyununun oynanmasıyla halk coşkuya kapılıp infial havası içine girmiştir.

Çerkes Özdenler (1880)

Gedikpaşa tiyatrosunda, Ahmet Mithat Efendi'nin "Çerkes Özdenler" adlı bu oyununun oynanması Padişah'ın kuşkusunu uyandırdığından 1884 yılında tiyatro, Padişah'ın emriyle yıktırılmıştır.

Meraki (1880)

Bursa Valisi Ahmet Vefik Paşa'nın Molière'in "La Malade Imaginaire" adlı eserinden uyarladığı bu oyun, Bursa Tiyatrosu'nda oynanan ilk oyundur.

Çürük Elma (1915)

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra, Batı'ya açılma etkinliklerinin kültür alanındaki bir devamı olarak kurulan, Batılı anlamda ilk tiyatro kurumu Darülbedayi'nin oynadığı ilk oyun, E. Fabre'dan uyarlanarak sahneye konulan "Çürük Elma" adlı oyundur.

Yamalar (1920)

İlk Türk kadın sanatçı olan Afife Jale, Darülbedayi topluluğunun sahneye koyduğu Hüseyin Suat'ın "Yamalar" adlı oyununda sahneye çıkmıştır.

Yaprak Dökümü (1953)

Reşat Nuri Güntekin tarafından yazılan bu oyun, toplumsal değişimlerin ve değerlerin alt üst olmasının yol açtığı acıklı son ile noktalanan eserlere bir örnektir.

5.1.4. Oyuncular

Türkiye'de Halk Tiyatrosu denilince Geleneksel Türk Tiyatrosu anlaşılır. Geleneksel Türk Tiyatrosu'nun başlıca özellikleri; soyutlamaya yönelik olması, tipleştirmeye, taklide ve

doğaçlamaya yer vermesidir.

Halk tiyatrosu kavramı ise Tanzimat ile birlikte girmiştir. Batılı anlamda Türk Tiyatrosu'nun gelişiminden önce yaygın olarak izlenen seyirlik oyun türleri arasında; meddahlık ve ortaoyunu gibi türler vardır. Meddah İsmet (19. yüzyıl 2. yarısı), Meddah Aşki (1858), Meddah Sururi (1870-1934) başlıca meddahlar arasında yer alırken, ortaoyununun en büyük ustaları Kavuklu Hamdi (1841-1911), Abdurrezzak (1853-1914) ve Küçük İsmail Efendi (1854-1928)'dir.

Geleneksel ortaoyununa Batı tiyatrosu karıştırılarak ortaya çıkarılmış bir halk tiyatrosu olan tuluat türünde ise Batı tiyatrosunun sahne tekniği, dekoru ve giysi düzeni ortaoyununun düzenine uyarlanmıştır. Tuluat tiyatrosunun ortaya çıkışından sonra bu alanda da önemli bir yere sahip oyuncular arasında; Küçük İsmail ve Kavuklu Hamdi'den başka Agah Efendi, Büyük İsmail, Abdi Efendi, Kel Hasan, Naşit ve İsmail Dümbüllü bulunur.

Tanzimat döneminde görülmeye başlayan edebi tiyatro anlamında oyunculuk ise Ermeni oyuncular tarafından yürütülmüş ve meslekleştirilmiştir. Batıyı örnek alan tiyatronun ilk oyuncuları olan bu Ermeni oyuncular arasında; Tospatyan, Mari Nıvart, Hiranuş, Eliza Binemeciyan, Güllü Agop, Minakyan ve Fasulyacıyan bulunur.

Batılı anlamda tiyatronun ilk Türk sanatçıları Gedikpaşa Tiyatrosu'nda sahneye çıkmıştır. Halk önünde ilk oynayan ve büyük başarı kazanan sanatçı, 1871 yılında "Ayyar Hamza" adlı oyun ile ünlü olan Ahmet Necip Efendi'dir (1833-1898). Daha sonra Tanzimat Dönemi Türk Tiyatrosu'nda, Gedikpaşa Tiyatrosu'nun adı sonraki kuşaklara da yayılan en büyük sanatçısı Ahmet Fehim Efendi (1857-1930) olmuştur. 1914 yılında Darülbeyt'in kurulması ile buraya sahne eğitmeni olarak atanan Ahmet Fehim Efendi ilk Türk filmlerinden birinde de oynamıştır (1917).

Afife Jale (1902-1941), sahneye çıkan ilk Türk kadınıdır (1920). Kadıköy Apollon Tiyatrosu'nda "Yamalar" oyununda oynadıktan sonra "Dinini, milletini, namusunu unutarak" sahneye çıkmakla suçlanan Afife Jale, polis tarafından uzun süre aranmıştır. Afife Jale ve diğer kadın sanatçılarımızdan; Bedia Muvahhit (1897-1994), Cahide Sonku (1916-1981), Semiha Berksoy (1910-), Toto Karaca (1912-1992), Şaziye Moral (1903-1985), Şevkiye May (1915-1973) ve Yıldız Kenter (1928-) gibi oyuncular için ise ayrı bir köşe oluşturulacaktır.

Bu tez çalışmasının tiyatronun tarihçesini ele alan bölümünde Türk Tiyatrosu bölümlere ayrılarak incelenmiştir. Türk Tiyatrosu'na bu tür bir bakış, aynı zamanda sergilemenin daha anlaşılır olmasını sağlamak için idi. Yukarda tiyatromuzun özellikleri verilen dönemleri ve bu dönemlere adını yazdıran belli başlı oyuncular, sergilemede esnasında oynadıkları oyunlarla ilişkilendirileceklerdir. Oyuncuların oyunlardaki rollerini gösteren sahne fotoğraflarının bulunması ve sergilenmesi yanı sıra oyundaki karakteri temsil eden manken üzerinde kostüm sergilemesi ve mümkün olabildiği takdirde oyuna ait sahne düzenlemesinin tamamlanarak serginin görsel olarak zenginleşmesi sağlanacaktır.

Türk Tiyatro tarihinde çok önemli bir yere sahip olan Muhsin Ertuğrul, Darülbeyazıt'ın düzenli bir örgütlenme içine girmesini ve Türkiye'de çağdaş tiyatronun yerleşmesini sağlamıştır. Bu nedenle oyuncular için yapılacak bir sergilemede Muhsin Ertuğrul için özel bir bölüm oluşturulmalıdır. Muhsin Ertuğrul için düzenlenen köşede oynadığı veya yönettiği en önemli oyunlar arasından biri seçilecektir.

5.2. Koleksiyonların Sergilenme Önerisi

Koleksiyonların sergilenmesi aşamasında tiyatromuzun tarihi gelişimini yansıtacak şekilde, dekor, kostüm, aksesuarlar, oyunlar, oyuncular ve yönetmenleri vurgulanarak kronolojik bir düzenleme yapılacaktır. Müze için seçilen binanın sergilemeye ayrılan salonları ve koleksiyon baz alınarak oluşturulacak sergileme modeli, tezin de işlediği ana konu başlıkları paralelinde geliştirilecektir. Türk tiyatro tarihini ele alan ve ana dönemleri anlatan bu sergilemede kendi içinde bütünlük gösteren bölümler tematik ve ya kronolojik olarak alt gruplara ayrılır. Ayrıca sergileme salonları da bu dönemlerin adıyla adlandırılır. Buna göre şöyle bir kronolojik sıralama ve alt gruplama şeması yapılabilir:

I.Bölüm : Geleneksel Türk Tiyatrosu Salonu

- ortaoyunu
- gölge oyunu
- meddahlık
- kukla

II. Bölüm: Batılı Anlamda Tiyatro'ya Geçiş (1839-1923)

- Tanzimat-İstibdat Dönemi
- II. Meşrutiyet Dönemi

III. Bölüm: Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu

- Darülbeyti (İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları 1914'ten günümüze)
- Devlet Tiyatroları (1949'dan günümüze)
- Özel Tiyatrolar

I. Geleneksel Türk Tiyatrosu Bölümü: Ülkemizde 250 yıllık geçmişi bulunan Tiyatro Sanatımız içinde yer alan Geleneksel Türk Tiyatrosu ile ilgili aktarımda "Geleneksel Türk Tiyatrosu" denilince akla gelen; ortaoyunu, gölge oyunu, meddahlık ve kuklaya yer verilir.

Ortaoyununun genel özellikleri (dekor ve aksesuarları) anlatılır. Oyunun temel karakterleri (Pişekar ve Kavuklu) ve ortaoyununun bölümleri açıklanır. Ayrıca ortaoyununun büyük ustaları olan Kavuklu Hamdi ve Küçük İsmail Efendi tanıtılır.

Karagöz oyununun bölümleri (mukaddime, muhavere, fasıl ve bitiş) açıklanır. Karagöz oyunundaki karakterler tanıtılır. Örneğin; Karagöz, Hacivat, Çelebi, Zenne, Tiryaki, Beberuhi, Tuzsuz Deli Bekir ve Zeybek gibi.

Tek kişilik gösterilerinde taklitli anlatımı ve gülmeceyi öne çıkararak topluma ahlak dersi veren bu oyun türünün ünlü ustaları; Meddah İsmet (19. yüzyıl 2. yarısı), Meddah Aşki (1858-1934) ve Meddah Sururi (1870-1934) tanıtılır.

Kökenleri Orta Asya'ya kadar uzanan Türk kuklasının türleri anlatılır. "Kol Kolçak" (el kuklası ve "Hayal Çadır" (ip kuklası) gibi bu türlerin gösteriminde önemli karakterler olan İbiş, İhtiyar, Tiran, Genç Aşık ve Cadaloğlu'nun tanıtımı yapılır.

II. Batılı Anlamda Tiyatroya Geçiş Bölümü: Tanzimat-İstibdat ve Meşrutiyet dönemleri içinde; tiyatroya katkılarından dolayı Ermeni oyuncular, Saray Tiyatrosu, ilk tiyatro binaları, ilk kadın Türk sanatçıları, bu dönem içinde ortaya çıkan bir tür olan Tuluat ve Tuluat sanatçılarına (Örneğin Naşit Özcan) yer verilir.

Ayrıca Osmanlı döneminde tiyatrocu olup, çalışmalarını Cumhuriyet Dönemi'nde de devam ettiren dönemin ünlü tiyatro sanatçıları; Mardiros Mınakyan, Ahmet Fehim, Burhanettin (Tepsi), Muhsin Ertuğrul, Benliyan, Reşit Rıza (Samako), Şadi Fikret, Behzat Haki (Butak), Reşat Rıdvan, İ. Galip (Arcan), Ahmet Refet (Muvahhit), Hakkı Necip, İbnürrefik Ahmet Nuri (Sekizinci), Müfit Ratip, Nurettin Şevkati, Vahram Papazyan, Kemal Emin (Boran), Rıza Fazıl, Celal Tahsin, Cemal Sahir (Kehlibağcıoğlu), Kınar (Sıvacıyan), Eliza Binemeciyan'a dönemin ünlü oyunları ile oyun yazarlarına yer verilir.

III. Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu Bölümü: Bu bölüm içinde öncelikle II. Meşrutiyet Dönemi'nde kurularak tiyatronun kurumlaşmasını ve çağdaşlaşmasını sağlayan Darülbedayi'nin oyunları, oyuncularını tanıtırken Cumhuriyet Dönemi tiyatro faaliyetlerinin de hazırlayıcısı olması bakımından önemi vurgulanır. Bu kapsamda; Darülbedayi'nin kurucusu André Antoine ve tiyatro kurma çalışmaları, Darülbedayi'nin ilk oyunu (Çürük Temel) ve sonra oynanan önemli oyunlara yer verilir. Şehir Tiyatroları'nın oyuncu kadrosundan yetişen ve yalnızca Türk Tiyatrosu'nun değil Türk Sinemasının da öncüleri olan; Bedi Muvahhit, Vasfi Rıza Zobu, Hazım Körmükçü, Halide Pişkin, Cahide Sonku, Şaziye Moral, Behzat Butak, ve Avni Dilligil gibi sanatçıları anlatan her türlü doküman ve üç boyutlu eser sergilenir.

Ayrıca tiyatronun Türkiye'de çağdaş bir sanat alanına dönüşmesinde en büyük katkıyı yapan tiyatro ve sinema adamı Muhsin Ertuğrul (1892 - 1979) için özel bir bölüm oluşturulur. Bu bölümde Muhsin Ertuğrul'a ait her türlü doküman ve üç boyutlu eser sergilenir.

Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu Bölümü içinde ikinci grubu oluşturan ve kuruluşu 1930'lu yıllarda Atatürk'ün direktifleri ile olan Devlet Tiyatroları; 1970 yılına kadar tiyatro, bale ve opera bölümleri ile çalışmalarına devam etmiştir. Bu tarihten sonra sadece tiyatro çalışmaları yapan Devlet Tiyatroları'nın, ülkenin bir repertuar tiyatrosu kimliğine sahip kuruluşu olarak, önemini vurgulayacak bir sergileme yapılır. Bu bölümde yapılacak sergilemede; kurumun oyunları, oyuncularını ve oyun yazarlarına yer verilir.

Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu Bölümü'nün üçüncü alt grubunu oluşturan Özel Tiyatrolar ile ilgili sergilemede ise Kenter Tiyatrosu, Dormen Tiyatrosu, Gönül Ülkü-Gazanfer Özcan Tiyatrosu, Nejat Uygur Tiyatrosu, Ankara Sanat Tiyatrosu, Dostlar

Tiyatrosu, Ali Poyrazoğlu Tiyatrosu, Ferhan Şensoy Tiyatrosu gibi belli başlı özel tiyatrolar, ses getiren önemli oyunları, oyuncularını ve oyun yazarlarının tanıtımına yer verilir.

5.2.1. Sergilemenin Amacı

Toplumun kültürel mirasını toplum adına koruyan, tanıtan bir kurum olarak bir anlamda kamu malı niteliğinde olan müze, halkın kültür varlığının somut belgesidir. Bu nedenle müze halkla toplumsal ve kültürel iletişim içindedir. Bu bağlamda ziyaretçisi olmayan, toplumu cezbetmeyen bir müze işlevini yerine getirmiş olamaz. Bu amaçla müzeye ziyaretçi sağlamak müzenin görevleri arasındadır. Toplum kültürlenirken, müzeler de yaşamları için gereken maddi ve manevi kaynağı yaratmış olurlar (Atik, 1999, s.156).

Müzeler bugün sahip oldukları yapıtları depolamak, korumak gerektiğinde onarmak gibi işlevlerine ek olarak bilgi aktarma işlevlerini de üstlenmekte ve birer yaygın eğitim kurumu olarak kabul edilmektedirler (Atagök, 1999, s.137). Eserlerin kendi dili ve etiketler-bilgi panoları ile anlatımının önem kazandığı sergileme aşaması, tamamen bir bilgi aktarımı olup müzelerde eğitimin başlıca akla gelen yoludur. Bu şekilde, sergi mekanlarında, müzenin eğitim işlevini gerçekleştirmek üzere hitap ettiği hedef kitle çok geniştir.

Sorumluluklarından biri koleksiyonlarına karşı iken, diğer sorumluluğu topluma karşı olan müzeler, sahip oldukları koleksiyonları ile toplum arasında ilişki kuracak bir yorumun yapılmasını sağlamak için psikoloji ve pedagojiden yararlanarak sergileme ortamı hazırlar.. Sergilemede ziyaretçinin ilgi, bilgi ve bakış açısının farklılığına önem verilerek ziyaretçinin müzeden beklentisi ile müzenin ziyaretçiye vermek istediği şey belirlenir ve buna yönelik bir sergileme yapılır.

Sergilemeyi, nesnelerin sunulması ve yorumlanması yanında izleyiciden alacağı tepkiyi göz önünde bulundurarak üç gruba ayırabiliriz:

- Hissi Sergileme (Sanatsal Sergileme, Duygusal Sergileme)
- Eğitici-Öğretici Sergileme
- Eğlendirici Sergileme (Atasoy, 1999, s.177).

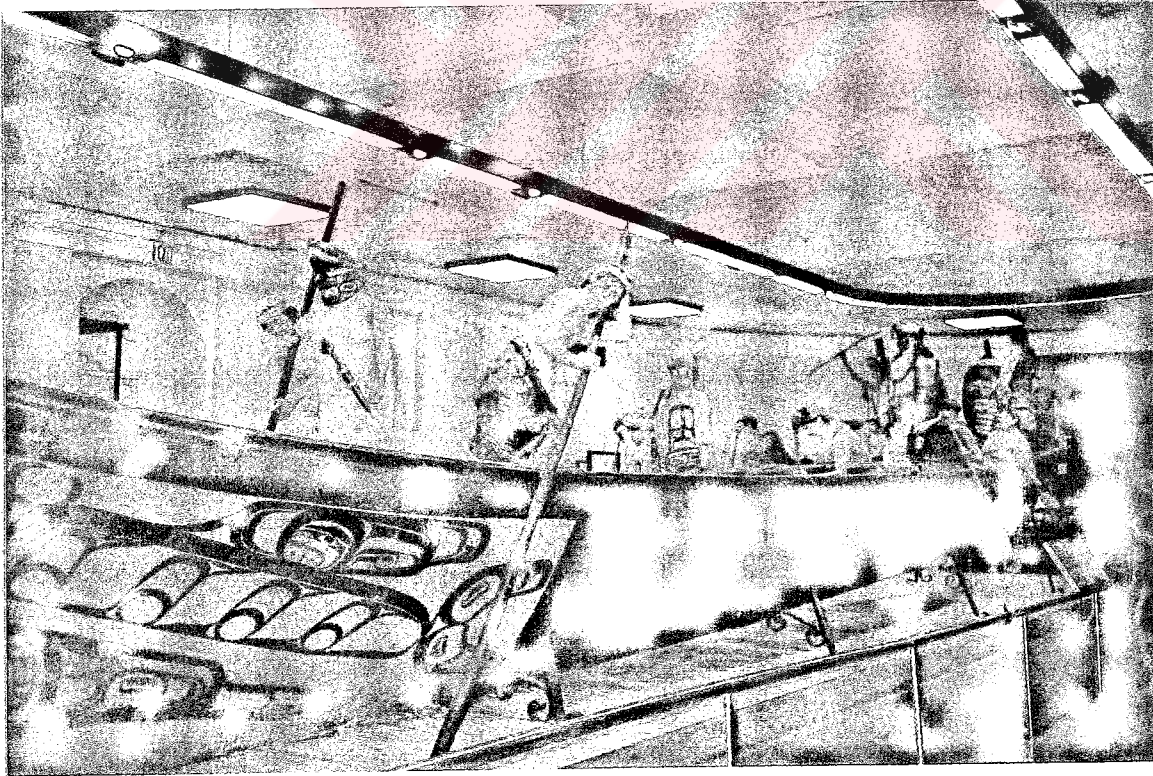
Tiyatro Müzesi'nde, koleksiyonunun sergilenmesi aşamasında bu sergileme yöntemlerinin hepsinden yararlanılarak bir sergileme yapılacaktır. Duygusal sergileme yöntemine göre yapılacak sergilemede, koleksiyonun tiyatroya bir sunuşla, izleyicide duygular uyandırması amaçlanır.

Tiyatronun kendisi sanat olarak interaktiftir. Tiyatro Müzesi'nin sergilemesi de hem çağdaş müzecilik, hem de interaktif sanat özelliğini bünyesinde barındırmasından interaktif olacaktır. Tiyatronun en güçlü avantajlarından biri seyircinin duygularını ve hislerini oyuna dökme kabiliyetidir. Müze eğitim birimine bağlı olarak çalışan yorumcular, müze ziyaretini daha eğlenceli hale sokmak amacı ile ziyaretçilere bilgi sunmak için oyunculığa başvururlar, ziyaretçinin de bu etkinlikler içinde yer almaları için teşvik ederler (Erbay, 2000, s.32). Bu yöntemde belli bir konunun duygu ve katılımı ile izleyici tarafından anlaşılması sağlanacak hem eğitici öğretici hem de eğlendirici olması sağlanacaktır. Ziyaretçinin müzeden alacağı bilgiyi kısa sürede ve etkili bir yolla alabilmesi amacı da gerçekleştirilmiş olacaktır. Eğitim koordine bölümünün planlayacağı çocuklara yönelik turlar kapsamında düzenlenecek ve ziyaretçilerin katılımına olanak sağlayacak olan bu etkinliklerin okulların çoğunlukla kapalı olduğu hafta sonlarında gerçekleştirilmek üzere planlanması önerilmektedir.

Müze koleksiyonundaki eserlerin sergileniş biçimleri, sunumu kadar, iletişim olanaklarının (sözel, görsel, işitsel, interaktif) desteği, müze kimliğinin tanınmasında etkin bir rol oynamaktadır (Atasoy, 1999, s.175). Çünkü sahip olduğu koleksiyonlarını salonlarda veya vitrinlerde sergileyen müzeler geleneksel anlayıştaki müzelerdir. Çağdaş anlayıştaki müzeler ise bireye koleksiyonundaki eserlerin anlamını, yararını ve değerini kavratarak, bilgisini geliştirme yollarını öğreten yaygın bir eğitim kurumu işlevini üstlenmişlerdir. Tiyatro Müzesi'nin de bu tür iletişim olanaklarının desteğinden yararlanarak çağdaş bir sergilemeye sahip olması öngörülmektedir. Bu amaçla, sergi salonlarında ziyaretçiler tarafından kullanılabilen bilgisayarlı sistemlerden yararlanılması önerilmektedir. Türk Tiyatrosu'nun tarihi, oyunları, oyuncular ve yönetmenleri hakkında bilgi aktaracak olan bu sistem için önce ayrıntılı bir arşiv çalışması gerekmektedir. Ayrıca müzede, müziklere ait oyunların müziklerinin dinlenebileceği bir istasyonun bulunması ve kulaklıklar aracılığıyla ziyaretçilerin istediği eseri seçerek müziğini dinleyebilmesini sağlayacak bir sistemin bulunması önerilmektedir. Ayrıca sahnelenen tiyatro eserlerinin videolarının çekilerek arşive konması da gerekli olacaktır.

Resim.5.2.1.1.National Museum of Natural History 'de İnsan İskelet Sistemini Tanıtan Sergileme. (Foto. Ayten Denisenko)

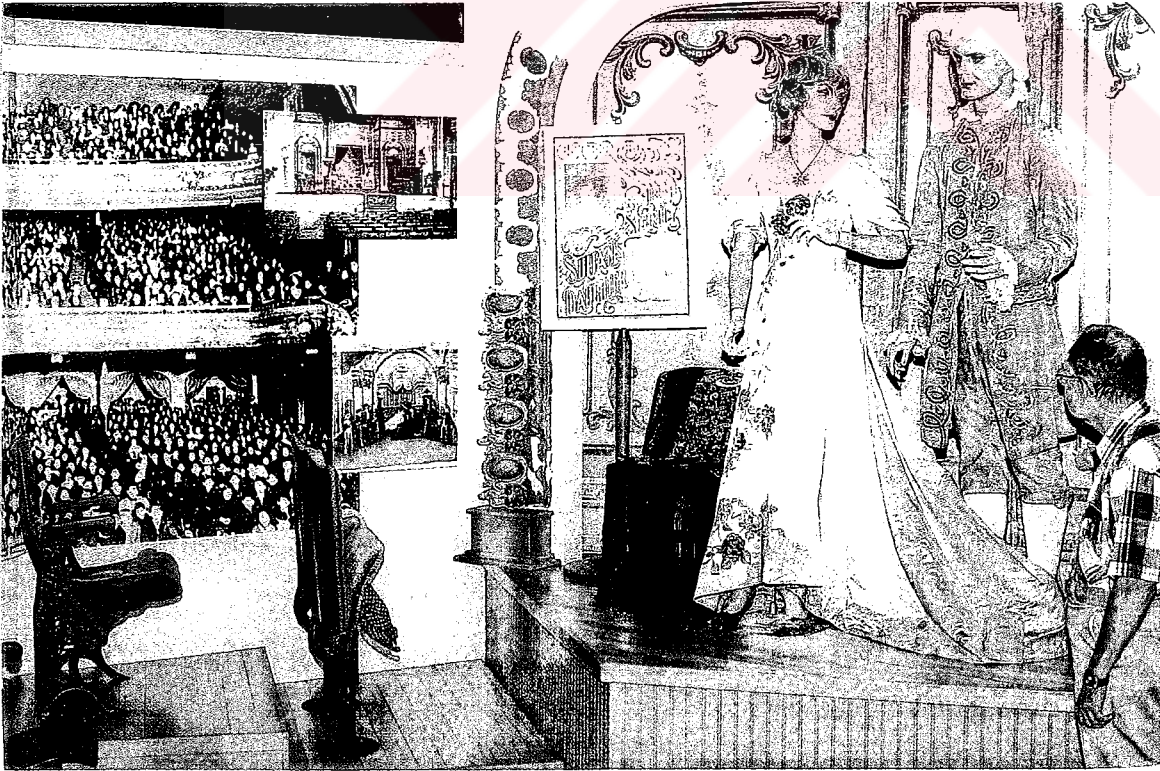

Resim 5.2.1.2. National Museum of Natural History 'de Amerikan Yerli Halkının Yaşayışını Anlatan Sergileme. (Foto. Ayten Denisenko)

Tiyatro Müzesi'nin küçük, koleksiyonunun da sınırlı olduğu göz önünde bulundurulduğunda, zaman zaman değiştirilerek oluşturulacak sergilemelerle seyircilerin müzeye tekrar tekrar gelmeleri mümkün olacaktır.

Sergilemenin öncelikle bir görsel etkinlik olduğu düşünülür. Algının temeli olan duyulara baktığımızda sergilemenin aslında altı duyudan en az dördü, bazen de altısıyla da ilişkili olduğu görülür. Sergi mekanının konfor değerleri hem nesnelerin korunması yönünde, hem de ziyaretçinin algı sürecine katkıda bulunacak şekilde hazırlanmalıdır. Aydınlık düzeyi, nem, ısı kadar ses yalıtımı gibi elemanların birlikte oluşturacağı örtünün, bir anlamda çok seslilik içinde serginin bütünlüğünü kurması sağlanır (Oruçoglu, 1999, s.183).

Sergileme ile ilgili değerlendirilmesi gereken en önemli unsurlardan biri de ışık rengi ve sıcaklığıdır. Renk kullanımı ile üretilmiş bir resim, etnoğrafik bir kilim vb. eserler, renk özelliklerini perdelemeyen fakat aynı zamanda zarar vermeyen bir aydınlatma bileşkesi ile sergilendiğinde değerini bulabilmektedir (Can, 1999, s.107).

Resim 5.2.1.3. Gezici Tiyatro Truplarına Ait Yorumlayıcı Bir Sergileme Örneği
(Kartpostal. Midwest Old Threshers Museum, "Opera House of Midwest").

5.2.2. Sergileme Mekanları

Müze mekanlarında amaç mimari estetiğin ön planda bulunduğu salonlar değil, dikkati sergideki eserlerin üzerine toplayan ve değerini ortaya koyarak onlara birincil önemi veren salonlar oluşturmak olmalıdır.

Sergilemede binanın en kolay ulaşılabilir kısmı olan 6. katta son dönem çağdaş tiyatromuzu tanıtan bölüm olan Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu'na (Darülbedayi, Devlet Tiyatroları ve Özel Tiyatrolar) ait koleksiyonlar sergilenecektir. Girişe en yakın salonlar günümüze yakın olan bu dönemlere ayrılırken, Geleneksel Sahne Sanatları ve Batılı Anlamda Türk Tiyatrosu bölümleri için 4. kattaki salonlar ayrılmıştır. Kronolojik olarak dönemlere ayırarak incelediğimiz Türk Tiyatrosu'na bu tür bir bakışın sergilemeye yardımcı olacağı düşünülmüştür. Fakat sergilemede günümüzden geçmişe doğru bir sıra izlenmesi, yani yeni dönemlere ait sergilemenin başta ve daha geniş bir alanda, eski dönemlere ait sergilemenin ise sonlarda yer almasının bazı sebepleri vardır. Yeni dönemlere ait sergilemenin giriş katında yer alması izleyicinin günümüz Tiyatro Sanatı ile daha kolay bağlantı kurabilmesine yardımcı olacaktır, daha anlaşılır olacaktır. Ayrıca koleksiyonlara ulaşmak kolay olduğundan daha fazla esere sahip olunacaktır. Eskiye doğru inildikçe koleksiyon oluşturulabilmesi için gerekli eserlere ulaşmak zorlaştığından önceki dönemlere ait koleksiyon daha sınırlıdır. Bu nedenle de sergileme alanının daha küçük olması doğaldır.

Giriş bölümünün solundan başlayacak müze gezisi için ziyaretçileri yönlendirecek bilgi panolarından yararlanılacaktır. Mevcut sergi alanlarının dörtgen planlamada olup değişebilir pano duvarlarla ayrılabilir bir yapıya sahip olması salonların oluşturulmasında kolaylık yaratmaktadır.

5.2. nolu bölümde yapılan koleksiyonların sergilenme önerisine göre III nolu Cumhuriyet Dönemi Bölümü girişteki kat olan 6. kat sergi salonlarında ele alınacaktır. Günümüze yakın olan bir dönemi oluşturan bu bölümlerin sergileme mekanları; değiştirilmiş müze projesi üzerinde numaralandırılarak açıklanacak olursa, toplam 2640 m² olan 6. kat sergileme alanında 1 nolu bölüm Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu'nun Darülbedayi bölümüne ayrılmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarında tiyatro faaliyetlerinin Darülbedayi

tarafından yürütüldüğü göz önüne alınarak, toplam 771 m² lik bu bölümde Darülbeydi'yi günümüze kadar tanıtan bir sergileme yapılacaktır (Bkz. Plan 4).

2 nolu bölüm toplam 608 m² olup 1949 yılında faaliyetlerine başlayan Devlet Tiyatroları koleksiyonlarının sergilenmesine ayrılmıştır. Ortadaki 3 nolu 642 m² lik alan ise Özel Tiyatrolara ait koleksiyonların sergilenmesine ayrılmıştır.

Toplam 1535 m² olan 4. kat sergileme alanında yine kolonlar arasına konulacak pano duvarlar ile sergileme salonları oluşturulacaktır. Cumhuriyet öncesi dönemlerini anlatan, günümüze göre yeni olmayan bölümlerin sergilenmesine ayrılan bu salonlarda ise I-Geleneksel Türk Tiyatrosu ve II-Batılı Anlamda Türk Tiyatrosuna ait koleksiyonlarına yer verilecektir. Değiştirilmiş müze projesi üzerinde numaralandırılarak açıklanacak olursa; bu kattaki 486 m² lik 4 nolu sergi salonu Batılı Anlamda Türk Tiyatrosunun Tanzimat-İstibdat dönemine ait koleksiyonlarına, 5 nolu 438 m² lik bölüm Meşrutiyet Dönemi'ne ait koleksiyonların sergilenmesine ve 6 nolu 359 m² lik geniş bir salon ise Geleneksel Türk Tiyatrosu Dönemi'ne ait koleksiyonların sergilenmesine ayrılmıştır.

Geleneksel Türk Tiyatrosu Dönemi'ni anlatacak sergilemede sahne düzenlemesi yapılması özellikle gerekli görülmektedir. Meddahlık, Kukla, Karagöz ve Ortaoyunu için dört alt bölüme ayrılmış olan bu mekanda, geleneksel özelliğinden dolayı meydanlarda sergilenen bir oyun türü olan Ortaoyunu için orta bölümde daire bir platform oluşturulacaktır. Burada bir dükkan ve yeni dünya düzenlemesi yapılarak ortaoyuncuları temsil eden mankenler, ortaoyunu kostüm ve aksesuarları ile birlikte sergilenecektir. 6 nolu dörtgen salonun girişi Karagöz'ü, kuzeybatı köşesi Kukla'yı ve güneybatı köşesi Meddahlık'ı tanıttak üç boyutlu malzemelerle düzenlenecektir (Bkz. Plan 6).

Sergi salonlarının izleyicinin yorumuna olanak verecek şekilde düzenlenmesi sergi alanına eklenen renk, doku, seçilen yazı karakteri, tekstillerin deseni, ses gibi izleyenin çözümlemelerine katkısı olacak göstergelerin iyi saptanması gerekir. Müzenin sergi salonlarında ziyaretçilerin alışık olduğu ortamlara yakınlık sağlayabilmesinde odaların boyutları, ışığın rengi, yerdeki döşeme gibi etkenlerle belleğin hazırlanmasına yardımcı olabilecek bir mekan kurmak mümkündür (Oruçoğlu, 1999, s.183-184). Bunun için müze salonlarının sergilemeye hazırlanması sırasında mimarın bir sergileme uzmanı ile birlikte çalışması gerekmektedir.

5.2.3. Sergilenecek Objelerin Seçimi

Bu çalışmanın konusunu oluşturan ve 27 Ekim 1914 tarihinde kurulan Darülbey-i Osmani, kuruluşundan sonra çağın çalkantılarından payını almakla kalmamış, değişik tiyatro anlayışlarından dolayı bir türlü uzlaşamayan kimi oyuncuların da ayrılmaları sonucu iç çatışmalara sahne olmuştur. Kurumun dramatik kimliğinin olgunlaşması bu nedenlerle gecikince tüm tiyatro kişiliklerini ve oyunlarını içinde bulunduracak bir derginin çıkarılışı ancak 1930 yılında gerçekleşebilmiştir. Eski tiyatro dergilerinden derlenerek yazılan "Şehir Tiyatroları 70. Yıl Özel Sayısı" adlı 440. sayıda Darülbey-i'nin kuruluşundan 1985 yılına kadar olan oyunların listesi verilmiştir. 1985 yılından günümüze kadar oynanmış oyunlar hakkında yine aynı derginin periyodik yayınları araştırılmak sureti ile bilgi edinilmiştir. Başlangıcından bu güne her sezon için bir oyun seçilmiştir. Seçilen oyunların oynandığı sezonda aldığı eleştiriler veya basına yansıyan beğenilerden yola çıkarak yapılan seçimle oluşturan bu oyunların listesi Ek 1'de verilmiştir.

Bu oyunların yazarı, varsa çevireni ve yönetmeni ile baş rol oyuncularına ait fotoğraf ve kısa bir biyografik bilgi temin edilecektir. Bu oyunlara ait sergileme sahne oluşturmak şeklinde gerçekleştirileceğinden bunun için İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları Muhsin Ertuğrul binasında bulunan kütüphaneden yararlanılacaktır. Bu kütüphanede her yıl oynanan oyunlara ait arşiv bulunmaktadır. Bu arşiv içerisinde yer alan; oyunlara ait broşürlere, afişlere, gazete kürürlerine, oyunda kullanılacak kostümlere ait çizimlere ulaşmak mümkündür. Kurulacak müzenin sergi yayma aşamasına geçilmeden önce yapılması gereken koleksiyon tamamlama çalışmaları sırasında elde edilen fotoğraf ve belgelere dayalı olarak, mevcut eserlerin bir değerlendirmesi yapıldıktan sonra nelere ihtiyaç duyulduğu ve hangi kaynaklardan temin edilebileceği araştırılacaktır. Bu amaçla bu oyunların halen yaşayan oyuncu ve ya yönetmenleri ile yapılacak görüşmeler ve onlardan temin edilebilecek her türlü bağış koleksiyonların koleksiyonların gelişiminde değerlendirilecektir. Oyunlara ait fotoğraflara ve diğer belgelere ulaşıldıktan sonra büyük ebatlı malzemelerin temini için Şehir Tiyatroları depolarında saklanan eserlere başvurulacaktır. Geçmiş dönemlerde oynanan oyunlara ait sahne dekorlarının mekan sıkıntısı nedeniyle saklanmayıp imha edilmesi bizim bu eserlere ulaşmamızı büyük ölçüde olanaksızlaştırmaktadır. Ayrıca koruma koşullarının yetersizliğinden kaynaklanan sebeplerle depolarda saklanan kostümlerin çoğunun günümüze ulaşamaması ve ya harap bir şekilde ulaşması nedeniyle düzenlenecek sahne sergilemeleri için orijinalinin kopyalarını yaptırmak gereği doğmaktadır.

Öneri niteliğinde yaptığımız bu tez çalışması sırasında İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatrolarının Tiyatro Müzesi kurulması için resmen bir çalışma başlatılmış olmaması ve bu oyunlara ait koleksiyon oluşturma konusunda böyle bir yetkiye sahip olmamamızdan kaynaklanan sebeplerle sergileme mekanlarında sergilenecek eserlerin tam bir listesi oluşturulamamaktadır. Bununla birlikte Şehir Tiyatroları deposunda bulunan olaşı Tiyatro Müzesi'ne ayrılmış eserlerin bir listesi çıkarılmış olup Ek 2'dedir.

5.2.4. Sergileme Elemanları

Sergilemede kullanılacak elemanlar; vitrinler, mankenler, bilgi panoları, etiketler ve yönlendirme işaretleridir. Müze sergileme alanlarında kullanılacak vitrinlerin yeri ve boyutu mekan ile uyumlu olacak şekilde bir iç mimar ve sergileme uzmanı birlikte belirler. Kullanılacak vitrinler duvar önünde yüksek vitrinler şeklinde veya önemi vurgulanacak eserler için daha küçük kuyu vitrinler şeklinde olacaktır.

Kostümlerin sergilenmesinde çeşitli malzemelerden yapılmış mankenler ve ya manken etkisi verecek tahta formlardan yararlanılabilir. Orijinal kostümlerin ve ya fotoğraftan temin edilmiş bilgilerle yeniden yapılacak benzerlerinin giydirildiği bu mankenler, bilgi panolarının yanında veya sergileme içinde her hangi bir yerde değerlendirileceklerdir.

Serginin destekleyici elemanları arasında yer alan etiketler, bilgi panoları ve yönlendirmelerin her biri başlı başına birer bilişim nesnesidir. Bu bilişim nesnelerinin dayanağını ise bilginin gerçek nesnesi olan koleksiyonun sergide bulunan parçaları oluşturur. Sergilenen nesnenin gerçekliği ve okunmasından alınan bilgi ile bunu okumaya yardımcı olacak destek elemanları (etiket, bilgi panosu vb.) izleyiciye aynı lezzette ulaşabilmeli, örneğin bir sanat tarihçisinin aldığı zevki diğer ziyaretçiler de paylaşabilmelidir. Bu durumda, etiketlerde ve bilgi panolarında, açıklayıcı ve anlaşılır bir dil kullanılmalı, beraberinde merak uyandıran, araştırmaya yönlendiren bir üslup kullanılmalıdır (Oruçoğlu, 1999, s.183). Bilgi panolarında verilen bilgidan fazlasına ihtiyaç duyan ziyaretçiler için kitaplar ve broşürler hazırlanarak dağıtılacak ya da satışa sunulacaktır.

Ortalama olarak orta öğrenim çağında bir ziyaretçinin eğitim düzeyine hitap edecek şekilde düzenlenmiş olan bilgi panoları ve etiketlerdeki bilgilerin doğru, kısa ve net cümlelerle aktarılması gereklidir. Genel olarak ziyaretçilerin, yazılı bilgilerin 60-65 kelimeden fazlasını okumadığı göz önünde tutulursa, mevcut bilginin sınırlandırılarak, konuyla direkt ilişkisi bulunmayan bilgilerin panoda yer almamasına ve yuvarlak ifadeler kullanılmamasına özen gösterilecektir.

Bir insanın kısa süreli belleğinin kapasitesi ise ortalama yedi birimlidir. Kişiden kişiye değişen bu kapasitenin 5-9 arasında olduğu saptanmıştır. Buna göre diyebiliriz ki bir grubu oluşturan elemanların algılanabilir ortalama sayısı $7(\pm 2)$ birimdir. Bu hem sergilenen eserlerin gruplanması hem de etiketlerde kullanılacak kelime sayısında alt ve üst sınırlardır. Anlaşılır bir cümlenin de yine $7(\pm 2)$ kelimeden oluşması önerilir. Böylece sıkıcı olmayan metinler düzenlemek mümkündür (Oruçoğlu, 1999, s.184).

Bilgi panolarında kullanılacak yazının puntosu bilgi panosunun büyüklüğüne göre değişkenlik gösterebilirken, eserler için düzenlenecek etiketlerde kullanılacak yazının puntosu 10-12 olmalıdır. Kullanılacak yazı karakterinin ise "times new roman" olması, gözü yormamak açısından uygundur.

5.2.5. Seçilen Bir Mekanda Sergileme Denemesi

Bu bölümde Cemal Reşit Rey ve Ekrem Reşit Rey tarafından 1936 yılında bestelenen bir operet olan "Lüküs Hayat" adlı eserin müzenin 6. kat sergi salonlarından Şehir Tiyatroları'nın Cumhuriyet Dönemine ait bölümünde sergileme denemesine yer verilmiştir. Sergileme denemesi için Lüküs Hayat operetinin seçilmesinin nedeni bu yıl 18. sezonunu yaşamaya hazırlanıyor olmasındandır. Türk Tiyatrosu'nda uzun süre gösterimde kalan birkaç oyundan biri olan Lüküs Hayat opereti artık bir klasik olmuştur. Bu eserin tanıtımı için 4 nolu proje üzerinde (1 nolu alanda) belirtilmiş kolonlar arasındaki duvar önü kullanılacaktır.

Genel olarak Tiyatro Müzesi sergilemesinde tiyatro kültürümüzün bir bütün olarak yansıtılması yanı sıra tanıtımı yapılacak her oyunu diğerlerinden farklı kılan özelliklerin vurgulanmasına özen gösterilecektir. Bu amaçla oyunlara ait sergilemede bu özellikleri

aktarmamıza yardımcı olacak bir duvar panosuna da yer verilecektir. Bu panoda yer alacak unsurlar arasında eserin bestecisi Rey kardeşlere ait özet bilgi yer alacaktır. Ayrıca fotoğraf, afiş ve diğer belgelere de yer verilecektir. Bu malzemelerin elde edilmesinde İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları Muhsin Ertuğrul binasında bulunan kütüphanedeki arşivden yararlanılmıştır. Bu kütüphanede bulunan arşiv malzemeleri arasında Şehir Tiyatroları tarafından sahneye konulan oyunların afişleri, broşürleri, kullanılan kostümlere ait tasarım aşamasındaki çizimlere ve fotoğraflara ulaşılmıştır.

Sadece duvar panosu üzerinde yer alacak yazılı ve görsel bilgi aktarımının ziyaretçi açısından sıkıcı bir sergileme olacağı bilindiğinden sergilemeyi zenginleştirici bir yöntem olarak sahne düzenlemesine baş vurulacaktır. Bunun için oyunda oynayan ve halen günümüz tiyatrosunun sevilen sanatçılarından olan Zihni Göktay ve Suna Pekuysal gibi sanatçıları temsil eden mankenler ve sahne dekorlarıyla oluşturulacak sahne düzenlemesine yer verecek bir platform oluşturulacaktır. Bir tiyatro sahnesi gibi düzenlenen bu platformda yer alacak olan mankenler orijinal sahne kıyafetleri giymiş olarak sergileneceklerdir. Bu sergilemenin yapıldığı platformun yanına gelen ziyaretçinin Lüküs Hayat operetini dinleyebilmesi için kenarda bir yere monte edilecek kulaklıktan müzik dinletilmesiyle ya da izleyici geldiğinde çalan müzik sistemi ile sergileme daha da çekici hale getirilecektir. Bu tasarımın hayata geçirilebilecek bir uygulamaya dönüşümü sırasında sergileme elemanlarının ve diğer kullanılacak malzemelerin kalitesi müze bütçesine göre belirlenecektir. Türkiye'nin çağdaşlık yolunda önemli ilerlemeler kaydettiği Cumhuriyet Dönemi'nin kültürel gelişiminin simgesel ifadesi olarak ferah, konforlu ve sergi salonlarında aydınlık düzeyinin eşit dağıldığı bir sergileme yapılacaktır.

Sayfa 119'da müze binasına ait projenin Archicad adlı mimarlık programı yardımı ile bilgisayar ortamına aktarılması ile elde edilen iç mekan görüntüsü üzerine, dekorların fotoshop bilgisayar programı kullanılarak monte edilmesi ile oluşturulan sahne sergilemesi ve yanında yer alacak bilgi panosu resimlenmeye çalışılmıştır. Lüküs Hayat müzikalinden bir şarkı söyleme anını vurgulayan bu sergilemede sanatçılar sahne kıyafetleri ile orijinal sahne dekoru içinde gösterilmektedir.

Bu sergileme denemesi içinde yer alan ve 2 x 1 metre ebadında olduğu farzedilen panoda kullanılan görsel malzemeler şunlardır: (Bkz. Ek 4).

1. Lüküs Hayat Oyunu'ndaki Bahçıvan karakterine ait kıyafet (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)
2. Lüküs Hayat Oyunu'ndaki Fıstık karakterine ait kıyafet (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)
3. Lüküs Hayat Oyunu'ndaki Rıza Bey karakterine ait kıyafet (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)
4. Lüküs Hayat Oyunu'ndaki Zeynep ve Nüveyre karakterine ait kıyafet (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)
5. Lüküs Hayat Oyunu'ndaki Atıfet karakterine ait kıyafet (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)
6. Lüküs Hayat Oyunu'ndaki Ruhi karakterine ait kıyafet (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)
7. Lüküs Hayat Oyunu'ndaki Delikanlı karakterine ait kıyafet (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)
8. Lüküs Hayat Oyunu'nun 18. yıl afişi (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)
9. Lüküs Hayat Oyunu'na ait el broşürü (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)
10. Lüküs Hayat Oyunu'nun 10. yıl broşürü (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)
11. Lüküs Hayat Oyunu'nun 12. yıl broşürü (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)
12. Lüküs Hayat Oyunu'nundan bir sahneyi gösteren fotoğraf (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)
13. Lüküs Hayat Oyunu'nundan bir sahneyi gösteren fotoğraf (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)
14. Lüküs Hayat Oyunu'nundan bir sahneyi gösteren fotoğraf (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)
15. Lüküs Hayat Oyunu'nundan bir sahneyi gösteren fotoğraf (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)
16. Lüküs Hayat Oyunu'nunda kullanılan maskeleri gösteren fotoğraf (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)
17. Lüküs Hayat Oyunu'nun yazarları olan Cemal Reşit ve Ekrem Reşit Rey kardeşlere ait tanıtım yazısı.

Resim 5.2.5.1. Seçilen Mekanda Lüküs Hayat Oyunu'na ait Sergileme Denemesi

(Bkz. s. 119)

1. Lüküs Hayat Oyunu'ndaki Bahçıvan karakterine ait kıyafet (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)
2. Lüküs Hayat Oyunu'ndaki Fıstık karakterine ait kıyafet (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)
3. Lüküs Hayat Oyunu'ndaki Rıza Bey karakterine ait kıyafet (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)
4. Lüküs Hayat Oyunu'ndaki Zeynep ve Nüveyre karakterine ait kıyafet (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)
5. Lüküs Hayat Oyunu'ndaki Atıfet karakterine ait kıyafet (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)
6. Lüküs Hayat Oyunu'ndaki Ruhi karakterine ait kıyafet (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)
7. Lüküs Hayat Oyunu'ndaki Delikanlı karakterine ait kıyafet (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)
8. Lüküs Hayat Oyunu'nun 18. yıl afişi (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)
9. Lüküs Hayat Oyunu'na ait el broşürü (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)
10. Lüküs Hayat Oyunu'nun 10. yıl broşürü (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)
11. Lüküs Hayat Oyunu'nun 12. yıl broşürü (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)
12. Lüküs Hayat Oyunu'nundan bir sahneyi gösteren fotoğraf (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)
13. Lüküs Hayat Oyunu'nundan bir sahneyi gösteren fotoğraf (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)
14. Lüküs Hayat Oyunu'nundan bir sahneyi gösteren fotoğraf (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)
15. Lüküs Hayat Oyunu'nundan bir sahneyi gösteren fotoğraf (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)
16. Lüküs Hayat Oyunu'nunda kullanılan maskeleri gösteren fotoğraf (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)
17. Lüküs Hayat Oyunu'nun yazarları olan Cemal Reşit ve Ekrem Reşit Rey kardeşlere ait tanıtım yazısı.

Resim 5.2.5.1. Seçilen Mekanda Lüküs Hayat Oyunu'na ait Sergileme Denemesi

(Bkz. s. 119)

6. SONUÇ

ICOM'un müze tanımı şöyledir: "Müze, kültürel değer taşıyan unsurlardan oluşan bir bütünü türlü biçimlerde korumak, incelemek, değerlendirmek ve özellikle halkın beğenisinin yükselmesi ve eğitimi için sergilemek amacıyla toplum yararına sürekli yönetilen kurumdur." Müzelere ziyaret, tek tek bireylerin olduğu kadar toplumun da belli bir sanat zevki, düşünce düzeyi ve gelişmişlik seviyesine yükselmesine neden olur. İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları, depolarında koruduğu malzemeleriyle toplumun kültürel ve siyasal tarihine tanıklık eden bir birikime sahiptir. Bu malzemeleri araştıran, yorumlayan, sunan ve işlevsel etkileşimini sağlayan bir organizasyon olarak Müze'ye ihtiyaç duyulmaktadır.

Ülkemizde tiyatro 250 yıllık bir geçmişe sahiptir. Geleneksel Türk tiyatrosunun ilk türü olan kuklanın kökeni Orta Asya'ya dayanır. Tiyatro genel anlamda bir ulusun kültürünün ve dilinin anlatımı olduğu kadar, ulusal ve tinsel değerlerinin ve düşünce birliğinin de anlatımı olmuştur. Köklü bir geçmişe sahip olduğu bilinen tiyatro sanatımız ile ilgili çağdaş müzecilik anlayışında doğru dürüst bir müzemizin bulunmaması ulusumuz için büyük bir eksikliklerdir.

1930'lu yıllara kadar hem okul, hem de bir topluluk olarak Türk tiyatro hayatında önemli bir yer tutan, 1930'dan sonra İstanbul Belediyesi'ne bağlanarak Şehir Tiyatroları adını alan Darülbeyaz'ın; toplumla ilişkili bir kurum olması ve tiyatro konusunda uzmanlaşmış köklü bir yapıya sahip olması nedeniyle bir "Tiyatro Müzesi" kurma misyonunu üstlenmesi kaçınılmaz olmuştur.

Toplumun kültürel mirasını toplum adına koruyan, tanıtan bir kurum olarak müzeler, halkın kültür varlığının somut belgesidir. Günümüzde ülkelerin gelişmişlik düzeyinin sahip olduğu müze sayısı ile değerlendirildiği göz önünde bulundurulursa bir Tiyatro Müzesi'ne duyulan ihtiyaç daha belirginleşir. İhtiyaç duyulan sadece eserlerin depolandığı ve sergilendiği bir mekan değil, amaç ve faaliyetleri belirlenmiş, belli bir yönetim politikası ile yönetilecek Müze'dir. Böylece hedeflenen Müze'nin koleksiyonlarına olduğu kadar topluma karşı da sorumluluğunu yerine getirmesi sağlanacaktır.

ŞEHİR TİYATROLARININ OYNADIĞI OYUNLAR

YILI	ADI	YAZARI	ÇEVİREN	YÖNETEN
1916-1917 1918	Çürük Temel	Hüseyin Suat		
1919-1920	Yamalar	Hüseyin Suat		
1921-1922	Eski Rüya	Reşat Nuri Güntekin		
1923-1924	İç Acısı	M. Kemal Küçük		
1924-1925	Canavar	F. Nafiz Çamlıbel		
1925-1926	Ahirette Bir Gün	Hüseyin Suat		
1926-1927	Sönen Kandiller	H. Fahri Ozansoy		
1927-1928	Fermanlı Deli Hazretleri	Musahipzade Celal		
1928-1929	Aynaroz Kadısı	Musahipzade Celal		
1929-1930	Kör	Vedat Nedim Tör		
1930-1931	Bir Kavuk Devrildi	Musahipzade Celal		
1931-1932	Mum Söndü	Musahipzade Celal		
1932-1933	Bir Ölü Evi	Nazım Hikmet Ran		
1933-1934	Lüküs Hayat	Ekrem-Cemal Reşit Rey		
1934-1935	Bu Bir Rüyadır	Selma Muhtar		
1935-1936	Faust	J. W. Von Goethe	S. Bedri Göknıl	Muhsin Ertuğrul
1936-1937	Makbet	W. Shaekspeare	Mehmet Şükrü	Muhsin Ertuğrul
1937-1938	Bir Adam Yaratmak	N. Fazıl Kısakürek		
1938-1939	Yanlışıklar Komedyası	W. Shaekspeare	Avni Givda	
1939-1940	Romeo Jülyet	W. Shaekspeare	Mehmet Şükrü	
1940-1941	Şair Evlenmesi			
1941-1942	Ayyar Hamza	Ali Bey (Molière'den)		
1942-1943	Vatan Yahut Sisistre	Namık Kemal		Talat Artemel
1944-1945	Hacı Kaptan	C. Fehmi Başkut		
1945-1946	Sirano de Berjerak	Edmond Rostand	S.Esat Siyavuşgil	İ. Galip Arcan
1946-1947	Ağlayan Kız	R. Nuri Güntekin		H. Kemal Gürmen
1947-1948	Kral Lir	W. Shaekspeare	S. Bedri Göknıl	Muhsin Ertuğrul
1948-1949	Oyun İçinde Oyun	Oktay Rıfat		İ. Galip Arcan

1949-1950	Büyük Baba	Edward Watkin	S. Bedri Göknil	Muhsin Ertuğrul
1950-1951	İhtiras Tramvayı	Tennessee Williams	Asuda Zeybekoğlu	Talat Artemel
1951-1952	Pembe Evin Kaderi	Turgut Özakman		İ. Galip Arcan
1952-1953	Kadıköy İskelesi	C. Fehmi Başkut		İ. Galip Arcan
1953-1954	Bir Yaz Gecesi Rüyası	W. Shakespeare	M. Şükrü Erden	Max Meinecke
1954-1955	Hava Parası	İ. Galip Arcan		İ. Galip Arcan
1955-1956	Harputta Bir Amerika	C. Fehmi Başkut		Raşit Rıza
1956-1957	Bu Gece Başka Gece	R. Nuri Güntekin		
1957-1958	Aşka Susamışlardı	Melih Vassaf		Raşit Rıza
1958-1959	Bir Kito Namus	Refik Erduran		Vasfi Rıza Zobü
1959-1960	Tahtarevalli	Çetin Altan		Müfit Kiper
1960-1961	Lütfen Dokunmayın	Haldun Taner		Zihni Küçümen
1961-1962	Göç	C. Fehmi Başkut		Vasfi Rıza Zobu
1962-1963	Çalıkuşu	R. Nuri Güntekin		Nüvit Özdoğru
1963-1964	Evcilik Oyunu	Adalet Ağaoğlu		Tunç Yalman
1964-1965	İçerdekiler	Melih Cevdet Anday		Şirin Devrim
1965-1966	Eşeğin Gölgesi	Haldun Taner		Çetin İpekkaya
1966-1967	Nuh'un Gemisi	Melih Vassaf		Necmi Oy
1967-1968	Susuz Yaz	Necati Cumalı		Kemal Bekir
1968-1969	Aynaroz Kadısı	Musahipzade Celal		Vasfi Rıza Zobu
1969-1970	Tehlikeli Güvercin	Necati Cumalı		Engin Uludağ
1970-1971	Balaban Ağa	Musahipzade Celal		Vasfi Rıza Zobu
1971-1972	Sarı Naciye	Recep Bilginer		Vasfi Rıza Zobu
1972-1973	Meraki	Ahmet Vefik Paşa (Molière'den)		Vasfi Rıza Zobu
1973-1974	Genç Osman	Musahipzade Celal		Tunç Yalman
1974-1975	Düğün ya da Davul	Haşmet Zeybek		Hamit Akınlı
1975-1976	Adsız Oyun	Zeynep Oral		Reklan Algan
1976-1977	Ferhat ile Şirin	Nazım Hikmet Ran		Başar Sabuncu
1977-1978	Sarıpınar 1914	Turgut Özakman		Ergin Orbey
1978-1979	Atmasyonya Berberi	Aziz Nesin		Rauf Altıntak
1979-1980	Kanlı Nigar	Sadık Şendil		Deniz Uyguner
1980-1981	Elif Ana	A. Turan Ofazoğlu		Engin Uludağ

1981-1982	Ezo Gelin	Orhan Elmas		Engin Gürmen
1982-1983	Hürrem Sultan	Orhan Asena		Engin Uludağ
1983-1984	III. Selim	A. Turan Oflazoğlu		Engin Uludağ
1984-1985	Rumuz Goncagül	Oktay Arayıcı		Gül Gülgün
1985-1986	Bir Şehnaz Oyun	Turgut Özakman		Engin Gürman
1986-1987	Taziye	Murathan Mungan		Nurhan Karadağ
1987-1988	Keşanlı Ali Destanı	Haldun Taner		Ferhan Şensoy
1988-1989	İçerdekiler	Melih Cevdet Anday		Nedret Denizhen
1989-1990	Resimli Osmanlı Tarihi	Turgut Özakman		Engin Orbey
1990-1991	Theope	Coşkun Büktel		Ali Taygun
1991-1992	Yabancı Kuşlar	Aristophanes	Sabahattin Eyüboğlu	Haldun Dormen
1992-1993	Mösyö Butterfly	D. Henry Hwang	Ali Taygun	Ali Taygun
1993-1994	Çalığışu	Reşat Nuri Güntekin		Hakan Altınar
1994-1995	İstanbul'un Gözleri Mahmur	Melisa Gürpınar		Hakan Altınar
1995-1996	Çatıdaki Çatlak	Adalet Ağaoğlu		Engin Uludağ
1996-1997	Kuyruklu Yıldız	H. Rahmi Gürpınar		Savaş Dinçel
1997-1998	Derya Gülü	Necati Cumalı		Nedret Denizhan
1998-1999	Aydınlanma Ateşi	Taner Barlas		Taner Barlas
1999-2000	Sersem Kocanın Kurnaz Karısı	Haldun Taner		Orhan Alkaya
2000-2001	Kafkas Tebeşir Dairesi	Berthold Brecht	Yılmaz Onay	Yücel Erten
2001-2002	Memleketimden İnsan Manzaraları	Nazım Hikmet Ran		Rutkay Aziz

KOLEKSİYON LİSTESİ

Adı	Env.No.
Tüfek	1
Tüfek	2
Tüfek	3
Tüfek	4
Tüfek	5
Tüfek	6
Tüfek	7
Tüfek	8
Tüfek	9
Tüfek	10
Tüfek	11
Tüfek	12
Tüfek	13
Tüfek	14
Tabanca	15
Tabanca	16
Tabanca	17
Tabanca	18
Tabanca	19
Tabanca	20
Tabanca	21
Tabanca	22
Tabanca	23
Tabanca	24
Tabanca	25
Tabanca	26
Tabanca	27
Tabanca	28
Satır	29
Satır	30
Satır	31
Teber	32

EK-2	
Teber	33
Teber	34
Teber	35
Teber	36
Kılıç	37
Kılıç	38
Kılıç	39
Kılıç	40
Kılıç	41
Kılıç	42
Kılıç	43
Kılıç	44
Kılıç	45
Kılıç	46
Kılıç	47
Kılıç	48
Kılıç	49
Kılıç	50
Kılıç	51
Kılıç	52
Kılıç	53
Kılıç	54
Kılıç	55
Kılıç	56
Kılıç	57
Kılıç	58
Kılıç	59
Kılıç	60
Kılıç	61
Meç	62
Kılıç	63
Kılıç	64
Kılıç	65
Kılıç	66
TarikatAlemi	67

TarikatAleml	68
Kubur	69
Kubur	70
Kubur	71
Kubur	72
Haç	73
Yatağan	74
Yatağan	75
Yatağan	76
Yatağan	77
Epe	78
Epe	79
Kılıç	80
Kılıç	81
Kılıç	82
Kılıç	83
Yatağan	84
Yatağan	85
Yatağan	86
Yatağan	87
Yatağan	88
Yatağan	89
Yatağan	90
Yatağan	91
Yatağan	92
Yatağan	93
Yatağan	94
Yatağan	95
Yatağan	96
Yatağan	97
Yatağan	98
Yatağan	99
Yatağan	100
Yatağan	101
Yatağan	102

Yatağan	103
Yatağan	104
Yatağan	105
Yatağan	106
Yatağan	107
Yatağan	108
Yatağan	109
Yatağan	110
Yatağan	111
Yatağan	112
Yatağan	113
Yatağan	114
Yatağan	115
Yatağan	116
Yatağan	117
Yatağan	118
Yatağan	119
Yatağan	120
Yatağan	121
Yatağan	122
Yatağan	123
Yatağan	124
Yatağan	125
Yatağan	126
Yatağan	127
Yatağan	128
Yatağan	129
Yatağan	130
Yatağan	131
Yatağan	132
Yatağan	133
Yatağan	134
Yatağan	135
Yatağan	136
Yatağan	137

Yatağan	138
Yatağan	139
Yatağan	140
Yatağan	141
Yatağan	142
Yatağan	143
Yatağan	144
Yatağan	145
Yatağan	146
Yatağan	147
Yatağan	148
Yatağan	149
Yatağan	150
Yatağan	151
Yatağan	152
Yatağan	153
Yatağan	154
Yatağan	155
Yatağan	156
Yatağan	157
Yatağan	158
Yatağan	159
Yatağan	160
Yatağan	161
Yatağan	162
Yatağan	163
Yatağan	164
Yatağan	165
Satır	166
Satır	167
Satır	168
Bıçak	169
Saldırma	170
Kama	171
Kama	172

Kama	173
Kasatura	174
Bıçak	175
Meç	176
Meç	177
Kama	178
Meç	179
Meç	180
Süngü	181
Kasatura	182
Mızrak	183
Arma	184
Ellik	185
Mızrak	186
Balta	187
Kama	188
Başlık	189
Boyunluk	190
Göğüslük	191
Kılıç	192
Kama	193
Kama	194
Mızrak	195
Kalkan	196
Mızrak	197
Mızrak	198
Kama	199
Kama	200
Kolçak	201
Kolçak	202
Kolçak	203
Kolçak	204
Kolçak	205
Kolçak	206
Kolçak	207

Kolçak	208
Kolçak	209
Kolçak	210
Kolçak	211
Madalyon	212
Madalyon	213
Madalyon	214
Madalyon	215
Çan	216
Çan	217
Hançer	218
Hançer	219
Hançer	220
Kılıç	221
Meç	222
Yatağan	223
Yağlı Boya Resim	224
Yağlı Boya Resim	225
Yağlı Boya Resim	226
Şalvar	227
Paçalı Uzun Don	228
Setre	229
Setre	230
Setre	231
Cepken	232
Erkek Ceketi	233
Arap Kaftanı	234
Cepken ve Pantolonu	235
Efe Yeleği ve Kolluğu	236
Kaftan	237
Kaftan	238
Kaftan	239
Efe Şalvarı ve Çizme	
Tozlukları	240
Erkek Ceketi	241

Ceket	242
Yelek	243
Yelek	244
Yelek	245
Sabahlık	246
Sabahlık	247
Efe Giysisi Takımı	248
Efe Şalvarı ve Tozluđu	249
Cepken	250
Kaftan	251
İç Etek	252
Setre	253
Sabahlık	254
Kaftan	255
Frak	256
Elbise	257
Elbise	258
Elbise	259
Elbise	260
Elbise	261
Elbise	262
Elbise	257
Gelinlik	258
İç Elbisesi	259
Cepken	260
Bindallı Ceketı	261
Kısa Şalvar ve Cepken	262
Dümbüllü İsmail Efendi'nin	
Büstü	263
Şilt	264
Kavukluk	265
Remington Daktilo	266
Kleopatra Başlığı	267
Kağıt Paralar	268
Soba	269

EK-2

132

Zırh Takımı

270

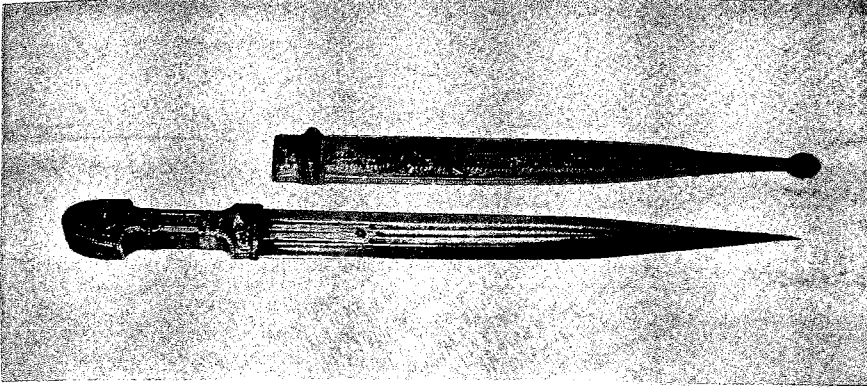
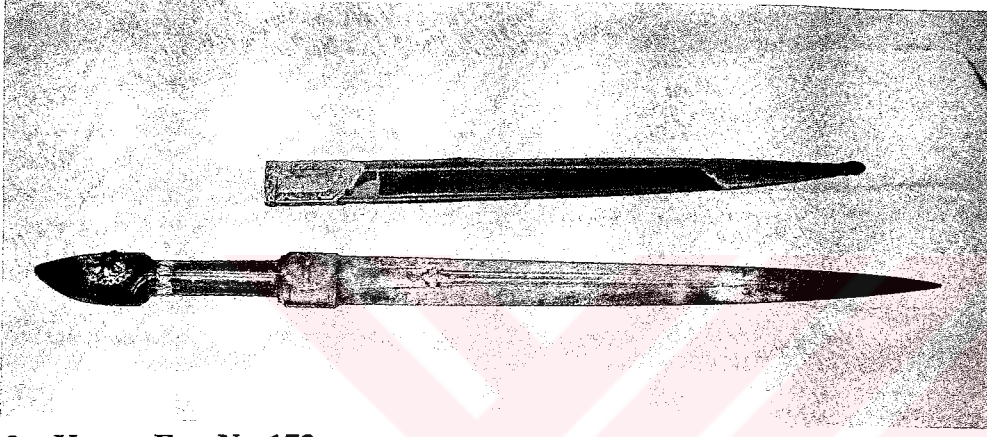
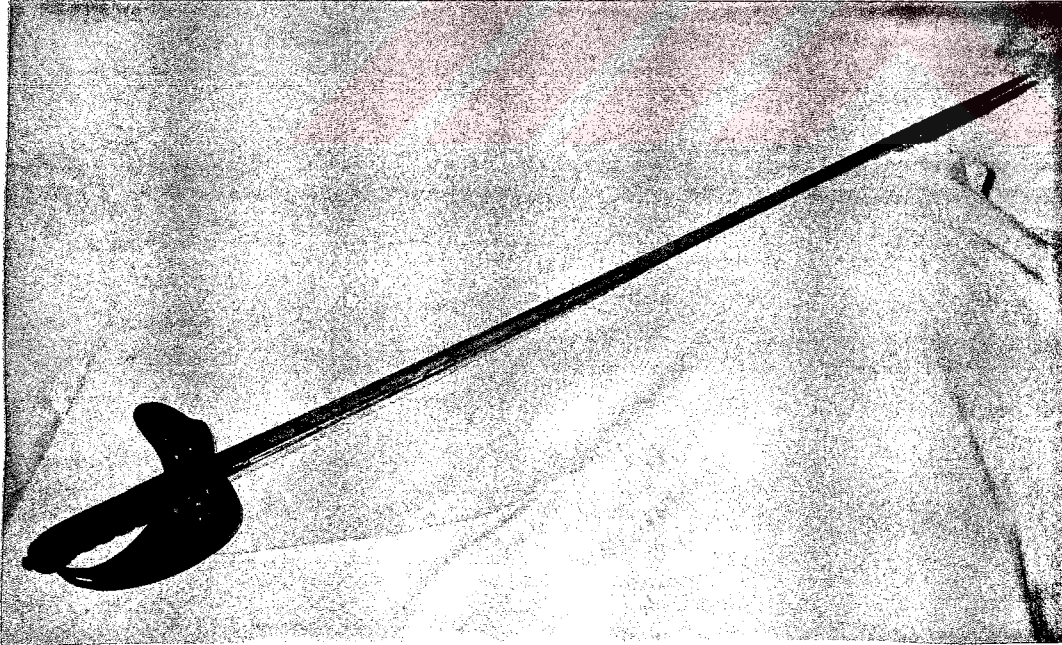
Nişan

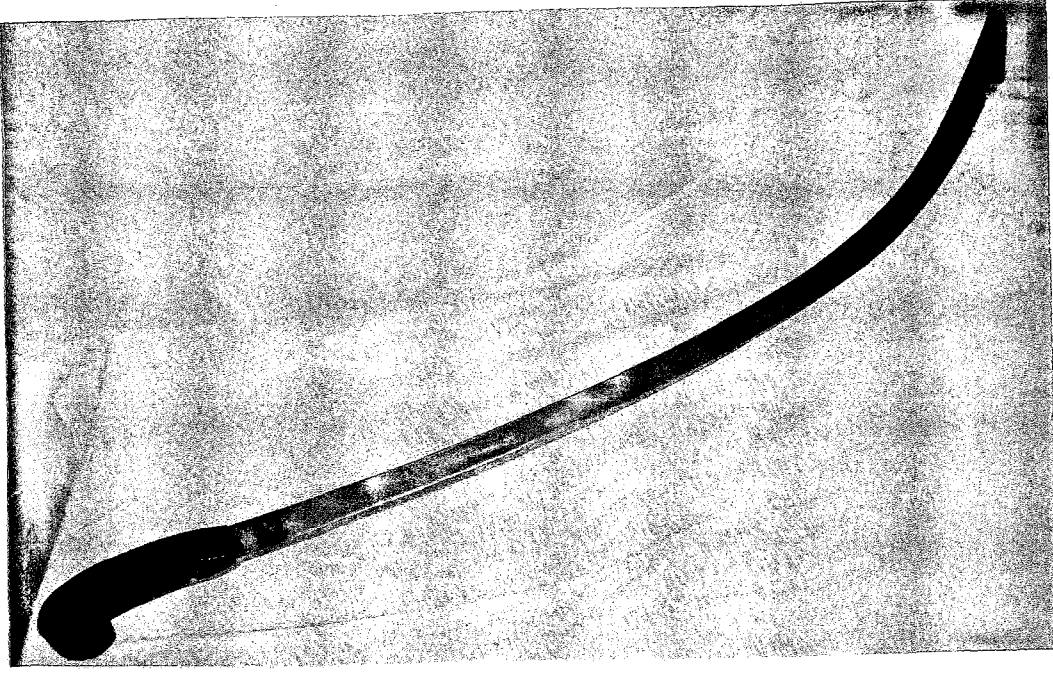
271

Nişan

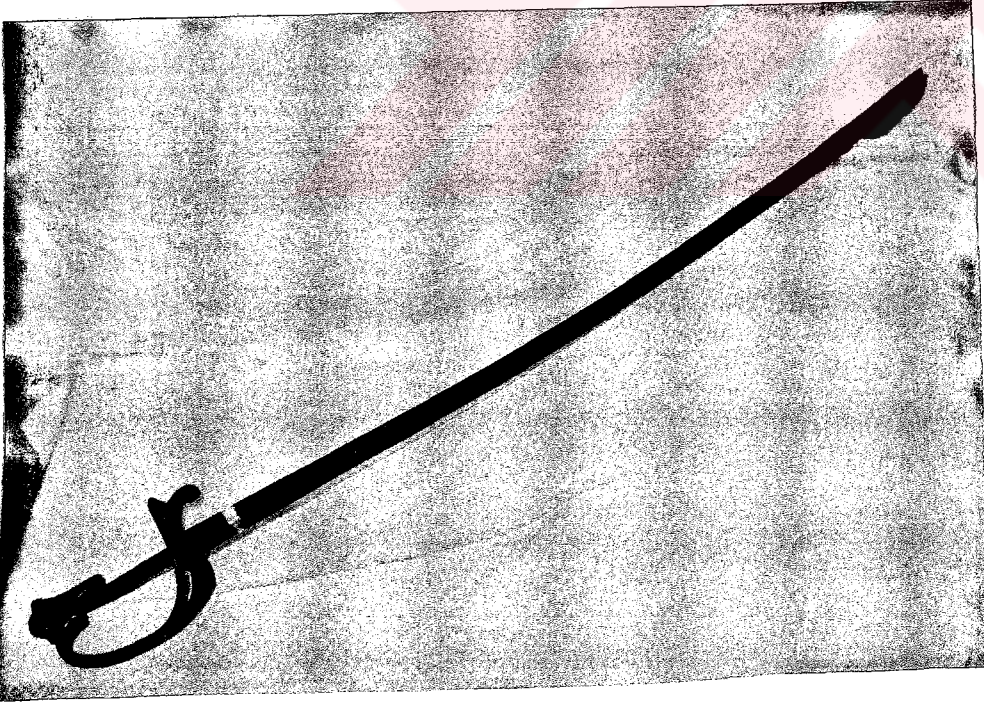
272

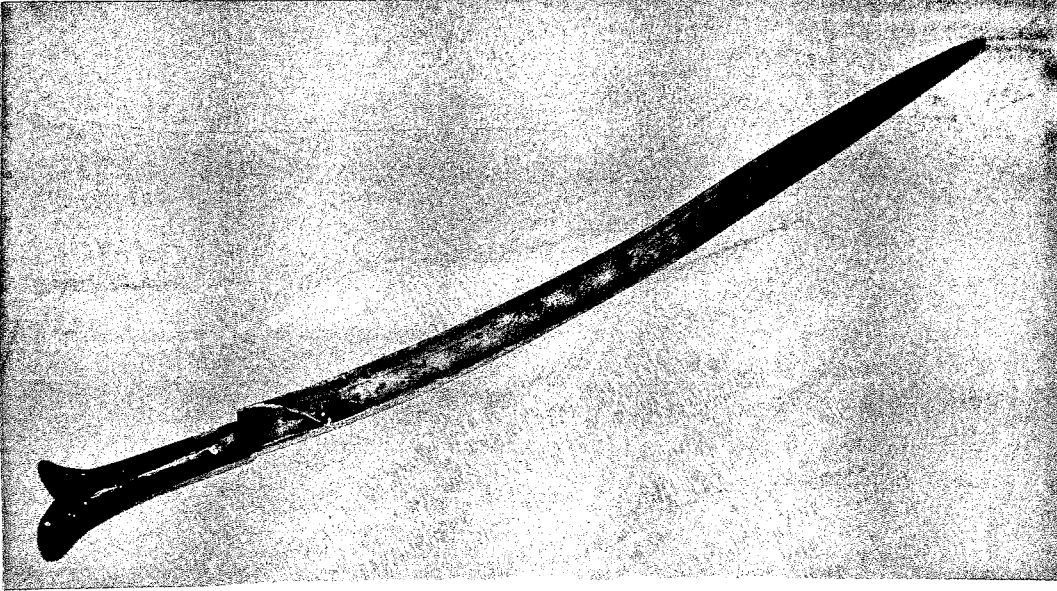
ŞEHİR TİYATROLARI KOLEKSİYONUNDAN ÖRNEK RESİMLER**1. Kama. Env.No: 172****2. Kama. Env.No:173****3. Kılıç. Env.No:41**

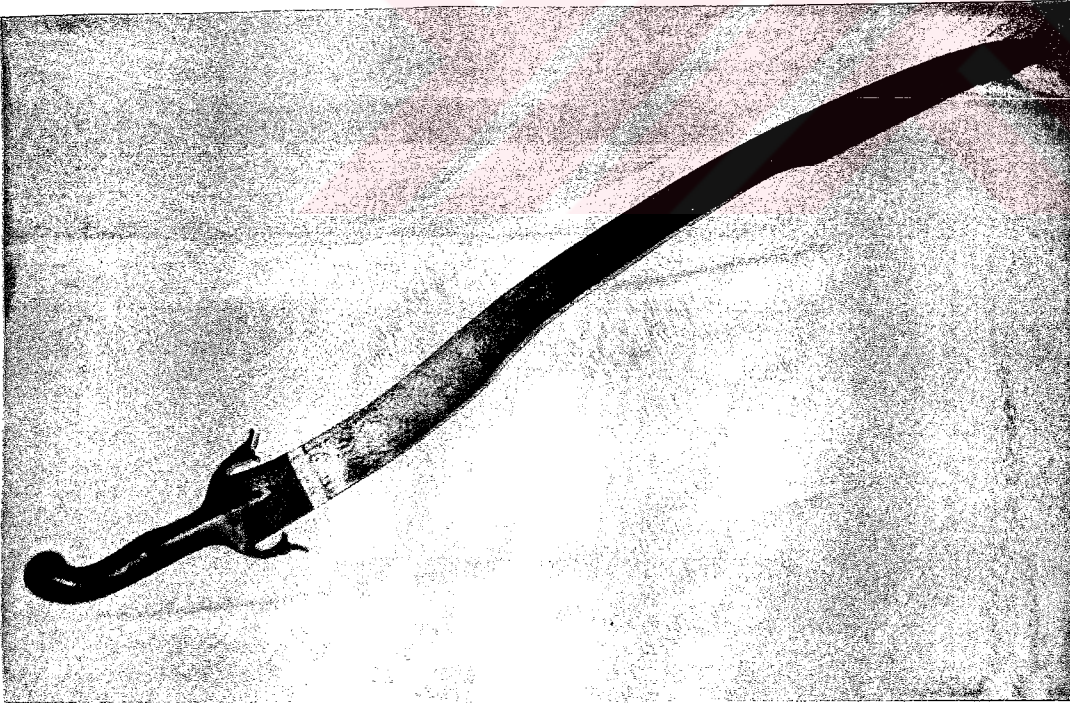
4. Kılıç. Env. No: 052

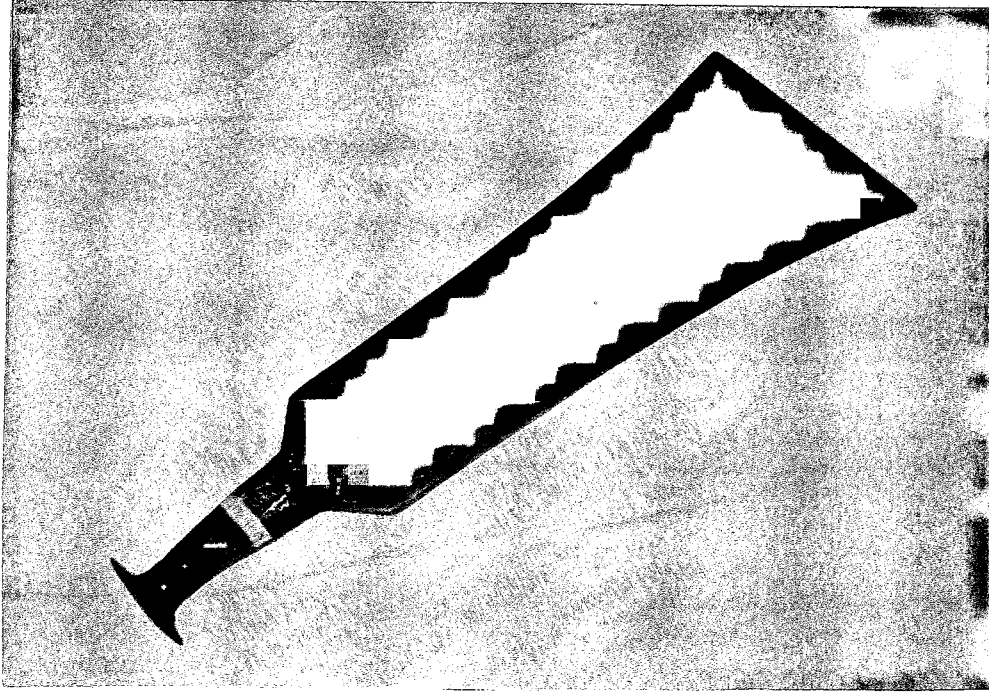
5. Kılıç. Env. No: 078

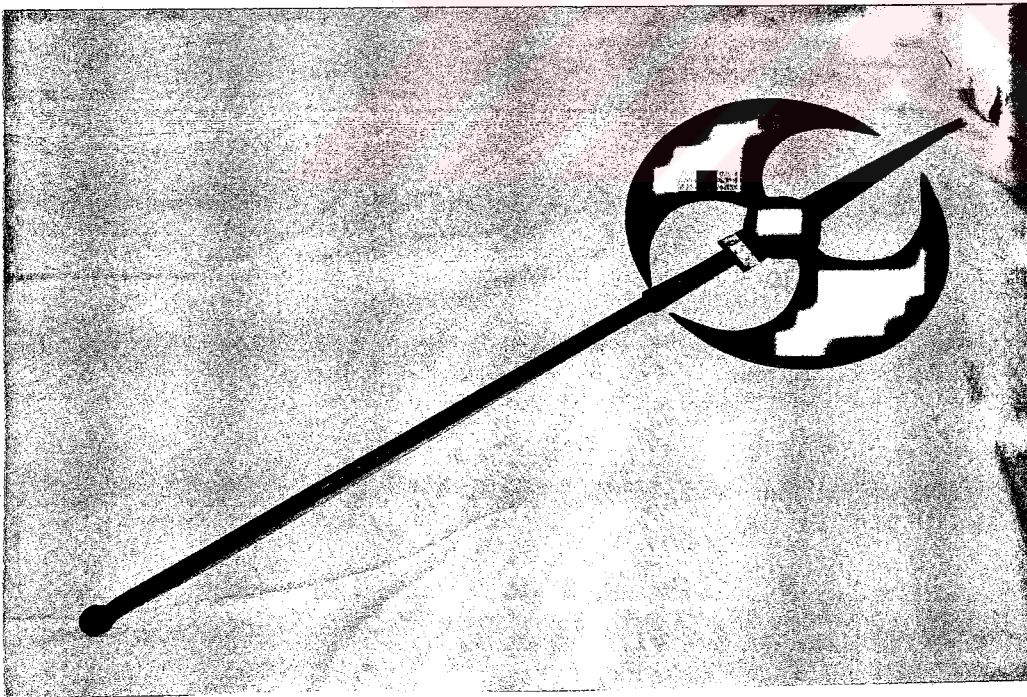
6. Yatağan. Env. No: 152

7. İran Kılıcı. Env. No:053

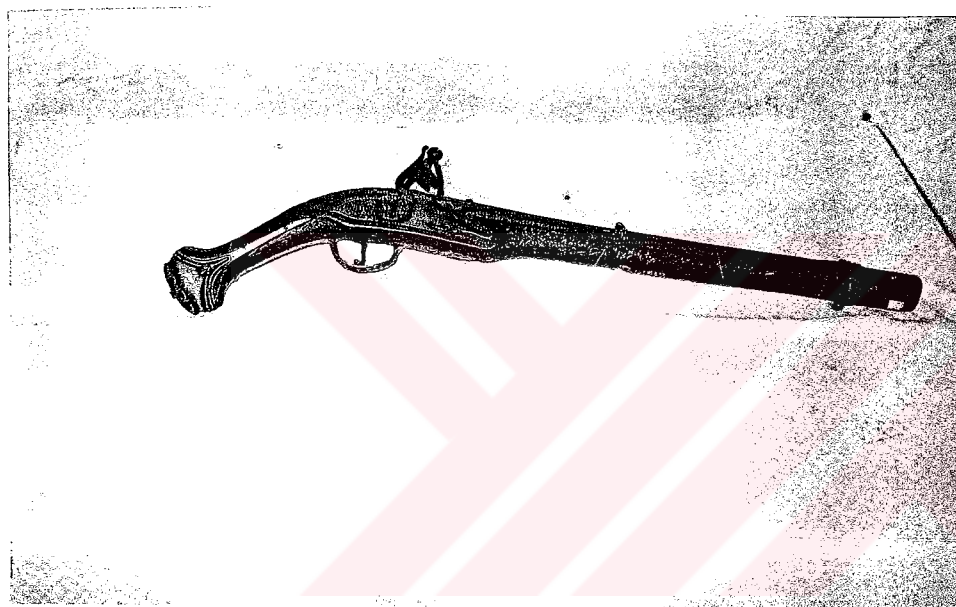
8. Satir. Env.No: 030

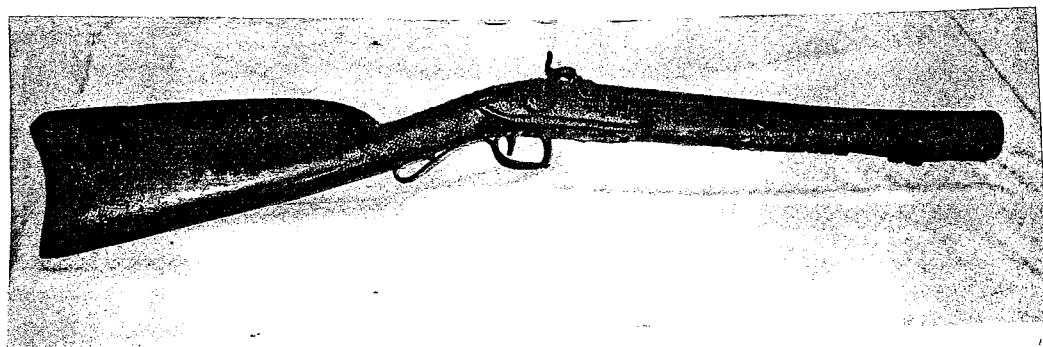
9. Teber. Env. No: 036

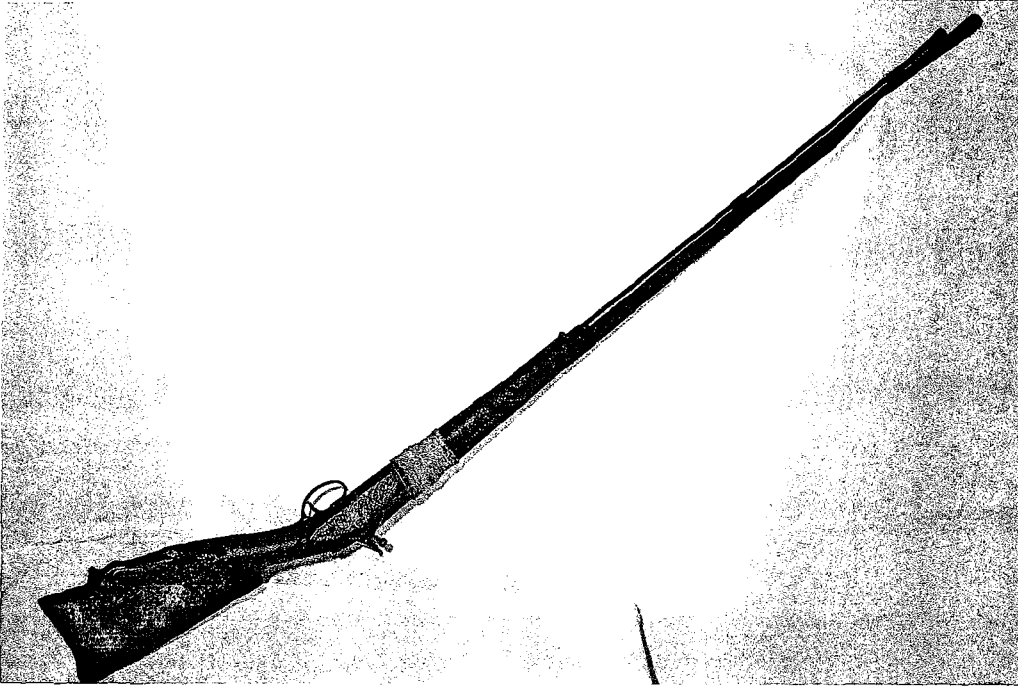
10. Pistol. Env. No: 017

11. Pistol. Env. No:020

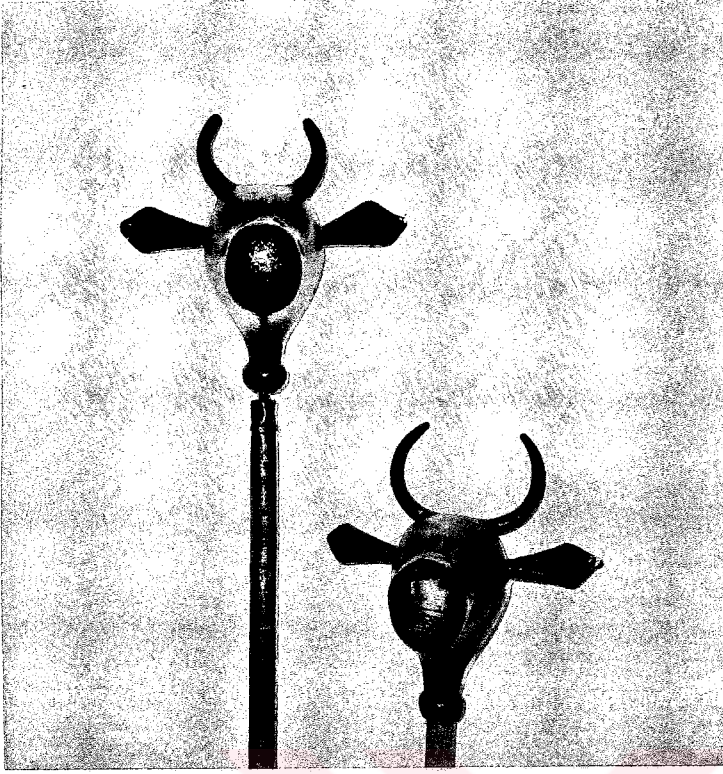
12. Karabina. Env. No: 001

13. Tüfek. Env. No: 010

14. Tüfek. Env. No: 014

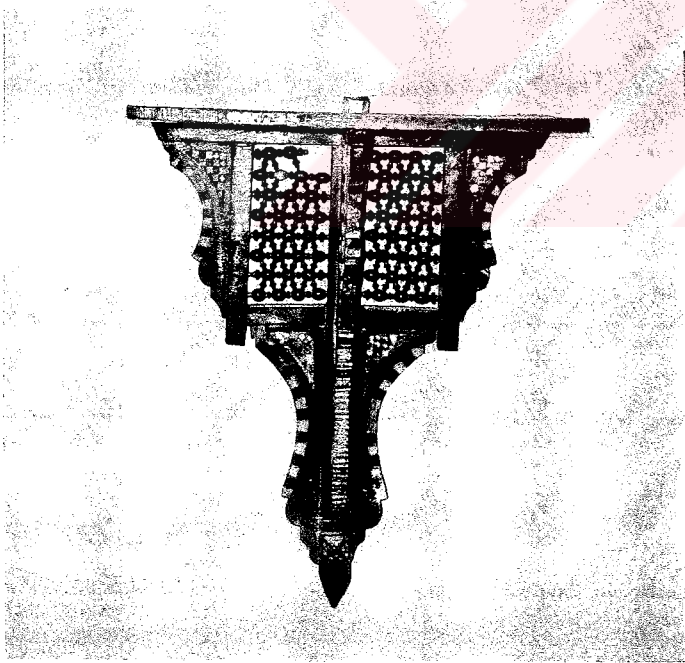
15. Tarikat Alemleri Env.No:67,68.

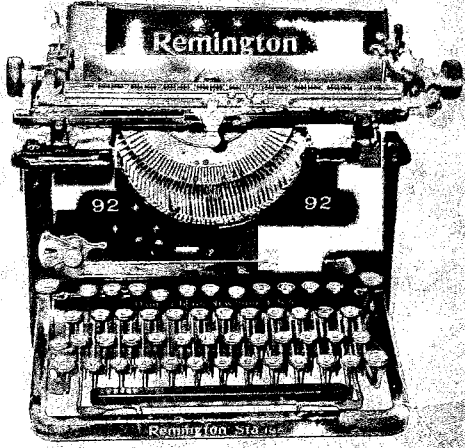
16. Dömbüllü İsmail Efendi'nin Büstü. Env. No: 263

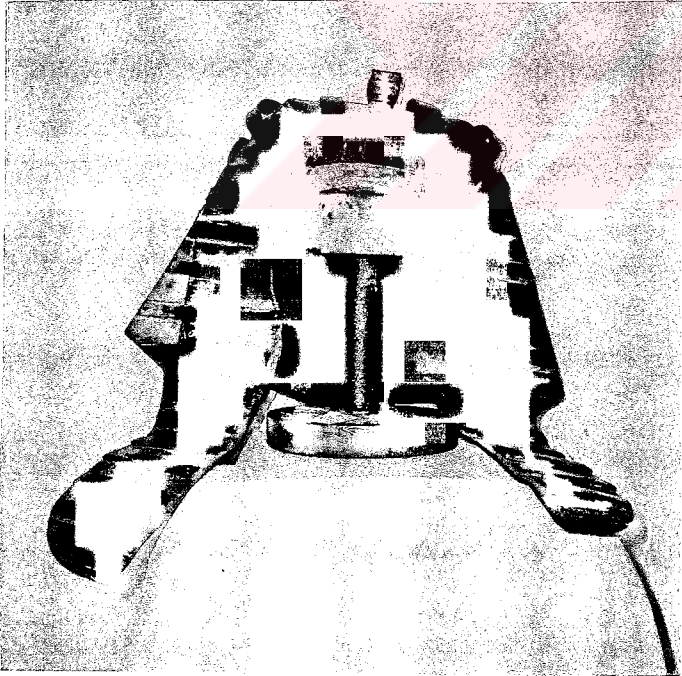
17. Şilt. Env. No: 264

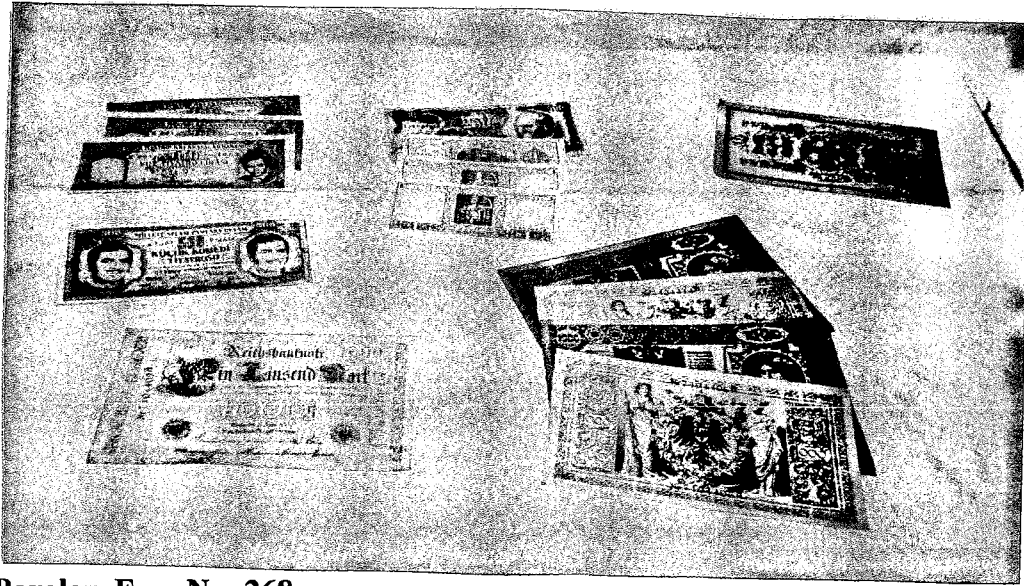
18. Kavukluk. Env. No: 265

19. Daktilo. Env. No: 266

20. Kleopatra Başlığı. Env. No: 267

21. Paralar. Env. No: 268

22. Soba. Env. No: 269

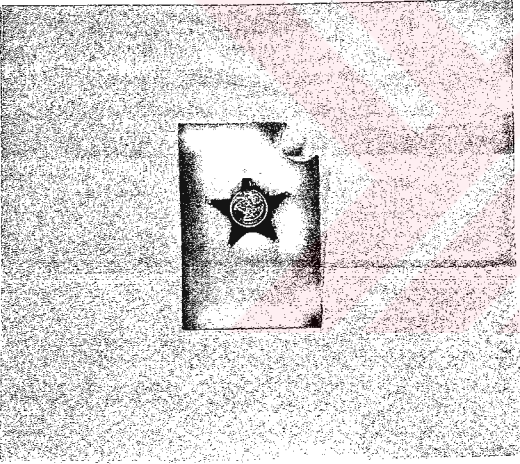
23. Zırh Takımı. Env. No: 270

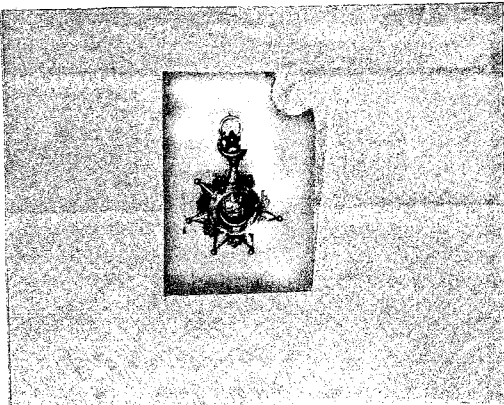
24. Hamdi ve Dümbüllü İsmail Efendi'nin Tablosu. Env. No: 224

25. Abdi Efendi'nin Tablosu. Env. No: 225

26. Nişan. Env. No: 271

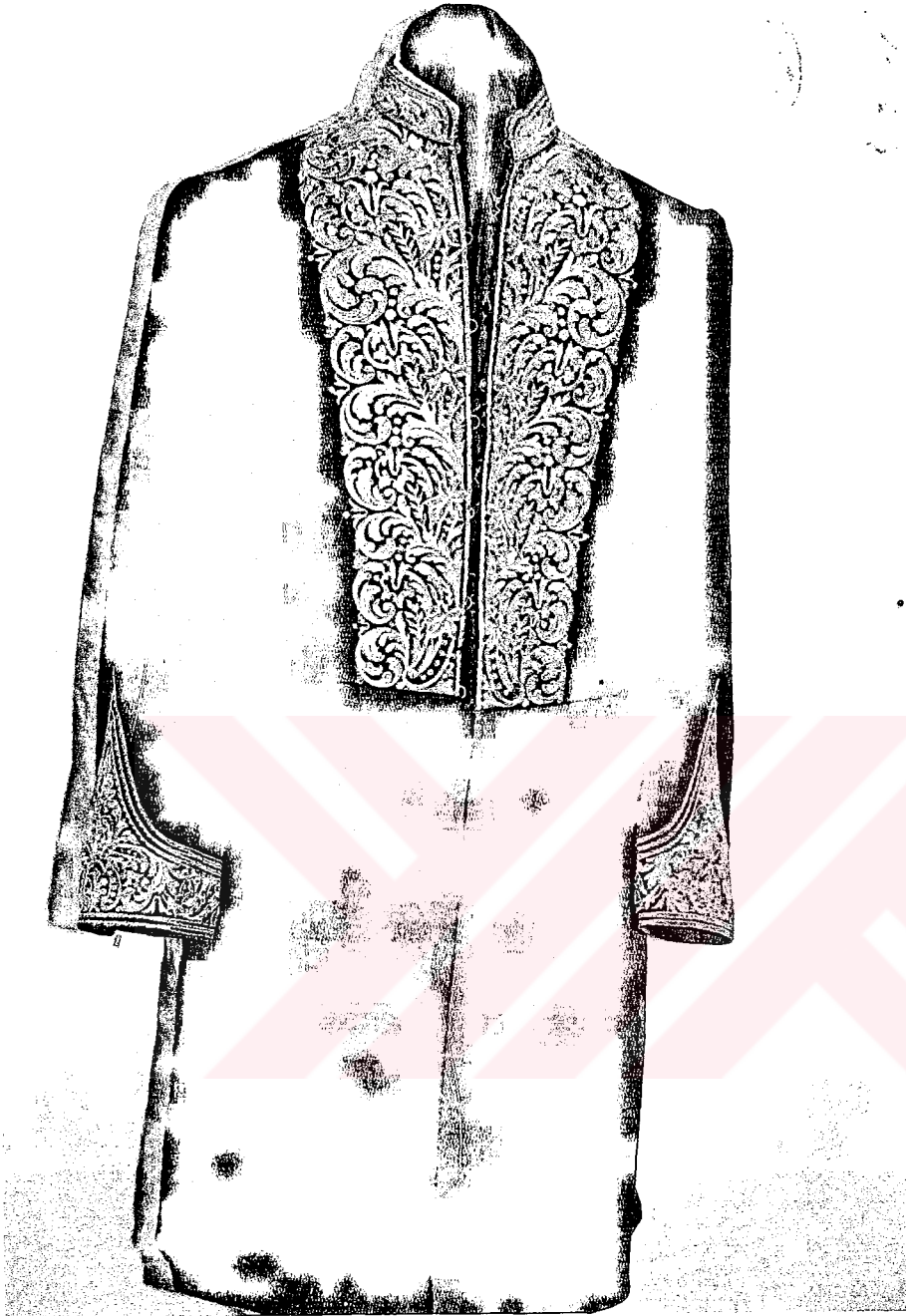
27. Nişan Env. No: 272

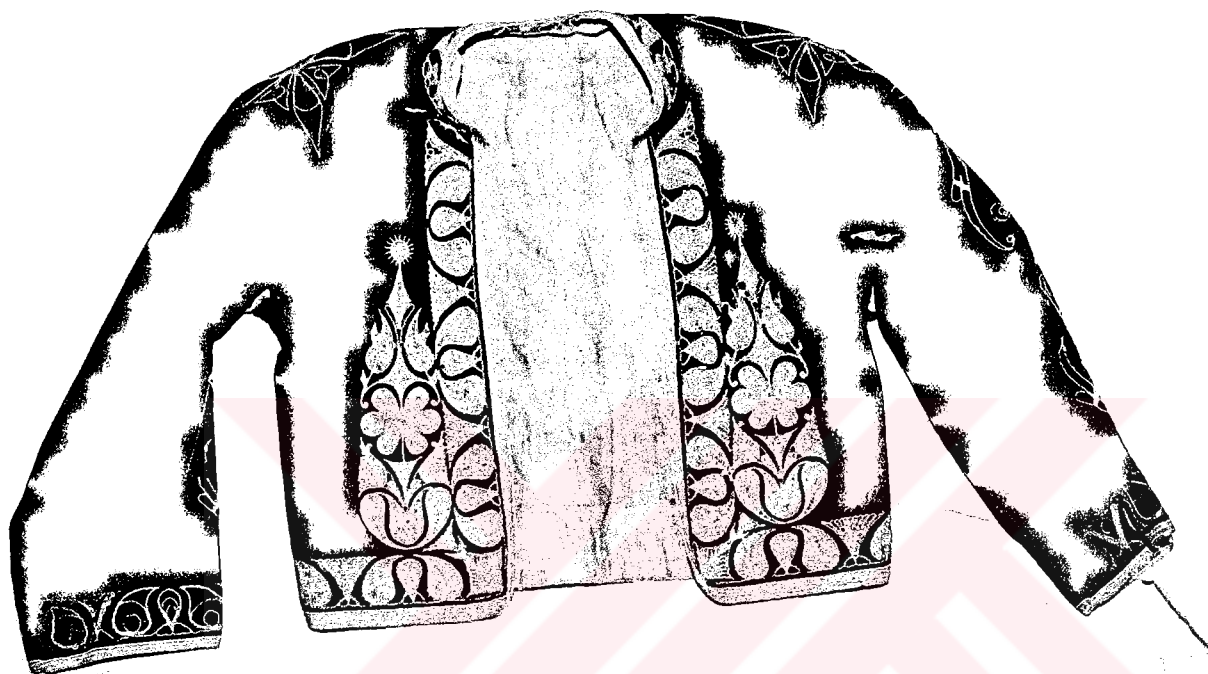
28. Gelinlik. Env. No: 258

29. Kaftan. Env. No: 251

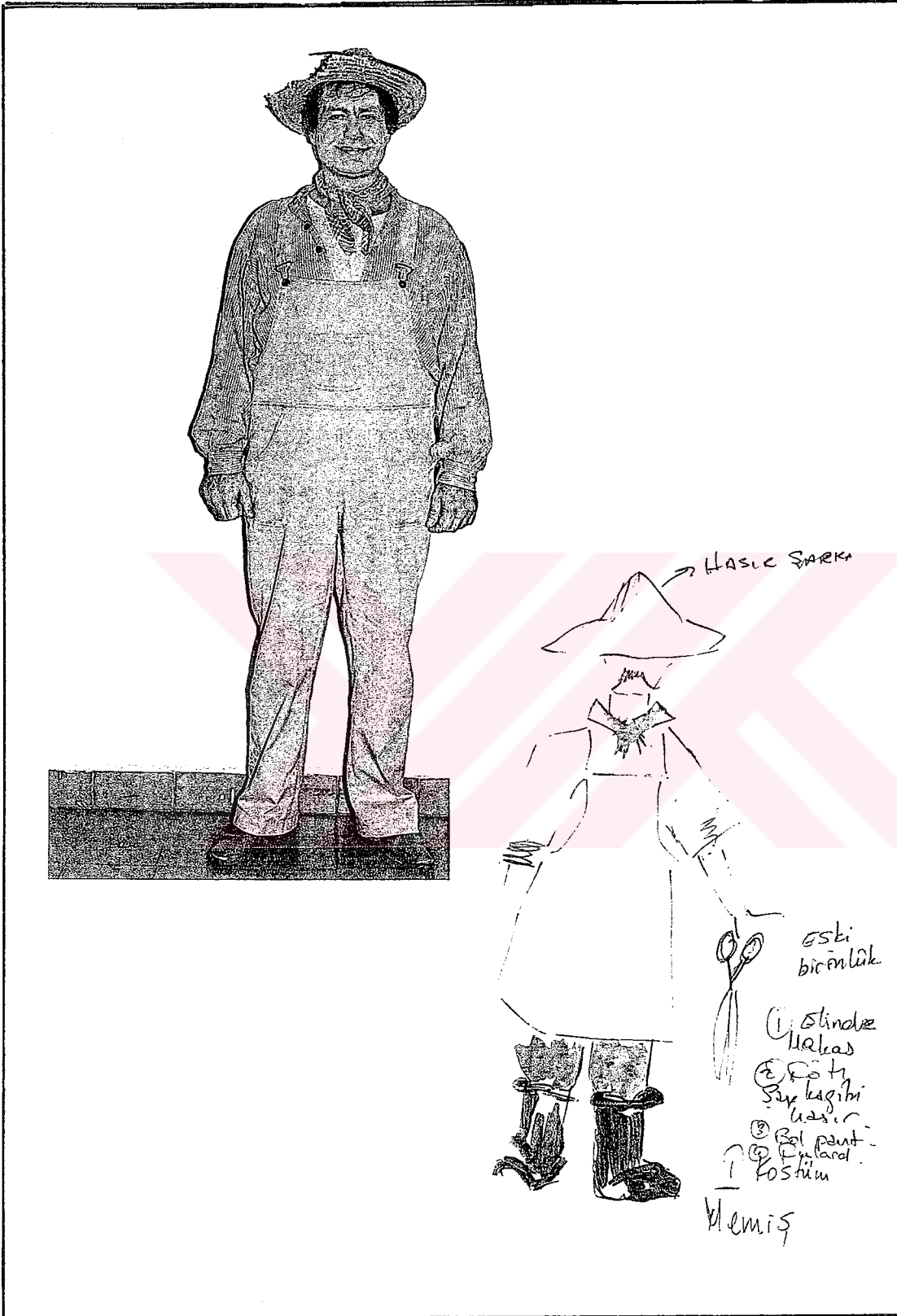

30. Setre. Env. No: 253

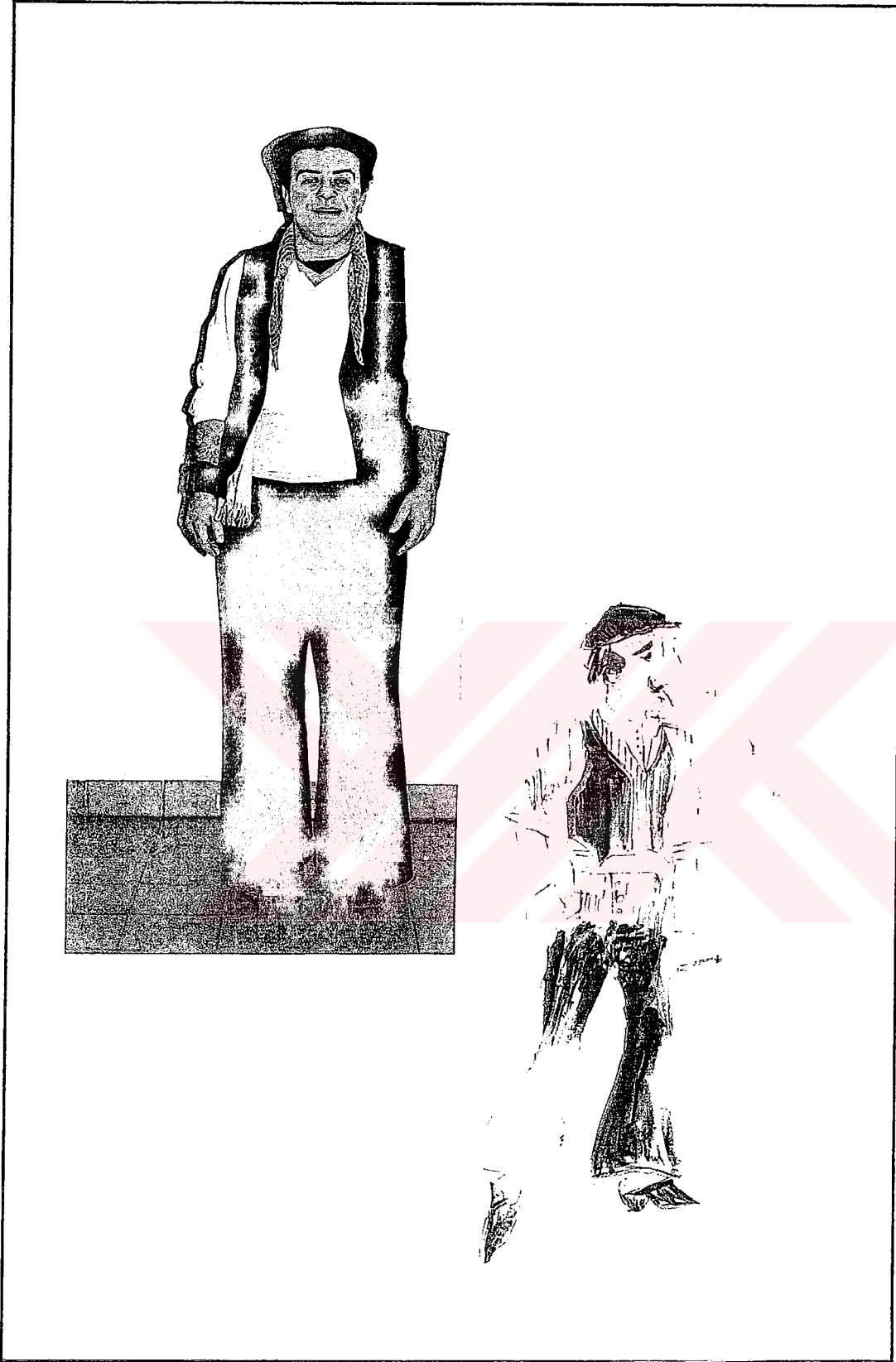

31. Cepken. Env. No: 250

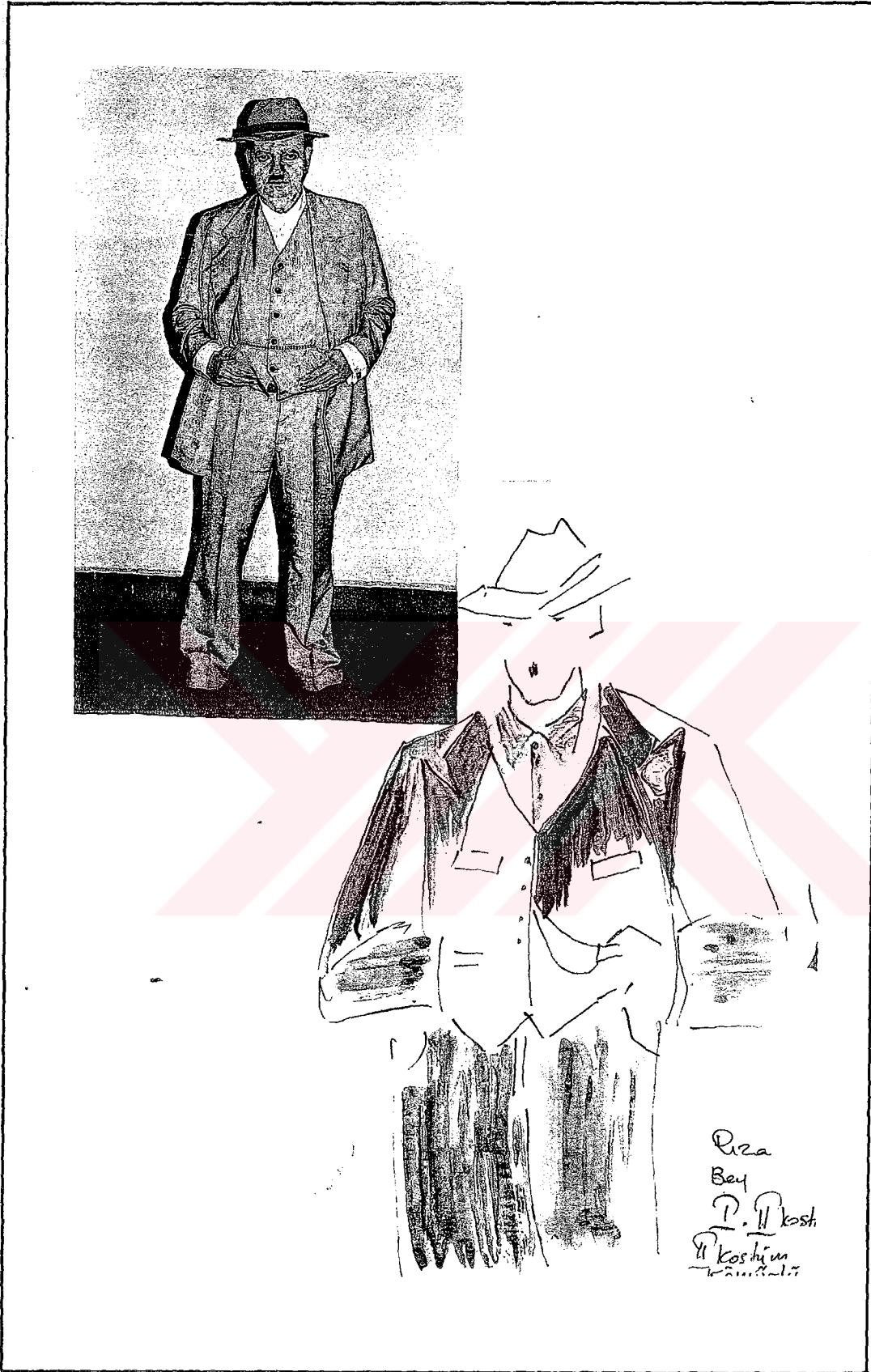
LÜKÜS HAYAT OYUNU'NA AİT SERGİLEME DENEMESİNDE KULLANILAN MALZEMELER.

Resim 1. Lüküs Hayat Oyunu'ndaki Bahçıvan Karakterine Ait Kıyafet (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)

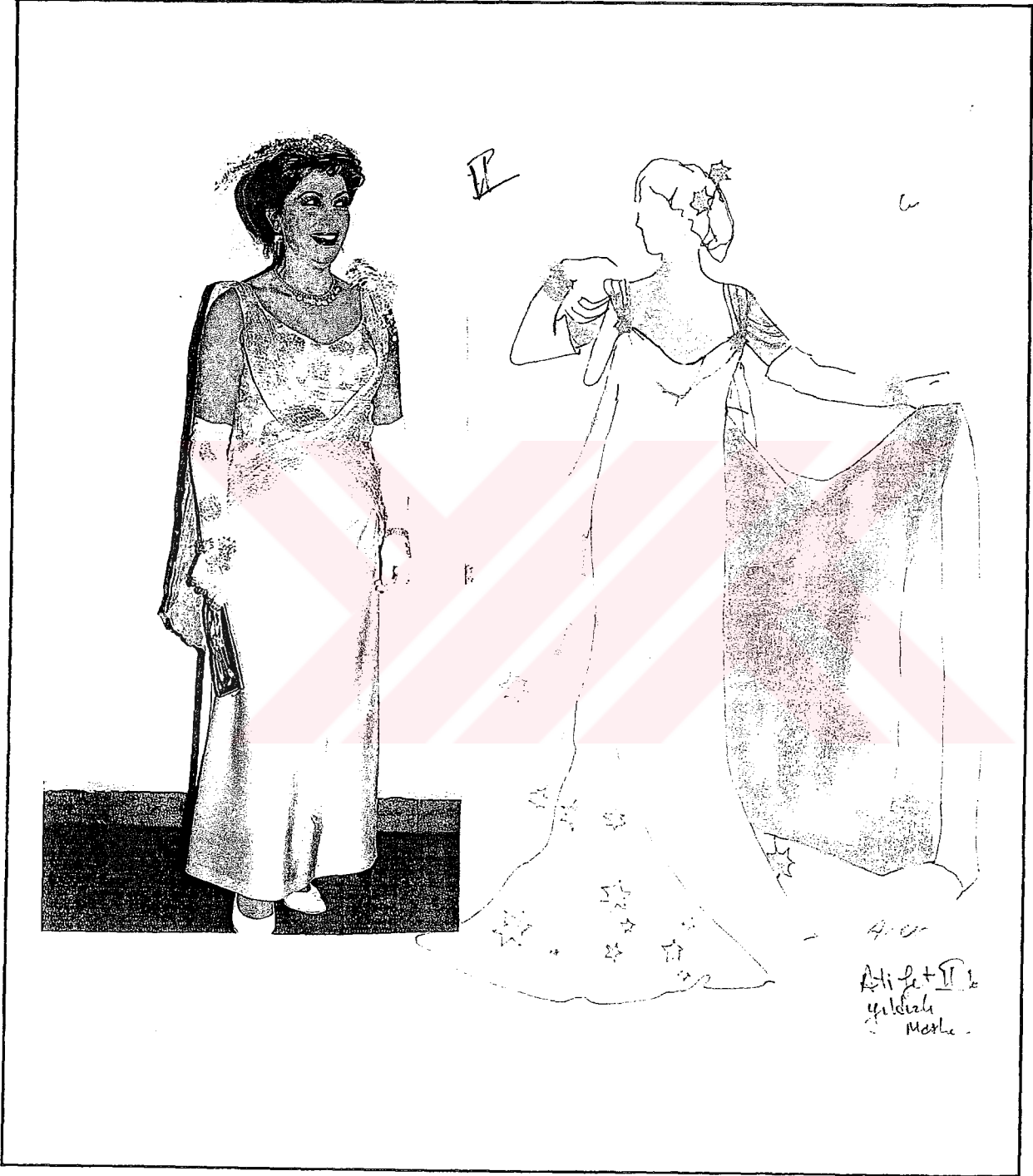
Resim 2. Lüküs Hayat Oyunu'ndaki Fıstık Karakterine Ait Kıyafet (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)

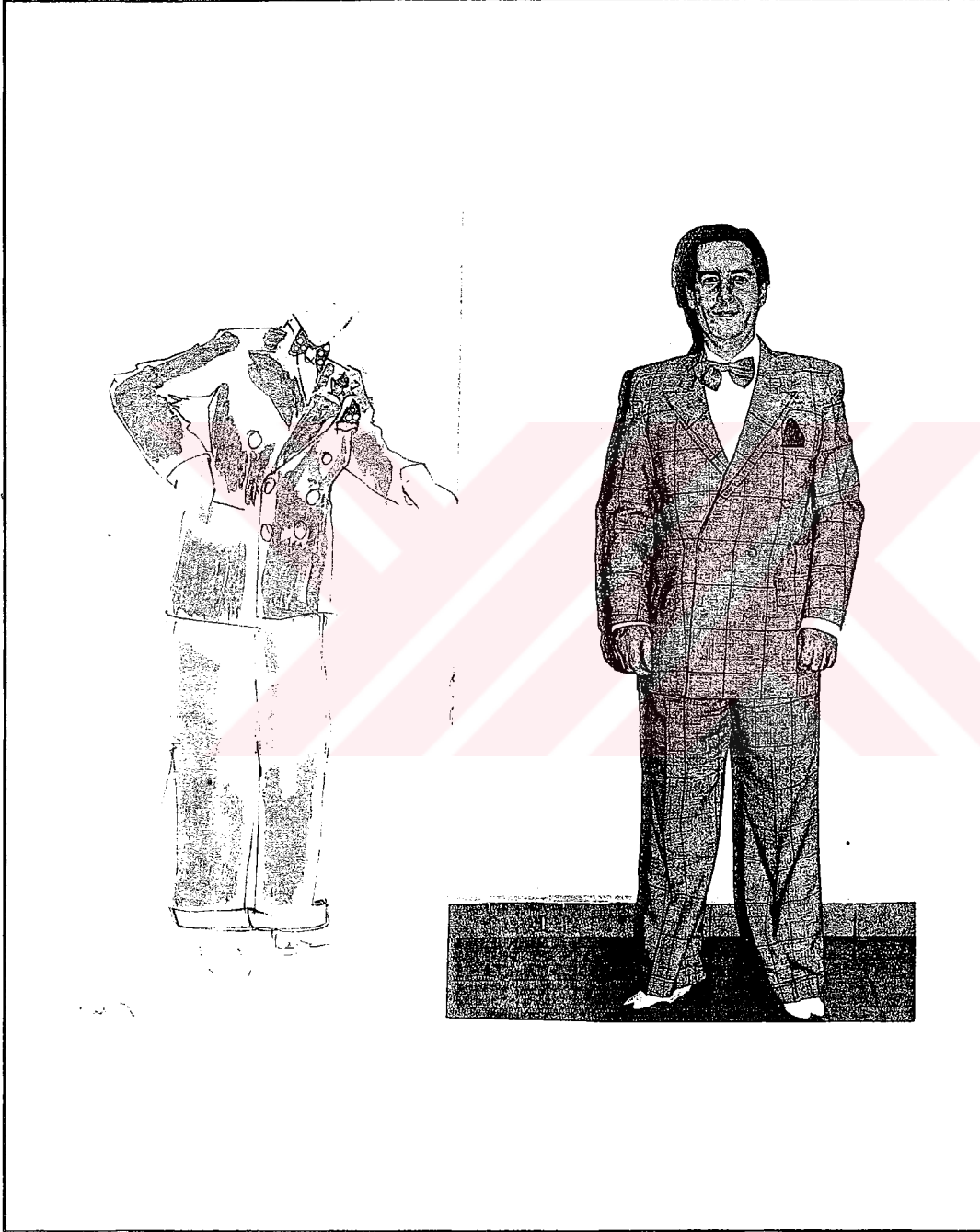
Resim 3. Lüküs Hayat Oyunu'ndaki Rıza Bey Karakterine Ait Kıyafet (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)

Resim 4. Lüküs Hayat Oyunu'ndaki Zeynep ve Nüveyre Karakterlerine Ait Kıyafetler
(Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)

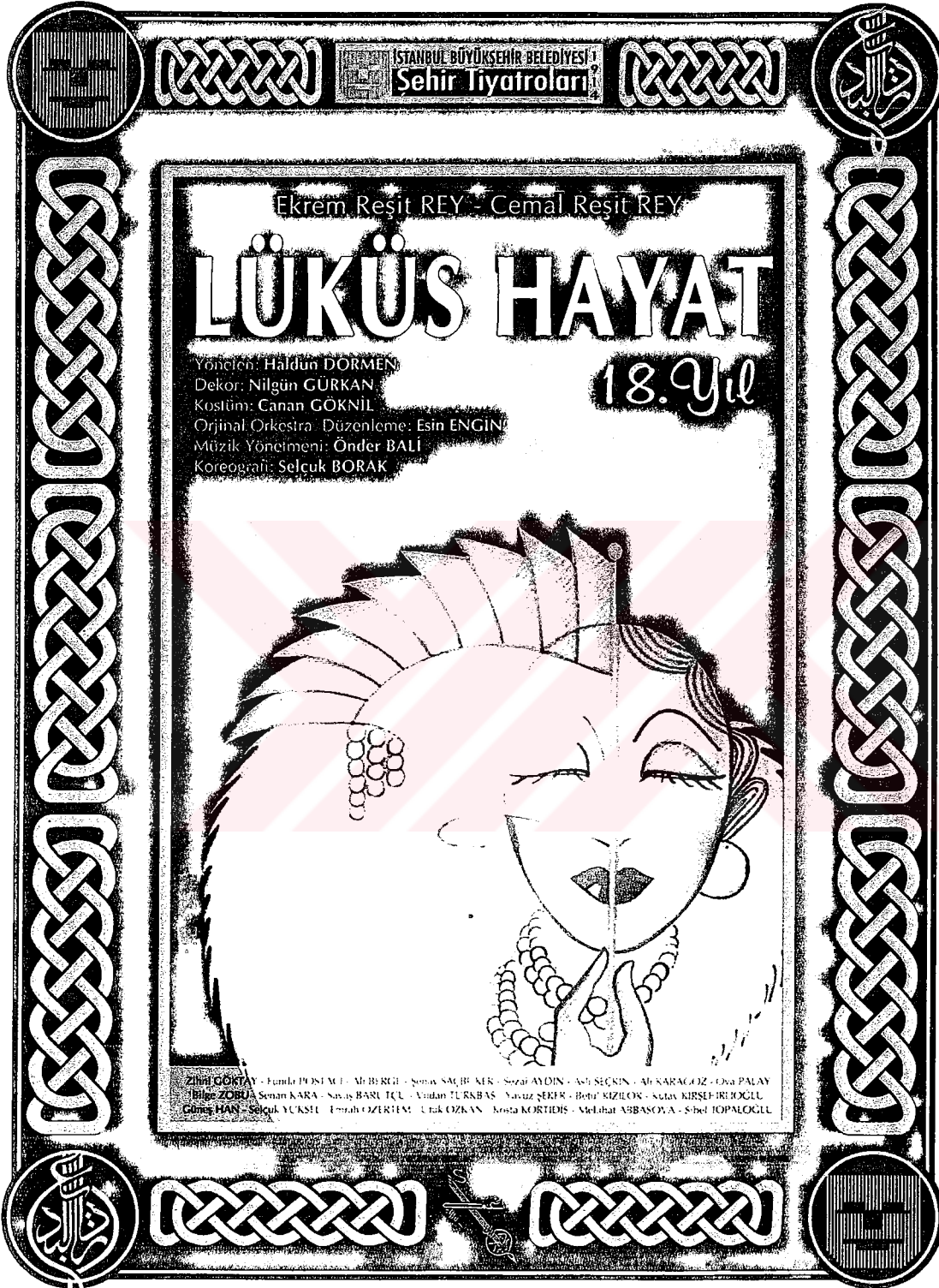
Resim 5. Lüküs Hayat Oyunu'ndaki Atıfet Karakterine Ait Kıyafet (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)

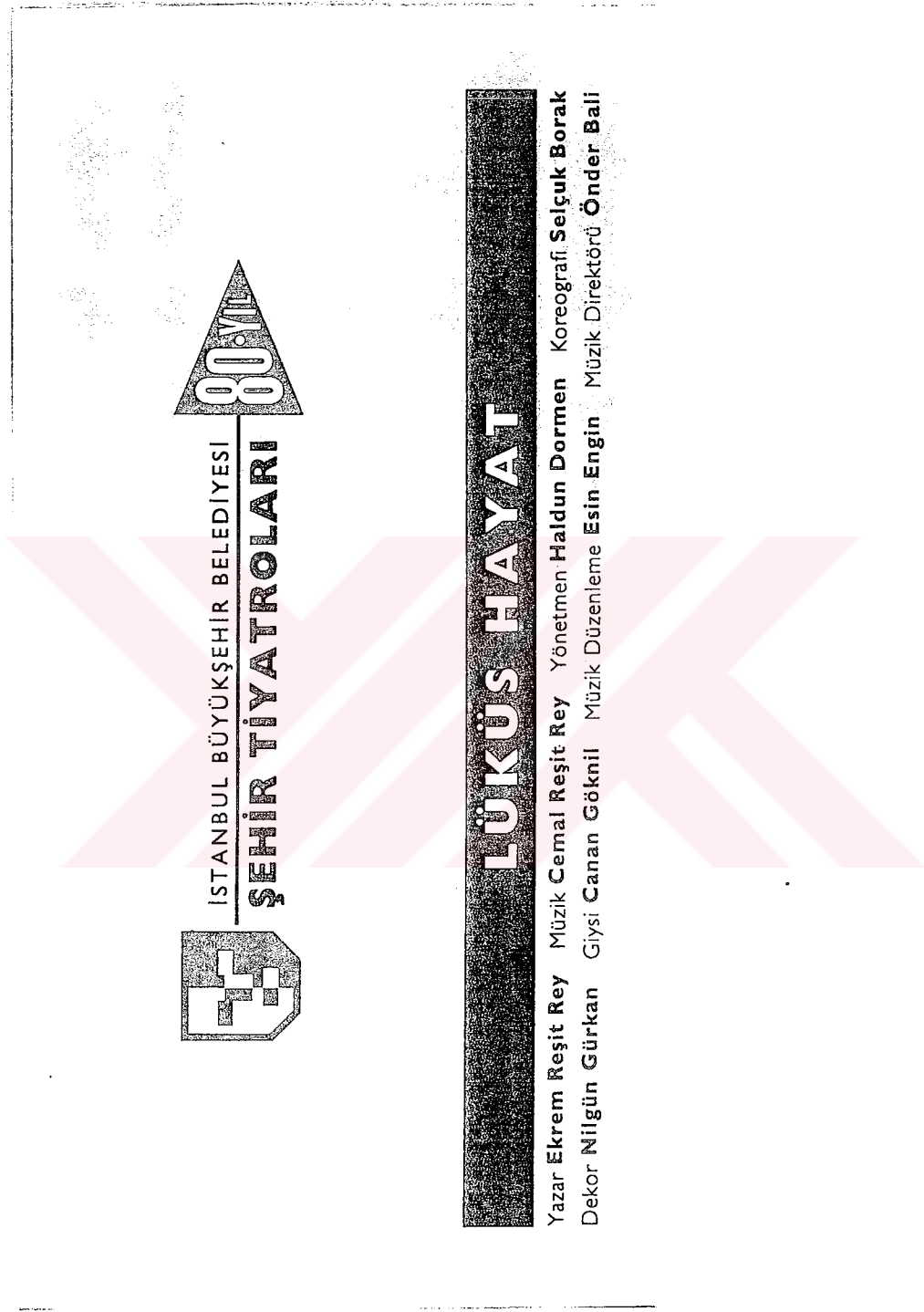
Resim 6. Lüküs Hayat Oyunu'ndaki Ruhi Karakterine Ait Kıyafet (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)

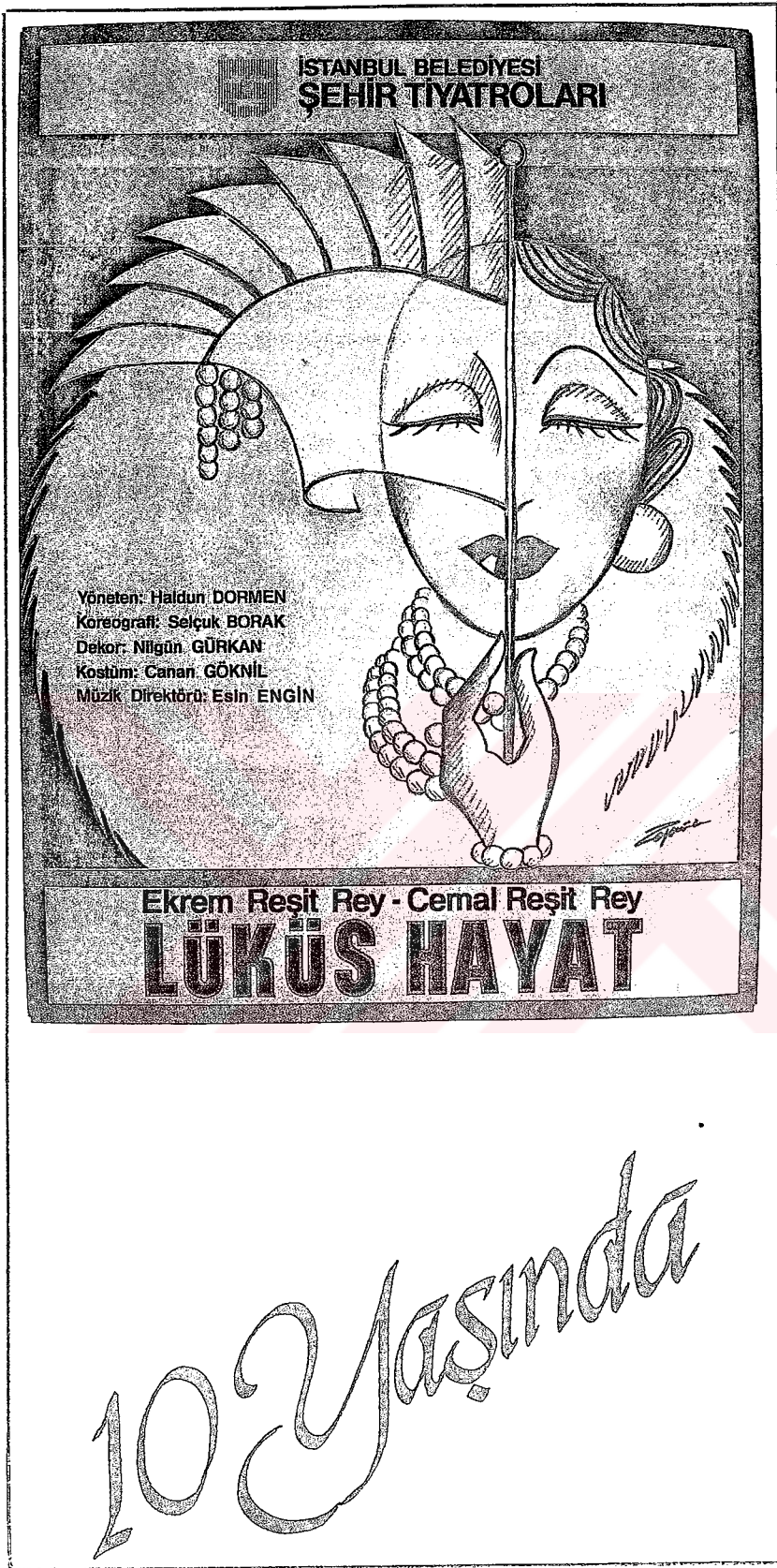
Resim 7. Lüküs Hayat Oyunu'ndaki Delikanlı Karakterine Ait Kıyafet (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)

Resim 8. Lüküs Hayat Oyunu'nun 18. Yıl Afişi (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)

Resim 9. Lüküs Hayat Oyunu'na Ait El Broşürü (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)

Resim 10. Lüküs Hayat Oyunu'nun 10. Yıl Broşürü (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)

LÜKÜS HAYAT
MÜZİKAL 3 BÖLÜM

Yazan : Ekrem Reşit REY
Müzik : Cemal Reşit REY
Yöneten : Halil DÖRMEN
Dekor : Nilgün GÜRKAN
Kostüm : Canan GÖKNİL
Müzik Düzenleme : Esin ENGİN
Müzik Direktörü : Önder BALI
Koreografi : Selçuk BORAK

Rıza : Zihni GÖKTAY
Fistik : Sezai ALTEKİN
Memiş : Atacan ARSEVEN
Sadiye : Birsen KAPLANGİ
Atıf : Alev GÜRZAP
Zeynep : Suna PEKUYUSAL
Ruhi : Argun KINAL
Bekir : Ayşe KOKÇU
Nesrin : Betül ARIM - Hümay GÜLDAĞ
İrfan : Ersun KAZANÇEL - Demiray ERÜL
Nüveye : Yıldan GÜRELMAN
Veyisi : Zeki YILDIRIM - Erkan SEVER
Zonguldaklı Rıza Bey : Bilge ZOBU
Luftiye : Gülen KIRPAK
Sevket : Necdet YAKIN
Tosun : Gürol GÜNGÖR
Sıyan : Fahri KINCİR
Altıncı : Yıldan TÜRKBAŞ - Güneş HAN
Konuklar : Yıldan TÜRKBAŞ - Güneş HAN
Delikanlılar : Şehnaz BOLEN - Başak KÖKLÜKAYA
Fahri KINCİR - Eftal GÜLBUDAK - Ali KARAGÖZ - Gürol GÜNGÖR

ORKESTRA :
Orkestra : Önder BALI
Piyano : Bora KAYALAR - Ayta ÖZKAN
Keman : Gonca BEKİR
Piñta : Özkan NOYAN
Klavye : Hakan ELBİR - Deniz NOYAN
Bateri : Bülent GÜNERALP
Bas : Enre BEZER

Yönetmen Yardımcısı : Argun KINAL
Asistan : Fahri KINCİR
Sütlöz : Fatuş TEZ
Isık : Özcan ÇELİK - Murat İSÇİ - Sabahattin GÜNDOĞDU
Efekt : Levent AKMAN - Feridun ERGÜN - Tahsin İSİN
Aksesuar : Halil ZORLU - Cengiz DİLMEN - Cengiz ONAY
Sahne Teknisyenleri : Yüksel TOPÇU - Saif DEMİR - Çetin YEŞİLAGAÇ - Mehmet BALCI - Mehmet GÜZEL - Tan HACIKADİROĞLU - Mehmet ÖZÇELİK
Sahne Terzileri : Nursen DAGARSLAN - Mehmet DOĞAN
Kuaför : İhsan SERT - Karasahin DAMAR
Fotoğraf : İsmet TAŞKURT - Ahmet YIRMİBEŞ

GENEL SANAT YÖNETMENİ
Y. Kenan İŞİK

ÇOCUK OYUNLARI

Sarpil AKILLOĞLU
• KÜÇÜK NASRETTİN

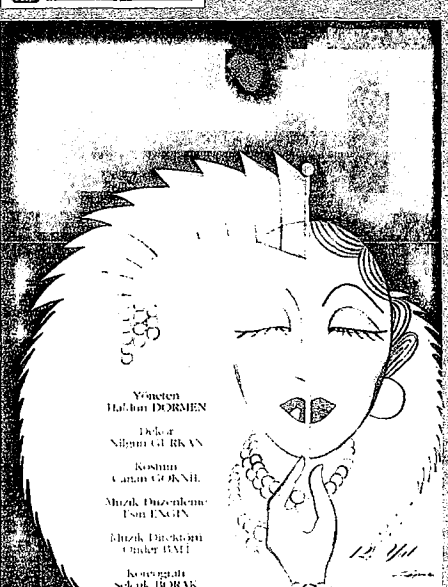
Fikret TERZİ
• AKILLI SOYTARI

Sema GÖKTAŞ / Erbil GÖKTAŞ
• BÜYÜK GÖL

Arslan KACAR
• KRAL'A OYUN

F. Karl WAECHTER
• SOYTARILAR OKULU

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
Şehir Tiyatroları

Yöneten
Halil DÖRMEN

Dekor
Nilgün GÜRKAN

Kostüm
Canan GÖKNİL

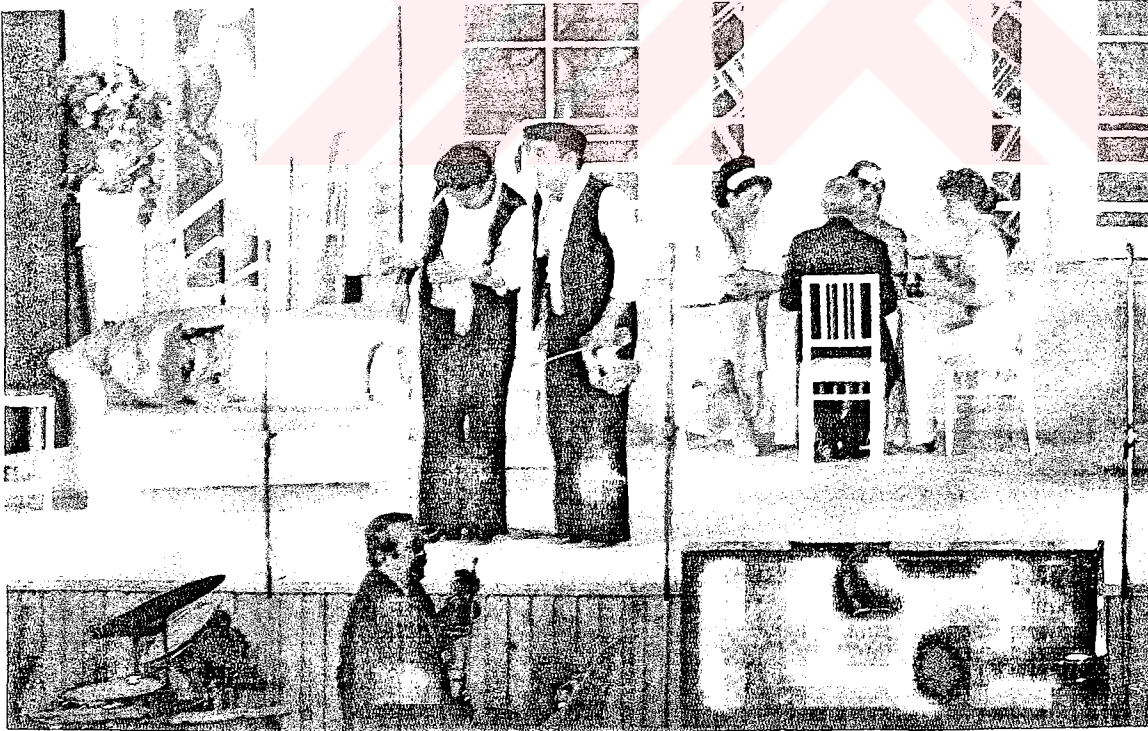
Müzik Düzenleme
Esin ENGİN

Müzik Direktörü
Önder BALI

Koreografi
Selçuk BORAK

Ekrem Reşit Rey - Cemal Reşit Rey
LÜKÜS HAYAT

Resim 11. Lüküs Hayat Oyunu'nun 12. Yıl Broşürü (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)

Resim 12. Lüküs Hayat Oyunu'ndan Bir Sahneyi Gösteren Fotoğraf (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)

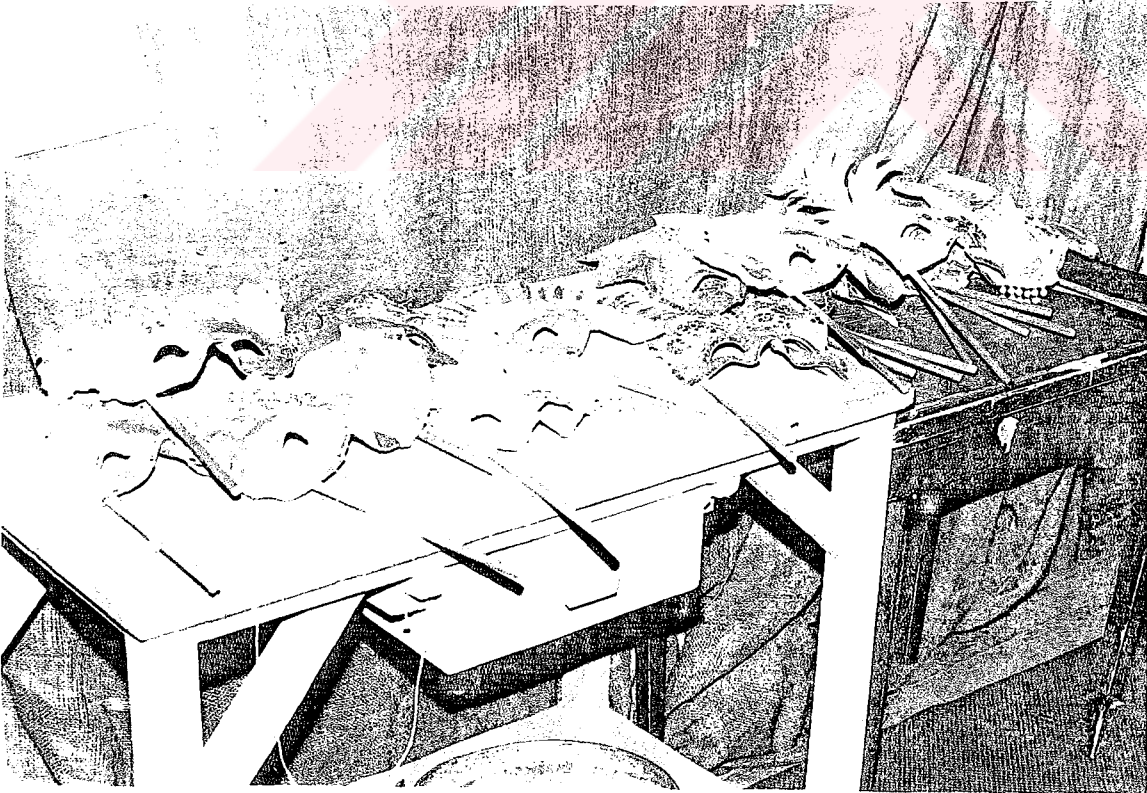
Resim 13. Lüküs Hayat Oyunu'ndan Bir Sahneyi Gösteren Fotoğraf (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)

Resim 14. Lüküs Hayat Oyunu'ndan Bir Sahneyi Gösteren Fotoğraf (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)

Resim 15. Lüküs Hayat Oyunu'ndan Bir Sahneyi Gösteren Fotoğraf (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)

Resim 16. Lüküs Hayat Oyunu'nda Kullanılan Maskeler (Şehir Tiyatroları Kütüphane Koleksiyonu)

**BAŞARI DOLU BİR YAŞAM
CEMAL REŞİT REY**

25 EKİM 1904'DE KUDÜS'DE DOĞDU. 1911 YILINDA GALATASARAY LİSESİ'NE GİRDİ. 1913 - 1919 YILLARI ARASINDA PARİS'TE VE CENEVRE'DE MÜZİK EĞİTİMİ ALDI. 1919'DA İSTANBUL'A DÖNEN SANATÇI İLK OPERETİ "LE PETIT CHAPERON ROUGE"U BESTELEDİ. 1920 YILINDA YENİDEN PARİS'E DÖNDÜ. BURADA MÜZİK EĞİTİMİNİ SÜRDÜRÜRKEN "FAIRE SANS DIRE", YANN MAREK", "SULTAN CEM" VE L'ENCHANTEMENT" ADLI OPERALARINI BESTELEDİ. 1923'TE İSTANBUL'A DÖNEREK PİYANO VE KOMPOZİSYON ÖĞRETMENLİĞİ YAPTI. 1926'DAN SONRA TEKRAR PARİS'E GİTTİ. BU DÖNEMDEKİ ÇALIŞMALARINDAN BAZILARI; "12 ANADOLU TÜRKÜSÜ" (1926), "BEBEK" (1928), "ZEYBEK" (1928), "SECÉNES TURQUES" (1929), "KÖYDE BİR FACİA" (1929), "KARAGÖZ" (1930), "ENSTANTANELER" (1931).

KARDEŞİ EKREM REŞİT REY İLE BİRLİKTE 1932 YILINDA "ÜÇ SAAT" OPERET REVÜSÜ'NÜ YAZDI. "BİRİNCİ PİYANO KONÇERTOSU" NUN PARİS'TE ÇALINMASI, "LÜKÜS HAYAT" VE "ONUNCU YIL MARŞI" NIN YAZILMASI 1933 YILINDA GERÇEKLEŞTİ. "DELİ DOLU OPERETİ", "ADALAR REVÜSÜ" VE "YAYLI SAZLAR KUARTETİ" Nİ 1934'TE, "INITIATION" ADLI SENFONİK ŞİİR VE "SAZ CAZ OPERETİ" Nİ 1935'TE, "MASKARA OPERETİ" Nİ 1936'DA BESTELEDİ. ŞEHİR ORKESTRASI ŞEFLİĞİ'NE GETİRİLDİ (1936). "MİSTİK" ADLI SENFONİK ŞİİRİ VE "HAVA CIVA OPERETİ" Nİ 1937'DE YAZDI.

1938-1940 YILLARI ARASINDA ANKARA RADYOSU BATI MÜZİĞİ YAYINLARI ŞEFLİĞİ YAPTI. BU DÖNEMDE YAPTIĞI ÇALIŞMALAR ARASINDA ; "RE MİNÖR BİRİNCİ SENFONİSİ", "ARTIK BİR HATIRADAN İBARET ŞEHİRDE GEZİNTİLER", "ALABANDA REVÜSÜ", "ÇELEBİ OPERASI", İKİNCİ PİYANO KONÇERTOSU" BULUNUR.

1941 YILINDA YAYLI SAZLAR ORKESTRASI'NI KURAN CEMAL REŞİT REY, DEĞİŞİK ÜLKELERDE ORKESTRALAR YÖNETTİ, YAPITLARI ÇALINDI VE YABANCI HÜKÜMETLERDEN NİŞANLAR, ÖDÜLLER ALDI. 1985 YILINDA İSTANBUL'DA ÖLDÜ.

CEMAL REŞİT REY'İN DİĞER ESERLERİ İSE ŞUNLARDIR: "ÇAĞRILIŞ" (1950), "İKİNCİ SENFONİ" (1963), DORMEN TİYATROSU İÇİN "YAYGARA 70" (1969), "UYU BALON DÜNYA" (1970) VE "İSTANBUL MASALI" (1971).

KAYNAKLAR

KİTAPLAR

- Turan, 1994 Turan, Şerafettin. **Türk Kültür Tarihi** Ankara: Bilgi Yayınları, 1994
- Nutku, 1985 Nutku, Özdemir. **Dünya Tiyatro Tarihi** İstanbul: Remzi Yayınevi, 1985
- Çalışlar, 1995 Çalışlar, Aziz. **Tiyatro Ansiklopedisi** Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1995
- Fuat, 1970 Fuat, Mehmet. **Tiyatro Tarihi**, İstanbul: Varlık Yayınevi, 1970
- Sevengil, 1970 Sevengil, Refik Ahmet. **Türk Tiyatro Tarihi IV Saray Tiyatrosu** İstanbul: Devlet Konservatuvarı Yayınları, 1970
- Nutku, 1969 Nutku, Özdemir. **Darülbeydi'nin Elli Yılı** Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1969
- Şişli Belediyesi. 1997 **Türk Resim Sanatında Şişli Atölyesi ve Viyana Sergisi** İstanbul: Şişli Belediyesi Resim ve Heykel Müzeleri Derneği Yayınları, 1997
- Sinemoğlu, 1984 Sinemoğlu, Nermin. **Sanat Tarihi-Tarih Öncesinden Bizans'a** İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları, 1984
- Öztürk, 1997 Öztürk, Azim. **21. Yüzyıl Türkiye'si İçin Yerel Yönetim Modeli**, İstanbul: Ümraniye Belediyesi Kültür Yayınları, 1997
- Marjorie, 1987 Shelley Marjorie. **The Care and Handling of Art Objects**, New York: Metropolitan Museum of Art Press, 1987
- Wolf, 1992 Wolf, Sara, J. **Caring For Your Collections**, New York: The National Comitee to Save America's Cultural Collections, 1992

- Bahmann, 1992 Bahmann, Constanze, **Conservation Concerns**, New York:Smithsonian Enstitution, 1992
- Sirel, 1992 Sirel, Kılıç, Hülya., **Müze Sergileme Vitrinleri ve Aydınlatılması** İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Yayını, 1992
- Dudly, 1979 Dorothy H. Dudley- Irma B. Wilkinson, **Museum Registration Methods**, Washington D. C, American Association of Museums, 1979

ANSİKLOPEDİLER

- "Geleneksel Türk Tiyatrosu" **Théma Larousse C.6** İstanbul: Milliyet Yayınları,1994, s.60-61
- "Ortaoyunu", **Gelişim Hachette C.8** İstanbul: Gelişim Yayınları, 1983, s.3207-3210
- "Meddahlık", **Gelişim Hachette C.7** İstanbul: Gelişim Yayınları, 1983, s.2767-2768
- "Tiyatro", **Gelişim Hachette C.11** İstanbul: Gelişim Yayınları, 1983, s. 4271- 4291
- And, 1946 And, Metin. "Türk Tiyatrosu", **Türk Ansiklopedisi C.32** Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1946, s.295-307
- "Tiyatro", **Türk Ansiklopedisi C.31** Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1946, s.249-259
- Beykan, 1997 Beykan, M. "Tiyatro, Sahne Tasarımı ve Kostüm", **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi C.3** İstanbul:Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, 1997, s.1780-1796

Ödekan, 1997 Ödekan, Ayla. "Karagöz", **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi C.2** İstanbul:Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, 1997, s.948

Başak, 1997 Başak, D. "Tiyatro, Sahne Tasarımı ve Kostüm", **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi C.3** İstanbul:Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, 1997, s.1780-1796

MAKALELER

Atagök, 1994 Atagök, Tomur. "Çağdaş Müzecilik Uygulamaları İçin Müzecilik Eğitimi" **2. Müzecilik Semineri Bildiriler Kitabı**, İstanbul: Askeri Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı Yayınları, 1994, s.88-93

Erbay, 2000 Erbay, Mutlu. "Yorumlayıcı Tiyatro'nun Müzelerdeki Yeri" **5. Müzecilik Semineri Bildiriler Kitabı** İstanbul: Askeri Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı Yayınları, 2000, s.30-32

Schommer, 1963 Schommer, P. "Müzelerin İdaresi", **Müzelerin Teşkilatlanması** Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1963, s.21-44

Allan, 1963 Allan, Douglas A. "Müzelerin İdaresi", **Müzelerin Teşkilatlanması** Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1963, s.5-20

Cumhuriyet, 1987 "İlk Tiyatro Müzemiz Kuruluyor", **Cumhuriyet Gazetesi**, 27 Mart 1987

Madran, 1999 "Müze Türleri", **Yeniden Müzeciliği Düşünmek** İstanbul:Yıldız Teknik Üniversitesi Basın-Yayın Merkezi, 1999, s.3-19

Coremans,1963 Coremans, Paul. "Laboratuvar ve Görevi", **Müzelerin Teşkilatlanması** Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1963, s.51-78

- Atagök, 2000 Atagök, Tomur. "21. Yüzyıl Projesi: İstanbul Sanat Müzesi", **5. Müzecilik Semineri Bildiriler Kitabı**, İstanbul: Askeri Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı Yayınları, 2000, s.52-59
- Atagök, 1999 Atagök, Tomur. "Müze Mimarisi", **Yeniden Müzeciliği Düşünmek** İstanbul:Yıldız Teknik Üniversitesi Basın-Yayın Merkezi, 1999, s.71-86
- Can, 1999 Can, Feza. "Bozulma Nedenleri", **Yeniden Müzeciliği Düşünmek** İstanbul:Yıldız Teknik Üniversitesi Basın-Yayın Merkezi, 1999, s.101-111
- Atasoy, 1999 Atasoy, Sümer. "Müzelerde Sergileme", **Yeniden Müzeciliği Düşünmek** İstanbul:Yıldız Teknik Üniversitesi Basın-Yayın Merkezi, 1999, s.175-179
- Oruçoğlu, 1999 Oruçoğlu, Erkün, Zehra. "Müze Sergilemesinde Dil ve İletişim", **Yeniden Müzeciliği Düşünmek** İstanbul:Yıldız Teknik Üniversitesi Basın-Yayın Merkezi, 1999, s.181-188
- Atik, 1999 Atik, Şeniz., "Müze Toplum İlişkisi", **Yeniden Müzeciliği Düşünmek** İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Basın-Yayın Merkezi, 1999, s.155-172
- Uyguner, 1984 Uyguner, Deniz., "Acı Tatlı Anılarla Tepebaşı Tiyatrosu" **Şehir Tiyatroları Gergisi S. 438** İstanbul: İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları Yayını, 1984, s.5-13

TEZLER

- Levi, 1997 Levi, Skarlatou, Levi., **Koleksiyon Politikasını Belirleyen Etkenlerin Sanat Müzeleri Bağlamında İrdelenmesi** İstanbul:Yıldız Teknik Üniversitesi, Müzecilik Anabilim Dalında Hazırlanan Basılmamış Yüksek Lisans Tezi,1997

GÖRÜŞMELER

Şenel, E.

(Müze Müdürü), (29 Mayıs 2002) "Tiyatro Sergisi'nin Oluşum Süreci" konulu görüşme, İstanbul.

WEB SİTELERİ

(www.teatterimuseo.fi)

(www.mcny.org)

(www.theatermuseum.at)

(www.sinica.edu.tw/tit/museums/1295_museums.html)

ÖZGEÇMİŞ

Doğum Tarihi	01.11.1966	
Doğum Yeri	Adana	
Lise	1981-1984	Adana Abdulkadir Paksoy Kız Lisesi
Ön Lisans	1986-1988	Çukurova Üniversitesi Adana Eğitim Yüksek Okulu Sınıf Öğretmenliği Bölümü
Lisans	1988-1995	Mimar Sinan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü
Yüksek Lisans	1998-2002	Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzecilik Yüksek Lisans Programı
Çalıştığı Kurumlar	1998-2002	Askeri Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı, Müze Araştırmacısı

